

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIS FAKULTETAS
FILOSOFIJOS KATEDRA

**STUDENTŲ TARPKULTŪRINĖS KOMPETENCIJOS UGDYMAS
TAIKANT KOOPERUOTŲ STUDIJŲ METODĄ**

Magistro darbas
Socialiniai mokslai, edukologija (07 S)

Magistro darbo autoriai Aidanas Barzelis, Laura Barcytė.....
Vadovė doc. dr. Natalija Mažeikienė.....
Recenzentas doc. dr. Inga Balčiūnienė.....

Šiauliai
2008

SANTRAUKA

Aidas Barzelis, Laura Barcytė

„Studentų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas taikant kooperuotų studijų metodą“

Magistro darbas

Šio darbo tikslas – nustatyti ir įvertinti kooperuotų studijų metodo įtaką ugdant studentų tarpkultūrinę kompetenciją Filosofijos ir pilietinio ugdymo studijų programoje. Tyrimo instrumentas – autorių sukurtas atviro tipo interviu klausimynas.

Magistro darbe, remiantis Lietuvos ir užsienio mokslinės literatūra bei dokumentų analize išanalizuotas tarpkultūrinės kompetencijos teorinis-hipotetinis modelis, atskleidžiantis jos sampratą, struktūrą, dimensijas ir ugdymo ypatumus akademinėje kultūroje; atskleista kooperuotų studijų programa, jos struktūra, metodika ir ypatumai.

Tyrimas patvirtina autorių suformuluotą mokslinio tyrimo hipotezę, kad kooperuotų studijų metodas įtakoja Filosofijos ir pilietinio ugdymo studentų tarpkultūrinės kompetencijos raišką.

Raktiniai žodžiai: *tarpkultūrinė kompetencija, kooperuotų studijų metodas, atviro tipo interviu.*

SUMMARY

Aidas Barzelis, Laura Barcytė

„The Development of Students' Intercultural Competence Applying the Method of Cooperative Studies”

Master's Paper

The aim of this paper is to measure and evaluate the impact of method of cooperative studies developing Philosophy and public science study program students' intercultural competence. The instrument of research – open interview questionnaire created by the authors.

By analyzing the foreign and local academical literature theoretical-hypothetical model of intercultural competence was designed, which develop the conception, structure and education peculiarities in academic culture; cooperative study program, its' structure, methodology and peculiarity was developed.

The research confirmed the hypothesis that authors had formulated – that the method of cooperative studies have an impact on intercultural competence of the Philosophy and public science study program students'.

Key words: *intercultural competence, method of cooperative studies, open interview.*

TURINYS

SANTRAUKA	2
ĮVADAS	5
1. TARPKULTŪRINĖS KOMPETENCIJOS TEORINIS – HIPOTETINIS MODELIS	9
1.1. Kompetencijos samprata, struktūra ir rūšys	9
1.2. Tarpkultūrinės kompetencijos apibūdinimas ir struktūra	11
1.3. Tarpkultūrinės kompetencijos vystymosi stadijos ir pažangumo lygiai.....	14
1.4. Patirtinis mokymasis tarpkultūriniame ugdymo kontekste	20
2. KOOPERUOTŲ STUDIJŲ METODO ĮTAKA TARPKULTŪRINĖS KOMPETENCIJOS UGDYMUI.....	23
2.1. Kooperuotų studijų metodo kilmė ir apibūdinimas	23
2.2. Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas taikant Kooperuotas studijas	28
2.3. Kooperuotų studijų taikymo ugdant tarpkultūrinius gebėjimus tyrimai.....	32
3. TARPKULTŪRINĖS KOMPETENCIJOS UGDYMO KOOPERUOTŲ STUDIJŲ METU EMPIRINIAI ASPEKTAI.....	35
3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas	35
3.2. Kiekybiniai vs. kokybiniai metodai: pasirinkimo priežastys.....	42
4. ŠIAULIŲ UNIVERSITETE ATLIKTO TYRIMO REZULTATŲ PRISTATYMAS	47
4.1. Tyrime dalyvavusių studentų demografinės charakteristikos	47
4.2. Žinios, kaip tarpkultūrinės kompetencijos elementas. Žinių dinamika ir pokyčiai.....	53
4.3. Studentų nuostatų kaita kitos kultūrinės bendruomenės atžvilgiu	70
4.3.1. Studentų išankstinės sampratos, nuostatos, stereotipai apie organizaciją, jos narius ...	80
4.3.2. Studentų patirtų jausmų organizacijoje spektras	82
4.3.3. Kooperuotų studijų metodo vertinimas	85
4.4. Tarpkultūriniai gebėjimai/įgūdžiai	87
4.5. Kultūrinio/kritinio sąmoningumo demonstravimas.....	97
4.6. Tarpkultūriniai konfliktai: priežastys, tipai, sprendimo būdai	101
4.7. Studentų tipai pagal religingumą.....	107
4.8. Studentų veiklos pobūdis ir intensyvumas organizacijoje.....	109
4.9. Organizacijų, kuriose lankėsi studentai apibūdinimas	111
4.10. Studentų tipai pagal vaidmenį organizacijoje.....	115
4.11. Tyrimo rezultatų analizė ir apibendrinimas.....	117
DISKUSIJA	122
IŠVADOS.....	124

REKOMENDACIJOS	128
LITERATŪRA	129
Priedas Nr. 1. Tarpkultūrinės kompetencijos operacionalizacijos modelis.....	137
Priedas Nr. 2. Tyrimo klausimynas (pirminis)	139
Priedas Nr. 3. Tyrimo klausimynas (modifikuotas (1)).....	141
Priedas Nr.4. Tyrimo klausimynas (modifikuotas (2)).....	143
Priedas Nr.5. Tyrimo klausimynas (modifikuotas (3)).....	145
Priedas Nr. 6. Tarpkultūrinės kompetencijos rubrikos (pagal A. Fantini, 2000)	148
Priedas Nr.7. Tarpkultūrinės kompetencijos lygiai (pagal M. Byram, 2004)	152
Priedas Nr.8. Studentų patirtų jausmų organizacijoje dinamiškumas	154
Priedas Nr.9. Studentų išankstinių sampratų, nuostatų, stereotipų kitimo dinamiškumas	156
Priedas Nr.10. Studentų Tarpkultūrinės kompetencijos žemėlapis	157

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Sparčiai besiplečiantys globalizacijos procesai, masinė emigracija, turizmo, tarptautinio verslo ir prekybos sferų reorganizavimas, auganti internacionalizacijos įtaka aukštajam mokslui, kuomet universiteto vaidmuo keičiasi iš žinias orientuoto turinio perteikimo į kompetencijų ugdymą, kelia naujus iššūkius visai švietimo koncepcijai. Šio proceso akivaizdoje užsienio ir Lietuvos mokslinėje literatūroje (Taylor, 1994; Barnett, 1993; Byram, 1997; Austin, 2003; Davis, 2005; Lekavičienė, 2000; Lepaitė, 2001; Saulėnienė, 2003) vis dažniau ir plačiau analizuojamas kompetencijos konceptas, jo raiška ir ugdymo galimybės.

Viena iš mažiau ištirtų, tačiau aktualių šiuolaikinėje aukštojo mokslo sistemoje kompetencijų, tai tarpkultūrinė kompetencija, kurios ugdymo procesas universitetuose reikalauja įvairių, kol kas ne itin Lietuvoje populiarių patirtinių mokymosi metodų. Bendriausia prasme tarpkultūrinė kompetencija yra traktuojama kaip žmogaus gebėjimas komunikuoti ir sąveikauti su kitos kultūros/grupės/bendruomenės žmonėmis. Tarpkultūrinė kompetencija ir jos ugdymas yra mažai tyrinėta Lietuvos mokslininkų. Tuo tarpu užsienio šalių mokslininkai – (Byram, 1997; Byram, 2004; Byram & Zarate, 1997; Kim, 1991; Sercu, 2004; Chen & Starosta, 1996; Fantini, 2000) tarpkultūrinę kompetenciją analizuoja labai plačiai. Nemažai tarpkultūrinės kompetencijos aspektų aptinkama ir autorių (Gesteland, 1997; Hofstede, 1997; Lewis ir kt. 2002), nagrinėjusių tarpkultūrinės komunikacijos temą.

Lietuvos mokslininkų (Radzevičienė, 2004; Petkevičiūtė & Budaitė, 2005; Vengrauskas & Langvinienė, 2005) tarpkultūrinė kompetencija arba kai kurios jos komponentai dažniausiai tyrinėjami verslo, vadybos srityse. Tai įtakoja spartėjanti tarptautinė prekyba, augantis tarptautinis verslas ir turizmas. Kiti Lietuvos tyrinėtojai (Pruskus, 2004; Būdvytytė-Gudienė & Mažeikienė, 2005) gilinasi tik į vieną tarpkultūrinės kompetencijos aspektą, t.y. verslo tarpkultūrinę komunikaciją.

Tarpkultūrinė kompetencija įvairių autorių (Fantini, 2000; Byram, 2004; Bennet, 1993; Hoopes, 1997) traktuojama ne kaip duotybė, bet kaip asmens nuolatinės raidos ir vystymosi rezultatas. Ši kompetencija, esant tam tikroms sąlygoms formuojasi visą gyvenimą ir dažnai aukščiausias lygis yra sunkiai pasiekiamas. Vienas iš žinomiausių tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo metodų – tai patirtinis mokymasis tarpkultūriniame kontekste, kai asmuo dalyvaudamas mobilumo ar kt. programose, įsitraukdamas į simuliacinių, vaidmenų žaidimų dirbtinai sukonstruotas tarpkultūrinių skirtumų ir susidūrimų situacijas, tiesiogiai ar netiesiogiai susiduria su kita kultūra.

Vienas inovatyviausių patirtinių ugdymo metodų, kuris gali būti taikomas Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo procese, yra „Mokymasis tarnaujant bendruomenei“ (*Service learning*). Tai

Jungtinėse Amerikos Valstijose paplitusi ypač lanksti ir mobili studijų sistema, leidžianti susieti mokymąsi auditorijose ir praktinį darbą vietos įmonėse, nevyriausybinėse organizacijose, viešosiose įstaigose ir t.t. Šis ugdymo metodas – mokymasis ir refleksija, kuri jungia akademinį ugdymo planą su prasmingu tarnavimu bendruomenei. Kaip ugdymo metodologija ji patenka į patirtinio ugdymo kategoriją. Kitaip tariant šis metodas integruoja tarnavimą bendruomenei su instrukcijomis ir refleksija, kuri praturtina mokymosi patirtį, ugdo pilietinę atsakomybę, skatina pilietinį sąmoningumą ir stiprina bendruomenes. Metodas yra plačiau analizuojamas užsienio literatūroje (Gottlieb & Robinson, 1996; Furco, 1996; Van Gyn, 1996; Derousi, 1997). Tuo tarpu Lietuvoje „Mokymasis tarnaujant bendruomenei“ pradėtas taikyti tik prieš kelis metus Šiaulių ir Vytauto Didžiojo universitetuose vykdant tarptautinius projektus (CIVICUS, KOOPERIA ir kt.). Šio metodo taikymo ir plėtros pradininkai analizavę perkeliavimo ir adaptacijos problematiką Lietuvoje - G. Mažeikis (2007), A. Zdanevičius (2006), I. Balčiūnienė (2007) ir kt.

„Mokymosi tarnaujant bendruomenei“ metodas pirmiausia skirtas sumažinti, darbdavių ir globalizuotos rinkos akcentuojamą atotrūkį tarp akademinės, socialinės bei verslo sferų ir pritaikyti studijas prie kintančios aukštojo mokslo koncepcijos t.y. į žinias orientuotą turinį keisti kompetencijų ugdymu. Tačiau, taip pat būtina akcentuoti dar vieną – tarptautiškumo aspektą. Nuolat didėjant kultūrinei įvairovei socialiniame lygmenyje, specialistų rengimo metodų taikymas tampa problematiškas. Tradiciniai metodai neįgalina studentą paruošti dirbti tarptautinėje ar tarpkultūrinėje aplinkoje, tapti konkurencingu. Vis dėlto užsienio mokslinėje literatūroje (Berry, 1990; Frazier, 1997; Myers-Lipton, 1996; Erickson & O'Connor, 2000) yra aptinkama bandymų taikyti „Mokymosi tarnaujant bendruomenei“ metodą ugdant studentų tarpkultūrinę kompetenciją, nors ir pripažįstama, kad atlikti tyrimai nėra itin išsamūs ar pilnaverčiai. Tačiau bendra užsienio mokslininkų nuostata yra ta, jog šio inovatyvaus metodo integravimas į tarpkultūrinį ugdymą galėtų būti laikomas kaip vienas iš esminių socialinių teisingumą ir socialinę kaitą skatinančių elementų.

Tyrimo problema:

1. Kokios yra galimybės ugdyti tarpkultūrinę kompetenciją ir kokie tarpkultūrinės kompetencijos elementai ugdomi taikant „Mokymosi tarnaujant bendruomenei“ metodą?

Tyrimo tikslas: nustatyti ir įvertinti „Mokymosi tarnaujant bendruomenei“ metodo galimybes ugdant studentų tarpkultūrinę kompetenciją.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti tarpkultūrinės kompetencijos teorinį-hipotetinį modelį, atskleidžiantį jos sampratą, struktūrą, dimensijas, raišką, raidą ir ugdymo ypatumus akademinėje kultūroje.
2. Apibūdinti kooperuotų studijų programą, jos struktūrą, metodiką, ypatumus ir galimybes ugdyti tarpkultūrinės kompetencijas.

3. Atlikti studentų apklausą žodžiu (interviu), kuri leistų nustatyti „Mokymosi tarnaujant bendruomenei“ metodo galimybes ugdant jų tarpkultūrinę kompetenciją.

Tyrimo objektas – tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas taikant „Mokymosi tarnaujant bendruomenei“ (*Service Learning*) metodą.

Tyrimo dalykas: kooperuotų studijų programa, „Mokymosi tarnaujant bendruomenei“ metodas.

Tyrimo hipotezė: kooperuotų studijų metodas įtakoja studentų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymą ir raišką.

Tyrimo metodai: Tyrime naudojami šie metodai:

1. Mokslinės literatūros bei dokumentų turinio analizė, kuria siekta atskleisti pagrindinius konceptus, jų vartojimo ypatumus; nustatyti tarpkultūrinės kompetencijos koncepto struktūrą, jos formavimo ir ugdymo metodų nagrinėjimo tradicijas; išsiaiškinti veiksnius, galinčius įtakoti studentų tarpkultūrinės kompetencijos raiškos ypatumus.
2. Apklausa taikant atviro tipo pusiau struktūruotą¹ tiriamąjį interviu (su laisvai formuojamais atsakymais, kur neribojamas nei turinys, nei forma²), kuria siekta nustatyti Šiaulių universiteto studentų tarpkultūrinės kompetencijos raišką taikant „Mokymosi tarnaujant bendruomenei“ metodą. Pokalbiai buvo fiksuojami diktofonu.

Duomenų apdorojimo metodai. Siekiant įvertinti studentų Tarpkultūrinės kompetencijos raišką ir ugdymo galimybes taikant „Mokymosi tarnaujant bendruomenei“ metodą, duomenys surinkti interviu metu buvo analizuoti taikant kokybinės turinio analizės metodą, kuris numato keletą žingsnių: daugkartinis teksto skaitymas, reprezentatyvių kategorijų išskyrimas, kategorijų turinio skaidymas į subkategorijas, kategorijų pagrindimas respondentų teiginiais ir jų interpretavimas.

Tyrimo imtis. Tyrimas buvo atliktas 2008 m. kovo – gegužės mėnesiais. Tyrime dalyvavo 34 Šiaulių universiteto Humanitarinio fakulteto Filosofijos ir visuomenės mokslų specialybės studentai. Respondentai buvo atrinkti taikant netikimybinį, tikslinį tiriamųjų grupės parinkimo būdą³. Interviu vidutinė trukmė 53 minutės. Bendra visų interviu protokolų apimtis (garso įrašus perrašius tekstu) 234 puslapiai.

---

¹ Pusiau struktūruotam interviu, kaip jį apibūdino C. Robson (2006), būdingi iš anksto numatyti klausimai, kurių struktūra interviu eigoje gali būti keičiami pagal esamą situaciją; respondentui gali būti duodami papildomi paaiškinimai, jei jis nesupranta klausimo; taip pat kai kurie klausimai gali būti išimami ar pridedami.

² plg. K. Kardelis 2005, p. 197

³ Į formuojamą grupę buvo įtraukti asmenį, kurie yra tipiškiausi tiriamojo požymio atžvilgiu. Grupė buvo formuojama priklausomai nuo tyrimo specifinių tikslų (pvz. grupė studentų dalyvavusių Šiaulių universiteto projekte KOOPERIA) (Kardelis 2005, p. 325-326)

Kolegialus ir individualus mokslinis įdirbis:

Šis darbas yra kolegialus Aidano Barzelio ir Lauros Barcytės tyrimas. Reikia pastebėti, kad dalis darbų buvo atlikta kolegialiai, o dalis – savarankiškai.

Kartu buvo kurtas tyrimo instrumentas, atlikta respondentų apklausa žodžiu, duomenų analizė, aprašyta tyrimo empirinė dalis, parašytas įvadas, išvados, rekomendacijos, diskusija.

Individualiai buvo atlikti tokie darbai:

Laura Barcytė remdamasi moksline literatūra išanalizavo tarpkultūrinės kompetencijos teorinį-hipotetinį modelį, atskleidžiantį jos sampratą, struktūrą, dimensijas ir ugdymo ypatumus akademinėje kultūroje.

Aidas Barzelis atliko mokslinės literatūros, susijusios su kooperuotomis studijomis, apžvalgą, kurios pagrindu aprašė metodo struktūrą, metodiką, ypatumus ir galimybes ugdyti tarpkultūrinės kompetencijas.

Darbo struktūra ir apimtis.

Magistro darbą sudaro įvadas; 4 skyriai, kuriuose nagrinėjama kompetencijos, tarpkultūrinės kompetencijos, kooperuotų studijų metodo teoriniai aspektai bei Šiaulių universiteto studentų tarpkultūrinės kompetencijos struktūra bei raiška, pateikiama diskusija, išvados bei rekomendacijos dėl studentų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo galimybių; literatūros sąrašas; 10 priedų. Darbe pateiktos 31 lentelės bei 24 paveikslų. Darbo apimtis – 171 puslapiai. Panaudoti 119 literatūros šaltinių, iš jų 33 (29%) – lietuvių kalba ir 86 (71%) užsienio kalbomis.

1. TARPKULTŪRINĖS KOMPETENCIJOS TEORINIS – HIPOTETINIS MODELIS

1.1. Kompetencijos samprata, struktūra ir rūšys

Kompetencijos koncepcija ir jos plėtros tyrimai daugiausiai buvo tyrinėti anglosaksiškose šalyse (Jungtinė Karalystė, JAV bei Vokietijoje) (Taylor, 1994; Barnett, 1993; Austin, 2003; Davis, 2005). O Lietuvoje paskutiniu metu atsiranda vis daugiau socialinių mokslų srities disertacijų probleminiais kompetencijų klausimais R. Lekavičienė (2000), D. Lepaitė (2001), S. Saulėnienė (2003). Čia mokslininkai kompetencijos terminą nusako kaip klausimų ar reiškinių sritį, su kuria žmogus yra gerai susipažinęs. Taip pat dažnai kompetencijos terminas vartojamas apibūdinant žmogaus pasirengimą konkrečiai veiklai ir savo karjerai, labiau pabrėžiant praktinį atitinkamų gebėjimų taikymą, o ne žinojimą kaip tai daryti. D. Lepaitės (2003) knygoje „Kompetenciją plėtojančių studijų programų lygio nustatymo metodologija“ kompetencija apibrėžiama: „individo kvalifikacijos kontekste kaip gebėjimas veikti, nulemtas individo žinių, mokėjimų, įgūdžių požiūrių, asmenybės savybių ir vertybių“ (Lepaitė, 2003, p. 6). Kompetentingu vadiname žmogų, kuris gerai ką nors žino, nusimano vienoje ar kitoje srityje ir yra kvalifikuotas. Kompetencija yra daugiareikšmė sąvoka, todėl beveik neįmanoma pateikti vieną bendrą kompetencijos sampratą; norint apibrėžti kompetenciją būtina pažvelgti, koks kontekstas, kultūra, subkultūra, bendravimo situacija įtakoja kompetenciją.

Mokslinėje literatūroje dažnai kompetencijos sąvoka vartojama kaip lygiavertė sąvokoms gebėjimas („*ability*“), įgūdis („*skill*“), mokėjimas („*capability*“). Todėl tikslinga paanalizuoti minėtų sąvokų vartojimo santykį mokslinėje literatūroje bei apibrėžti jų vartojimą šiame darbe.

Aptariant kompetencijos ir gebėjimo sąvokų tarpusavio santykį Lietuvos literatūroje mokslinėje pateikiama, kad kompetencija – tai gebėjimas atlikti veiklą konkrečioje situacijoje (Jovaiša, 1993, p. 100); funkcinis gebėjimas atlikti dalį veiklos/ veiklos funkcijas (Laužackas ir Dienys, 2004, p. 5; Laužackas ir kt. 2005, p. 41). Čia *kompetencija* yra apibrėžiama kaip funkcinis gebėjimas adekvačiai atlikti tam tikrą veiklą. Tai leidžia tvirtinti, kad sąvokos kompetencija ir gebėjimas kai kurių autorių vartojamos sinonimiškai.

Kadangi kompetencijos koncepto aiškinime nėra vieningai nusistovėjusio gebėjimų, įgūdžių ir mokėjimų sąvokų apibrėžties, darbe šios sąvokos bus vartojamos sinonimiškai. Analizuojant mokslinę literatūrą pastebėta, kad tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių mokslininkai nesutaria dėl šių sąvokų apibrėžimų, nuspręsta pasirinkti tinkamiausia gebėjimo sąvokos apibrėžimą, kurią V. Cherptavičienė (1999) apibūdina kaip pasirengimą ir sėkmingų veiksmų arba sudėtingesnės veiklos

atlikimą, pasirenkant ir naudojant teisingus atlikimo būdus, įvertinant atitinkamas sąlygas; tai kūrybinė veikla, kuri grindžiama įgytomis žiniomis ir įgūdžiais ir kurios eigoje taip pat gali būti įgytos naujos žinios. Tokio gebėjimo apibrėžimas yra dinamiškumas: kalbama tiek apie žiniomis paremta veikla, tiek apie galimybę patobulinti savo žinias ir mokėjimus veikloje (Chreptavičienė, 1999, p. 32).

Analizuojant mokslinėje literatūroje pateiktus kompetencijos apibrėžimus buvo pastebėta, kad dažniausiai minima trinarė **kompetencijos struktūra**: *žinios, gebėjimai (įgūdžiai) ir nuostatos*. Kai kurie autoriai papildomai išskiria dar meta-kognityvinį komponentą. Kai kurie autoriai L. M. Spencer ir S. M. Spencer (1993) neatsiejama kompetencijos struktūros dalimi taip pat laiko asmenines savybes, leidžiančios individui kompetentingai veikti. Tuo tarpu Lietuvos mokslininkai (Jovaiša, 1993; Jacikevičius ir kt. 1994) žinias ir gebėjimus priskiria prie kvalifikacijos. Anot M. Birenbaum (1996), kompetencija apibūdinama šiais komponentais – dalyko specifinės žinios, kognityvinės strategijos, meta-kognityvinės ir emocinės charakteristikos. Kognityvinės strategijos apibūdina tam tikro dalyko pažinimo strategijas, o meta-kognityvinės strategijos aprėpia žinias, įsitikinimus ir sampratas apie savo mokymosi procesą bei savireguliacinius procesus – gebėjimas nukreipti, reflektuoti ir planuoti mokymosi procesą. Meta-kognityvinės strategijos kompetencijos struktūroje leidžia užtikrinti nuolatinę kompetencijos plėtotę, mokymąsi ir tobulinimą.

Analizė reikalauja išsamiau aptarti pagrindinius trinarės tarpkultūrinės kompetencijos struktūros elementų sampratas remiantis Lietuvos ir užsienio šalių mokslininkais: *žinias, gebėjimus (įgūdžius) ir nuostatas*. Terminas *žinios* mokymosi tikslų taksonomijos (B.S. Bloom, 1956) kontekste suprantamas kaip „sugebėjimas atgaminti atmintyje vienokią ar kitokią gautą informaciją, atpažinti faktą, apibrėžimą, sąvoką, dėsnį, paprotį ir kita“ (Berliner & Gage, 1993) arba veiklos išmokimo kontekste – „pirmoji ir elementariausia veiklos išmokimo pakopa“ (Jacikevičius, 1994).

Kaip jau buvo minėta, aptariant *įgūdžių* („skills“) sąvoką, iškyla tokia problema, kad dažnai užsienio ir Lietuvos mokslininkai įgūdžius painioja su gebėjimu („ability“) bei mokėjimu („capability“). L. Jovaiša (1993, p. 62) gebėjimą apibrėžia kaip fizinę ir psichinę galią atlikti tam tikrą veiksmą, veiklą, poelgį; gebėjimas yra mokėjimo prielaida ir padarinys. R. Laužackas (2005, p. 13) gebėjimą apibūdina kaip mokymosi / studijų išdavoje išlavintą atitinkamą gabumą, tam tikrą intelektualinio ir / ar fizinio pobūdžio veiksmų atlikimą konkrečioje veiklos srityje. Gebėjimus, pasak autoriaus, sudaro mokėjimai ir įgūdžiai. Mokėjimo sąvokos R. Laužackas visai nepateikia, o įgūdžius autorius apibūdina kaip iki automatizmo išlavintus žmogaus mokėjimus (Laužackas 2005, p. 14). Nors tyrinėtojų pateikti apibrėžimai šiek tiek skiriasi, tačiau jie pritaria, kad įgūdis yra gebėjimo komponentas.

Sąvoka mokėjimas mokslinėje literatūroje taip pat pateikiama gana įvairiai: Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme (Žin., 1991, Nr. 23-593) mokėjimas pateikiamas kaip kompetencijos

sinonimas (aiškinantis kompetencijos sąvoką); L. Jovaiša (1993, p. 62) ir L. Laužackas (2005, p. 14) mokėjimo sąvoką sieja su įgūdžio sąvokos aiškinimu.

Terminas nuostata yra suprantamas kaip žmogaus pozicija objekto (asmens, grupės, situacijos, vertybės) atžvilgiu ir reiškia tam tikrą laikyseną bei elgesį objekto atžvilgiu (Ruškus, 2002; Myers, 2007). Pavyzdžiui, tyrimai rodo, jog daugeliu atveju nuostatos kitos netradicinės kultūrinės grupės (pvz., Jehovos liudytojų bendruomenės) yra neigiamos. Visiškai normalu jausti neigiamas emocijas, bijoti, nemėgti reiškinį, ribojančių žmogaus raidos potencialą. Tačiau problemos prasideda tuomet, kai reakcijos į šiuos reiškinius yra perkeliamos į individus, turinčius akivaizdžius šių reiškinų ženklus arba simbolius.

Mokslinėje literatūroje išskiriamos bendrosios (komunikacinė, kritinio mąstymo, savirefleksijos, analizės ir įvykių vertinimo, kalbų mokėjimo, veiklos organizavimo ir kt.) ir specifinės: pvz., profesinės (Becker, 1980; Nordhaug, 1993) kompetencijos; minimos tokios kompetencijų rūšys kaip: socialinė (Pikūnas, 1994; Stulpinas, 1996), komunikacinė, lingvistinė (Hymes, 1977; Grebliauskienė ir Večkienė, 2004), sociolingvistinė (Hymes, 1977); emocinė, moralinė, religinė (Pikūnas, 1994), bendroji, dalykinė, intelektualinė, profesinė (Lepaitė, 2003), *tarpkultūrinė* (Byram & Zarate, 1997; Kim, 1991; Sercu, 2004; Chen & Starosta, 1996), tarpasmeninė (Grebliauskienė ir Večkienė, 2004) ir kt. Vis dėlto, šiame darbe tyrimo objektas yra tarpkultūrinė kompetencija („intercultural competence“), kurią aptarsime kitame skyriuje.

1.2. Tarpkultūrinės kompetencijos apibūdinimas ir struktūra

Kaip ir buvo minėta, Lietuvos mokslininkai (Radzevičienė, 2004; Petkevičiūtė & Budaitė, 2005; Vengrauskas & Langvinienė, 2005) tarpkultūrinę kompetenciją arba kai kurios jos komponentus dažniausiai tyrinėjo verslo, vadybos srityse, todėl magistro darbe bus remiamasi užsienio šalių mokslininkų (Byram, 1997; Byram, 2004; Byram & Zarate, 1997; Kim, 1991; Sercu, 2004; Chen & Starosta, 1996; Fantini, 2000) analize apie tarpkultūrinę kompetenciją.

Aptariant kai kuriuos užsienio autorius M. Byram (1997), G. Zarate (1997) buvo pastebėta, jog jie pateikia tarpkultūrinės kompetencijos modelį, kurį sudaro *žinios* („knowledge“), *įgūdžiai* („skills“) ir *nuostatos* („attitudes“), *kultūrinis sąmoningumas* („cultural awareness“). Kai kurie autoriai (Risager, 1994) kultūrinį sąmoningumą prilygina pačiam aukščiausiam tarpkultūrinės kompetencijos lygiui, teigdami, kad jis apima žinias, nuostatas bei elgesį. Remiantis į K. Risager (1994) kultūrinio sąmoningumo sąvokos aiškinimu galima teigti, kad tik pasiekus aukštą tarpkultūrinės kompetencijos (žinios, nuostatos, gebėjimai) lygį tikslinga kalbėti apie kultūrinio sąmoningumo (išsi)ugdymą. Kultūrinis sąmoningumas brandinamas mokantis visą gyvenimą.

Bendriausia prasme, tarpkultūrinė kompetencija – tai žmogaus gebėjimas komunikuoti ir sąveikauti su žmonėmis, kalbančiais kita kalba. Anot M. Byram (1997), kitos kalbos klausimas yra diskutuotinas, kadangi, tarpkultūrinė kompetencija nebūtinai susijusi su kitos kalbos mokėjimu. Tarpkultūrinės kompetencijos gali prireikti, kada užsienietis ir kitos kultūros atstovas kalba ta pačia ar skirtingomis kalbomis. Galima pastebėti, jeigu tarpkultūrinė kompetencija turi savyje užsienio kalbos elementą, anot M. Byram (1997), ji tampa tarpkultūrine komunikacine kompetencija („*Intercultural Communicative Competence*“). Tarpkultūrinė kompetencija reikalauja specializuotų socio-lingvistinių, kultūrinių komunikacinių, psichologinių, edukologinių ir kitų įgūdžių (Byram, 1997; Byram & Zarate, 1997; Kim, 1991; Sercu, 2004; Chen & Starosta, 1996; Radzevičienė, 2006).

Užsienio kalbų studijos yra būtina, tačiau nepakankama tarpkultūrinės kompetencijos dalis, kuri numano ne tik komunikacijos įgūdžių plėtrą, bet ir socialinių (psichologinių, ekonominių ir etnologinių, politologinių, etc.) žinių bei įgūdžių plėtrą. Ši kompetencija skirta ugdymo problemų sprendimui, edukologijos mokslų žinių ir įgūdžių įsisavinimą (Byram, 1997).

Tarpkultūrinė kompetencija reikalauja tarpdisciplininių studijų, aprėpiančių lingvistiką, edukologiją, politologiją, kultūros studijas, psichologiją. Čia svarbu atsižvelgti ir į neverbalinius komunikacijos aspektus: mimiką, žvilgsnio retoriką, gestus, pozas, kūniško kontakto formas, erdvinį elgesį, rūbus ir išvaizdą, etiketą, mitybos ypatumus, moters ir vyro santykių specifiką ir kt. Neverbalinė kompetencija aprėpia jautrumą tarpasmeninėms nuostatomis ir emocijoms, savęs pristatymo formoms, bendrabūvio ritualams. Kai bendradarbiauja žmonės iš skirtingų kultūrų, kyla nemaža nesusipratimų ir sumišimų (Byram & Zarate, 1997).

Kaip ir minėta, tarpkultūrinė kompetencija yra apibrėžiama kaip tam tikrų žinių, įgūdžių ir nuostatų pagrindu įgytas individo gebėjimas efektyviai dirbti skirtingų kultūrų sąveikos kontekste. Tarpkultūrinę kompetenciją sudaro 5 elementai (Byram, 1997, Byram & Zarate, 1997):

- **Nuostatos:** smalsumas ir atvirumas, pasirengimas sustabdyti nepasitikėjimą kitomis kultūromis ir perdėtą pasitikėjimą savąja kultūra. Smalsumas ir atvirumas suprantamas kaip noras bendrauti su kitos socialinės grupės nariais (jų nevenngimas, nebandymas ieškoti kontaktų tik su savo grupės nariais); mokymasis iš kitų socialinių grupių narių (pvz., jų elgesio modelių, papročių). Pasirengimą sustabdyti nepasitikėjimą kitomis kultūromis ir perdėtą pasitikėjimą savąja kultūra sudaro stengimasis bendrauti kitoje socialinėje grupėje jų žargonu ir elgtis jų priimtomis taisyklėmis; atsidūrus kitoje socialinėje grupėje stengtis susitvarkyti su savo neigiamomis emocijomis.
- **Žinios** apie savo ir kitos kultūros socialines grupes, jų praktikas ir kuriamus produktus, žinios apie bendrus individo ir visuomenės sąveikos procesus. Žinios apie savo ir kitos kultūros socialines grupes sudaro esminiai socialinės grupės elementai (simboliai, vertybės, elgesio

pavyzdžiai) bei gebėjimas palyginti kitos socialinės grupės vertybines nuostatas su savąja. Žinios apie savo socialinių grupių praktikas ir kuriamus produktus skaidosi į esmines kitos socialinės grupės normas ir tabu (pasisveikinimas, apranga, elgesys ir kt.). Žinios apie bendrus individo ir visuomenės sąveikos procesus galima susieti su kultūrinio šoko įveikimo būdais ir gebėjimu pažinti kitas socialines grupes, jų vertybines nuostatas.

- **Interpretavimo ir susiejimo** įgūdžiai: gebėjimas interpretuoti kitos kultūros įvykius ir dokumentus, paaiškinti ir susieti tai su savo kultūros įvykiais, dokumentais. Gebėjimas interpretuoti kitos kultūros įvykius ir dokumentus gali būti suprantamas kaip gebėjimas palyginti savo ir kitą socialinę grupę; naudojimasis strategija, kuri padeda lengviau suprasti kitos socialinės grupės elgesio modelius ir pažinti juos.
- **Atradimo ir sąveikos** įgūdžiai: gebėjimas įgyti naujų žinių apie kultūrą ir kultūrinę praktiką, gebėjimas taikyti šias žinias, nuostatas ir įgūdžius realaus laiko sąveikų sąlygomis. Gebėjimas įgyti naujų žinių apie kultūrą ir kultūrinę praktiką gali būti aiškinamas kaip suvokimas ir gebėjimas lengvai perimti kitos socialinės grupės praktikas. Gebėjimas taikyti šias žinias, nuostatas ir įgūdžius realaus laiko sąveikų sąlygomis gali būti skaidomas į bendravimą su asmenimis iš kitos socialinės grupės; lankstumo ir supratingumo demonstravimą; naudojimusi strategiją, kuri padeda sumažinti stresą būnant kitoje socialinėje grupėje; naudojimusi elgesio modeliais, kurie būdingi kitai socialinei grupei ir stengimasis neižeisti jų savo elgesiu, apranga ir kt.
- **Kritinis kultūrinis sąmoningumas/ politinis išsiugdymas**: gebėjimas remiantis daugeliu kriterijų kritiškai vertinti perspektyvas, praktikas ir veiklos produktus savo ir kitose kultūrose bei šalyse. Ši teiginį galėtumėme suskaidyti į smulkesnius komponentus: skirtumų tarp socialinių grupių suvokimas, jų nuostatų ir vertybių; savo neigiamų reakcijų kritinis vertinimas į kitą socialinę grupę; suvokimas, kaip esi matomas kitos socialinės grupės narių; suvokimas, kaip konkretus (pvz., religinis, politinis) kontekstas įtakoja mano santykius su kitais (Byram, 1997; Byram & Zarate, 1997).

Tai reiškia, kad žmogus su tarpkultūrine kompetencija geba matyti santykius tarp skirtingų kultūrų, geba būti tarpininku – mediatoriumi, turi kritinį analitinį savo ir kitos kultūros supratimą, tai gebėjimas suprasti, kad mąstymo būdas ir pasaulio matymo, vertinimo perspektyvos kultūriškai yra ne natūralios ir visuotinės, o sąlygotos.

Kai kurie autoriai papildo minėtą M. Byramo modelį užsienio kalbų įgūdžiais (Fantini, 2000). L. Sercu (2004) Byramo pateiktą tarpkultūrinės kompetencijos struktūrą lygina su kompetencijos teorijomis. Kompetencija susideda iš dalyko specifinių žinių, kognityvinių strategijų, meta-kognityvinių ir emocinių charakteristikų (pagal Biren baumą, 1996).

Visi išvardyti M. Byram (1997) tarpkultūrinės kompetencijos komponentai tapo šio darbo objekto operacionalizacijos (Priedas Nr. 1) ir tyrimo instrumento pagrindu. Taip pat būtina pažymėti, jog tyrimo objekto operacionalizacijos modelis sudarytas remiantis M. Byram (1997) tarpkultūrinės kompetencijos struktūros komponentais, buvo modifikuotas keliais aspektais. Esminis skirtumas tas, kad tarpkultūrinių santykių ir komunikacijos modelis buvo pritaikytas ne vien skirtingai kultūrinei bendruomenei, bet ir socialinės grupės/organizacijos/bendruomenės modeliui, turint omenyje, jog socialinės grupės yra susikūrusios panašių vertybių, veiklos turinio bei kultūrinių normų pavyzdžiu.

1.3. Tarpkultūrinės kompetencijos vystymosi stadijos ir pažangumo lygiai

Autorės N. Mažeikienė, E. Virgailaitė-Mečkauskaitė (2007) pastebi, kad analizuojant ir vertinant tarpkultūrinius gebėjimus svarbu ne tik sukurti jų modelį, bet ir suprasti gebėjimų raidos aspektą bei nustatyti tarpkultūrinio ugdymo vystymosi lygius arba įvairias vystymosi stadijas. Vertinimas vyksta ugdymo procese siekiant įvertinti tarpkultūrinės kompetencijos vystymosi modelį (*developmental model*) ir kompetencijos tobulėjimo dinamiką tarpkultūrinio ugdymo arba tarpkultūrinės patirties įgijimo procese ir rezultate. Tarpkultūrinė kompetencija nėra duotybė, tai mokymosi ir asmeninės raidos esant tam tikroms pedagoginėms sąlygoms ir teigiamai patirčiai rezultatas. Literatūroje apie tarpkultūrinę kompetenciją išskiriami tarpkultūrinio vystymosi etapai, kurių siekiamybė – tarpkultūrinė kompetencija. Neretai tarpkultūrinės kompetencijos formavimasis pristatomas kaip visą žmogaus gyvenimą vykstantis procesas ir šio nuolatinio tobulėjimo procese tarpkultūrinės kompetencijos aukščiausias lygis yra sunkiai pasiekiamas. Tai sąlygota tuo, kad patenkant į naują kultūrą ir/ar susiduriant su kitos, dar nežinomos kultūros atstovu kaskart reikia įgyti naujų žinių, išmokti naują kalbą.

Tyrinėtojas Milton J. Bennet (1993) tarpkultūrinio ugdymo procese nagrinėja tarpkultūrinio jautrumo lygius ir etapus, naudojant Tarpkultūrinio vystymo metodiką (Intercultural Development Inventory (IDI)). Autorius Tarpkultūrinio jautrumo vystymo modelyje (Developmental Model of Intercultural Sensitivity (DMIS)) pateikia teorinę struktūrą, kuri leidžia suprasti ir įvertinti kognityvinį ugdymo, augimo procesą, kuris išskyla studentui susidūrus su kita kultūra (Bennett, 1993). Šiame modelyje daroma prielaida, kad skirtumas turi būti patirtas ir kognityviškai išanalizuotas, priskiriant kuriam nors tarpkultūrinio jautrumo lygmeniui.

Tarpkultūrinio jautrumo vystymo modelyje etnocentristinė, kaip viena iš pirmųjų fazių, parodo, kad „mano“ kultūra yra centrinis realybės atspindys (Intercultural Communication Institute, 2004), o skirtumas suvokiamas kaip grėsmė. Etnocentrizmas susideda iš kelių lygių - neigimo,

gynybos, apsvirtimo ir minimizacijos, dėka kurių žmonės ima suvokti, jog egzistuoja daug pasaulėžiūrų, skirtingų nei jų pačių (Lentelė Nr.1).

Tarpkultūrinio jautrumo vystymo modelis (DMIS)					
<i>Etnocentrinės stadijos</i>			<i>Multikultūrinės (ethnorelative) stadijos</i>		
neigimo	gynybos	minimizacijos	priėmimas	adaptacija	integracija
Tarpkultūrinio vystymo metodika (IDI)					
neigimo, gynybos		minimizacijos	priėmimas/adaptacija	Uždarytas marginalumas	

Lentelė Nr. 1. Tarpkultūrinio jautrumo vystymo modelis ir metodika

Neigimo lygmenyje asmuo nieko nenori žinoti apie kitą kultūrą. Ši stadija neigia kitos kultūros egzistavimą, palaikydama psichologinę ar/arba psichinę izoliaciją skirtumų atžvilgiu (Intercultural Communication Institute, 2004). Į šią stadiją patenka tokie žmonės, kurių kultūrinių skirtumų ignoravimas kyla dėl izoliacijos ar atsiskyrimo.

Gynybos stadijoje, asmuo žengia žingsnį į priekį, nes jis pripažįsta kitos kultūros egzistavimą, tačiau jo kultūra yra vienintelė tokia gera ir viršesnė prieš kitas. Praktikoje gynyba pasireiškia kultūrinių skirtumų bipolarizavimu – žeminant kitą kultūrą arba aukštinant savąja, taip kaip tai daro politinės ar religinės ekstremistų grupės, ar eksportuojant Vakarų kultūrą į trečiojo pasaulio šalis siekiant, kad jos taptų „civilizuotesnės“.

Apsivertimo stadija pasireiškia, kai asmuo atmeta savo kultūrą ir visiškai priima kitą. Šioje stadijoje pozityvus aspektas yra tas, kad kita kultūra traktuojama teigiamai, tačiau vėl pasireiškia vienos iš kultūrų iškėlimas prieš kitas. Anot M. J. Bennet (1993), ši stadija gali būti asmens, savo kultūrinio identiteto suvokimo pradžia (Bennett, 1993, p.40).

Asmenys minimizacijos stadijoje taip stipriai pabrėžia panašumus tarp savo ir kitos kultūros, kad skirtumai yra beveik ignoruojami arba trivializuojami (Intercultural Communication Institute 2004). Vis dėlto šie bruožai kyla iš vertinančio asmens kultūros (Bennett 1993: 42). Minimizacijos stadijoje identifikuojami skirtingų kultūrų panašumai, tačiau tai vis dėlto etnocentrizmas, nes asmenims dar teks susidurti su realiais kultūrų skirtumais.

Multikultūrinė (ethnorelative) stadija reiškia, kad tavo kultūra yra patiriama kitų kultūrų kontekste (Intercultural Communication Institute, 2004). Skirtumai šioje stadijoje nebėra laikomi kaip grėsmės šaltinis; jie nėra matomi kaip blogi ar geri – tiesiog skirtingi.

Kaip autorės N. Mažeikienė ir E. Virgailaitė-Mečkauskaitė (2007) teigia, kad šis tarpkultūrinės kompetencijos raidos modelis turi ir ribotumus aiškinant tarpkultūrinės kompetencijos raidą. Pabrėžiamas asmens kompetencijos vidinis vystymasis, pasirengimas mokytis ir keistis, tačiau neįvertinami pakankamai išorinės aplinkos struktūriniai elementai ir edukaciniai resursai, kurie gali paveikti asmenį. Todėl nepakankamai dėmesio skiriama įvertinti, kiek laiko turi vykti edukacinis procesas ir poveikis, kad įvyktų vystymasis, kokie pedagoginiai faktoriai jį veikia.

Kitas tarpkultūrinės kompetencijos modelis, kurį išsamiau reikia aptarti yra autoriaus D. Hoopes (Hapgood & Fennes, 1997). Mokslininkas tarpkultūrinio ugdymo procese išskiria du aspektus. Pirmasis siejasi su individo elgsenos formavimusi ir jos pagrindu (vertybėmis, normomis, nuomonėmis), kuris, kaip manoma siejasi su kitų elgsena. Migrantų vaikai arba studentai atvykę į šalį pagal mainų programas, suvoks save kaip turinčius žemą jų elgsenos atitikimą, naujoje kultūroje lyginant su bendraklasiais. Kai tuo tarpu savo kultūroje šis elgsenos atitikimas bus suvokiamas kaip aukštas. Tarpkultūrinio ugdymo metu žemas elgsenos atitikimas augs į aukštą, tokį augimą įtakos kalbos mokymasis, specifinės neverbalikos įsisavinimas, valgymo ir gėrimo ritualų išmokymas ir t.t.

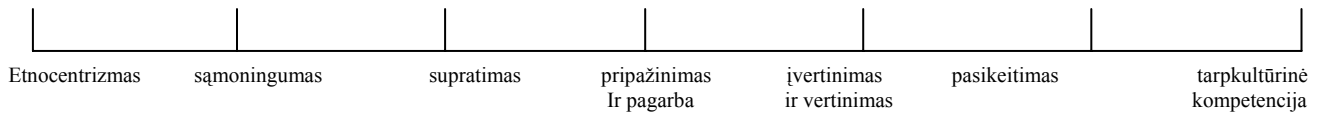
Antrasis aspektas siejasi su psichinių charakteristikų sistema, kuri įtraukia individo vertybių sistemą ir atrenka bet kokią naują ar kitokią patirtį, nuostatas, vertybes, savybes. Tokia psichinė sistema, tarpkultūrinio ugdymo proceso metu, plečiasi, prisitaiko ir keičiasi. Anot D. Hoopes (Hapgood & Fennes, 1997), ji pereina tris stadijas:

1. Etnocentristinė pozicija, kurioje pasireiškia aukštas aiškumo laipsnis arba aiškus atsakas į įvykius ir situacijas, grindžiamas individo vertybių sistemos filtru.
2. Paini būseną, kurioje nėra aiškumo, ir kurioje vertybių filtras nebeveikia.
3. Daugiau ar mažiau subalansuota psichinių charakteristikų sistema, kurioje atsiranda atvirumas ir lankstumas, ir kurios dėka, atsakas į situacijas tampa adekvatus ir aiškus.

Tai nėra vien tik žinių ir įgūdžių turinys (pvz., kaip komunikuoti verbalinėmis ir neverbalinėmis kalbomis, kaip pasisveikinti, kaip valgyti ir t.t.), tai taip pat yra ir sąmonės būseną, dėl kurios didėja tolerancija, atvirumas skirtingoms vertybėms ir elgsenai. Tačiau tai nereiškia, kad vertybės turi būti perimtos ar priimtos kaip „tavo“, greičiau tai lankstus požiūris matant jas kito kultūrinio filtro kontekste, atmetus savo etnocentristinį požiūrį (Hapgood & Fennes, 1997).

D. Hoopes (Hapgood & Fennes, 1997) siūlo, šį procesą traktuoti kaip kontinuumą, kuris prasideda etnocentrizmu vienoje pusėje ir adaptacija ar integracija kitoje (Paveikslas Nr.1). Galutinis tarpkultūrinio ugdymo kontinuumo taškas turėtų būti tarpkultūrinė kompetencija. Tačiau tarpkultūrinė kompetencija yra suvokiama platesniame kontekste, nei Hoopes'o aprašytas „multikultūralizmas“.

Paveikslas Nr. 1. Tarpkultūrinio ugdymo proceso struktūra pagal D. Hoopes

Etnocentrizmas laikoma natūralia būseną, tol kol, tiesiogiai arba netiesiogiai, nėra susiduriama su kitomis kultūromis. Nesant kultūriniam sąmoningumui, nebus ir sąmoningumo kultūrinių skirtumų atžvilgiu, tai akivaizdus socializacijos rezultatas, kuris gaunamas matuojant žmogaus gyvenimo būdą, remiantis konkrečios kultūrinės grupės standartais. Tai kyla iš pačios kultūros prigimties, kuri ginasi nuo visko, kas neatitinka nusistovėjusių normų ir dėl to yra svetima. Būtent dėl šios priežasties, identifikacijos vystymasis šeima-bendruomenė-kultūrinė/etninė grupė-tauta, sustoja etnocentrizmo ir nacionalizmo lygmenyje. Etnocentrizmas ir nacionalizmas suskaido pasaulį į 2 dalis – „mes“ ir „jie“. Nors, galbūt, ir būtų įmanoma identifikuotis su „žmonija“ kaip visuma, tačiau to būtų negana siekiant, kad skirtingų kultūrų atstovai suprastų ir priimtų vieni kitus.

Pirmas žingsnis įveikiant etnocentrizmą suprasti, jog egzistuoja skirtumai tarp kultūrų. Tačiau tai dar nereiškia, kad jau yra išugdomas kultūrinis sąmoningumas.

„Supratimas“, aukščiau pavaizduotame modelyje, nurodo į kultūros kaip koncepto ir kultūrinių skirtumų įsisąmoninimą – kaip ir kodėl kita kultūrinė grupė skiriasi, ir kaip šie skirtumai įtakoja žmonių, su skirtingu kultūrinu pagrindu, santykius. Kaip dalį „supratimo“, asmuo suvokia prietarus ir stereotipus bei geba identifikuoti, kaip tai įtakoja jo mąstymą ir elgseną.

Kitame etape asmuo, sąmoningai tai suvokdamas, *priima* kultūrinius skirtumus, su kuriais susiduria; kai asmuo priima kitą kultūrą, jos nesmerkdamas ir neteisdamas lyginant su savąja; kai asmuo *gerbia* kitos kultūros elementus, nors jie ir prieštarauja savos kultūros elementams.

„Įvertinimas“ ir „vertinimas“ – tai gebėjimas suvokti kultūrinę įvairovę, kaip augimo ir vystymosi šaltinį. Tai atsitinka tuomet, kai asmuo kitoje kultūroje atpažįsta galimybes, kurių nemato savojoje.

„Pasikeitimas“ – tai naujų požiūrių, įgūdžių ir elgsenos vystymasis, kai asmuo sąmoningai ar nesąmoningai reaguoja į kitos kultūros bruožus/ypatybes, su kuriomis susiduria. Tai nurodo į kitos kultūros nuostatų ir elgsenos, kurios yra vertingos siekiant sėkmingai funkcionuoti toje kultūrinėje aplinkoje, įsisavinimą. Tai taip pat gali reikšti naujų nuostatų, įgūdžių ir elgsenos vystymąsi, kaip tarpkultūrinės patirties rezultata, kuris nėra būdingas nei vienai konkrečiai kultūrai.

Nagrinėtas D. Hoopes vystymosi modelio yra irgi ribotas, nes didelis vidinės ir savaiminės raidos pabrėžimas ir atitinkamų vystymosi stadijų bei kompetencijos lygių įvardijimas neatspindi edukacinių ir socializacijos procesų turinio ir poveikio laipsnio (Mažeikienė ir Virgailaitė-Mečkauskaitė, 2007).

Kartais mokslinėje literatūroje sutinkamas tarpkultūrinės kompetencijos vystymosi lygių, kurie tuo pačiu gali būti traktuojami ir kaip raidos etapai, apibrėžimas susiejant su buvimo kitoje kultūroje laiku ir iš dalies užsiėmimo ir veiklos kitoje kultūroje. Galima išskirti tarpkultūrinės kompetencijos vystymosi lygių autorius: A. Fantini (2001) ir M. Byram (2004). A. Fantini (2000) išskirdamas tarpkultūrinės kompetencijos lygius orientuojasi į metodologinę prizmę, veiklą ir trukmę. Anot A. Fantini (2000), galimi keturi tarpkultūrinės kompetencijos lygiai (jų gali būti daugiau ar mažiau, priklausomai nuo situacijos):

- 1 lygis: „Edukacinis keliautojas“ (*Educational traveler*) – asmuo dalyvaujantis trumpalaikėse tarptautinių mainų programose (4-6 savaitės);
- 2 lygis: „Mokslinis keliautojas“ (*Sojourner*) – ilgesnis kultūrinis susipažinimas, pvz. Asmuo atliekantis mokslinę praktiką užsienyje ilgesnį laikotarpį (4-8 mėn.) .
- 3 lygis: „Profesionalas“ (*Professional*) – asmuo tam tikrą laiką dirbantis tarpkultūrinėje ar multikultūrinėje bendruomenėje.
- 4 lygis: „Tarpkultūrinis/multikultūrinis specialistas“ (*Intercultural/ Multicultural Specialist*) – asmenys, kurie dėsto, konsultuoja ar pan., užsienio studentus, organizuoja panašaus pobūdžio kursus ir kt. (Fantini, 2000).

Tarpkultūrinė kompetencija gali būti nagrinėjama keliais aspektais, A. Fantini (2000) išskiria tris tarpkultūrinės kompetencijos konstrukto perspektyvas:

- Tarpkultūrinė kompetencija kaip bruožų/savybių rinkinys;
- Tarpkultūrinė kompetencijos suvokimas per penkias anksčiau M. Byram (1995) išskirtas dimensijas;
- Tarpkultūrinė kompetencija kaip edukacinis procesas (Fantini, 2000, p. 27).

Analizuojant tarpkultūrinę kompetenciją kaip edukacinį procesą, A. Fantini (2000) pažymi, jog kontakto su kitos kultūros ir kalbos subjektais, geroji patirtis, skatina tarpkultūrinės kompetencijos vystymąsi. Prasidėjus šiam procesui, tarpkultūrinės kompetencijos vystymasis yra tęstinis ir nuolatinis, o dažnai ir trunkantis visą gyvenimą. Retais atvejais individai patiria regresijos ir stagnacijos momentus, bet normaliomis sąlygomis baigties taško nėra. Iš vienos pusės – tai nuolatinis „tapsmo“ procesas, o iš kitos – niekada visiškai/pilnai netampama „tarpkultūriškai kompetentingu“. Nors individas ir gali nuolat vystyti ir plėsti savo kompetencijas, tačiau visuomet atsiras naujų iššūkių. Pavyzdžiui, asmuo kalbantis dviem ar daugiau kalbų, beveik niekada antrąja

kalba nekalbės taip sklandžiai kaip savo gimtąja (Fantini, 2000, p. 29). Dėl šios priežasties, tarpkultūrinė kompetencija priimta nagrinėti siejant ją su tokiais konceptais kaip tarpkultūrinis (cross-cultural) kontaktas ir adaptacijos procesas, galimybių prieinamumas, sprendimų priėmimas bei išplaukiančios pasekmės.

Priešingai negu A. Fantini autorius M. Byram (2004) aptardamas tarpkultūrinės kompetencijos pažangumo lygius (išsamiau žr. į Priedą Nr. 7) orientuojasi į tarpkultūrinės kompetencijos kokybinę raišką, jam nėra svarbūs tokie elementai kaip buvimo trukmė kitoje kultūrinėje grupėje. Minėtasis autorius išskiria tris tarpkultūrinės kompetencijos lygius (elementarus, vidutinis, pažangus):

1. **Elementariame lygyje** individas sėkmingai bendrauja su asmenimis iš kitų kultūrų, linkęs prisitaikyti prie naujų situacijų ir iš jų mokintis, tačiau vis dar neturi savo metodikos ir strategijos, kuria naudodamasis sugebėtų tinkamai įvertinti įvairias tarpkultūrines situacijas. Jis šioje stadijoje yra tolerantiškas kitoms vertybėms ir papročiams, nors ir mano, kad jos yra keistos ir nesuprantamos, ir nesvarbu, ar joms pritaria ar nepitaria joms.

2. **Vidutiniame lygyje žmogus** dėka įgytos patirties ir žinių sugeba vertinti tarpkultūrines situacijas keliais aspektais, turi pakankamai tarpkultūrinių žinių, bei įgūdžių ir naudoja kelis modelius, kurie padeda adekvačiai reaguoti į tarpkultūrinę situaciją. Remdamasis patirtimi savarankiškai geba daryti išvadas ir neutraliai vertina tarpkultūrinius skirtumus.

3. **Pažangiam lygyje individo** sąmoningai įgytos kompetencijos 2 lygyje tampa intuityvios, remdamasis savo žiniomis, įgūdžiais ir patirtimi yra nuolat pasiruošęs reaguoti į įvairias situacijas. Taip pat geba naudotis įvairiomis strategijomis ir modeliais vertindamas įvairių tarpkultūrinių grupių papročius vertybes ir praktikas. Priima tai, kad žmonės vertina įvairius dalykus skirtingais požiūriais, bet ir geba pažvelgti iš jų pozicijų ir išvengti veiksmų ar žodžių, kurie gali būti žalingi ar įžeidžiantys. Šiame lygyje gali nuspėti, kada kils konfliktas ir palaikyti grupės narius ar tarpininkauti, yra tvirtas dėl savo sprendimų ir nuomonės, bei gali mandagiai ją pagrįsti ir jos laikytis.

N. Mažeikienė ir E. Virgailaitė-Mečkauskaitė (2007) teigia, kad apibendrinant anksčiau aprašytus tarpkultūrinės kompetencijos tyrimo modelius ir lygius, reikėtų suprasti, kad tarpkultūrinės kompetencijos tyrimo procese turi būti atsižvelgta į visą tarpkultūrinės raidos tęstinumą nuo etnocentrinio neigimo prie integracijos (pvz., Benettas), nuo etnocentrizmo iki tarpkultūrinės kompetencijos (Hoopes), kad būtų galima įvertinti ugdytinio tarpkultūrinio jautrumo vystymosi esamą lygį ir nustatyti, kada atskiri tarpkultūrinio jautrumo lygiai ugdymo procese pasiekia tarpkultūrinės kompetencijos lygį. Taip pat svarbu pabrėžti, kad tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas ir vertinimas pagal galimybes turi vykti realiame ilgai trunkančio patirtinio mokymosi tarpkultūriniame arba kitos kultūros kontekste, arba įprastoje edukacinėje aplinkoje

(pvz., auditorijoje) sukuriant realią ar imitacinę intensyvių tarpkultūrinių susidūrimų aplinką. Kitame skyriuje ir aptarsime, kokia yra tarpkultūrinio ugdymo reikšmė, bei kokie yra efektyviausiai tarpkultūrinio ugdymo metodai.

1.4. Patirtinis mokymasis tarpkultūriniame ugdymo kontekste

Tarpkultūrinis ugdymas yra būdas ugdyti tarpkultūrinę kompetenciją. Pastebėta, kad tarpkultūrinės ugdymo programos sukurtos paruošti žmones gyventi kitoje kultūroje prieš 50 metų buvo vadinamos „Tarpkultūrinės orientacijos programomis“ (Bhawuk & Brislin, 2000, p. 162). Pirmieji specialistai ir tyrėjai žmonių ruošimą tarptautinėms užduotims matė kaip procesą, kuris yra orientuotas į socialinio bendravimo tarp dviejų kultūrų. Tačiau šiandien yra suvokiama, jog vien paruošti žmones gyventi užsienyje neužtenka – būtinos žinios ir praktika apie kultūriškai tinkamą elgseną, taigi ši mokslo sritis imta vadinti – Tarpkultūriniu ugdymu.

N. Arthur (2001), apibūdino tarpkultūrinę orientaciją kaip ugdymo programą ruošti žmones gyventi užsienyje ir atlikti tam tikras užduotis bei paruošti žmones grįžti atgal į gimtąją šalį. S. Bhawuk, R. W. Brislin (2000) tarpkultūrinį ugdymą apibūdino, kaip formalias pastangas paruošti žmones, kuo efektyvesniems tarpasmeniniams santykiams ir profesinei sėkmei bendraujant su individualiais iš kitų kultūrų.

Šiandien *tarpkultūrinis ugdymas* suprantamas kaip nukreipta į palankių santykių tarp skirtingų žmonių kūrimą ugdymo programa, kuri remiasi abipusiu pripažinimu, pagarba bei pozityviniu nusistatymu skirtumų atžvilgiu. Tarpkultūrinis ugdymas gali būti vienas iš įrankių siekiant suprasti, koks sudėtingas šiuolaikinis pasaulis, siekiant geriau suprasti save ir kitus. Tarpkultūrinis ugdymas padeda šiuolaikinėje tikrovėje priimti iššūkius, leidžia ne tik asmeniškai susitvarkyti su vykstančiais pokyčiais, bet ir juos suvaldyti (Bhawuk & Brislin, 2000).

Anot S. Bhawuk ir R.W. Brislin (2000), tarpkultūrinis ugdymas reiškia ieškojimą, nepažintas, nesaugias situacijas ir tai natūraliai gali sukelti konfliktą. Labai dažnai, žvilgsnis į kultūrą reiškia žvilgsnį į sąveiką tarp kultūrų. Kultūra lyginama su „programine įranga“, kurią žmonės naudoja kasdieniniame gyvenime; apibūdinama kaip pagrindinės žmonių nuostatos, vertybės ir normos. Tarpkultūrinio ugdymo tikslas yra skatinti ir ugdyti sugebėjimą sąveikauti ir komunikuoti tarp savo grupės narių ir juos supančios aplinkos (Bhawuk & Brislin, 2000). Vienas iš pagrindinių tarpkultūrinio ugdymo tikslų yra ugdyti tarpkultūrinę kompetenciją, kurios vystymąsi aptarsime kituose skyriuose.

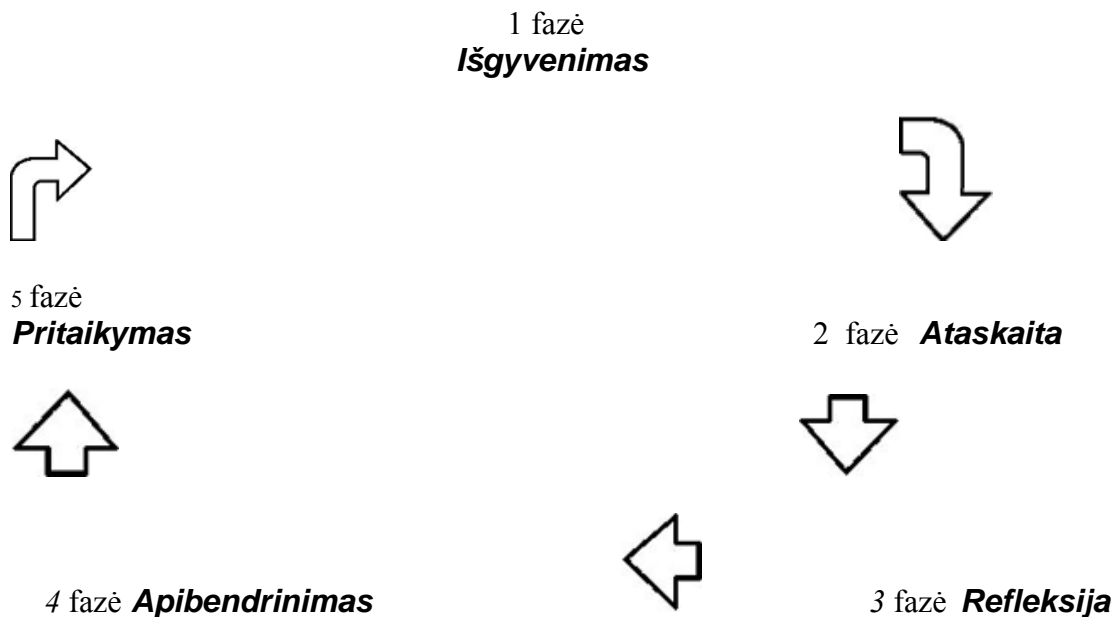
Vienas iš efektyviausių tarpkultūrinio ugdymo metodų – tai patirtinis mokymasis tarpkultūriniame ugdymo kontekste. Akivaizdu, jog toks mokymasis labiausiai atitinka realių

tarpkultūrinių susidūrimų situacijas ir problemas, todėl tokiomis realių tarpkultūrinių sąveikų sąlygomis galima pasiekti gebėjimų tobulinimo, žinių pritaikymo ir emocijų raiškos realiaame kontekste (Mažeikienė ir Virgailaitė-Mečkauskaitė, 2007).

Yra dvi tarpkultūrinio ugdymo metodų dimensijos. Pirmoji orientuota į kognityvinį aspektą – ugdomas platus kultūrinių skirtumų supratimas arba pateikiamos detalios žinios apie konkrečią kultūrą. Antroji dimensija tai mokomasis metodas (*instructional method*), kuriame naudojami didaktiniai ir patirtiniai instrumentai (filmų analizė, žaidimai vaidmenimis, simuliacijos), kurie tiesiogiai kuria tarpkultūrinę patirtį. J. M. L. Poon (2000) pripažįsta, jog į žinių perteikimą orientuoti metodai, kitaip nei patirtiniai, labai mažai įtraukia studentus į mokymosi procesą. Patirtiniai metodai studentams suteikia galimybę reaguoti į tarpkultūrinės situacijas inertiškai, emocionaliai ir yra daug veiksmingesni skatinant kultūrinį sąmoningumą.

P. Larison ir J. Hopkins (Bhawuk, 2000) įvertinę ugdymo programas skirtas paruošti žmones gyventi užsienyje, kuriose buvo naudojamas paskaitų metodas, jas sukritikavo teigdami, jog šis metodas yra vienpusiškas ir neefektyvus. Mokslininkai rekomendavo taikyti patirtinius metodus motyvuodami penkiais esminiais skirtumais. *Pirmiausia* universitetinis modelis suponuoja, jog studentai užima pasyvų vaidmenį ugdyme, kitaip nei patirtinis, kuriame ugdomasis yra aktyvi ugdymo dalis. *Antra*, taikant šį metodą (universitetinį) ugdytinis tradiciškai yra įtraukiamas į problemų sprendimų užduotis, kuriuose pačios problemos yra smulkiai apibūdinamo ugdytojo. Realiame gyvenime susidūrus su svetima kultūra ugdytinis pats privalo identifikuoti problemą ir ją išspręsti. *Trečia*, auditorijoje studentai turėtų būti racionalūs ir neemocingi, tačiau reali situacija dažniausiai būna emociškai įkrauta taigi studentui reikia išsivystyti „emocinį raumenį“ (*emotional muscle*) (Bhawuk, 2000, p.168), kuris būtinas tarpkultūriuose santykiuose. *Ketvirta*, universitetiniame modelyje studentai privalo parengti teorinę studijų medžiagos analizę, atsiskaitomąjį darbą, kai tuo tarpu tarpkultūriuose santykiuose būtini įgūdžiai ir gebėjimai. *Galiausiai* universitetinis metodas orientuotas į rašytinę komunikaciją, tuo tarpu realus tarpkultūrinis bendravimas vyksta verbaliniu ar neverbaliniu būdu.

Patirtinio ugdymo metodologija susideda iš 5 fazių (Paveikslas Nr.2):

Pveikslas Nr. 2. Patirtinio ugdymo metodologijos fazės.

Mokslininkai įvardija labai daug patirtinio metodo instrumentų bei įrodė, kad žmonės daugiausiai išmoka iš savo pačių patirties – situacijose, susijusiose su pažinimu, emocijomis, elgesiu. Norint sukurti ugdymosi erdvę, turime pasiūlyti metodus, kurie leistų patirti ir reflektuoti šiuos tris dalykus, tai pažadina daug jausmų; provokuoja spragas tarp to, ką mes jau žinome arba pažinome (Giltert, et al, 2005).

Vienas iš patirtinių tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo metodų yra “Mokymasis tarnaujant bendruomenei”(Service learning). Šis ugdymo metodas mokymasis ir refleksija, kuri jungia akademinį ugdymo planą su prasmingu tarnavimu bendruomenei. Kaip ugdymo metodologija ji patenka į patirtinio ugdymo kategoriją. Kitaip tariant šis metodas integruoja tarnavimą bendruomenei su instrukcijomis ir refleksija, kuri praturtina mokymosi patirtį, ugdo pilietinę atsakomybę, skatina pilietinį sąmoningumą ir stiprina bendruomenes.

2. KOOPERUOTŲ STUDIJŲ METODO ĮTAKA TARPKULTŪRINĖS KOMPETENCIJOS UGDYMOUI

2.1. Kooperuotų studijų metodo kilmė ir apibūdinimas

Šiame darbe vartojama „Kooperuotų studijų“ sąvoka yra sąlyginė, nes buvo pasirinkta vadovaujantis Šiaulių universiteto (G. Mažeikis 2003, 2007, I. Balčiūnienė 2007) tradicija⁴, kuri jungia dvi artimas, viena kitą papildančias patirtinio ugdymo sistemas – „Mokymąsi tarnaujant bendruomenėms (MTB)“ (*Service learning*) ir „Kooperuotą mokymąsi“ (*Cooperative learning*)⁵. Užsienio literatūroje, šios sąvokos dažniausiai yra nagrinėjamos jas atskiriant. MTB (*Service learning*) plačiau analizuoja G. Brigman, B. Molina (1999) (metodo taikymas mokyklose ugdant mokinių socialinius įgūdžius), D. F. Hones (1997), A. Furco (1996), R. Sigmon (1995) ir kiti. „Kooperuotą mokymąsi“ (*Cooperative learning*), jo taikymą, metodologiją nagrinėja tokie autoriai kaip C. Crow (1997), G. H. Van Gyn (1996), J. W. Wilson (1996) ir kiti. Taip pat yra keletas mokslininkų, kurie tiria sąveiką tarp MTB ir kooperuoto mokymosi, tai P. Derousi, C. S. Sherwood (1997), J. Mariappan, S. Monemi, U. Fan (2005).

MTB ištakos jau aptinkamos XX a. pradžioje, kuomet Herman Schneider⁶ (1872-1939) pastebėjo, jog dirbančių studentų, kai kurie gebėjimai ir kompetencijos yra aukštesni nei jų kolegų. Tai buvo pirmasis MTB etapas, kuris baigėsi 1942 m. Antrojo etapo pradžia datuojama praėjus

---

⁴ Lietuvoje mokslininkai G. Mažeikis (2003), I. Balčiūnienė (2007) terminą „Kooperuotos studijos“ tiesiogiai sieja su „Service learning („ugdymas tarnaujant“) paradigmos pavadinimu. Kooperuotų studijų terminas yra paplitęs pasaulyje, kai kalbama apie kelių skirtingų veiklų, ideologijų, principų sąveikas siekiant bendrų akademinį ar edukacinį rezultatų. „Ugdymas tarnaujant“ neabejotinai yra subordinuotas platesnei kooperacijos ir bendradarbiavimo sąvokai. Dažniausiai praktiškai plėtojant „ugdymo tarnaujant“ metodą šeimynose, nevyriausybinėse organizacijose (NVO), religinėse bendruomenėse ar partijose jokia „tarnystė“ neįmanoma ir nepageidaujama, o yra partnerystė, abipusis suinteresuotas bendradarbiavimas, savitarpio pagalba, kurią kur kas geriau perteikia kooperuotų studijų sąvoka. Tačiau ir kooperuotos studijos, kaip ir *service learning* akcentuoja ne tiek žinojimą, kiek gebėjimų įsisavinimą praktinės ir net kūrybinės socializacijos metu. Dar daugiau, šis ironiškas, kritiškas, o kartu ir bendruomeninis, kooperuotas, pilietinis aktyvumas yra skatinamas pilietinio ugdymo kooperuotose programose (*Citizenship and Service Education Program*) (Kenny ir kt. 2001).

⁵ Kooperuotas mokymasis, kaip jį 1972 apibūdino R. B. Auld, tai struktūriškai apibrėžtas metodas jungiantis ugdymą ir praktinę darbo patirtį. Kooperuotos studijos skatina jaunimą dalyvauti naujose iniciatyvose tokiose kaip „mokykladarbas“, „ugdymas tarnaujant“, „patirtinis ugdymas“ (Auld 1972).

⁶ Herman Schneider (1872-1939) – inžinierius, architektas ir ugdytojas Lehigh universitete (Pensilvanija, JAV) priėjo išvadą, jog techninių specialybių studentams tradicinių paskaitų neužtenka (Smollins 1999). H. Schneider pastebėjo, jog keletas gerai besimokiusių universiteto absolventų, prieš baigiant studijas dirbo siekdami užsimokėti už mokslą. Interviu metu rinkdamas duomenis iš darbdavių ir absolventų H. Schneider sukūrė MTB metodo rėmus (1901). 1903 m. Cincinačio universitetas priėmė H. Schneider į Technologijos fakultetą ir 1906 m. leido pradėti eksperimentuoti ir įgyvendinti savo planą. Dar tų pačių metų pabaigoje universiteto vadovybė davė leidimą pilnai įgyvendinti MTB programą (op. cit., 1999).

metams po Antrojo Pasaulinio karo pabaigos (1946) ir MTB vystosi iki šiol taikoma keliose dešimtyse JAV ir Europos ugdymo įstaigų.

Šiandien, kaip teigia C. Crow (1997), „Mokymąsi tarnaujant bendruomenėms (MTB)“ (*Service learning*), suvokiamas kaip ugdymo metodas, mokymasis ir refleksija, kuri jungia akademinį ugdymo planą su prasmingu tarnavimu bendruomenei. Kaip ugdymo metodologija ji patenka į patirtinio ugdymo kategoriją. Kitaip tariant šis metodas integruoja tarnavimą bendruomenei su instrukcijomis ir refleksija, kuri praturtina mokymosi patirtį, ugdo pilietinę atsakomybę, skatina pilietinį sąmoningumą ir stiprina bendruomenes (Crow, et al, 1997, p.1).

Nuo pat savo gyvavimo pradžios Cincinatyje, 1906 m., MTB išsivystė į dviejų populiariausių modelių programą (Grubb, et al, 1995). Pirmajame modelyje kurso metu studentai vienodą laiko tarpą dirba apmokamą darbą ir studijuoja, kartojant šį ciklą iki pat universiteto baigimo. Antrajame modelyje diena yra skiriama pusiau: ryte yra studijuojama, o po pietų dirbama. Tokiu būdu, MTB, anot P. Derousi (1997), jungia patirtinio ugdymo ir bendruomeninio tarnavimo galimybes. Šis metodas išsiskiria keliais bruožais:

- *Ugdymo plano integralumas* – integruojant mokymąsi į „tarnystės“ projektą yra esminis sėkmingo metodo įgyvendinimo elementas.
- *Studento nuomonė* – nepaisant aktyvaus įsitraukimo į projektą, studentas turi galimybę rinktis, modeliuoti, įgyvendinti ir įvertinti savo „tarnystės“ veiklą.
- *Refleksija* – vertinimo ir savirefleksijos instrumentai yra sukurti mąstymui, kalbėjimui ir rašymui apie individualią „tarnystės“ patirtį. Pusiausvyra tarp refleksijos ir veiksmo įgalina studentą nuolat galvoti apie savo darbo įtaką.
- *Bendruomeninė partnerystė* – partnerystė su bendruomene reikalinga siekiant identifikuoti realius poreikius, teikti mentorystę ir vertingai prisidėti įgyvendinant projektą. Sėkmingoje partnerystėje abi pusės gali duoti ir gauti kažką iš projekto. Norint, kad partnerystė būtų sėkminga, būtini aiškūs nurodymai kaip dažnai studentai turėtų lankytis konkrečioje organizacijoje.
- *Realūs bendruomenės poreikiai* – vietiniai bendruomenės nariai ar paslaugų gavėjai iš dalies lemia „tarnystės“ svarbą ir gylį.
- *Vertinimas* – gerai parengtas vertinimo instrumentas su konstruktyviu grįžtamoju ryšiu įtraukiant refleksiją suteikia vertingą informaciją apie pozityvų abipusį mokymąsi ir „tarnystės“ rezultatus (Derousi, et al, 1997, p. 49).

R. Sigmon (1995) pateikia MTB tipologiją:

- UGDYMAS-tarnavimas – mokymosi tikslai svarbiausi; tarnavimo rezultatai antraeiliai;

- Ugdymas-TARNAVIMAS – tarnavimo rezultatai svarbiausi; mokymosi tikslai antraeiliai;
- Ugdymas-tarnavimas – ugdymo ir tarnavimo tikslai visiškai nesutampa;
- UGDYMAS-TARNAVIMAS – ugdymo ir tarnavimo tikslai vienodai svarbūs ir vienas kitą papildo (Sigmon, et al, 1995, p. 96)

Šioje lyginamojoje formoje tipologija padeda ne vien nusistatant kriterijus kurie skiria MTB nuo kitų „tarnystės“ programų tipų⁷, bet taip pat veikia kaip pagrindas aiškinant perskyrą tarp skirtingų į tarnystę orientuotų eksperimentinių ugdymo programų tipų (mokyklų savanoriai, socialinis darbas, stažuočių programos, ect.) (Furco, 1996).

Anot R. Coll ir T. Taylor (2001), MTB metodas, taip pat glaudžiai siejasi su ugdymo filosofija – konstruktyvizmu (Coll et al, 2001, p. 215). Konstruktyvizmas suvokiamas kaip žinojimo, o ne mokymosi teorija ir nėra siejama su jokių mokymąsi aiškinančiu modeliu, bet veikia su daugeliu mokymosi teorijų, grindžiamų tokiais pat teoriniais pradmenimis. Jo pagrindas yra konstruktyvistinė mokslo teorija ir kognityvioji psichologija; tai nėra naujas išradimas. I. Kantas ir J. Paiget, taip pat ir daugelio kitų pažiūros panašios į pagrindinius konstruktyvizmo teiginius, o jo didėjantis populiarumas šiomis dienomis, šį tą sako apie padėtį, į kurią patekome, manydami, kad mokymasis yra pavyzdžių kopijavimas (Ben-Ari 1998). Konstruktyvistai pabrėžia mokinių ankstesnės žinių struktūros svarbą. Mokantis ne tik klausomasi, stebima, arba jaučiama, įsivaizduojama, bet taip pat pasitelkiamos individo vystymosi ir patirties pagrindu susiformavusios mąstymo struktūros. Kaip ir MTB metu, studentas konstruoja įvykių ir reiškinių sąvokas, remdamasis savo patirtimi ir anksčiau sukonstruotais modeliais. Vadinasi, tai, ko išmokstame priklauso iš esmės nuo aplinkos, kurioje mokomasi, informacijos pobūdžio ir mokinio ankstesnių žinių. Ryšys tarp mokinio turimų žinių ir naujos informacijos yra veiksnys, kuris mokymąsi padaro, studento akimis, prasmingą. Vadinasi, mokymasis iš esmės yra aktyvus informacijos kūrimas, tikslinimas ir naujų modelių kūrimas (op.cit. 1998).

Konstruktyvistai, anot M. Ben-Ari (1998), pabrėžia, kad studento žinios ir supratimas yra veikla, o ne informacija apie išorės pasaulį. Žmogaus protas gali tirti tik savo paties patirties pasaulį, o ne tiesiogiai tirti objektyvią tikrovę. Tai, ką girdime, matome ir jaučiame, nėra tiesiog išorinė tikrovė, bet idėjos ir vaizdiniai, kuriuos susiformavome apie tikrovę. Taigi žinojimas yra

⁷ A. Furco išskiria dar vieną tarnystės programos tipą - „Mokykla-darbas (MD)“ (“*School-to-work*”), kuris taip pat skatina būdus kaip jungti teoriją ir praktiką prasmingo patirtinio mokymosi pagalba. A. Furco (1996) pabrėžia panašumus tarp „Mokykla-darbas“ ir MTB metodų. Nors visi trys (MTB, KS, MD) metodai turi gana skirtingus tikslus, vis dėlto visi jie nurodo į kooperuotą ugdymą: 1) Grindžiami filosofija, kad ugdytiniai geriausiai išmoka per aktyvų įsitraukimą ir prasmingas veiklas; 2) Studentai suvokiami, kaip aktyvūs mokymosi proceso dalyviai ir žinių „gamintojai“; 3) Naudojamos tokios instrukcinės strategijos, kaip kontekstinis mokymasis ir žinių taikymas realiose situacijose; 4) Mokslo institucijoms keliami reikalavimai sukurti formalius ryšius su kitomis organizacijomis; 5) Siekiama integruoti mokymosi patirtį ir išorinę patirtį (Furco, 1996, p.8).

suvokiamas kaip mūsų vidinė veikla, o informacija kaip dalis mūsų išorinio pasaulio. Mokinys kuria savo paties subjektyvią tikrovę ir savo paties teorijas. Šie aiškinamieji modeliai padeda suteikti prasmę jo patirčiai. Sąveikaujant tarpusavyje, bendraujant, tarkime, kai mokinys lygina savo paties sampratas su kitų patirtimi, subjektyvūs potyriai tampa objektyviomis žiniomis (op.cit. 1998).

Mokymasis priklauso nuo daugybės įvairiausių veiksnių. Konstruktivizmo, kaip ir MTB požiūriu, lemiamos reikšmės turi studento išankstinės nuomonės ir ankstesnė patirtis, informacijos ir žinių pobūdis bei aplinka, kurioje mokomasi. Kadangi kiekvieno mokinio išankstinės nuomonės ir ankstesnė patirtis skiriasi, niekas negali taip pat mokyti ir išmokyti, nors ir vienodai mokomi. Štai kodėl konstruktivistiniu požiūriu, svarbiausias mokytojo vaidmuo yra suorganizuoti aplinką taip, kad mokinys mokydamasis galėtų įsigilinti į savo ankstesnes žinias ir patirtį, aktyviai apdorotų žinias ir susietų naują informaciją su autentišku ir prasmingu kontekstu. Mokymąsi sustiprina įvairiapusė sąveika tarp mokinių ir mokytojo. Taigi mokymasis yra informacijos sisteminimas, cikliškas aiškinimasis, ką pats mokinys turi padaryti (op.cit. 1998).

Naują MTB metodo sampratą, kuri ir tapo „Kooperuotu mokymosi“ pagrindu, aprašė J. W. Wilson, W. A. Stull, J. Vinsonhaler (1996). Metodą jie apibūdina ir pristato kaip ugdymo plano modelį, kuris sieja darbą ir akademines studijas. Šis modelis grindžiamas gilia mokymosi teorija (Wilson, et al, 1996, p.158). F. Ricks (1996) pasiūlė patvirtinti darbu grįstus mokymosi principus, kuriais vadovaujasi metodas. Šie principai nurodo, kad kooperuotos studijos skatina mokymąsi nukreiptą į save, refleksiją ir patirtinį mokymąsi (Ricks, 1996, p.10). H. Schaafsma (1996) taip pat pabrėžia mokymosi svarbą, išryškinant paradigmos persiorientavimą nuo turinio link didesnio pačio mokymosi proceso suvokimo įtraukiant refleksiją ir kritinį mąstymą. „Kooperuotos studijos“ – patirtinis metodas, bet mokymasis iš patirties nėra automatinis (Schaafsma, 1996, p.84). Todėl G. H. Van Gyn (1996) pasiūlė sustiprinti reflektyvųjį komponentą, kuris ir taip yra sudėtinė metodo dalis: „jei kooperuotos studijos yra tik priemonė kaupti patirtį renkant informaciją apie darbovietę ir pritaikyti technines žinias darbo specifikoje, tuomet metodo efektyvumas nėra pilnai išnaudotas“ (Van Gyn, 1996, p. 125).

Kooperuotame mokyme derinamas dalyko idėjų atstovavimas ir atvejų studijos su bendradarbiavimu bei paslaugų teikimu bendruomenėms, įmonėms ir organizacijoms studijų proceso metu (Mažeikis, 2006). Kooperuoto ugdymo tikslas, anot G. Mažeikio (2006) – susieti specialybės studijas su darbu pagal specialybę. Iš esmės šis metodas buvo plačiai taikomas Sovietiniu laikotarpiu profesinėse mokyklose, o šiandien taip pat kolegijose. Kiekvieną naują semestrą studentai turi dirbti tam tikrą laiką pagal tam tikrą studijų lygį tam tikrose įmonėse ir įstaigose. Šiuolaikinių lyderystės ir komandinės veiklos teorijų derinimas su kooperuotomis studijomis yra ugdymo metodas, kuris skatina studentus ne tik pasireikšti lyderiais, bet ir atskleisti

savo santykį su bendruomeniškumu. Studentai suvokia, kad bendruomenės, įmonės ar organizacijos nepažeis jų asmeniškumo, ypatumo, o leis produktyviai save realizuoti. KS suteikia praktinių įgūdžių, pažinčių būtinų sėkmingai karjerai. KS gali būti sėkmingai siejamas su internacionalizacijos, lyčių lygybės programomis.

Kai teigia G. Mažeikis (2006), šios programos akcentuoja, lavina studento gebėjimą kritiškai atstovauti institucijų interesus, gebėti išsakyti savo nuomonę ir ją ginti, bet taip pat bendradarbiauti su priimančia institucija ir padėti jai spręsti savo uždavinius (kaimynystės, savanorystės programos).

Aktyvus kooperuotų studijų metodo taikymas yra efektyvus vėlyvosios, pažengusios socializacijos ir ankstyvosios individuacijos laikotarpiu, kai individas įgyja ryškius atstovavimo gebėjimus ir puoselėja savarankišką, kritišką požiūrį į visuomenę. Tada tarnavimas visuomenei ir savikūra tampa suderinamais dalykais (Mažeikis, 2006).

Pastebėta, kad studentai dalyvaudami integruotų studijų procese pradeda vengti dalyvavimo ir atsiskaitymų auditorijose, jei tik atsakomasis ryšys su kolegija / universitetu ir vadovu yra nepakankamas ar atstovavimo gebėjimai yra menki. Priešingai, nuomonės pareiškimo bei gebėjimų adekvačiai pateikti kitų pozicijas skatinimas yra socializacijos ir pradinės individuacijos priemonė (op.cit., 2006).

Kooperuotos studijos JAV, anot G. Mažeikio (2003), remiasi pragmatizmo filosofija, kurios pagrindas yra derinys, įsiterpiantis į klasikinę pragmatizmo paradigmą, tarpstančią tarp pragmatizmo pradininko Ch. Peirceo filosofijos ir šiuolaikinės postmodernios pragmatizmo atmainos, R. Rorty filosofijos. Taip pat, pasak filosofo, kooperuotos studijos remiasi ir pokolonijinėmis multikultūralizmo, kultūrų įvairovės (*cultural diversity*), subkultūrų sąveikų teorijomis, implikuotomis įtraukimo/išstūmimo reiškinio ir konfliktų analize bei tarpininkavimo funkcijomis (Mažeikis, 2003, p.18).

Taigi šiandien kooperuotas ugdymas taip pat siejamas su kritiškumo lavinimu bei bandoma jį sujungti su MTB programomis. Siekiama ugdyti pilietiškumo, atstovavimo, paslaugumo, savanorystės gebėjimus universitetuose bei tam tikslui susieti specialybės dalyko studijas su praktiniu bendradarbiavimu ir darbu bendruomenėse. Studijos teikiant paslaugas skirtos suprasti vietinių bendruomenių poreikius, bendradarbiauti su bendruomenėmis ir taip skatinti kritines refleksijas studentų ir bendruomenės tarpe bei užtikrinti pozityvią pilietiškumo raidą (Freeland, et al, 1998, p.18).

2.2. Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas taikant Kooperuotas studijas

Anot I. Balčiūnienės (2007), analizavusios religinio ir pilietinio ugdymo suderinamumą ir papildomumą naudojant Kooperuotas studijas, šio metodo praktinę naudą pripažįsta dauguma autorių išskirdami ne vien studentų įgyjamų žinių, įgūdžių ir kompetencijų svarbą, „<...> bet ir paruošia studentus atsakingam gyvenimui demokratinėje visuomenėje, leidžia studentams susipažinti su karjeros galimybėmis, atskleidžia studentams skirtingas kultūras ir skatina kritinio mąstymo bei gebėjimo spręsti problemas įgūdžius, skatina socialinį dalyvavimą ir kitas pilietines kompetencijas“ (Balčiūnienė, 2007, p. 104). Kooperuotų studijų metu dažniausiai kalbama (K. Gottlieb ir G. Robinson (2002)) apie keturių pagrindinių pilietinių kompetencijų grupių ugdymą: *a) intelektualinių, b) dalyvavimo, c) tyrimo, e) įtikinėjimo*. Pirmajai (*intelektiniai gebėjimai*) grupei būdingas gebėjimas rinkti, analizuoti, interpretuoti, apibendrinti ir vertinti surinktą informaciją; ją kategorizuoti, nustatyti priežastinius ryšius. *Dalyvavimo gebėjimams* būdingas bendradarbiavimas, koalicijų sudarymas, derybų, kompromisų ir galutinio tikslo siekimas. *Tyrimo gebėjimai* nurodo į bibliotekų, knygų, žurnalų internetinių ar kitų šaltinių paiešką – naudotis media siekiant išanalizuoti ir kategorizuoti informaciją. *Įtikinėjimo gebėjimai* dažniausiai siejami su lyderyste, retorika sugebėjimu įtraukti kitus asmenis į veiklą. Kaip teigia G. Mažeikis (2007), apibendrinęs KS ugdomas kompetencijas atsižvelgiant į šio metodo taikymo specifiką Lietuvoje, kooperuotų studijų metu dažniausiai kalbama apie penkių kompetencijų grupių ugdymą: *a) akademinį, arba kognityvinių, b) asmeninių, c) socialinių, d) pilietinių, e) perkeliamųjų*. Pirmoji grupė yra susijusi su metakognityviniais ir kognityviniais gebėjimais, žiniomis, gebėjimu argumentuoti, su kritiniu mąstymu. *Asmeninių kompetencijų* grupė siejama su asmeninėmis nuostatomis, komunikaciniais ir bendravimo gebėjimais, kitomis, dažniausiai psichologinėmis charakteristikomis ir jų raida. *Socialinės kompetencijos* susiję su savitarpio pagalba, savanoryste, gebėjimu atstovauti kito idėjoms ir lūkesčiams, su gebėjimu socialiai padėti ar plėtoti geros kaimynystės santykius, mažinti grupės įtampą, integruotis ir padėti kitiems integruotis į socialines grupes. *Pilietinės kompetencijos* susijusios su gebėjimu atstovauti grupės ar kitų asmenų interesams, suvokti viešųjų ir privačiųjų interesų skirtį, naudotis viešųjų erdvių ir viešumos elementais, teisine/politine aplinka ir atitinkamais procesais (Mažeikis, 2007, p.148).

G. Mažeikis skirtingai nei K. Gottlieb ir G. Robinson ir dar keli autoriai, kaip vieną iš grupių įvardija *perkeliamąsias kompetencijas*, kurios tiesiogiai siejasi su kooperuoto mokymosi esme. Pats savaime kooperuotumas, anot G. Mažeikio (2007) ir yra perkeliamas gebėjimas bei nuostata. Tai įsitikinimas, noras, mokėjimas kaupti įvairius gebėjimus ir žinias, kuriuos galima pritaikyti ateities praktikose ir tikėtina, kad tai tikrai bus padaryta. Paprastai perkeliamieji gebėjimai yra susieti su asmens gebėjimu dirbti keliuose skirtinguose projektuose, dalyvauti skirtingose bendruomenėse ir

lyginti jų patirtį, naudotis tarpdisciplininėmis žiniomis, tarpdisciplininiais metodais (Mažeikis, 2007, p. 148).

Integruojant akademinį darbą paskaitų metu ir kooperuotas studijas, siekiama skatinti kurso turinio suvokimą, tuo pačiu metu atliekant pilietinius ir socialinius išsipareigojimus. Ugdymas orientuotas tik į auditorinį darbą ir žinių perteikimą yra labai ribotas ir nebeatitinka Liberaliosios mokymo paradigmos idealų ir principų, o patirtinis mokymasis, grindžiamas asmeniniu išitraukimu į bendruomenės leidžia studentams peržengti kognityvinę ribą (Pope-Davis et al, 1997; Ridley et al, 1994). Kooperuotos studijos leidžia studentams praplėsti ir pagilinti savo patirtį įtraukiant juos į socialinį, politinį, kultūrinį ir kitus svarbius bendruomenės gyvenimo aspektus. Šis ugdymo metodas pereina nuo tradicinės „misionieriaus ideologijos“ – dirbti bendruomenei, prie dirbti „su“ bendruomene koncepcijos. Tai metodas, kuris sustiprina bendrumo, bendradarbiavimo ir lygybės ryšius, o tai yra esminė sąlyga tobulinant kultūrinį sąmoningumą ir jautrumą (Weah, et al, 2000). Dėka kooperuotų studijų, studentai gali peržengti individualizuotą ir suasmenintą mąstymą, bei kultūrinius ir bendruomeninius skirtumus suvokti ir analizuoti platesniame sociokultūriniame kontekste. Skirtingų bendruomenių sociokultūrinių aspektų suvokimas yra svarbus į bendruomenės orientuoto kooperuoto studijų metodo elementas, ir žingsnis link tarpkultūrinio konsultavimo kompetencijos.

Šalia visų Kooperuotų metu ugdomų kompetencijų grupių, taip pat galima būtų priskirti ir Tarpkultūrinę kompetenciją (A. J. Burnett, D. Hamel ir L. L. Long, 2004; I. Balčiūnienė, 2007). Vienas iš būdų, kaip galima būtų integruoti kultūrinio sąmoningumo, kultūrinio jautrumo, žinių ir gebėjimų konceptus į ugdymo kursą, tai suteikti studentams galimybę tiesiogiai sąveikauti su skirtingomis kultūrinėmis grupėmis naudojant kooperuotų studijų metodą, kuris yra priskiriamas patirtiniam mokymuisi ir yra vienas iš efektyviausių metodų ugdant tarpkultūrinę kompetenciją. Vis dėlto yra labai mažai duomenų apie kooperuotų studijų metodo naudojimą organizuojant tarpkultūrinį ugdymą (Mattox, et al, 1992; Woodard, et al, 1999). Literatūroje apie tarpkultūrinį ugdymą, jo didaktiką ir eksperimentinius metodus (D'Andrea, et al, 1991; Evans, et al, 2002; Heppner, et al, 1994) kooperuotos studijos, kurios būtų naudojamos, kaip edukacinė priemonė aptinkama tik, kai kalbama apie patirtinį mokymąsi. Judith A. Burnett (2004, p.180) analizuoja, kaip kultūriškai fokusuota kooperuotų studijų programa buvo įgyvendinta tarpkultūrinio konsultavimo magistro studijose.

Iš anksčiau tyrinėtų autorių galima suprasti, kad kultūrinis sąmoningumas, nuostatos, vertybės, žinios, įgūdžiai (gebėjimai) yra pagrindiniai tarpkultūrinio ugdymo proceso elementai. Kiti užsienio šalių mokslininkai A. J. Burnett, D. Hamel ir L. L. Long (2004) irgi pritaria šiam vertinimui. Jie teigia, kad kooperuotos studijos suteikia galimybę vystyti šiuos elementus per praktiką ir patirtį. Kooperuotų studijų metodas leidžia iš arčiau pažinti visuomenės grupes per

abipusės priklausomybės principus, bendradarbiavimą, lygybę, kurie tobulina kultūrinį sąmoningumą ir jautrumą. Kooperuotų studijų metodas ugdymo metu suteikia galimybę studentams pažinti pasirinktos bendruomenės kultūrinius ir socialinius panašumus, skirtumus. Kooperuotų studijų metodo modelis remiasi pagrindiniais ugdymo proceso dalyvavimo principais: dalyvio kritiniu sąmoningumu (žurnalai, refleksijos, vaidmenų žaidimai leidžia stiprinti kritinį reflektyvumą), socialinės grupės mokymusi, vidinės grupės kontaktais, priklausomybe. Kooperuotos studijos stiprina naujus įgūdžius (gebėjimus): kritinį mąstymą, naujų vaidmenų išbandymą, pagalbą bendruomenės veiklai.

D. F. Hones (1997) teigia, kad kooperuotų studijų metodas suteikia galimybę studentams ne tik geriau pažinti vieni kitus bei skirtingas bendruomenes, bet ir ugdyti tarpkultūrinę kompetenciją. Šią kompetenciją galima ugdyti per multikultūralizmo praktines įvairovės pozicijas:

- asimiliaciją (dominuojančio bendruomenės diskurso, žinių įgūdžių, vertybių, simbolių peržvelgimą).
- žmonių, bendruomenės tarpusavio santykių aptarimą.
- etinių studijų propagavimą (diskutuojant apie kitą skirtingą bendruomenę, kitos bendruomenės kultūrinių ir lingvistinių tradicijų, vertybių tyrinėjimą),
- reflektyvią kritiką (Hones, 1997).

Šios multikultūralizmo praktinės pozicijos, anot D. F. Hones (1997) turėtų būti papildytos trimis pagrindiniais akcentais ugdant studentų tarpkultūrinę kompetenciją kooperuotų studijų metu:

1. Kritiškumu. (Kritinės refleksijos propagavimas per kurią studentai pažįsta kitų bendruomenių įvairovę ir jos svarbą).
2. Veiksmingumu. (Studentų (dalyvių) atsakingumas, gebėjimas spręsti iškilusias edukacines problemas bendruomenėje, socialinio teisingumo matymas, studentų įtraukimas į reikšmingas bendruomenių veiklas).
3. Pilietiškumu (Kultūrinės ir socioekonominės įvairovės, pagarbos skatinimas kitų bendruomenių atžvilgiu pasitelkiant piliečių santykius ir atsakingumą) (Hones, 1997).

Iki šiol populiariausias būdas ugdyti asmens tarpkultūrinius gebėjimus ir kompetencijas pakeičiant ugdymo patirties kryptį buvo keliavimas į užsienio šalis darbo, studijų tikslais (Kottler, 1997). Struktūruota mobilumo patirtis veikia kaip ugdymo metodas, kuriuo ugdomi studento sąmoningumo, adaptaciniai, nuolatinio mokymosi, tarpgrupinio bendravimo gebėjimai. Vis dėlto, pastebėta, kad tarpkultūrinė kompetencija, taip pat sėkmingai gali būti ugdoma „keliaujant“ į kultūriškai skirtingas bendruomenes. Šios galimybės teorinis pagrindimas jau buvo plačiau nagrinėtas P. Crowther, M. Joris, M. O. B. Nilsson, H. Temekens, B. Wächter E. (2000), įvardijant

jį kaip Internacionalizacijos namuose koncepciją („*Internationalization at Home*“)⁸. Aukštųjų mokyklų internacionalizacijos procese kalbama ne tik apie mobilumą kaip tarpkultūrinės kompetencijos formavimo priemonę, bet ir apie internacionalizaciją namuose – kai tarpkultūrinė kompetencija formuojama ir tobulinama neišvažiuojant pagal mobilumo programas, o ugdoma savo gimtojoje kultūroje – universitetuose arba bendruomenėse, vietos įmonėse. Todėl tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas per kooperuotas studijas atitiktų internacionalizacijos namuose koncepciją. Internacionalizacija namuose vykdoma dėl siekio aprėpti, kuo didesnį studentų skaičių ir atpiginti kompetencijos formavimo procesą. Taigi, aktyvus dalyvavimas kitos kultūrinės grupės veikloje, neišvykstant į užsienį, studentą įtraukia į pačią grupę. Šalia studento akademinį žinių atsiranda labai svarbus tiesioginis patyrimas kaip kitos kultūrinės grupės apibūdina ir įsivaizduoja save, kaip tokias (Pope-Davis, 1997). Tokia kultūrinė patirtis transformuoja studento Kito suvokimą, ir santykių su juo. Kooperuotų studijų metodas, šiuo atveju, ir yra tas edukacinis įrankis, kurio dėka „keliavimas“ į kitas kultūrinės grupės įmanomas nekertant valstybių sienų ir neišvykstant iš savo gimtosios kultūros ribų.

Be to, kooperuotos studijos suteikia studentui galimybę įgyti į tarnavimą bendruomenei orientuotą patirtį, kurios dėka ugdomi nauji įgūdžiai, kritinis mąstymas, išbandomi nauji socialiniai vaidmenys, prasmingai padedama bendruomenei, kuriami nauji socialiniai tinklai, ir ugdoma tarpasmeninių santykių savirefleksija (Brigman, et al, 1999; National Service-Learning Cooperative/Clearinghouse, 1995). Veikla orientuota į bendruomenę, kaip ir integracijos principai, bendradarbiavimas – palaiko darbo „su“ bendruomene, o ne darbo bendruomenei prielaidą. Studentai geriau suvokia specifines socialines, politines, kultūrinės ir kitas problemas su kuriomis susiduria tos kultūrinės grupės asmenys, taip pat suvokia ir savo vaidmenį bendruomenės kūrimosi procese.

Taigi, Kooperuotų studijų svarbiausi akcentai - kritinis, veiksmo, pilietinis ir tarpkultūrinis, leidžia pamatyti ir atsakingai dalyvauti kitos bendruomenės gyvenime, veikloje ir taip papildyti

---

⁸ Internacionalizacijos namuose koncepcija („*Internationalization at Home*“) yra nauja, 1998 metais „The European Association for International Education (EAIE)“ žurnale Mohsen Hakim išleido straipsnį pavadinimu „What About the Internationalization at Home?“ O 1999 metais Bengt Nilsson šią sąvoką išplėtė. Europinėje erdvėje bei diskursuose ši sąvoka atsirado kaip atsakas į Erasmus mobilumo programos išplitimą. Erasmus programų dėka tik apie 10 % universitetų studentų gali tobulinti savo tarptautines kompetencijas studijuodami užsienyje, tuo tarpu didžiausia problema - tarptautinės veiklos užtikrinimas institucijos viduje. Taigi į internacionalizacijos namuose sąvoką įeina bet kuri tarptautinė veikla institucijos viduje, išskyrus studentų ir dėstytojų mobilumą (Bernd Wachter, 2000). Autorius išskiria svarbiausius faktorius, kurie sudaro internacionalizacijos namuose konceptą: vyriausybinių politiką, globalizacijos procesą, informacinių technologijų revoliucijos padariniai, išaugusi institucijos atsakomybė, bei pakitęs aukštojo mokslo „produktas“ (Bernd Wachter, 2000). Pasak Matthias Otten (2000), tokios organizacijos kaip universitetai dažnai pasižymi dideliu etnocentrizmu. Apie organizacijų etnocentrišką orientaciją kalbėjo ir Adler (1991). Pagrindinė šios teorijos mintis ta, kad individų elgesys ir organizacinė struktūra nėra kultūriškai universali, nes ji priklauso nuo dominuojančios kultūros. Tarptautinės problemos atsiranda tuomet, kai socialinis kontekstas tampa kultūriškai asimetrinis ir viena kultūrinė pozicija tampa stipresnė ir aktyvesnė už kitas. Etnocentrizmo išplitimą lemia institucinių darinių ypatingai stiprus formalizavimas. Autoriaus pasiūlyta išeitis būtų leisti institucijose vyksti tarptautiniams konfliktams, nesusiipratimams ir įvairioms frustracijoms neatmetant jų ir jų nemalšinant.

savo patirtį naujomis žiniomis, pamatyti kitos bendruomenės įvairovę bei ugdyti toleranciją kitoniškumui kitai kultūrinei grupei, nebūtinai išvykstant už savo gimtosios kultūros ribų.

2.3. Kooperuotų studijų taikymo ugdant tarpkultūrinius gebėjimus tyrimai

H. A. Berry (1990) apibūdino kooperuotas studijas, kaip vieną iš metodų ugdant tarpkultūrinę kompetenciją. Nors itin reikšmingų empirinių tyrimų nėra atlikta, tačiau literatūroje yra randama bandymų patvirtinti H. A. Berry prielaidą. D. Frazier (1997) aprašė KS taikymo patirtį Anglų literatūros kurse. Universiteto studentai, pradinių klasių mokiniams, garsiai skaitė istorijas tarpkultūrinėmis temomis. Tai paskatino studentus skirti daugiau dėmesio kultūrinei įvairovei analizuoti, diskutuoti apie ją.

Konkretesnę empirinę tyrimą atliko S. Myers-Lipton (1996), kuris naudodamas kvaziekperimentinę beekvivalentę kontrolinę grupę tyrė kaip KS patirtis įtakojo studentų rasines nuostatas prieš, per ir po KS kurso. Tyrėjai naudojo Moderniojo Rasizmo Skalės (*Modern racism scale*) instrumentą (MacConahay, 1986) lygindami gautus rezultatus su dviem kontrolinėmis grupėmis: a) savanoriais, kurie nebuvo susiję su KS, b) atsitiktiniais studentais iš tos pačios institucijos. Tyrimo rezultatai parodė KS grupės vidutinius ir stiprius teigiamus nuostatų pokyčius nepaisant tokių kintamųjų kaip lytis, rasė, politinės nuostatos ir tėvų auklėjimas.

M. Fitch (1999) lygino universitetų studentų, įtrauktų į dviejų tipų KS kursus, kultūrinės nuostatos. „Kultūrinio sąmoningumo“ grupė turėjo tiesioginį kontaktą su skirtingomis etninėmis ar rasinėmis grupėmis. „Bendruomenės“ grupė tokio tiesioginio kontakto neturėjo. Lyginant paaiškėjo, jog pirmosios grupės nuostatos, visais lygiais pasikeitė pozityviai daug labiau nei antrosios. Vis dėlto yra keletas aspektų į kuriuos būtina atkreipti dėmesį. Tiriamųjų imtis yra gana maža (N=25) ir studentai nebuvo atsitiktinai atrinkti į KS kursą. Į etnines ar rasines grupes ėjo studentai, kurie domėjosi kitomis kultūromis ir tai galėjo įtakoti jų nuostatų kitimą ir atvirumą Kitam. Taip pat svarbu pažymėti, kad atliekant pilotinį tyrimą, kai kurie „Kultūrinio sąmoningumo“ grupės rodikliai buvo žemesni nei „Bendruomenės“ grupės. Nepaisant to, šis tyrimas įrodo, kad iš principo įmanoma taikyti KS metodą ugdant studentų tarpkultūrinius gebėjimus ir kompetencijas (Welch, et al, 2004, p. 111).

M. Boyle-Baise's (2002) kokybiniu tyrimu parodė kaip studentai įprasmina KS metu įgytą patirtį ir kaip ši patirtis įtakoja studentų Tarpkultūrinę kompetenciją. 24 studentai buvo išsiųsti į 6 organizacijas tokias kaip bažnyčios, bendruomenių centrai, mergaičių skaučių būrys, kuriuose studentai turėjo tiesioginį kontaktą su asmenimis iš skirtingų rasinių/etninių ir socioekonominių

grupių. Kurso metu studentai pakeitė savo ribotas nuostatas, kurios buvo orientuotos į skurdą, netinkamą tėvų auklėjimą į požiūrį, kad visi vaikai yra tik vaikai. O studentai anksčiau turėję tarpkultūrinės patirties nuostata, kad visi vaikai yra tik vaikai dar gebėjo paanalizuoti iš socialinių ir ekonominių perspektyvų, ir neignoruoti realių skirtumų (Welch, et al, 2004, p. 112).

Atlikti tyrimai parodo, kad KS metu, į kursą integruojant tarpkultūrinio kontakto elementą, geriau parengiami studentai ugdant jų tarpkultūrinius gebėjimus. Tai pat nustatyta, kad į studijų kursą integravus tik kultūrinį elementą arba tik taikant KS be numatyto tarpkultūrinio kontakto vis vien yra ugdomas kultūrinis sąmoningumas ir tarpkultūriniai gebėjimai (Welch, et al, 2004, p. 124).

H. Erickson ir J. O'Connor (2000) pritaikė kontakto teoriją, kaip pagrindą analizuojant KS patirtį specialiai pritaikytą mažinti išankstines nuostatas. Tyrėjai teigė, jog tarpkultūriškumo kooperuotose studijose atitikimas kontakto teorijos sąlygoms labai priklauso nuo konteksto, kuriame ta patirtis įgyjama. Taip pat buvo nustatyta, kad individai, kuriems būdinga ego-gynybinė stadija, kurioje jie stengiasi išlaikyti savo nuostatas, labai sunkiai priima kontakto sąlygas mažinančias stereotipinį mąstymą. Tyrėjai nustatė, jog KS patirtis neatitinkanti visų penkių sąlygų gali netgi sustiprinti išankstines individo nuostatas, jei jis yra verčiamas dažnai „įjungti“ ego-gynybinius mechanizmus (Welch, et al, 2004, p.68).

C. R. O'Grady (2000) siūlo ir perspėja itin atsargiai integruoti tarpkultūriškumo elementą į KS, kad netyčia nebūtų sustiprinti egzistuojantys stereotipai ir įsivaizduojamas kultūrinis pranašumas. C. R. O'Grady, pripažino kad iš pradžių ji buvo nusistačiusi neigiamai jos multikultūrinio ugdymo kurse taikyti KS, nes bijojo, jog tai gali lengvai sustiprinti jos studentų hegemonines, rasistines, seksistines ar klasines nuostatas kitų atžvilgiu. Tačiau galiausiai mokslininkė KS integravimą į tarpkultūrinį ugdymą ėmė laikyti kaip vieną iš esminių socialinių teisingumą ir socialinę kaitą skatinančių elementų.

Tai pat, kai kurie mokslininkai (A. J. Burnett, D. Hamel ir L. L. Long, 2004) pastebi, kad kooperuotų studijų metodas gali ugdyti tarpkultūrinius gebėjimus per kurso teoriją, jos turinį: *įgyjant žinių apie kitą bendruomenę, žaidžiant vaidmeninius žaidimus, akcentuojant aktyvųjį mokymąsi, diskusijas, literatūros skaitymą, rašymą*. Taip svarbios multikultūralizmo teorijų akademinės paskaitos apie: *rasę, lytis, socialines klases, diskriminaciją, vertybes, įvairovę, institucijas, kultūrinį indentitetą, nuostatas, prietarus, patirtį, studento savirefleksiją, vidinį grupės dialogą, riziką, pavojų, emocinį atvirumą*. Šios technikos leidžia studentams įgyti sąmoningumo, žinių ir įgūdžių apie kitą socialinę grupę, bendruomenę. Norint iširti tarpkultūrinius gebėjimus, būtina įvertinti kooperuotų studijų proceso eiliškumą ir veiksmingumą per įgytų gebėjimų tyrinėjimą kooperuotų studijų metu. Reflektyvūs dienoraščiai (studento savęs, savo patirties įgytos būnant bendruomenėje) yra vienas iš būdų, kuris leidžia ugdyti tarpkultūrinius gebėjimus: įvertinti, kokių žinių studentas įgijo apie bendruomenę, kokie jausmai, emocijos užplūdo būnant

bendruomenėje, kokios buvo iškilusios santykių, vertybių, normų problemos bendruomenėje, kokių gebėjimų įgijo studentas.

Taigi, užsienio mokslinėje literatūroje yra aptinkama bandymų taikyti Kooperuotas studijas ugdant studentų tarpkultūrinę kompetenciją, nors ir pripažįstama, kad atlikti tyrimai nėra itin išsamūs ar pilnaverčiai. Tačiau bendra užsienio mokslininkų nuostata yra ta, jog šio inovatyvaus metodo integravimas į tarpkultūrinį ugdymą yra įmanomas.

3. TARPKULTŪRINĖS KOMPETENCIJOS UGDYMO KOOPERUOTŲ STUDIJŲ METU EMPIRINIAI ASPEKTAI

3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Analizuojant ir vertinant tarpkultūrinę kompetenciją svarbu ne tik aptarti sukurta tarpkultūrinės kompetencijos modelį, bet ir išanalizuoti tarpkultūrinės kompetencijos atliktus tyrimus, jų strategiją, kurie yra svarbūs šiame darbe pristatomi tyrimo metodikai.

Vienas iš labiausiai žinomų tarpkultūrinės kompetencijos raidos tyrimo modelių yra M. J. Bennet (1993) aprašytas tarpkultūrinio jautrumo raidos modelis (*Developmental Model of Intercultural Sensitivity – DMIS*). M. J. Bennet, apie dvidešimt metų stebėjęs ir tyrinėjęs studentų tarpkultūrinio ugdymo metu patirtas kognityvinių struktūrų ir pasaulėžiūros, mąstymo, elgesio ir nuostatų transformacijas, išskyrė šešis vystymosi etapus nuo etnocentrizmo prie etnoreliatyvizmo, nuo kitos kultūros atmetimo prie prisitaikymo prie jos (modelis išsamiau jau buvo aprašytas 1.4. skyriuje).

Tačiau šis tarpkultūrinės kompetencijos raidos modelis turi ir ribotumus aiškinant tarpkultūrinės kompetencijos raidą. Pabrėžiamas labiau asmens kompetencijos vidinis vystymasis, pasirengimas mokytis ir keistis, tačiau neatsižvelgiama į išorinę edukacinę aplinką, kuri gali įtakoti asmenį. Siekiant įveikti šį trūkumą reikėtų aprašyti ir įvertinti pedagoginio poveikio procesą. Pavyzdžiui, Frankas Tesoriero (2006) aprašydamas Australijos studentų, atliekančius socialinio darbo praktiką Indijoje, nuostatų ir elgesio keitimąsi ir transformaciją į tarpkultūrinę kompetenciją pagal Benneto modelio stadijas, pabrėžia pedagoginio poveikio elementus: 4 mėnesių trukmės patirtinio mokymosi praktika užsienyje socialiai, kultūriškai ir ekonomiškai kitoniškoje aplinkoje – pietų Indijos kaimo regione, intensyvūs parengiamieji 3 mėnesių kursai, studentų mokymosi bendruomenės kūrimas ir jos darbo priežiūra, praktikos vadovo priskyrimas ir intensyvios nuolatinės konsultacijos praktikos vietoje, refleksyvių instrumentų ir užduočių taikymas (refleksyvių ataskaitų rašymas).

Tarpkultūrinės kompetencijos tyrimo literatūroje, kaip jau buvo plačiau apibūdinta (žr. Skyrius 1.4.) sutinkamas tarpkultūrinės kompetencijos vystymosi lygių apibrėžimas susiejant su buvimo kitoje kultūroje laiku ir iš dalies užsiėmimo ir veiklos kitoje kultūroje tipu. Pavyzdžiui, A. Fantini (2000) nurodo keturis lygius – edukacinio keliautojo (*Educational Traveler*), laikinai apsigyvenusio asmens (*Sojourner*), profesionalo (*Professional*), tarpkultūrinio specialisto (*Intercultural/Multicultural Specialist*) tarpkultūrinės kompetencijos lygius. Edukacinis keliautojas – tai pvz., mainų programų dalyvis, viešintis kitoje šalyje 4-6 savaites. Laikini kitoje šalyje ar kultūroje

apsigyvenęs asmuo pasineria į ilgesnį kultūrinį pažinimą, tai būtų, pavyzdžiui, 4-8 mėnesių buvimo pagal mainų programą stažuotė ar studijos. Profesionalo lygis gali būti pasiektas darbuotojo, dirbančio tam tikrą laiką tarp kultūriniame arba daugiakultūriniame kontekste. Tarpkultūrinio specialisto lygis gali būti pasiektas individų, dirbančių su tarptautiniais studentais, dalyvaujant kultūriškai įvairios auditorijos mokymuose.

Apibendrinant aukščiau aprašytus tarpkultūrinės kompetencijos tyrimo modelius, reikia pažymėti, kad tarpkultūrinės kompetencijos tyrimo procese turi būti atsižvelgta į visą tarpkultūrinės raidos tęstinumą nuo etnocentrinio neigimo prie integracijos (pvz., M. J. Benettas). Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas ir vertinimas pagal galimybes, tai turi vykti realiame ilgai trunkančio patirtinio mokymosi tarpkultūriniame arba kitos kultūros kontekste, arba įprastoje edukacinėje aplinkoje (pvz., *auditorijoje*) sukuriant realią ar imitacinę intensyvių tarpkultūrinių susidūrimų aplinką.

Analizuojant tarpkultūrinės kompetencijos tyrimus, atliktus užsienio šalių mokslininkų buvo išskirti keturi **studentų tarpkultūrinės kompetencijos raiškos lygiai**: *iki-tarpkultūrinės kompetencijos, elementarus, vidutinis ir pažangus*. Toks lygių išskyrimas buvo būtinas dėl interviu protokolų analizės metu gautų rezultatų įvairovės kokybiniu aspektu. Rezultatų analizės metu išryškėjo, jog kai kurios studentų žinios, nuostatos, gebėjimai ir kultūrinis/kritinis sąmoningumas vis dar yra etnocentrinėje stadijoje, kuri buvo plačiai nagrinėta M. Bennett (1993), D. Hoopes (Hapgood, Fennes, 1997), Fantini, A. (2000), M. Byram ir G. Zarate (1997) (žr. 1.3, 1.4., 1.5. skyrius). Aiškiausiai iki-tarpkultūrinės kompetencijos stadijas pateikia D. Hoopes, išskirdamas - *etnocentrizmą, sąmoningumą, supratimą, pripažinimą ir pagarbą, vertinimą ir įvertinimą, pasikeitimą*. Iki-tarpkultūrinės kompetencijos lygis buvo naudojamas kaip TK slenkstis, už kurio jau aptinkama TK raiška (Lentelė Nr.5). Kiti trys TK raiškos lygiai buvo adaptuoti naudojantis M. J. Bennet (1993), A. Fantini (2000) ir M. Byram (2004) aprašytais TK lygiais (žr. Priedai 6, 7).

0 lygis:	TARPKULTŪRINĖS KOMPETENCIJOS SLENKSTIS	1 lygis: Elementarus	2 lygis: Vidutinis	3 lygis: Pažangus
IKI- TARPKULTŪRINĖ KOMPETENCIJA		TARPKULTŪRINĖ KOMPETENCIJA		

Lentelė Nr. 2. TK raiškos lygiai

TK raiškos lygių bruožai:

- *iki-tarpkultūrinės kompetencijos lygis* (nulinis). Iki-tarpkultūrinės kompetencijos lygiui būdingi tokie bruožai:
  - 1) Studentas nėra linkęs bendrauti su asmenimis iš kitų kultūrų.
  - 2) Studentas nėra linkęs prisitaikyti prie naujų situacijų ir iš jų mokintis.
  - 3) Neturi pakankamai tarpkultūrinių žinių ir gebėjimų.
  - 4) Nesugeba tinkamai įvertinti įvairių tarpkultūrinių situacijų.
  - 5) Studentas netolerantiškas kitoms vertybėms ir papročiams.
- *elementarus lygis (pirmas)*. Elementariam lygiui būdingi bruožai:
  - 1) Studentas nori bendrauti su asmenimis iš kitų kultūrų.
  - 2) Studentas linkęs prisitaikyti prie naujų situacijų ir iš jų mokintis, tačiau vis dar neturi pakankamai žinių ir gebėjimų, kuriais naudodamasis sugebėtų tinkamai įvertinti įvairias tarpkultūrinės situacijas.
  - 3) Studentas tolerantiškas kitoms vertybėms ir papročiams nors ir mano, kad jos yra keistos ir nesuprantamos.
- *Vidutinis lygis (antras)*. Vidutiniam lygiui būdingi bruožai:
  - 1) Dėka įgytos patirties ir žinių studentas geba vertinti tarpkultūrinės situacijas.
  - 2) Turi pakankamai tarpkultūrinių žinių, bei gebėjimų, kurie padeda adekvačiai reaguoti į tarpkultūrinės situacijas.
  - 3) Remdamasis patirtimi savarankiškai geba daryti išvadas.
  - 4) Neutraliai geba vertinti tarpkultūrinius skirtumus.
- *Pažangus lygis (trečias)*. Šiam lygiui būdingi bruožai:
  - 1) Kompetencijomis įgytomis 2 lygyje yra sąmoningai operuojama.
  - 2) Remdamasis savo žiniomis, įgūdžiais ir patirtimi yra nuolat pasiruošęs reaguoti į įvairias situacijas.
  - 3) Geba kritiškai, žvelgiant iš įvairių perspektyvų (savo gimtosios kultūros ir iš kitų kultūrų pozicijų) vertinti įvairių tarpkultūrinių grupių papročius, vertybes ir praktikas.
  - 4) Ne tik kad priima tai, jog žmonės vertina įvairius dalykus skirtingais požiūriais, bet ir geba pažvelgti iš jų pozicijų ir išvengti veiksmų ar žodžių kurie gali būti žalingi ar įžeidžiantys.
  - 5) Gali nuspėti, kada kils konfliktas ir palaikyti grupės narius ar tarpininkauti.
  - 6) Yra tvirtas dėl savo sprendimų ir nuomonės, bei gali mandagiai ją pagrįsti ir jos laikytis.

Kooperuotų studijų metodo veiksmingumą ugdant studentų tarpkultūrinę kompetenciją, buvo nuspręsta patikrinti praktiniu metodu, atliekant pilotinį tyrimą. Buvo pasirinktas **kokybinis tyrimo būdas**, t. y. atviro tipo *interview*. Šio pilotinio **tyrimo tikslas**, buvo nustatyti ir įvertinti kooperuotų studijų metodo veiksmingumą ugdant studentų tarpkultūrinę kompetenciją Filosofijos ir pilietinio ugdymo studijų programoje. **Tyrimo imtis** – žodžiu buvo apklaustos dvi Šiaulių universiteto, Humanitarinio fakulteto, Filosofijos ir visuomenės mokslų, IV – ojo kurso studentės, kurios studijuoja pagal kooperuotų studijų metodą tokiose kursuose kaip *propaganda, taikomoji etika*. **Tyrimo laikas** – pradžia 2007 metų gegužės 14 d., pabaiga 2007 metų birželio 7 d.

Atliekant **pilotinį tyrimą** tarpkultūrinės kompetencijos matavimo instrumentas (Priedas Nr. 2) buvo sudarytas remiantis M. Byram (1997) TK operacionalizacijos modeliu (Priedas Nr.1). Instrumento klausimai parengti pagal M. Byram sudarytą tarpkultūrinės kompetencijos “Tikslų, gairių ir vertinimo” (“*Your Objectives, Guidelines, and Assessment*”) formą (Fantini, 2000, p.34). Interview klausimyną “Ką jums davė Kooperuotos studijos?” sudarė instrukcinis motyvacinis blokas, tarpkultūrinės kompetencijos struktūros diagnostinis blokas (žinių, nuostatų, įgūdžių ir kritinio mąstymo vertinimo teiginiai) bei demografinis blokas.

Tarpkultūrinės kompetencijos struktūros diagnostinį bloką sudarė 19 atvirų klausimų ar teiginių:

- Respondentų žinių vertinimo klausimai, kuriais buvo siekta išsiaiškinti, kiek studentas žino apie savo ir kitos kultūros socialines grupes, jų praktikas ir kuriamus produktus, bendrus individo ir visuomenės sąveikos procesus (remiamasi M. Byram): “Gal galite trumpai pristatyti kokioje organizacijoje buvote?”; “Kokius įvardintum esminius soc. grupės elementus (simboliai, vertybės, elgesio pavyzdžiai)?”; “Kokios yra esminės kitos soc. grupės normos ir tabu (pasisveikinimas, apranga, elgesys ir kt.)?”; “Atpažįstu kultūrinio šoko ženklus ir žinau būdus kaip juos įveikti”.
- Respondentų nuostatų vertinimo klausimai, kuriais buvo siekta įvertinti studentų smalsumą ir atvirumą, pasirengimą sustabdyti nepasitikėjimą kitomis kultūromis ir perdėtą pasitikėjimą savąja kultūra.: “Aš noriai bendrauju su kitos soc. grupės nariais (jū nevengiu, nebandau ieškoti kontaktų tik su savo grupės nariais).”; “Aš mielai mokausi ir gebu perimti kitų soc. grupių narių elgesio modelius, papročius, ritualus.”; “Stengiuosi bendrauti kitoje soc. grupėje, jų žargonu ir elgiuosi jų priimtomis taisyklėmis.”; “Atsidūręs kitoje soc. grupėje stengiuosi susitvarkyti su savo neigiamomis emocijomis.”.
- Respondentų įgūdžių vertinimo klausimai, kuriais buvo norima iširti studentų gebėjimą interpretuoti kitos kultūros įvykius ir dokumentus, paaiškinti ir susieti tai su savo kultūros įvykiais, dokumentais, gebėjimą įgyti naujų žinių apie kultūrą ir

kultūrinės praktikas, gebėjimą taikyti šias žinias, nuostatas ir įgūdžius realaus laiko sąveikų sąlygomis: “Aš gebu palyginti savo ir kitą soc. grupę.”; “Naudojuosi metodais, būdais, kurie padeda lengviau suprasti kitos soc. grupės elgesio modelius ir pažinti juos.”; “a) bendraudamas su asmenimis iš kitos soc. grupės demonstruoju lankstumą ir supratingumą. b) gal galėtum palyginti šį savo gebėjimą prieš studijas universitete ir jų metu ar po jų?”; “Naudoju metodus, būdus, kurie man padeda sumažinti stresą būnant kitoje soc. grupėje.”; “Bendraujant su kita soc. grupe stengiuosi neižvesti jų savo elgesiu, apranga ir kt.”.

- Respondentų kritinio mąstymo vertinimo klausimai, kuriais buvo siekiama identifikuoti studentų gebėjimą remiantis tam tikrais kriterijais kritiškai vertinti perspektyvas, praktikas ir veiklos produktus savo ir kitose kultūrose bei šalyse.: “Aš suvokiu skirtumus tarp soc. grupių, jų nuostatų ir vertybių.”; “Ar buvo neigiamų reakcijų į kitą soc. grupę? Ar jas atpažinai? Kokios jos?”; “Suvokiu, kaip konkretus (pvz.; religinis, politinis) kontekstas įtakoja mano santykius su kitais.”; “Suvokiu, kaip esu matomas kitos soc. grupės narių.”.
- Instrumente taip pat buvo numatyti kooperuotų studijų metodo vertinimui reikalingi klausimai, kuriais siekiama iširti, ar studentas geba šį metodą kritiškai analizuoti kaip patirtinį metodą, ar atpažįsta buvimo prasmę organizacijoje, ar įvardija kooperuotų studijų metodo privalumus ir trūkumus: “Gal galite trumpai pristatyti kokioje organizacijoje buvote?”; “Ką galėtumėte pasakyti apie patį kooperuotų studijų metodą?”; “Gal dar ką nors norite pridurti?”.

Atliekant **pagrindinį** tyrimą, kaip ir *pilotiniame tyrime* buvo pasirinktas **kokybinis tyrimo būdas**, t. y. atviro tipo *interview*. Apklausa taikant atviro tipo pusiau struktūruotą tiriamąjį interviu (su laisvai formuluojamais atsakymais, kur neribojamas nei turinys, nei forma), kuria siekta nustatyti Šiaulių universiteto studentų tarpkultūrinės kompetencijos raišką taikant „Mokymosi tarnaujant bendruomenei“ metodą. Pokalbiai buvo fiksuojami diktofonu. Siekiant įvertinti studentų Tarpkultūrinės kompetencijos raišką taikant „Mokymosi tarnaujant bendruomenei“ metodą, duomenys surinkti interviu metu buvo analizuoti taikant kokybinės turinio analizės metodą, kuris numato keletą žingsnių: daugkartinis teksto skaitymas, reprezentatyvių kategorijų išskyrimas, kategorijų turinio skaidymas į subkategorijas, kategorijų pagrindimas respondentų teiginiais.

Tyrimas buvo atliktas 2008 m. kovo – gegužės mėnesiais. Tyrime dalyvavo 34 Šiaulių universiteto Humanitarinio fakulteto Filosofijos ir visuomenės mokslų specialybės studentai.

Respondentai buvo atrinkti taikant netikimybinį, tikslinį tiriamųjų grupės parinkimo būdą⁹. Interviu vidutinė trukmė 53 minutės. Bendra visų interviu protokolų apimtis (garso įrašus perrašius tekstu) 234 puslapiai.

Atlikus pilotinį tyrimą ir išbandžius tyrimo instrumentą buvo nuspręsta pakeisti tyrimo kryptį ir patį instrumentą (Priedai Nr. 3, 4). Buvo atsisakyta išankstinio TK modelio, kuris buvo sudarytas pagal M. Byram pasiūlytą TK operacionalizaciją. Nutarta nesilaikyti konkrečių, įreminančių TK struktūrą modelių ir naudoti atviro tipo klausimus (pvz. „Ką veikėte šioje organizacijoje?“), su laisvais formuluojamais atsakymais, kur neribojamas nei turinys, nei forma. Kaip teigia K. Kardelis (2005), tokie klausimai suteikia galimybes lanksčiau vesti interviu, t.y. atsižvelgiant į atsakymą formuluoti kitą klausimą, išsiaiškinti niuansus, sužinoti respondentų žinių gilumą.

Galutinis tyrimo tarpkultūrinės kompetencijos vertinimo instrumentas (Priedai Nr. 5) buvo sudarytas remiantis kooperuotų studijų metodo patirtimi bei tarpkultūrinės kompetencijos bendrais struktūriniais elementais – žinios, nuostatos, gebėjimai ir kritinis/kultūrinis sąmoningumas. Interviu klausimyną sudarė instrukcinis motyvacinis blokas, demografinis blokas, tarpkultūrinės kompetencijos struktūros diagnostinis blokas. Demografinį klausimyno bloką sudarė 4 nominalinės skalės klausimai: „lytis“; „amžius“; „kursas“; „Gyvenamoji vieta“.

Tarpkultūrinės kompetencijos struktūros diagnostinį bloką sudarė 24 atviri klausimai:

- Respondentų *žinių* vertinimo klausimai, kuriais buvo siekta įvertinti studentų bendrąsias ir specialiąsias žinias, kurios yra viena iš penkių svarbiausių Tarpkultūrinės kompetencijos (TK) elementų, išskirtų M. Byram ir G. Zarate (1997). Vertinamos studento žinios apie organizacijos/bendruomenės esminius bruožus (pvz. tikslas, istorinė-kultūrinė kilmė). Ši kompetencijos dimensija nurodo į savo ir kitos kultūros praktikas, bendrus individo ir visuomenės sąveikos procesus:

a) Keliose organizacijose lankėtės pagal kooperuotas studijas. Išvardinkite jas. b) Kaip jūs apibūdintumėte tos organizacijos dydį, tikslus, funkcijas, struktūrą, veiklą, vertybes (šeimos gyvenimas, darbas, socialinės ir politinės veiklos, visuomeninis gyvenimas), taisykles, požiūrį ir kt., kuo ši grupė skiriasi nuo daugumos? c) Ką žinojote apie tos organizacijos kultūrinės, istorines šaknis, prieš eidamas į ją? Ką žinote dabar? d) Ką, jūsų manymu, turėjote žinoti, ar ką patartumėte kitiems žinoti einant į šią organizaciją? Ką svarbaus sužinojote jau būnant ten? e) Apibendrinkite kaip pasikeitė jūsų žinios apie organizaciją nuo pradžios iki pabaigos?

---

⁹ Į formuojamą grupę buvo įtraukti asmenį, kurie yra tipiškiausi tiriamojo požymio atžvilgiu. Grupė buvo formuojama priklausomai nuo tyrimo specifinių tikslų (pvz. grupė studentų dalyvavusių Šiaulių universiteto projekte KOOPERIA) (Kardelis 2005, p. 325-326)

- Respondentų *nuostatų* vertinimo klausimai, kurie parodo studento smalsumą ir atvirumą kaip norą bendrauti su kitos socialinės grupės nariais (jų nevensimas, nebandymas ieškoti kontaktų tik su savo grupe), tolerantiškumo Kito ir kitų kultūrų atžvilgiu:

a) Ką veikėte šioje organizacijoje? b) Kaip jums sekėsi bendrauti su tos organizacijos nariais? c) Kokie reikšmingi skirtumai išryškėjo? d) Apibūdinkite problemas kurios kilo dėl skirtingų jūsų ir tos organizacijos narių vertybių, požiūrių, veiklos. Ar tos problemos kilo dėl jūsų asmeninių ar daugiau, dėl daugumai (visuomenei) priimtų vertybių, požiūrių, veiklos? e) Papasakokite apie savo jausmus, kuriuos jautėte jiems prieš ateidamas į organizaciją? Būnant joje? Ir ką jaučiate dabar? f) Kaip emociškai jūs reaguodavote į organizacijos, narių sėkmes ir nesėkmes? g) Kokias turėjote išankstines sampratas ir nuostatas prieš eidamas į organizaciją, dabar ir kaip tas požiūris keitėsi? h) Kaip pasikeitė jūsų požiūris į svetimas ir kitokias kultūras, nežinomus dalykus ir grupes? i) Kokios aplinkybės ir veiksniai įtakojo tavo identiteto (pvz. religinio, kultūrinio) formavimąsi? j) Kaip pasikeitė jūsų savęs supratimas, kuo jūs skiriatės nuo kitų, kokiai grupei save priskiriate? k) Ar studijavote/dirbote užsienyje? Kokioje šalyje, kiek kartų, koks laiko tarpas? Kaip buvimas užsienyje įtakojo tavo požiūrį į organizaciją ir santykius su jos nariais? l) Kaip programa, kurią studijuojate įtakojo jūsų santykius ir požiūrį su organizacija ir jos nariais? m) Ką jums davė buvimas organizacijoje? Apibendrinkite.

- Respondentų *igūdžių* vertinimo klausimai, kuriais įvertinami studento gebėjimai įgyti naujų žinių apie kultūrą ir kultūrinę praktiką bei jų taikymas praktikoje bendraujant su asmenimis iš kitos kultūrinės, socialinės grupės:

a) Kaip sekėsi pritaipyti prie organizacijos, susitaikyti su jos taisyklėmis? b) Kokie asmenys ir kokios aplinkybės padėjo jums išspręsti problemas kurias patyrėte? c) Kokios jums buvo pavestos užduotys ir kaip jos įtakojo problemų sprendimą? d) Kaip jūs manot, kodėl jie yra tokie kokie yra?

- Respondentų *kritinio/ kultūrinio sąmoningumo* vertinimo klausimai, kuriais siekta įvertinti studentų savirefleksiją ir įgytas žinių, gebėjimų, nuostatų reflektavimo lygį:

a) Gal galite pateikti pavyzdžių, kaip konkretus (pvz.; religinis, politinis) kontekstas įtakojo tavo santykius su tos grupės nariais? b) Kaip tos grupės asmenys vertina jus, jūsų poelgius, mąstymą?

Instrumente taip pat numatėme kooperuotų studijų metodo vertinimui reikalingų klausimų: „Ką galėtumėte pasakyti apie patį kooperuotų studijų metodą?"; „Gal dar ką nors norite pridurti?\".

Toks tyrimo duomenų pateikimo būdas leidžia atskleisti savotiškas interpretacijas, išvadas, pastebėjimus. Tai suteikia galimybę pažvelgti, kokią įtaką turi specifiniai, socialiniai, asmenybiniai veiksniai.

Prieš apibendrinant gautus tyrimo rezultatus būtina aptarti, kodėl buvo pasirinktas kokybinis tyrimo metodas, kokie šio metodo privalumai. Paanalizuoti atviro tipo interviu kaip metodą, pateikti tyrimo rezultatus ir išvadas.

3.2. Kiekybiniai vs. kokybiniai metodai: pasirinkimo priežastys

Esminis momentas privertęs suabejoti kokią poziciją reikia pasirinkti, buvo sąvokos „metodas“ suvokimas. *Methodus* – išvertus iš graikų kalbos reiškia pažinimo būdą, priėjimo kelią, teoriją. Kaip terminas metodas apibrėžiamas taip - sąmoningai pasirinktas veikimo būdas užsibrėžtam tikslui pasiekti; tikslingų veiksmų ir priemonių visuma. Tačiau vienas dalykas yra suvokti apskritai metodo reikšmę, ir visai kas kita suvokti jo prasmę patalpinus į tam tikrą kontekstą, o šiuo atveju į socialinių mokslų sferą (Здравомыслова & Темкина, 2001).

Tradicinėje socialinių mokslų sferoje galima rasti dvi metodų rūšis – tai kiekybinius ir kokybinius. Kiekybiniai metodai remiasi faktais, mokslinėmis metodikomis, taip apsisaugoma nuo tyrimo rezultatų „užkrėtimo“ subjektyvumu. Tokių metodų pavyzdžiai būtų statistinės matematinės analizės, eksperimentai. Tuo tarpu kokybiniai tyrimai priešingai „neslėpdami **tyrimo ir tyrėjo subjektyvumo**, <...> naudoja fotonuotraukas, gyvenimo istorijų aprašymus (autobiografijas, biografijas, memuarus) remiasi beletristiškai pristatytais faktais“. <...> kokybinio tyrimo atstovai pabrėžia **socialiai konstruojamą realybę**, artimą (emociškai intymų) **santykį tarp tyrinėtojo ir tiriamojo** <...> pabrėžia vertybinę tyrimo prigimtį“ (Mažeikienė, 2002, p. 35). Akivaizdu, kad esminis skirtumas šiuose metoduose tai *objektyvumo traktavimas*.

Autorė V. Žydžiūnaitė (2005) teigia, kad labai svarbu pasirinkti tyrimo dizainą, kuris nurodo, kaip bus renkami, analizuojami ir pristatomi tyrimo duomenys, o sykiu tai apima ir respondentų atrankos tipus, duomenų rinkimo ir analizės metodus, kurie bus naudojami. Tyrimo dizainas – tai tyrėjo veiklos planas, kuris nurodo, kaip jis / ji siūlo tirti apibrėžtą problemą ir kuris yra suformuotas pagal tyrimo problemą ir metodologiją.

Kiekybinė metodologija bus naudingesnė, kuomet tyrėjas turi plačias žinias apie aplinką ar situaciją, kurią nori tirti ir siekia ištestuoti hipotezes apie ryšius tarp kintamųjų bei padaryti

statistines išvadas iš kiekybinių duomenų. Kiekybinis tyrimas iš esmės yra susijęs su testavimo teorija. Kokybinė metodologija įgalina tyrėją tęstinai plėtoti žinias apie situaciją, nes jis / ji siekia apibūdinti socialinę realybę. Kokybinė imtis dažniausia parenkama tikslingai idant tiriamas objektas ir tyrimo problema būtų reflektuojama ir apžvelgiama. Kokybiniai metodai yra lankstesni ir reikalauja iš tyrėjo keisti bei tobulinti naudojamus metodus. Pvz., apklausos metodai gali būti nestruktūruoti ir struktūruoti, tačiau čia turi būti specifikuotos „raktinės“ temos, o tyrimo klausimai formuojami, atsižvelgiant į probleminius aspektus, kurie yra tiriami. Tai reikalauja iš tyrėjo „judėti“ link naujų tyrimo sričių ir geriau suprasti tiriamųjų nuostatas bei prioritetus. Mūsų tyrimo atveju respondentai buvo tiesioginiai kooperuotų studijų dalyviai, kuriuos dėl to įmanoma suprasti, ką jie galvoja. Kokybinis tyrimas leidžia atrasti tai ko nesitikėjai atrasti. Leidžia tyrėjui sužinoti, tai ko jis pats nežinojo.

Kiekybinio metodo atstovas E. Diurkheimas ypač siekia to objektyvumo laikantis taisyklių. „E. Diurkheimo darbe “Sociologijos metodas” pateikiamos taisyklės, kaip pasiekti objektyvų pažinimą. Šis autorius pažinimą apribojo “faktais”. Tradiciškai teigiama, kad socialiniais faktais būtina remtis, nes tik jie suteikia objektyvumą, kuris mokslams yra būtinas. O bet koks subjektyvumas – ir tiriančiojo, ir tiriamojo – turi būti pašalintas”(Здравомыслова & Темкина, 2001). Čia matome, kad objektyvumas yra sunkiai apibrėžiama sąvoka, nes pateikiami „pliki“ faktai ir mokslinės tiesos visiškai neatspindi realaus gyvenimo ir ignoruoja kai kurių socialinių grupių situaciją.

Tuo tarpu kokybiniai metodai, anot E. Здравомыслова (2001), teigia, kad siekti visiško objektyvumo beprasmiška ir kad to padaryti neįmanoma. Būtent pastarieji metodai su kitokiu objektyvumo supratimu ir yra artimesni mūsų tyrimo siekiams, nes tokia tyrimo technika suteikia galimybę tirti kooperuotų studijų metoda, išskelti studentų tarpkultūrinę kompetenciją.

Kokybinio (o ne kiekybinio) tyrimo metodologijos – šiuo atveju interviu – pasirinkimą lėmė taip pat ir keletas aplinkybių. Visų pirma tai, kad kiekybinių tyrimų požiūriu siekiama ieškoti išorinių vienokio ar kitokio reiškinio požymių, išgaunant įvairius dydžius, kurie gali būti išreikšti skaičiais ir matuojami. O kokybinių tyrimų požiūriu siekiama suprasti, kaip individai suvokia bei aiškina pasaulį; kaip jie konstruoja socialinę realybę, kaip jų kuriamos prasmės lemia jų elgesį (Kardelis, 2005). Kokybinio tyrimo metu analizuojami kokybiniai duomenys, išreikšti žodine forma, teiginiais, kategorijomis ir vertinami subjektyviai (Bitinas, 2006). Būtent dėl šių įvardytų skirtumų ir buvo pasirinktas kokybinio tyrimo metodas – interviu. Interviu metodas leidžia atskleisti tai, kaip tyrime dalyvavę studentai savo nuomonėmis konstruoja tarpkultūrinės kompetencijos modelį; kaip vertina kooperuotų studijų metoda. Nes studento asmeninis požiūris lemia daugelį tarpkultūrinio ugdymo aspektų. Visų pirma tai, ar studentas įgys tarpkultūrinės kompetencijos lygius. Antra, kaip kooperuotos studijos užtikrina studentų tarpkultūrinį ugdymą,

kuris šiuolaikinio gyvenimo kontekste tampa vis aktualesnis. Be to, interviu metodas leidžia tyrime dalyvavusiems studentams išsakyti savo patirtį / savo elgesį vienoje ar kitoje situacijoje, kas suteikia galimybę vertinti studentų tarpkultūrinės kompetencijos lygį.

Taip pat tyrimo metodo pasirinkimą lėmė dar ir tai, kad kiekybiniai tyrimai yra glaudžiai susiję su atrankos problemomis. Tiriamieji taip renkami, kad reprezentuotų visą populiaciją, visa tai leidžia visus gautus duomenis, rezultatus pritaikyti visai populiacijai. „Priešingai yra taikant kokybinius metodus, čia siekiama ne reprezentuoti populiaciją, bet **visapusiškai suprasti tiriamąjį fenomeną**. Todėl čia akcentas perkeliamas į nedaugelio atvejų giluminį tyrinėjimą. Apibendrinimas taikomas ne tiriamai populiacijai, bet tiriamam reiškiniui“ (Leonavičius, 2004, p. 38). Nors pagal iš anksto suformuluotus klausimus kiekybinis tyrimo kelias būtų tikęs, tačiau šis tyrimo kelias pasirodė neperspektyvus. Svarbu tapo parodyti ne kuo didesnę respondentų apklausos skaitmeninius rezultatus, bet iširti kaip ši specifinė tiriamųjų grupė aptaria kooperuotų studijų metodo veiksmingumą, ar yra ugdoma studentų tarpkultūrinė kompetencija.

Galiausiai paskutinis faktorius lėmęs kokybinio tyrimo tipo pasirinkimą buvo socialinio konstruktyvizmo teorijos specifiškumas ir taikomumas, kurį plačiau nagrinėja autorius J. Ruškus (2002) savo knygoje „Negalės fenomenas“ ir pateikia schemą, vaizduojančią socialinį konstruktyvizmo procesą. Čia autorius išskiria tokius socialinį konstruktyvizmą formuojančius pagrindinius veiksnius: atskiri faktai, archetipiniai vaizdiniai, subjektyvi interpretacija, emociniai vertinimai ir nuomonės, socialiniai vaizdiniai, visuotinis žinojimas, socialinis diskursas, kalbėjimas, rašymas, socialinės nuostatos, socialinės ir edukacinės intervencijos modeliai, socialinės integracijos ideologija, politika, mokslinė metodologija; socialinė intervencija, edukacinė veikla, ugdymo procesas. Galima sakyti, kad socialinis konstravimas apima subjektyviają ir objektyviają realybės pusę, kuris veikia vienas kitą. Čia galime daryti prielaidą, kad subjektyvus vertinimas daro įtaką visuotinių normų formavimuisi, kuri veikia individualų suvokimą. Šitaip abipusės sąveikos procese yra kuriami, palaikomi visuomenei būdingi stereotipai, vertinimai, normos, nuostatos ir t.t. Tai įsigali ne tik edukacinėje veikloje, kasdienybėje, kalbėjime, rašyme.

Socialinis konstravimas yra socialinio pasaulio suvokimo procesas, kai atskiri socialinės realybės faktai ir interpretacijos tampa visuotiniu žinojimu (common sense), o žinojimas – savaime suprantamas „tikrove“ (Berger&Luckman, 1999). Egzistuoja tiesioginis ryšys tarp žinojimo, socialiai sukonstruotos tikrovės ir tam tikrų socialinių grupių dalyvavimo. Šis modelis atskleidžia grupių dalyvavimo ir nuolat palaikomo visuomenės diskurso neatsiejamą ryšį. Socialinio konstravimo požiūriu studentų dalyvavimas kooperuotose studijose gali būti paaiškintas ir kaip **natūrali nuostata**, ir kaip priklausantis nuo **visuomenės istorinio – kultūrinio konteksto, sukurtų taisyklių, pažiūrų, nuostatų, įsitikinimų**. Kaip L. Berger, T. Luckman (Berger&Luckman, 1999) pastebi, jog „natūrali nuostata yra sąmonės nuostata, kuri susijusi su pasauliu, kuris yra bendras

daugeliui žmonių“ (Berger&Luckman, 1999, p.38). Šiuo atveju natūrali nuostata suvokiama kaip žmonių matymas pasaulį vienu bendru, visuomenei priimtinu aspektu. Taigi socialinė konstruktyvizmo teorija pabrėžia ir tyrimo dizaino - **kokybinio tyrimo pasirinkimą**.

Nors prieš tai buvo kalbama apie perspektyvos pasirinkimą, vis dėl to dar kartą būtina išryškinti kokybinio tyrimo privalumus. Autorius D. Radcliff (2000) išskiria pagrindinius keturius kokybinio tyrimo **privalumus**:

- gilumas ir atvirumas.
- atvirumas: galima generuoti naujas teorijas, idėjas; pažinti reiškinius, kurie iki tol buvo mažai tyrinėti.
- padeda pamatyti pasaulį toki, kokį mato tiriamieji, o ne tyrėjas.
- pastangos išvengti išankstinių nuostatų, nors vien jau temos pasirinkimas gali rodyti “prielankumą” tam reiškiniui, žmonėms, jų grupėms. Visada reikia stengtis išvengti bet kokių nusistatymų (Radcliff, 2000).

Kokybinio tyrimo pagrindiniai **trūkumai**:

- sunku susisteminti duomenis.
- Tyrimas priklauso nuo tyrėjo savybių, gebėjimų, įgūdžių, kurios patikrinti praktiškai neįmanoma (Op.cit.).

Šiame darbe stengiamasi išnaudoti šiuos kokybinio tyrimo privalumus: buvo bandoma nustatyti respondentų nuostatas į kooperuotas studijas, giliau ir atviriau pažiūrėti į tarpkultūrinę kompetenciją, buvo tyrinėjama netirtos specifinės studentų grupės pasaulį, stengiamasi pažinti jų idėjas. Tačiau būtina pastebėti, kad dėl kokybinio tyrimo specifikos neįmanoma tiksliai ištirti reiškinio populiacijos (mokinių, studentų, dėstytojų) lygmenyje, todėl tyrimo rezultatai negali būti generalizuojami; atskleisti objektyvių dėsningumų populiacijos lygmenyje, pamatuoti ir tiksliau įvertinti studentų tarpkultūrinės kompetencijos raiškos. Taigi kokybinio tipo tyrimai nėra pakankamai objektyvūs, patikimi ir tikslūs.

Šiame tyrime buvo pasirinktas vienas iš kokybinio tyrimo metodų, t.y. atviro tipo interviu. Interviu (*angl.k. < inter – view*) sąvokos kilmė reiškia pokalbį, apsikeitimą nuomonėmis ir t.t. „Interviu yra interviuotojo (klausančiojo) ir interviuojamojo (atsakančiojo) pokalbis, panašus į kasdieninį žmonių bendravimą, bet kaip mokslinė sociologinio tyrimo priemonė interviuotojo pozicija skiriasi išankstiniu pasirengimu pokalbiui su respondentu, susietas su konkrečiu tyrimu klausimu bei specifiniais tyrimo tikslais“ (Leonavičius, 2004, p.32). Šį tyrimo metodo pasirinkimą lėmė, kad jis turi ypač reikšmingus Šiaulių universitete atliekamam tyrimui **privalumus**:

- klausimų be atsakymų praktiškai nebūna.
- neapibrėžti ar prieštaringi atsakymai gali būti patikslinti.

- galima fiksuoti ne tik neverbalinius atsakymus, bet ir neverbalines reakcijas.
- gaunama informacija pilnesnė, gilesnė, patikimesnė lyginant su anketa.
- bendras interviu bruožas yra pasitikėjimo atmosfera pokalbio metu.

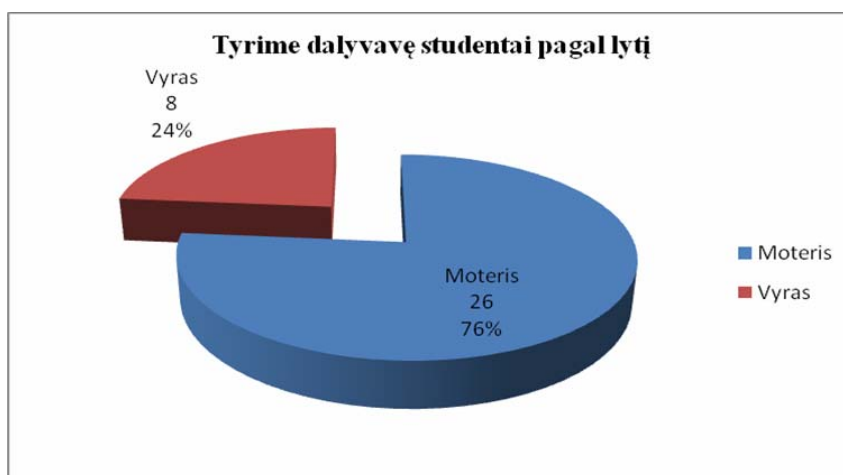
Šiuos interviu privalumus buvo stengiamasi visapusiškai išnaudoti, o interviu metu iškilę trūkumai buvo šalinami tuo momentu (pvz. klausimai buvo užduoti taip, kad respondentas juos suprastų aiškiai; klausimas buvo pakartojama, jei respondentas to prašydavo).

Šiame tyrime buvo panaudotas *atviro tipo interviu*. Šio interviu **pagrindiniai bruožai** yra tokie, kad „klausimai ir visa procedūra numatoma iš anksto, tačiau respondentas gali laisvai formuluoti atsakymus, neriboti nei turinio, nei formos” (Kardelis, 2000, p.196 - 197). Apklausus paskutinį respondentą, interviu klausimynas įgavo konkrečią formą (Priedas Nr. 5).

4. ŠIAULIŲ UNIVERSITETE ATLIKTO TYRIMO REZULTATŲ PRISTATYMAS

4.1. Tyrime dalyvavusių studentų demografinės charakteristikos

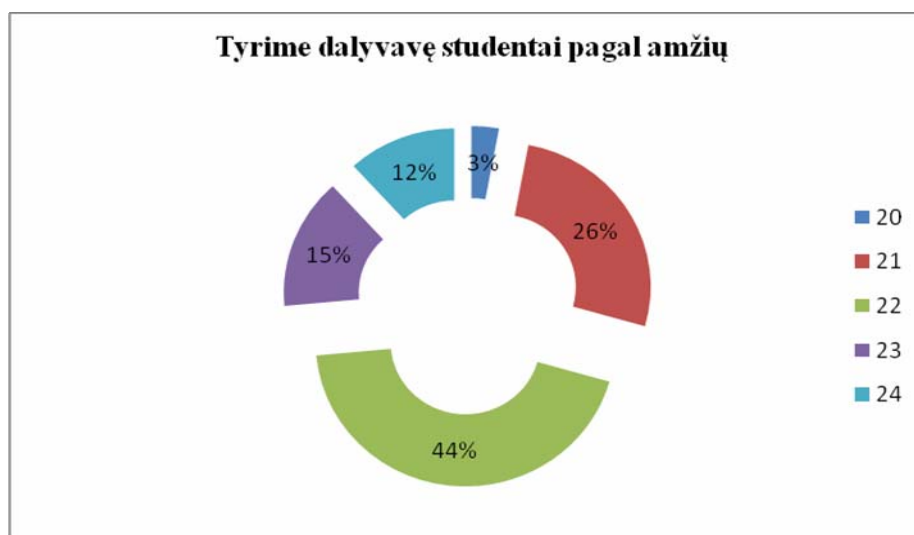
Tyrimo metu buvo apklausti 34 Šiaulių universiteto Filosofijos ir visuomenės mokslų studijų programos studentai. Apibendrinant demografinius rodiklius lyties atžvilgiu paaiškėjo, kad tyrime imtyje dominuoja moterys: iš 34 respondentų yra 26 moterys ir tik 8 vyrai (Paveikslas Nr.3). Šis respondentų lyčių santykis iš dalies atspindi bendrą universiteto statistiką: iš 11 788 studijuojančių visose studijų pakopose apie 34 % sudaro vyrai¹⁰. Remiantis tokiais demografinio bloko rezultatais galime daryti išvadą, kad tyrimo rezultatai labiau atskleis moterų tarpkultūrinės kompetencijos ypatumus.

Paveikslas Nr. 3. Tyrime dalyvavę studentai pagal lytį

Analizuojant tyrime dalyvavusių studentų demografines charakteristikas paaiškėjo, kad tyrime dalyvavusių respondentų amžius svyruoja nuo 20 iki 24 metų. Visi respondentai suskirstyti į penkis imties atžvilgiu lygias grupes (20 m., 21 m., 22 m., 23 m., 24 m.) (Paveikslas Nr.4). Tyrime dalyvavo trečio, ketvirto bei penkto kursų studentai, kurių tarpkultūrinės kompetencijos raiška ir buvo analizuojama tyrimo metu.

¹⁰ Statistinė informacija paimta iš ŠU Rektoriaus 2007 m. veiklos ataskaitos.

Paveikslas Nr. 4. Tyrime dalyvavę studentai pagal amžių

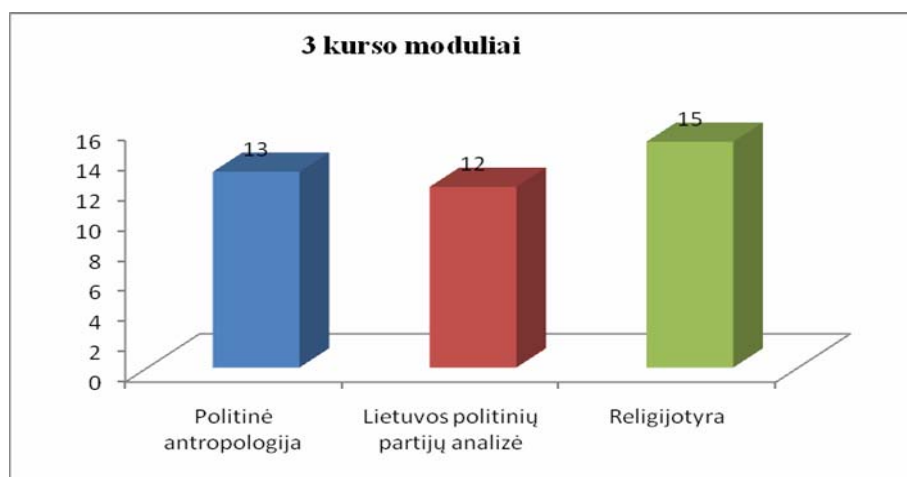
Tyrime buvo svarbu išsiaiškinti, kokiuose kursuose studentai lankėsi organizacijose pagal kooperuotų studijų metodą. Tiriami studentai lankė penkis Filosofijos ir visuomenės mokslų studijų programos modulius organizuotus pagal kooperuotų studijų metodą. Trys moduliai buvo dėstomi trečiakursiams – *Politinė antropologija*, *Lietuvos partijų analizė ir Religijotyra* (Paveikslas Nr.5). *Politinės antropologijos* modulį studijavo 13 studentų. *Politinės antropologijos* modulio tikslas, buvo susipažindinti studentus su pagrindinėmis politinės antropologijos paradigmomis, politiškumo ir etniškumo bei bendruomeniškumo sąveikomis. Kurso metu buvo orientuojamasi į tokių kompetencijų ugdymą: procesų ir konfliktų analizės gebėjimai, kritinis mąstymas apie politinę evoliuciją, atvirumo Kitumui ir Kitokios raidos nuostatoms, socialinė tolerancija, gebėjimas integruotis į subkultūras, bendruomenes, pažinti jų tikėjimą ir vertybes. Politiniai antropologijai daugiau nei struktūros ir funkcijos rūpi politinių procesų, konfliktų, politinių santvarkų evoliucijos reikšmė. PA nagrinėja politiškumą: bendruomenėse, etniniu, religiniu, lyties it t.t. požiūriais. Politiškumas yra artimai susijęs su santykiais tarp individų ir grupių, kurie sudaro “politinį lauką” ir „politinę areną“. Politiškumas suvokiamas simboliškai ir patvirtinamas įvairiausių simbolių, ritualų, papročių ir teisės. Politinis resursų, veiklų ir gyvenimo tvarkos reglamentavimas reikalauja lyderio arba grupės kontrolės ir sprendimų. PA daug dėmesio skiria lyderių tipams. Lyderiai skirtingai reiškiasi įvairiose politinėse sistemose.

Kitas trečio kurso studentams dėstomas modulis buvo - *Lietuvos politinių partijų analizė* (12 studentų). Modulio tikslas – suteikus studentams teorinį žinių pagrindą įtraukti studentus į NVO, bendruomenių veiklą, politines partijas remti piliečių bendradarbiavimą, jų visuomeninės veiklos profesionalumo ugdymą, skatinti iniciatyvas, stiprinančias piliečių savivaldą, įtvirtinančias demokratines tradicijas visuomenėje. Daug dėmesio skirta viešosios politikos iniciatyvoms skatinti ir ugdyti. Ugdomos kompetencijos savo struktūra labai artimos politinės antropologijos moduliui,

tai: analizės gebėjimai, kritinis mąstymas apie pilietinės visuomenės reikšmę, atvirumo kitoniškumui ir Kito nuostatomis, socialinė tolerancija, gebėjimas integruotis į subkultūras, bendruomenes, pažinti jų vertybes, komandinio darbo ir bendradarbiavimo gebėjimai, laiko planavimo ir organizaciniai gebėjimai.

Religijotyros modulį studijavo 15 apklaustų studentų. Modulio tikslas – supažindinti studentus su religijų įvairove, jų tyrinėjimo specifika bei aptarti išskylančias problemas šiandieninėje (anti)religinėje kultūroje. Pagrindinės temos, į kurias buvo gilinamasi kurso metu yra specifinės ir artimos savo turiniu tarpkultūriniam ugdymui: religijos kilmė, evoliucija, paplitimas, reikšmė; Dievybės ir šventieji objektai; Simbolių universalumas; Religiniai susitikimai: religinio elgesio tipai (kultas, auka, malda), religinio elgesio paradigmos (mitas, ritualas); Religija asmens ir bendruomenės gyvenime; Senosios religijos; Pasaulio religijos; Sektos ir kt¹¹.

Paveikslas Nr. 5. Trečio kurso modulių, kurių metu studentai lankėsi organizacijose pasiskirstymas

Taip pat buvo išanalizuoti ir ketvirto kurso moduliai, kurių metu studentai lankėsi organizacijose (Paveikslas Nr.6). Paaiškėjo, kad labiausiai lankytinas kooperuotų studijų modulis ketvirtame kurse yra Taikomoji etika. Šį kurso modulį lankė 18 respondentų. Modulio „*Taikomoji etika*“ tikslas: supažindinti klausytojus su taikomosios etikos sričių ir problemų įvairove, išsiaiškinti ir aptarti kai kurias taikomosios etikos sritis. Nagrinėjant šiuolaikines medicinos, lyčių santykių ir kt, problemas išskirti šių sričių etinius konfliktus. Pagrindinės nagrinėjamos temos: abortas, lyčių santykiai, seksualinė diskriminacija, dirbtinis apvaisinimas, surogatinė motinystė, klonavimas, genų inžinerija, darbo etika, eutanazija, savižudybė, mirties bausmė, alternatyvi medicina, eksperimentai su žmonėmis ir kt. Taikomoji etika reiškia, kad žmogus gali veikti atsakingai, tinkamai ir efektyviai

¹¹ Informacija apie modulius paimta iš ŠU Akademinės informacijos sistemos: <http://www.su.lt/article/articleview/2976/1/866/>

įvairiose situacijose ir gali pateikti aiškų, nuoseklų ir argumentuotą savo sprendimų ir veiksmų pagrindimą, pasinaudodamas visuotinai priimtais standartais. Kurso metu užsibrėžtiems tikslams įgyvendinti reikalingi įgūdžiai:

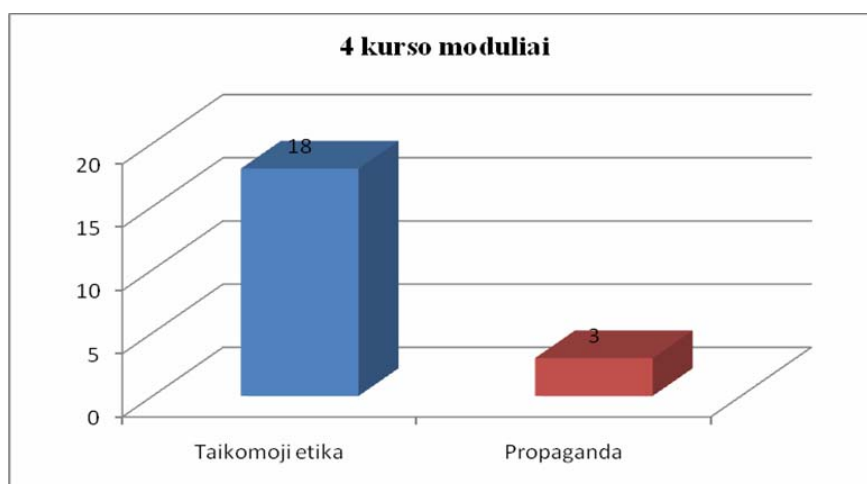
1) žinoti pagrindinius principus, kurie išreiškia svarbiausias mūsų vertybes ir iš kurių mes gauname praktines moralės taisykles. Gebėti praktiškai spręsti problemas ir priimti sprendimus moralinių problemų atveju;

2) turėti diskrecijos formuojant argumentuotą etikos politiką ir renkantis sprendimų priėmimo procedūras, tinkamas įvairioms situacijoms;

3) turėti įpročius ir stabilius polinkius (kompetencijas) užtikrinant, kad bus veikama efektyviai ir atsakingai laikantis moralės normų.

Taip pat 3 apklausti studentai lankė ir propagandos kursą. *Propagandos teorijos* kurso metu buvo siekiama, kad studentai gebėtų identifikuoti konkrečias įtikinėjimo, propagandos, viešųjų ryšių, manipuliacijos akcijas, analizuoti ir argumentuoti propagandos atvejus, taikyti propagandos ir kontrpropagandos analizės metodus nagrinėjant tarptautinių santykių diskursus bei konkrečias rinkimų technologijas. Pagrindinės kurso metu analizuojamos temos: Nacistinė propaganda, I. Goebbels idėjos, Kino propaganda, Propagandinė muzika, Propagandinio subjekto konstravimas, Masių kūnas ir įsakinėjimas, Propagandos analizės metodai, Kontrpropagandos principai, Viešųjų ryšių institucijų veikla ir kt.

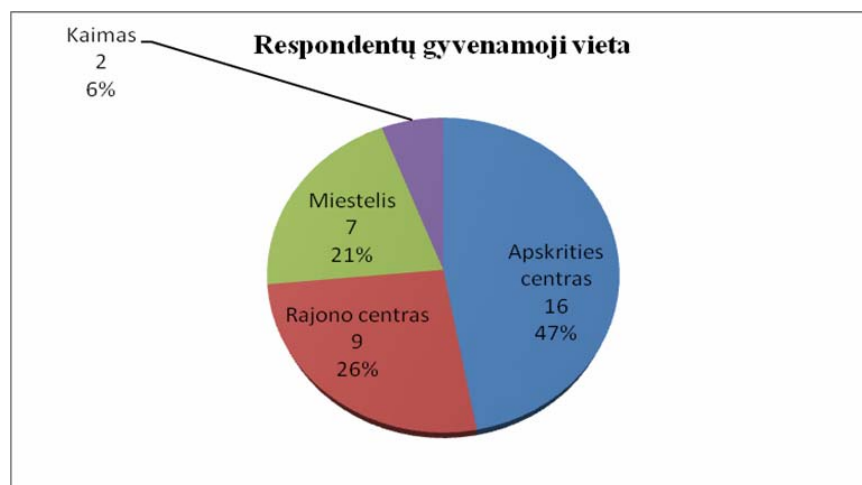
Išvardintų studijų modulių ugdymo proceso metu ugdomų bendrųjų ir specialiųjų kompetencijų kai kurie elementai atitinka ir darbe identifikuoto tarpkultūrinės kompetencijos struktūrinius elementus (pvz. *gebėjimas spręsti tarpkultūrinius konfliktus, analitiniai gebėjimai, nuostatų ugdymas*).

Paveikslas Nr. 6. Ketvirto kurso modulių, kurių metu studentai lankėsi organizacijose pasiskirstymas

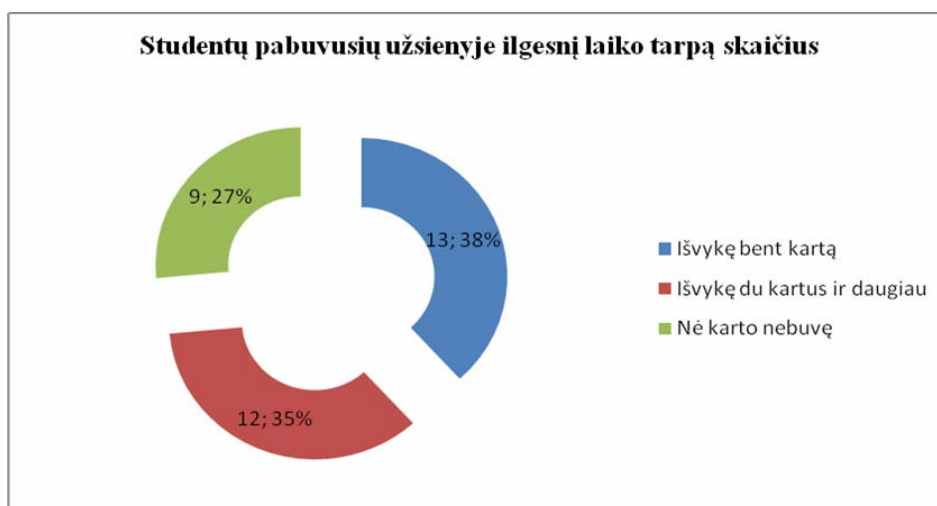
Dar viena demografinio bloko analizės metu išryškėjusi detalė yra ta, kad beveik pusė apklaustų respondentų (16) teigė, kad jų tėvų gyvenamoji vieta yra Apskritis centras. Kiti

respondentai įvardijo ir kitas gyvenamąsias vietas tokias kaip Rajono centras (9), miestelis (7), kaimas (2). (Paveikslas Nr.7).

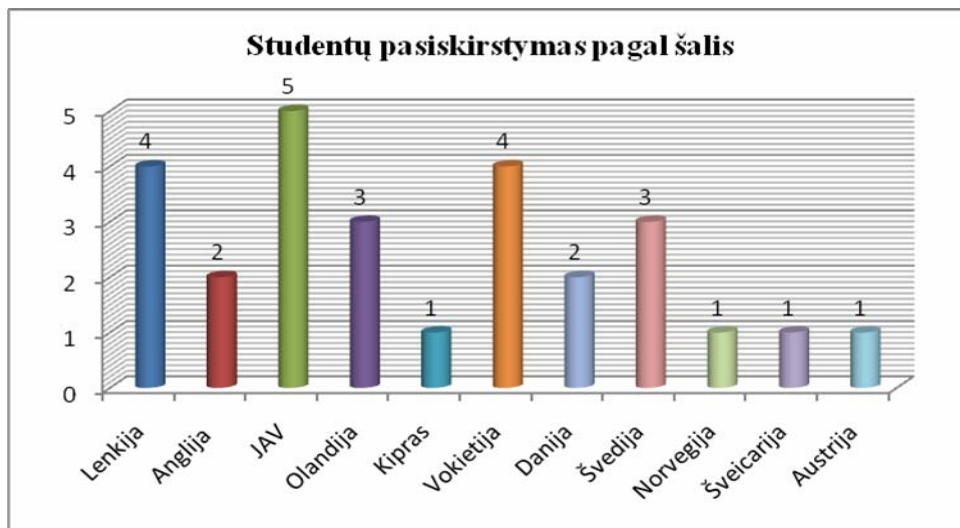
Paveikslas Nr. 7. Tyrime dalyvavusių studentų gyvenamoji vieta

Tyrime išryškėjo tendencija, kad trylika studentų vyko į užsienį bent vieną kartą, dvylika studentų vyko į užsienį 2 ir daugiau kartų; devyni studentai nė karto nebuvo išvykę į užsienį (Paveikslas Nr.8). Tai, kad studentai vyko į kitas šalis vieną ar kelis kartus, yra prielaida, jog tyrime dalyvavusių studentų tarkultūrinės kompetencijos raiška buvo įtakota tarptautinės ir tarpkultūrinės patirties.

Paveikslas Nr. 8. Studentų pabuvusių užsienyje ilgesnį laiko tarpą skaičius

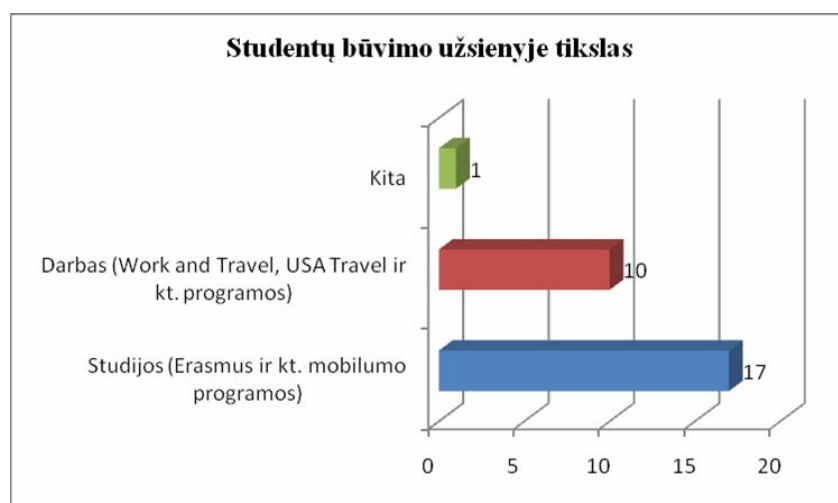
Daugelis tyrime dalyvavusių studentų buvo išvykę ilgesnį laiko tarpą į įvairias užsienio šalis. Iš jų: penki studentai į Ameriką, keturi studentai vyko į Lenkiją, Vokietiją, trys respondentai – Švediją, Olandiją, du studentai – Olandiją, Daniją, viena – Kiprą, Norvegiją, Šveicariją, Austriją. (Paveikslas Nr.9).

Paveikslas Nr. 9. Studentų pasiskirstymas pagal šalis

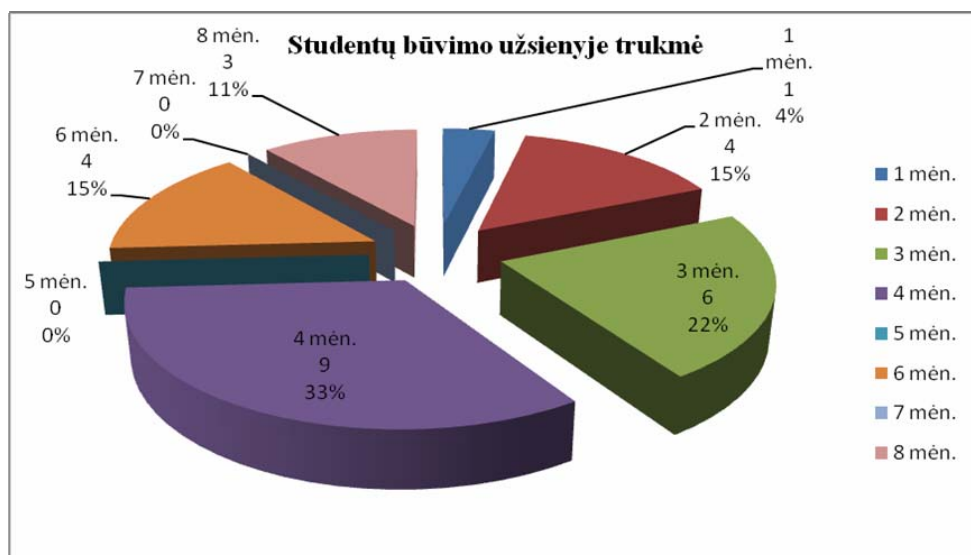
Analizuojant demografinį tyrimo bloką, išryškėjo labai platus Filosofijos ir visuomenės mokslų studentų dalyvavimas pagal tarptautinę ERASMUS mainų programą. Tą pažymi ir atlikta edukologijos studijų krypties studijų programos „Filosofijos ir visuomenės mokslų“ savianalizės suvestinė. Kaip teigiama savianalizėje, tokiomis galimybėmis pasinaudojo 34 proc. 2004 m. absolventų. Tarpkultūrinės kompetencijas ir užsienio kalbos gebėjimus 2006 m. absolventai dar studijuodami Filosofijos ir visuomenės mokslų programoje tobulino dalyvaudami Erasmus/Socrates programoje, studijuodami užsienio universitetuose (Suomijoje, Šveicarijoje). Viso tokiomis galimybėmis pasinaudojo 8 proc. 2006 m. absolventų (Edukologijos studijų krypties savianalizės suvestinė, 2007).

Tyrimo analizė parodė, kad net septyniolika respondentų vykdavo į užsienį dėl studijų (Erasmus, ir kitos mobilumo programos), dvylika studentų dirbo užsienyje pagal įvairias darbo „Work and Travel“, „USA Travel“ ir kitas programas bei vienas apklaustasis dėl kitų priežasčių. (Paveikslas Nr.10).

Paveikslas Nr. 10. Studentų būvimo užsienyje tikslas

Atsižvelgiant į tai, kad studentai buvo užsienyje, yra būtina išanalizuoti, kokia buvo studentų užsienyje trukmė, kuri galėjo įtakoti ir studentų didesnę tarpkultūrinės kompetencijos raišką. Studentų buvimo užsienyje trukmė svyruoja nuo vieno iki šešių mėnesių. Daugiausiai studentų, iš jų net devyni buvo išvykę 4 mėnesiams, šeši respondentai buvo išvykę 3 mėnesiams, 4 respondentai - šešioms mėnesiams, 4 studentai – 2 mėnesiams (Paveikslas Nr.11).

Paveikslas Nr. 11. Studentų buvimo užsienyje trukmė

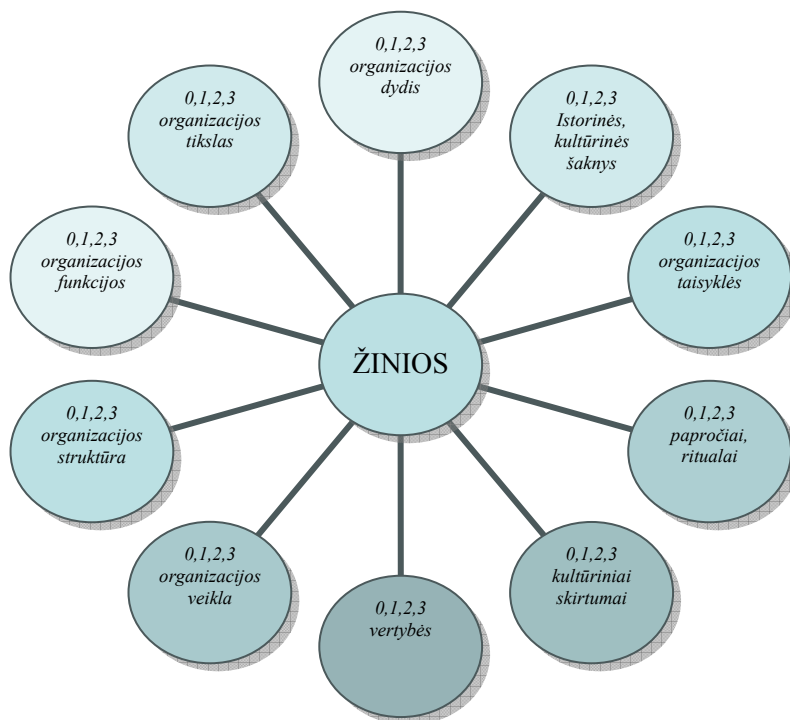
4.2. Žinios, kaip tarpkultūrinės kompetencijos elementas. Žinių dinamika ir pokyčiai

Terminas *žinios* mokymosi tikslų taksonomijos (Bloom, 1956) kontekste suprantamas kaip „sugebėjimas atgaminti atmintyje vienokią ar kitokią gautą informaciją, atpažinti faktą, apibrėžimą, sąvoką, dėsni, paprotį ir kita“ (Berliner & Gage, 1993) arba veiklos išmokimo kontekste – „pirmoji ir elementariausia veiklos išmokimo pakopa“ (Jacikevičius, 1994).

Vienas iš penkių svarbiausių Tarpkultūrinės kompetencijos (TK) elementų, kuriuos išskyrė M. Byram ir G. Zarate (1997) yra žinios. Ši kompetencijos dimensija nurodo į savo ir kitos kultūros praktikas, bendrus individo ir visuomenės sąveikos procesus. Žinios apie savo ir kitos kultūros socialines grupes sudaro esminiai socialinės grupės elementai (simboliai, vertybės, elgesio pavyzdžiai). Žinios apie savo socialinių grupių praktikas ir kuriamus produktus skaidosi į esmines kitas socialinės grupės normas ir tabu (pasisveikinimas, apranga, elgesys ir kt.). Žinios apie bendrus individo ir visuomenės sąveikos procesus galima susieti su kultūrinio šoko įveikimo būdais ir gebėjimu pažinti kitas socialines grupes, jų vertybines nuostatas.

Tyrimo analizės metu buvo išskirti dešimt Žinių struktūrinių elementų, kurie labiausiai atsispindėjo interviu protokoluose, bei iš dalies yra užprogramuoti klausimyne klausimų pavidalu.

Tai žinios apie: *organizacijos dydį* (Lentelė Nr.3); *organizacijos tikslą* (Lentelė Nr.4); *organizacijos funkcijas* (Lentelė Nr.5); *organizacijos struktūrą (hierarchiją, pavaldumo ryšius ir santykius)* (Lentelė Nr.6); *organizacijos veiklą* (Lentelė Nr.7); *vertybes (požiūris į šeimą, politiką, socialinę religinę gyvenimą)* (Lentelė Nr.8); *kultūrinius skirtumus* (Lentelė Nr.9); *papročius, ritualus* (Lentelė Nr.10); *organizacijos taisykles* (Lentelė Nr.11); *organizacijos istorines kultūrinės šaknis* (Lentelė Nr.12). Kiekvienas iš šių struktūrinių elementų dar buvo skaidomas į TK raiškos lygius (Paveikslas Nr.12).

Paveikslas Nr. 12. Žinių bloko struktūriniai elementai

Žinios apie organizacijos dydį

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Žinios apie organizaciją	Organizacijos dydis	nežino arba negali pasakyti bent apytiksliai organizacijos, kurioje lankėsi narių skaičiaus.	įvardijo apytiksliai organizacijos narių skaičių.	žinojo tikslų organizacijos, kurioje lankėsi narių skaičių ir jų dinamiką Šiauliuose, tačiau jiems kilo sunkumų įvardijant bendrą tos organizacijos narių skaičių kituose padaliniuose/bendruomenėse Lietuvoje ar pasaulyje.	įvardijo jų nuomone tikslų organizacijos, kurioje lankėsi narių skaičių ne tik Šiauliuose, bet kituose tos organizacijos/bendruomenės padaliniuose esančiuose Lietuvos teritorijoje.

Lentelė Nr. 3. Studento žinių apie organizacijos dydį vertinimas.

Analizuojant studentų **žinias apie organizacijos dydį** iki-tarpkultūriniame lygyje išryškėjo, kad respondentai **nežino** arba **negali pasakyti** bent apytikslio organizacijos, kurioje lankėsi narių skaičiaus. Jiems sunku įvardinti organizacijos dydį, nes, anot studentų, jis yra nepastovus arba toks didelis, kad neįmanoma suskaičiuoti.

„Na tiksliai dydį negaliu pasakyti nes ten daug tų parapijiečių, beveik visą Šimšės ir centrinį rajoną aptarnauja“ (26 i.p.) / „Negalima tiksliai pasakyti kiek ten yra, nes visą laiką slankioja, kinta, vieni įsirašo, kiti išeina. Skaičiaus nesakė“ (25 i.p.) / „Ji tikrai nėra didelė, ten maždaug kiek aš lankiausi renkasi daugiausia pagyvenusio amžiaus žmonės, nu buvo dar šiek tiek jaunimo.“ (18 i.p.) / „Apie dydį tai tikrai nežinau ką daug galėčiau pasakyti, nes pagrįdė mes ten su ta direktore kalbėjom. O vaikų kiek ateidavo tikslaus skaičiaus tikrai nepasakysiu.“ (32 i.p.)

Studentai priskirti *elementariam TK žinių lygiui* **įvardijo apytikslių** organizacijos narių skaičių. Atsakymuose išryškėdavo abejonė (*gal apie, maždaug, gal kokį ir pan.*) dėl pateiktų duomenų tikslumo, tačiau, nepaisant to buvo paminėti konkretūs skaičiai, kurie studentų manymu atspindėjo organizacijos dydį.

„Tai nedidelė organizacija, gal apie 100 Šiauliuose“ (23 i.p.) / „Senelių namuose pačių senelių buvo gal apie 20, o personalo tikrai nedaug“ (27 i.p.) / „<...> dydis partijoje yra maždaug du šimtai narių, bet mes asmeniškai matėm apie dvidešimt, nors ir lankėmės tarybos posėdžiuose, bet bendravom kažkur su penkiais nariais.“ (6 i.p.) / „Tai tada nuo etnokultūrinės organizacijos, pakankamai nedidelė grupė <...>. /“ Nežinau...Gal kokį trisdešimt žmonių.“ (11 i.p.) / „Pirmoji organizacija KKM – joje dirba maždaug 10 žmonių (bent jau man taip atrodo). Tai vidutinio dydžio organizacija <...>“ (17 i.p.) / „Tai tų lyderių Šiauliuose yra apie keturis – tai ta pastorė ir dar jai artimi žmonės. Ir taip pat buvo bendravimas su Šiaulių bendruomene. Visa. Tai jų apeigų metu. Tai jų gal neviršijo 200. Taip pat teko dalyvauti jų bendruomenės stovyklose. Tai yra jaunimo stovykla ir ten turėjome vieną dieną. Ir jaunimo irgi buvo apie 30.“ (21 i.p.) / „Pasaulys daug. Lietuvoj irgi nemažai, o Šiauliuose apie 30.“ (24 i.p.)

Antrajame, *vidutiniame, lygyje* studentai užtikrintai **žinojo tikslų** organizacijos, kurioje lankėsi narių skaičių ir jų dinamiką Šiauliuose, tačiau jie neįvardijo bendro tos organizacijos narių skaičių kituose padaliniuose/bendruomenėse Lietuvoje ar pasaulyje.

„Šiauliuose yra labai mažai. Tik tai trys studentai. Pradžioj buvo keturi, bet po to jį atleido po studijų, nes pamatė, kad jis yra netinkamas, <...>. Ir yra du kunigai. Ir viskas Šiauliuose. O plačiau, Lietuvoj yra daug daugiau. Kaune yra Jėzuitų gimnazija. Vilniuje yra gimnazija. Ir jėzuitų yra daug daugiau.“ (20 i.p.) / „Šiaip visoje Lietuvoje yra maždaug tiksliai, negaliu pasakyti tiksliai yra apie du šimtus, o Šiauliuose jų yra keturiasdešimt aštuoni.“ (1 i.p.) / „Gal dabar kalbant apie metodistus yra religinė bendruomenė, Šiauliuose jų yra 50 žmonių.“ (9 i.p.) / „O šiaip Šiauliuose esam kalbėję, kad yra 15 labai rimtų. Kaune ir Vilniuj yra daugiau. Bet mes su visais nesam susipažinę, tik su pagrindiniais.“ (22 i.p.)

Interviu protokolų tyrimo analizė parodė, kad kai kurių studentų žinios atitiko *pažangų TK* raiškos lygį. Respondentai **įvardijo jų nuomone tikslų** organizacijos, kurioje lankėsi narių skaičių ne tik Šiauliuose, bet kituose tos organizacijos/bendruomenės padaliniuose esančiuose Lietuvos teritorijoje. Vienas studentas apibūdinamas dydį rėmėsi organizacijos narių registru išskirdamas aktyvių ir pasyvių narių skaičių.

„42 nariai <...> Lietuvoj iš viso yra. <...> Šiauliuose yra 3 studentai <...>. Paskui yra jų kuratorius <...>. Vyresnysis magistras – jį vadina. Paskui yra tiesiog vienuolis <...>“ (19 i.p.) / „Socialdemokratinis jaunimas, <...> yra vienas didžiausių Lietuvoje, ta prasme visoj Lietuvoj. Čia Šiauliuose, bent jau registruota yra 200 narių, bet tikrai tiek nėra. Ir konkrečiai veikia valdyba ta pati 15 žmonių ir vat.“ (10 i.p.)

Žinios apie organizacijos tikslą

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Žinios apie organizaciją	Organizacijos tikslas	tikslo suvokimas ir įvardijimas yra klaidingas .	Žinias apie organizacijos tikslą buvo orientuotos į vieną ar kelis specifinius bendruomenės elementus	žinojo specifinį organizacijos tikslą. Čia tikslas įvardijamas remiantis bendruomenės, kurioje lankėsi vertybėmis	žinojo išsamų organizacijos tikslo apibūdinimą kuris buvo papildytas įvardijant organizacijos uždavinius, misiją.

Lentelė Nr. 4. Studento žinių apie organizacijos tikslą vertinimas.

Nuliniame arba iki-tarpkultūriniame lygyje, tyrimo analizės metu paaiškėjo, jog kai kurių studentų organizacijos tikslo suvokimas ir įvardijimas yra **klaidingas**. Respondentai tikslą suvokia kaip materialų objektą (pvz. mokykla) arba kaip vieną bendriausią religinės organizacijos elementą, jį įvardijant kaip pagrindinį religinės bendruomenės siekį.

„Kadangi jie yra katalikiška organizacija, tai jų pagrindinis tikslas yra Jėzuitų mokykla.“ (20 i.p.) / „Ten jie susikoncentravę į vieną – pamalonint dievą.“ (28 i.p.) / „O šita religinė bendruomenė, kad ir ką bedarytų, vykdytų, jų tikslas yra supažindinti visuomenę su vykdoma veikla.“ (6 i.p.)

Elementariame lygyje apklaustųjų žinias apie organizacijos tikslą buvo **orientuotos į vieną ar kelis specifinius bendruomenės elementus** (pvz., šeima, vaikai, studentai ir kt.). Studentai identifikuoja ir tos bendruomenės elementų bendriausią kontekstą (vaikai, gyvenantys asocialiose šeimose), kuris įtakoja bendruomenės tikslo siekimą.

„Jų tikslas yra turėti darnią šeimą, jiems svarbiausiais dalykas yra vaikai, jie akcentuoja vaikus.“ (1 i.p.) / „Jos tikslas padėti vaikams, gyvenantiems asocialiose šeimose. Tiesiog įtraukti naujos aplinkos, kuri veikia neigiamai, tiesiog integruoti į gyvenimą, stengiasi žmones padaryti, išugdyti.“ (13 i.p.) / „Sugrįžt į dvasinį pasaulį. Dabar yra blogai kad žmogus atėjo čia gyvent. Ir dabar jo tikslas sugrįžt į dvasinį gyvenimą.“ (24 i.p.) / „To naujokyno pagrindinis tikslas, kad taip vadinami studentai gyventu pagal dvasinio gyvenimo reikalavimus visokius. Ir kad ten išmokytų to ką vėliau jie galėtų panaudoti visokiose misijose ir panašiai.“ (30 i.p.)

Antrame (*vidutiniame*) lygyje studentai žinojo **specifinį** organizacijos tikslą. Čia tikslas įvardijamas remiantis bendruomenės, kurioje lankėsi vertybėmis (pvz. *teisingumas, moralumas* ir kt.), principais, veikla, tikslinės grupės poreikių tenkinimu, uždaviniais (pvz. *ryšio su Dievu atstatymas*).

“<...> kaip ir minėjot truputį tikslas yra pagrindinis plėtoti, puoselėti, išsaugoti etnokultūrinės vertybes.“ (2 i.p.) / „Tikslai atstovauti studentus, ginti jų teises, daryti viską, kad būtų geriau, o ne blogiau.“ (13 i.p.) / „Ir tie tikslai yra ugdyti aktyvų jaunimą, ir net nežinau būti veikliams, skatinti pilietiškumą ir tiek.“ (10 i.p.) / „O šios organizacijos tikslas tai – religinė bendruomenė, kuri skleidžia savo moralę, savo vertybes, remiantis krikščioniškais principais, krikščioniška morale.“ (21 i.p.) / „Organizacijos tikslai, yra, bent jau kiek tas kunigas minėjo ir jie kartoję, tai sujungti

visas religijas, ta prasme, kad jos bendrautų kartu. Kad būtų daug to eukumeniškumo.” (18 i.p.) / „Sakydavo, kad nori žmonėm parodyt kaip atstatyt tą ryšį su dievu. To siekdavo dainuodami gatvėse, literatūrą nešiodami. Taigi pagrindinis dalykas, kad žmogus norėtų su dievu susijungt.“ (22 i.p.)

Pažangiam lygyje keli apklaustieji žinojo **išsamų** organizacijos tikslo apibūdinimą (pvz., sujungti Šiaulių armėnus, plėtoti sportavimo kultūrą Šiaulių mieste), kuris buvo papildytas įvardijant organizacijos uždavinius, misiją. Studentai teigė, kad organizacijos tikslo galima pasiekti tik plėtojant tam tikrus veiklos uždavinius (pvz., puoselėti tradicijas, kultūrą, padėti integruotis Šiaulių darbo rinkoje), vykdant atitinkamą bendruomenės narių misiją (pvz., matyti tvirtą šeimą su pilnaverčiais tarp vyro ir žmonos bei tėvų ir vaikų).

„Na pvz., armėnų tautinė mažuma, jų tikslas sujungti Šiaulių armėnus, <...> su jais bendrauti, puoselėti tradicijas, kultūrą, padėti integruotis į Šiaulių darbo rinką.“ (3 i.p.) / „Šios organizacijos tikslas – manau, plėtoti sportavimo kultūrą Šiaulių mieste. <...> skatina Šiaulių miesto žmones – visas grupes, t.y. moksleivius, studentus, darbinio amžiaus žmones ir net pensininkus (senjorus), sportuoti, užsiimti fizine veikla, dalyvauti įvairiose šios mokyklos rengiamuose renginiuose (pvz. Šeimos dienų Šventėje, kuri vyksta kiekvienais metais ir trunka visą savaitę ir pan.). <...> Taigi pagrindinis bendruomenės „Šeimos centras“ tikslas – ugdyti ir palaikyti šeimą remiantis katalikiškos moralės principais. Ten dirbančių žmonių siekiamybė – matyti tvirtą šeimą su pilnaverčiais ryšiais tarp vyro ir žmonos bei tėvų ir vaikų.“ (17 i.p.)

Žinios apie organizacijos funkcijas

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Žinios apie organizaciją	Organizacijos funkcijos	visiškai nežinojo organizacijos atliekamų funkcijų.	identifikavo bent vieną organizacijos funkciją ir jos paskirtį, vaidmenį, veiklą.	išsamiai apibūdino organizacijos funkcijas įvardindamas pagrindinę organizacijos veiklą, paskirtį ir vaidmenį.	nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė apie organizacijos funkcijas (nežinojo detalaus organizacijos funkcijų apibūdinimo ir nevertino jų lygindamas su kitų bendruomenių funkcijomis).

Lentelė Nr. 5. Studento žinių apie organizacijos funkcijas vertinimas.

Iki- tarpkultūriniame lygyje vienas studentas visiškai **nežinojo** organizacijos atliekamų funkcijų, kurios ir atspindi bendruomenės paskirtį, vaidmenį ir veiklą. Funkcijos įvardijamos pačiu elementariausiu, jokios reikšmės neturinčiu žodžiu.

“Funkcijos, velnias čia žino.” (13 i.p.)

Antrame (elementariame) lygyje kai kurie studentai identifikavo bent **vieną organizacijos funkciją** ir jos paskirtį, vaidmenį, veiklą (pvz., projektų kūrimas, vienuolių ugdyimas, švietimo vykdymas, misijinės veiklos organizavimas).

„Tai vidutinio dydžio organizacija, kuri atlieka daugiau projektų kūrimo funkciją.“ (17 i.p.) / „Ta pati organizacija, dar yra skirta išugdyti vienuolius <...>“ (20 i.p.) / „O funkcijos, kaip aš suprantu, tai vykdyti švietimą.“ (21 i.p.) / „Bendruomenės nariai turi tam tikras funkcijas. Pavyzdžiui stovyklose kažkas užsiima, organizuoja.“ (23 i.p.) / „Jie daug tos veiklos vykdo. Pagrindinė tai misijinė veikla.“ (29 i.p.)

Vidutiniame lygyje studentas **išsamiai** apibūdino organizacijos funkcijas įvardindamas pagrindinę organizacijos veiklą, paskirtį ir vaidmenį – kuruoti, tikrinti Šiaulių vyskupijos tikybos mokytojus, turint institucinę galią juos atleisti iš užimamų pareigų.

„Pas mus tai, ta prasme Katechetikos centro pagrindinė prerogatyva, tai, kad jie kuruoja, tikrina, atleidžia visus Šiaulių vyskupijos tikybos mokytojus visose mokyklose tiek pagrindinėse, tiek gimnazijose. Ta prasme, jie kontroliuoja visą veiklą, stebi pamokas.“ (7 i.p.)

Trečiam (*pažangiam*) lygiui nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė apie organizacijos funkcijas. Studentai nežinojo detalaus organizacijos funkcijų apibūdinimo ir nevertino jų lygindamas su kitų bendruomenių funkcijomis.

Žinios apie organizacijos struktūrą

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Žinios apie organizaciją	Organizacijos struktūra	visiškai nežino organizacijos struktūros sandaros - nebuvo tokių studentų, kurie būtų priskirti šiam lygiui.	žinojo bent vieną organizacijos struktūros elementą.	identifikavo ne tik po keletą organizacijos struktūros elementų, jų hierarchinių ryšių detales , bet ir įvardijo asmenybes ir jų status .	žinios pasižymėjo detalumu ir nuoseklumu. Respondentai įvardijo konkrečią organizacijos struktūrą ir hierarchinę piramidę.

Lentelė Nr. 6. Studento žinių apie organizacijos struktūrą vertinimas.

Protokolų tyrimo analizė atskleidė, kad nebuvo tokių studentų, kurie visiškai nežino organizacijos struktūros sandaros. *Elementariame* lygyje kai kurie studentai jau žinojo **bent vieną** organizacijos struktūros elementą įvardindami tokius darinius kaip – *taryba, valdyba*, bei bendriausius organizacijos struktūros hierarchinius ryšius ir funkcijas – *direktorė, pavaduotoja*, kurios atsakingos už vieną ar kitą veiklos sritį (pvz. *projektai, finansai*).

„Tai gal pradėsim nuo politinės partijos, <...> lankėmės tarybos posėdžiuose, <...>.“ (6 i.p.) / „Ir konkrečiai veikia valdyba ta pati 15 žmonių ir vat.“ (10 i.p.) / „Tačiau manau, kad yra mokyklos direktorė, jos pavaduotoja ir kiti nariai, kurie užima atitinkamas pareigas – pvz.: kuria konkrečius projektus, atsakingi už finansus ir pan.“ (17 i.p.) / „Struktūra kaip aš supratau, yra ta direktorė ir pora darbuotojų, jų pareigų neprisiminsiu.“ (32 i.p.)

Vidutiniam lygiui priskirtos studentų žinios apie bendruomenės ar organizacijos struktūrą buvo gana išsamios. Respondentai **identifikavo** ne tik **po keletą** organizacijos struktūros elementų

(pvz. *studentas, kuratorius, vyresnysis magistras*), **jų hierarchinių ryšių detales** (pvz. *žemiausias rangas, lyderis, pats viršiausias*), bet ir įvardijo **asmenybes** (pvz. K. Prunskienė, S. Grigaliūnas) ir **jų statusą** (pvz. *savivaldybės narys, departamento skyriaus pirmininkas, dvasinis mokytojas*), toje organizacijoje. Taip pat respondentai apibūdino hierarchinės **struktūros piramidę** (pvz. *studentai > kuratorius > vienuolis*).

„*Tai didelė politinė partija, jos lyderė Prunskienė, ministrė, <...>, mes dažniausiai susitikdavom su dviem žmonėmis, vienas yra išrinktas Šiaulių savivaldybėje, o kitas departamento miesto plėtros skyriaus pirmininkas Grigaliūnas, Šiaulių skyriaus pirmininkė Vainorienė.*“ (12 i.p.) / *“O struktūra, tai yra studentai – žemiausias rangas, galima sakyti. Paskui yra jų kuratorius Šiauliuose bent jau vienas. Vyresnysis magistras – jį vadina. Paskui yra tiesiog vienuolis, kuris bažnyčioje apeigas veda. Nu daugiau nežinau.*“ (19 i.p.) / *“Vienas iš kunigų yra paprastas, man atrodo jisai ne jėzuitas, o kitas yra jėzuitų kunigas, tai jisai yra kaip ir vadovas studentų, tai jisai yra viršesnis.*“ (20 i.p.) / *„O struktūrą sudaro – yra ta pastorė, yra administracija, bendruomenės nariai. Nors šiaip kaip patys jie teigia – yra visi vienodi, visi lygūs. Nu tikėjimo atžvilgiu gal taip ir yra. Bet šiaip yra ta pastorė, kuri viskam vadovauja.*“ (23 i.p.) / *“Yra dvasiniai mokytojai, kaip jie patys minėjo, tas pats viršus. Prahpada ar kaip jis ten, įkūrėjas pačios tos Krišnos sąmonės organizacijos, o patys jie skirstomi į inicijuotus ir ne. Inicijuoja tuos kurie tikrai gyvena pagal tas idėjas. Tai pamato tas mokytojas dvasinis, jis sako kad tu taip gyveni, sieki ir tau atėjo laikas. O daugiau tokios hierarchijos ir nėra. O dar toks vienuolis yra vienintelis Pabaltijo šalyse. Jis nėra lietuvis.*“ (24 i.p.) / *“Tai ten yra kunigai, diakonas, Viršesnis yra kunigas, diakonas ir viskas. O pats viršiausias popiežius.*“ (26 i.p.) / *„Na ta hierarchija labai paprasta naujokyne, yra studentai, paskui kuratorius arba kažkaip vyresnysis magistras atrodo ir galiausiai vienuolis, kuris visas apeigas atlieka.*“ (30 i.p.)

*Pažangiam lygiui priskirtos studentų žinios pasižymėjo detalumu ir nuoseklumu. Respondentai įvardijo konkrečią organizacijos struktūrą ir hierarchinę piramidę (pvz. *parlamentas > prezidiumas > studentai*), bei skirtingai nei antrame lygyje apibūdino struktūros sudarymo proceso tvarką ir taisykles (pvz. *struktūrinių elementų rinkimo/paskyrimo/šventinimo tvarka*).*

“Struktūra, pagal struktūrą organizacija yra aukščiausias valdymo organas, kur nesumeluosiu yra, parlamentas. T.y. iš kiekvienos fakultetinės atstovybės yra išrinkti žmonės, jie balsuoja. Prezidiumas, jau vietinės reikšmės ir viskas yra jau paprasti studentai.” (13 i.p.) / *“Tiesos žodžio bendruomenė Šiauliuose yra visiškai atskira. Bet tuo pačiu jie bendradarbiauja keisdami pastoriais seminarais, studijom. O struktūra, tai yra pastorius, yra bibliotekininkas. Šiauliuose yra, bijau suklysti žodžio, tai yra berods ne komitetas, bet Taryba, kuri sprendžia bendruomenės einamuosius reikalus. Įdomu paminėti, tai kad pastorius tai yra aukščiausia galva bendruomenės. Ir kaip tiesos žodis Šiauliuose jie yra atskira bendruomenė, <...> pastorių išventinimas vyksta bendrai su Tikėjimo žodžio bendruomene. Ir pastorių šventinimas – turi būti mažiausiai du pastoriai, tada tegali šventinti trečių pastorių. Tai pastorių šventinimas vyksta bendrai su jų bendruomene, bet finansiniai dalykai, renginiai vyksta atskirai. <...> Aukščiausia galva, tai yra pastorius savo krašte.”* (21 i.p.) / *„Tai buvau nuėjus viskas buvo labai paprastai paaiškinta, kad tai organizacija, kuri yra pavaldi Šiaulių vyskupijos vyskupui, ir kad jinai veikia tiek metų, kiek veikia vyskupija, berods, 10 metų, jeigu neklystu apie. Ir dirba tenai 4 moterys ir jos kuruoja tą visą veiklą mokytojų. Jų pirmasis vadovas, direktorius, vadas ir viskas Šiaulių vyskupas.”* (7 i.p.)

Žinios apie organizacijos veiklą

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Žinios apie organizaciją	Organizacijos veikla	nežinojo, kuo organizacija užsiima.	Žinios pasižymi pernelyg dideliu abstraktumu, neapibrėžtumu arba atvirkščiai – detalizavimu neišskiriant esminių veiklos elementų. Studentai įvardija bent vieną organizacijos veiklos aspektą.	išsamiai apibūdina organizacijos veiklą, bent iš dalies atskleisdamas pagrindinį konkrečios bendruomenės veiklos pobūdį.	itin detalus organizacijos veiklos bruožų apibendrinimas, struktūrinių ryšių su platesnėmis visuomenės struktūromis pateikimas.

Lentelė Nr. 7. Studento žinių apie organizacijos veiklą vertinimas.

Iki-tap kultūriniame lygyje studentai **nežinojo**, kuo organizacija užsiima, nors visuomenėje tokios religinės bendruomenės kaip Krišnaitai yra labai pastebimos dėl savo išskirtinės, ekstravagantiškos veiklos pobūdžio.

„Nieko jie tokio kaip ir nedaro. Susitikimai vyksta.“ (24 i.p.) / „Šiauliuose nelabai veiklą ir vykdo“ (28 i.p.) / (kalba apie krišnaitus)

Studentų žinios apie organizacijos veiklą priskirtos *elementariam lygiui* pasižymi pernelyg dideliu **abstraktumu**, **neapibrėžtumu** arba atvirkščiai – **detalizavimu** neišskiriant esminių veiklos elementų. Studentai **įvardija bent vieną** organizacijos veiklos aspektą, kuris neatskleidžia bendro veiklos pobūdžio (pvz. *tvarko pavasarį aplinką, lankosi vaikų namuose ir pan.*) arba pateikia apibendrintą veiklos apibūdinimą (pvz. *įvairių renginių organizavimas, misijų pasaulyje vykdymas, praktikos atlikimas*).

„Taipogi jie, kaip mes matome užsiima kaip ir visuomenine veikla, pasirodo visuomenėje, rengia įvairius renginius.“ (1 i.p.) / „Jie skelbiasi, kad daro daug akcijų, pvz., tvarko pavasarį aplinką, bet jie tai daro savo rate, neįtraukia visuomenės.“ (6 i.p.) / „Veikla, tai su vaikais jie dirba.“ (13 i.p.) / „O Komunikacijos vartų ten visai kitoks veiklos pobūdis. Jie kažkokių ten renginių, kažkokių viktoriną organizuoja.“ (16 i.p.) / „<...> jie labai intensyviai vykdo socialinę veiklą ir visokios misijos visame pasaulyje, nuo pačių šaknų vykdomos.“ (19 i.p.) / „O daugiau jie ta veikla užsiima – grynai studentai eina į praktiką ir lankosi ten vaikų namuose, senelių, neigaliųjų ir jie atlieka ten tokią praktiką. Ten bendrauja su jais visai. jie ten veda mišias ir panašiai.“ (20 i.p.)

Antrame lygyje (vidutinis) respondentas gana **išsamiai apibūdina** organizacijos veiklą, bent **iš dalies atskleisdamas** pagrindinį konkrečios bendruomenės veiklos pobūdį. Žinioms būdinga apibendrintumo ir detalizavimo pusiausvyra. Identifikuojamos veiklos stadijos (pvz. *pradžia, vidury, pabaiga*), procesas (*veiklos vykdymas, jos koregavimas*) ir galimos pasekmės ar rezultatai (pvz. *mini spektaklis, dovanos vaikams ar pan.*).

“Eina į pamaldas, baisiausiai keistos pamaldos ten. Per pamaldas jie repetuoja, kaip kalbinti žmones gatvėse, daugiau nieko. Ir eina į pamaldas sakau, išeina du tris žmonės savaitę repetavę, atlieka mini spektaklį, kaip vienas žmogus A, užverbuoja žmogų B.” (11 i.p.) / “Šiaip jie dar tik pradėjo savo veiklą, todėl pakankamai daug veiklos ir nebuvo.<...> O metodistų bendruomenei dar yra šiek tiek būreliai, moterų vyksta susitikimai, kur susitinka vien tikrai tos moterys.<...> Jos vykdydavo veiklą vaikų namuose, ateina aplanko ir va tiek va.” (18 i.p.) / „Jie turi savo Biblijos studijas, kurios trunka apie 9 mėnesius. Jie tą programą koreguoja, siunčia ten žmones, apmoko. Taip pat jaunimo yra, vaikų, tai būtų Sekmadieninė mokyklos veiklą. Taip pat yra paauglių veiklos. Taip pat yra, vadinasi ląstelės, grupės, kur renkasi po aštuonis, po penkis narius, į savaitę po kartą pas kažką namuose. Taip pat knygų leidimas yra pas juos. Taip pat yra krikščioniškos bibliotekos įsteigimas ir krikščioniško knygyno įsteigimas, taip pat Šiauliuose.” (21 i.p.) / “Po to dar yra tam tikri susirinkimai – ląstelės, vadinasi. Ten jie skaito bibliją. Taip pat dar yra susirinkimai, seminarai, kur šnekama tam tikra tema. Nu dar aišku, pamaldos, mišios. Dar yra tokia veikla – Samariečio krepšys, vaikų Kalėdos. Kur ruošia dovanėles ir prieš Kalėdas važiuoja į kaimo vietas ir ten dovanuoja tas dovanėles. Ir tuo pačiu platina savo tą tikėjimą.” (23 i.p.)

Pažangiam lygiui galima būtų priskirti vieno respondento pasisakymą, kuriame atsispindėjo **itin detalus** organizacijos veiklos apibūdinimas. Studentas išsamiai papasakojo apie veiklas vykdančius asmenis, jų pareigas kiekvienu konkrečiu aspektu, veiklų periodiškumą, veiklų tipus, tikslines grupes.

„Šioje organizacijoje dirbantys žmonės (savanoriai, kurie negauna už darbą jokio atlygio, tik gerą savijautą, geras emocijas, pasitenkinimą, kad gali kažkam padėti), supažindina būsimuosius jaunavedžius, norinčius tuoktis bažnyčioje, su katalikiškomis vertybėmis, supažindina su šeimos pagrindinėmis vertybėmis, paaiškina, kaip šeimoje išvengti konfliktų ir pan. Taip pat ši bendruomenė užsiima kita veikla – individualiai konsultuoja sutuoktinius, turinčius problemų šeimoje, taip pat kas savaitę po kelis kartus vyksta vaikų, popamokine veikla. Į organizaciją ateina vaikai (kiek žinau patys, arba nukreipiami mokyklos, ar pan.), kurie piešia, žaidžia, skaito Šv. Raštą, meldžiasi, atlieka įvairias linksmas užduotis, pažymi svarbias datas, žiūri filmus ir pan. Darbuotojai jiems sukuria progas ne tik tarpusavyje pabendrauti, bet ir juos moko, auklėja, padeda išspesti įvairias problemas kylančias namuose ar mokykloje. (17 i.p.)

Žinios apie organizacijos vertybes

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Žinios apie organizaciją	Organizacijos vertybės	žinios apie organizacijos vertybes yra itin menkos , neatskleidžiančios tikrųjų organizacijos vertybių.	įvardija bendriausias arba bent vieną konkrečią organizacijos vertybę. Atpažįstami vertybių tipai.	išsamiai apibūdino konkrečias organizacijos vertybes.	nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė apie organizacijos vertybes. Nei vienas studentas kritiškai neapibūdino organizacijos vertybių žvelgiant iš įvairių perspektyvų (savo gimtosios kultūros ir iš kitų kultūrų pozicijų).

Lentelė Nr. 8. Studento žinių apie organizacijos vertybes vertinimas.

Iki-tarpkultūrinės kompetencijos lygiui priskirtos studentų žinios apie organizacijos vertybes yra **itin menkos**, neatskleidžiančios tikrųjų organizacijos vertybių. Vertybės įvardijamos abstrakčiai

(pvz. „konservatiškos“, „miesto šlovinimas“) arba tai ką studentai laiko vertybėmis, jos negalėtų būti identifikuojamos kaip tokios. Ir galiausiai studentas neįvardija konkrečių bendruomenės vertybių.

„Tai kas liečia jaunimiečius ir socialdemokratus, būtų tai, kad jie yra aktyvūs žmonės, išreikšti save, kas nori būti politiku ateityje, kas tiesiog nori prisidėti prie miesto šlovinimo.“ (9 i.p.) / „Jų vertybės yra konservatiškos. Vieną kartą buvo pas juos atėję čigonai, tai jie vis tiek priėmė tuo žmones, nes jie neskiria rasės ar ko. Bet kitą kartą buvo atėję užsąkyt laidotuves ir tas žmogus buvo geriantis, tai nepriėmė. Nes sako tas žmogus gėrė tai gal visai nenorėjo, kad jį bažnyčioj laidotų.“ (26 i.p.) / „Pas juos yra 7 pagrindinės vertybės. Kaip per tikybos pamokas mokytoja giliai aiškino taip ir čia. O iš tikrųjų kokios ten yra kas žino?“ (28 i.p.)

Studentas *elementariame* lygyje įvardija **bendriausias** arba bent vieną **konkrečią** organizacijos vertybę. Atpažįstami vertybių tipai (pvz. *šeimoms, krikščioniškos, socialinės vertybės ir pan.*), orientavimasis į organizacijos tikslinės grupės poreikius (pvz. *vaikai, piliečiai, šeima*), dogminius pagrindus, šventuosius raštus (pvz. *10 Dievo įsakymų, Biblija*), kurie ir sukuria vertybių pagrindą.

„<...>jiems svarbiausiais dalykas yra vaikai, jie akcentuoja vaikus. Vaikas, skirsto net į tarpsnius vaiko. Iš pradžių šeimoje vaikas būna karalius. Po to padėjėjas ir po to tampa suaugęs žmogus. Kol vaikas mažiukas aplink jį turi visi šokinėti, pildo visus vaiko norus, vaikui negalima sakyti ne. Galime pastebėti, kad jiems svarbiausia vertybė yra šeima.“ (1 i.p.) / „Mums pasirodė per daug pragmatiški žmonės, išryškina komercišką aspektą, o ne kažkokį bendravimą.“ (6 i.p.) / „Tos vertybės yra Katechetikos centre, tai dauguma katalikai, tai yra tos pačios tik tiek jie ir gyvena, kaip Biblija nurodo <...>“ (7 i.p.) / „Kiek aš išsiaiškinau, tai visos būtų 10 Dievo įsakymų, žmonėms būtina jų laikytis, po to tiesiog visuomeniškai, kad būtų galima visas tas idėjas teikti visuomenei, piliečiams, <...>“ (8 i.p.) / „Aš dar galėčiau pridurti apie vertybes, kokios egzistuoja. Jaunimo sąjungoj aišku žinoma tokios vertybės traktuojamos, draugiškumas, tarpusavio supratimas, veikti visuomenei. O „Mūsų draugas“ organizacijoje aišku traktuojamos krikščioniškos vertybės <...>“ (15 i.p.) / „O apie vertybes, šiaip gal pagrindinė vertybė būtų pačiam kaip žmogui daryti kitiems gera. Na daugiausia kiek jisai kalbėjo, būtent tą bendruomeniškumą kiek aš supratau.“ (18 i.p.) / „Kadangi čia yra religinė bendruomenė, ir svarbiausia krikščioniška, jiems labai svarbu yra šeimos vertybės. <...>Socialinės vertybės taip pat <...>“ (19 i.p.) / „O tos vertybės yra visos pagrindinės – bendruomeniškumas, ir pagarba – tos visos tokios aukštesnės vertybės.“ (20 i.p.)

Vidutiniame lygyje kai kurie studentai gana **išsamiai** apibūdino konkrečias organizacijos vertybes. Fundamentalios, bendrosios vertybės buvo išskaidytos į atskirus elementus taip pat buvo paminėtos neigiamos bendruomenės kitoniškumo atžvilgiu socialine (pvz. *homofobija*) ir kultūrine prasme (pvz. *nepakantumas populiariajai kultūrai*).

„Pagrindinės šios bendruomenės vertybės yra grįstos katalikiškomis vertybėmis – t.y. pagalba, bendravimas, parama, tolerantiškumas, paslaugumas, bendradarbiavimas, nuolankumas ir pan.“ (17 i.p.) / „Na šeima jiems yra visa ko viršūnė. Nes yra pastorė ir ji turi šeimą. Ir aš uždaviau klausimą, kaip jie žiūri į homoseksualus, tai labai neigiamai, nes ne tokia dievo tvarka ir panašiai. Jie labai priešiška nusiteikę prieš pop kultūrą. Ten tie stabai, kelias į žvaigždes, žmonės vos ne meldžiasi jiems. Nėra visiškai to religingumo žmonėse, dvasingumo.“ (23 i.p.)

Trečiam (*pažangiam*) lygiui **nebuvo** priskirta nei viena respondento nuomonė apie organizacijos vertybes. Nei vienas studentas kritiškai neapibūdino organizacijos vertybių žvelgiant iš įvairių perspektyvų (savo gimtosios kultūros ir iš kitų kultūrų pozicijų).

Žinios apie kultūrinius skirtumus

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Žinios apie organizaciją	Organizacijos kultūriniai skirtumai	neįvardijo organizacijos kultūrinių skirtumų.	žinojo bendriausią arba bent vieną konkretų organizacijos kultūrinį skirtumą.	apibūdino kelis reikšmingus organizacijos kultūrinius skirtumus.	išsamiai įvardijo daugelį organizacijos kultūrinių skirtumų.

Lentelė Nr. 9. Studento žinių apie organizacijos kultūrinius skirtumus vertinimas.

Iki- tarpkultūriniame lygyje studentai **neįvardijo** organizacijos kultūrinių skirtumų. Kultūriniai skirtumai turėtų būti apibrėžiami lyginant organizacijos veiklos, vertybių, nuostatų skirtumus nuo daugumos, tačiau respondentai jų neidentifikavo (pvz. „*sunku pasakyti*“, „*niekuo nesiskiria*“) arba tai darė klaidingai.

„*Sunku pasakyti, kuo jie skiriasi nuo daugumos.*“ (3 i.p.) / „*Nuo daugumos skiriasi, kiek žinau Lietuvoje nėra daug tokių organizacijų, kur užsiminėtų tokia veikla tuo labiau, kad tai yra labdaringa veikla, labai super, labai pagirtina.*“ (12 i.p.) / „*Pagrindas, tai, kad visos tos bendruomenės iš sąrašo buvo susiję su Biblija, su krikščionišku pasauliu, o mes buvom tokie kaip ir kitų pasaulių atstovai. Tai tas buvo pagrindinis skirtumas. Mes buvo išvis iš kitos operos.*“ (24 i.p.) / „*Metodistai tokie pat kaip katalikų bažnyčioj, jie nieko nesiskiria.*“ (27 i.p.)

Elementariame lygyje studentai **žinojo bendriausią** arba bent **vieną konkretų** organizacijos kultūrinį skirtumą. Respondentai įvardijo kontekstą per kurį pasireiškia bendruomenės kitoniškumas (pvz. *kultūros susvetimėjimas*), bendruomenės narių elgseną (pvz. *nuolat besišypsantys nariai*) ir socialinę aplinką (pvz. *bendruomeniškumas*), bei atskirus organizacijos elementus (pvz. *Dievas*).

„*Kuo skiriasi nuo daugumos, na tiesiog kaip jie patys tada minėjo, kad daugelis organizacijų yra susvetimėję savo kultūra, savo tradicijomis. O mes tiesiog stengėmės išlaikyti.*“ (2 i.p.) / „*Jie skiriasi nuo daugumos, tai, kad jie turi savo Dievą vis dar, jie su tuo Dievu dar kalbasi, Dievas kalbasi kaip nekeista su jais. Labai įdomi istorija, kai priėjo senelė prie mūsų ir pradėjo pasakoti, kad Dievas su ja vakarais kalbasi. Skiriasi tuo, pas juos yra pakankamai stipriai išreikštas bendruomeniškumas apie Dievą. Jie turi bendrą religiją, bendrą turinį, dėlto jie labai gražiai vienas su kitu sutaria.*“ (11 i.p.) / „*Nuo daugumos jie skiriasi, kaip jau minėjau bendruomeniškumu, bet daugiau galima sakyti, kad kartojasi, tie patys ir įsakymai Dievo, tik tai kai kurie nėra naudojami. Nu daugmaž kartojasi, tokiu problemų neturėjau, kad ten labai būtų prieš juos. Pas juos nėra išpažinties, nereikia eiti.*“ (18 i.p.) / „*Toks labai laisvumas tenai jaučiasi. Pagrindinis dalykas kuo jie skiriasi, tai žmonių dvasingumu. Pavyzdžiui kai bendrauji su pastore, tokia ramybė apsigaubia, jie visi tokie besišypsantys, tokie geriečiai. Bet aš nepastebėjau, kad jie būtų kažkokie fanatikai.*“ (23 i.p.)

Studentai *vidutiniame* lygyje išsamiai apibūdino **kelis reikšmingus** organizacijos kultūrinius skirtumus. Jie nurodė **konkrečius** bendruomenės elgsenos (pvz. *specifinė veikla viešojoje erdvėje*) ir išvaizdos modelius (pvz. *apranga, šukuosena*), taip pat juos apibūdino lyties (pvz. *moters, vyro išvaizda*) ir socialiniu aspektu (pvz. *socialinis statusas visuomenėje*). Skirtumai buvo apibrėžti per taisyklių, ritualų (pvz. *meldimasis*) ir papročių (pvz. *maitinimasis*) išskyrimą.

„Žinoma, ši grupė skiriasi nuo daugumos tuo, jog vien savo išvaizda. Nes kaip mes matome gatvėje skiriasi savo apranga. Aišku, kai jie daro kokią nors akciją savo gatvėje, tai jie apsirengia visa atributika, tik kaip realiame gyvenime jie paprasti žmonės, tik pvz., paimkim vyrus jie turi specialių šukuoseną, nusiskutę galim sakyti plikai, bet palikę kasytę. O moterys irgi specifiškai iš tikrųjų pinasi tuos plaukus, bet pvz., daug krišnaitų gyvena pasaulietinį gyvenimą, turi darbus, ir iš tikrųjų net nepagalvotum, kad jie yra Krišnaitai. Iš tikrųjų kaip jie sakė jie netgi nedrįsta prisipažinti, nes iš karto juos žmonės atmeta. Atmetimo reakcija, nes tada jie išvelgia kažkokį išskirtinumą.“ (1 i.p.) / „Man atrodo kad labiausiai skiriasi savo požiūriu. Nes pagal tai kaip jie viską supranta, jie kitaip gyvena. Jie kitaip žiūri į tuos visus malonumus, į visą materialumą. Jiem atrodo, kad kitaip reikia maitintis. Jų visas mąstymas yra labai skirtingas. Jie daug meldžiasi ir vadovaujasi tuo kas pas juos priimtina. Man atrodo, kad jie savo požiūriu labiausiai išsiskiria, nes pagal tai ir vaikų auklėja. Ir patys elgiasi, ir bendrauja su tokiais žmonėmis. Nors dirba panašiai kaip ir mes tokiuose darbuose. Tik į juos žmonės kažkaip gal keistai žiūri. Bet jie žmonės, kaip žmonės. Kitkuo užsiima ir kitaip mąsto. Kitokios jų vertybės yra negu mūsų. O taip tai jie vis tiek per daug gal nesiskiria nuo tų žmonių.“ (22 i.p.)

Studentai pažangiame lygyje išsamiai įvardijo daugelį organizacijos kultūrinių skirtumų. Jie buvo apibūdinti remiantis statistiniais rodikliais (pvz. katalikų skaičius Lietuvoje), lyginant su kitomis panašiomis ar skirtingomis bendruomenėmis (pvz. Jehovos liudytojai, Krišnaitai, vaikų dienos centras) analizuojant jų veiklą, ideologiją, ritualus, lyderių statusą, fundamentalius pagrindus (pvz. asmeninis santykis su Dievu).

„Dargi šios bendruomenės veikla skiriasi nuo kitų ir tuo, kad, kaip žinia apie 80% Lietuvos piliečių laiko save katalikais, dėl tos priežasties bendruomenė nėra „ignoruojama“ daugumos visuomenės narių, kaip jehovistai ar tie patys Krišnaitai, ir dėl to organizacijos veikla turi tvirtą atramą visuomenėje (pvz. Vaikų popamokinė veikla – dauguma žmonių savo vaikų neleistų į Jehovistų ar Krišnaitų bendruomenę, kad ten praleistų laiką po pamokų, kadangi tai prieštarautų jų religijai). Dar vienas aspektas, kuriuo taip pat skiriasi šios bendruomenės veikla nuo kitų, yra tas, kad ši bendruomenė iš tikrųjų realiai vykdo savo ideologija paremtą veiklą, o kaip girdečiau kitos (pvz. bendruomenė „Mano draugas“), tik prisidengia religijos mokymu, o realiai jokios šviečiamosios veiklos, paremtos šia religija, nevykdo. Panašumas, kurį radau su kitomis bendruomenėmis būtų tas, kad kaip ir visos kitos bendruomenės taip ir „Šeimos centras“ turi savo ideologiją, kurios principais remiasi visose srityse – šeimos planavime, šeimos stiprinime, vaikų auklėjime ir ugdyje, tarpusavio bendravime.“ (17 i.p.) / „Pas juos nėra tokios išpažinties kaip pas katalikus. Tu neturi eiti į klausyklą, kunigui į ausį viską šnibždėt. Bet pas juo to nėra. Pas juo yra dvasiniai pokalbiai su pastorium arba su tam pasirengusiu bendruomenės nariu, kada tu gali išliet savo širdį. Ir pas juos yra nuodėmės išpažįstamos – kad tu pats palaikai santykį su dievu, o pas katalikus yra tarpininkas kunigas. Per kurį tu atsiprašai dievo, ir kaip kunigas, kuris yra bažnyčios lyderis, parapijos lyderis, tai tu tuo pačiu atsiprašai ir parapijos. Na o pas juos yra tikrai tiesioginis santykis. Nu tarkim vyno, duonos laužymo, paskutinės vakarienės minėjimo skirtumai, na tokie diskutuoti klausimai, kurie iki šiol yra neišsprendžiami.“ (21 i.p.)

Žinios apie organizacijos papročius ir ritualus

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Žinios apie organizaciją	Organizacijos papročiai, ritualai	negalima skirti nuomones apie organizacijos papročius ar ritualus, nes nebuvo studentų, kurie apie juos visiškai nešnekejo.	įvardija labai apibendrintą arba bent vieną konkretų organizacijos ritualą, paprotį.	gana detaliai apibūdino keletą organizacijos papročių, ritualų.	išsamiai žinojo daugelį organizacijos įprastinių papročių ir ritualų, kurie yra privalomi nariams.

Lentelė Nr. 10. Studento žinių apie organizacijos papročius ir ritualus vertinimas.

Iki-tarpkultūriniame lygyje negalima skirti nuomones apie organizacijos papročius ar ritualus, nes buvo studentų, kurie apie juos visiškai nešnekėjo. Todėl šis lygis nebuvo analizuotas plačiau.

Elementariame lygyje studentai įvardija labai **apibendrintą** arba bent **vieną konkretų** organizacijos ritualą, paprotį. Studentai įvardijo generalizuotą religinės bendruomenės šventinį (pvz. *Krišnos garbinimo ceremonija*) ir detalizuotą socialinį ritualą (pvz. *bendruomenės susirinkimai po pamaldų*), taip pat apibūdino papročius ir taisykles susijusius su mityba ir apranga.

„*Taipogi kaip yra jų tikėjime tikros šventės Krišnos garbinimo jie tarsi susijungę visi ir surengia kažkokią ceremoniją su visokiais Dievo garbinimo elementais.*“ (1 i.p.) / „*Ir po bendruomenės susitikimų susirenka čia, turbūt, kad dauguma senyvo amžiaus, našliai, šiaip vieniši žmonės susirenka nuo vienvietės, pasislepia, padainuoja, pabendrauja.*“ (11 i.p.) / „*Dar galiu paminėti, kad kitaip nei mūsų bažnyčioje, po mišių vyksta arbatos atsigėrimas su sumuštiniais, su kava, dar kas nors kas iš to jaunimo yra su gitara pagroja, ir vyksta aptarimas, taip bet kuriom temom pakalbėjimas.* / *Tai yra sumuštiniai, visa kita, ir visi viens su kitu bendrauja, gaunasi kaip šeima, nes kiekvieną sekmadienį mišios vyksta, jie susitinka ir bendrauja.*“ (18 i.p.) / „*<...>meldžias po dvi valandas kiekvieną rytą*“ (22 i.p.) / „*Nu nevarioja tos mėsos. Kiaušinių nevalgo. Žuvies nevalgo. Bet va kas buvo keista, tai kad jie vartoja tuos žalumynus. Bet kaip nustebau, nu jie prieskonių daug vartoja, bet nevalgo grybų, česnakų.*“ (24 i.p.) / „*Kunigui yra specialūs drabužiai, vakaro mišioms, paprastoms ar šventinėms progoms. Dar diakonas skirtingai rengiasi. Bet jo paprastesni drabužiai.*“ (26 i.p.)

Respondentai priskirti vidutiniam lygiui gana **detaaliai apibūdino** keletą organizacijos papročių, ritualų. Studentai įvardijo kai kurių iššventinimo ritualų eigą, dalyvius (pvz. *pastoriai, bendruomenė*), laiką, vietą; kasdienės rutinos religinius ritualus (pvz. *dienos suskirstymas valandomis, kurių metu griežtai laikantis eiliškumo atliekami tam tikri ritualai*), mitybos papročius, meldimosi ritualus.

“*<...>bet pastorių iššventinimas vyksta bendrai su Tikėjimo žodžio bendruomene. Ir pastorių šventinimas – turi būti mažiausiai du pastoriai, tada tegali šventinti trečią pastorių. Tai pastorių šventinimas vyksta bendrai su jų bendruomene, Taip pat vyksta, kas savaitiniai jų pasikeitimai, vienas pastorius iš jų važiuoja į Vilnių, o iš tikėjimo žodžio atvažiuoja į Šiaulius ir taip kas savaitę jie keičiasi.*“ (21 i.p.) / „*Jų diena prasideda penktą valandą ryto, apie šeštą valandą turi jau pavalgyt. Dešimtą valandą turi eit miegot. Ir aišku kai atsikelia tuomet visos tos meditacijos, prieš valgant pirmiausia paaukvoja dievui. Pas juos išvis gyvenimas labai struktūruotas. Dar jie negali valgyti bet kokio maisto. Grybų nevalgo, nes kaip jie išsireiškė, tai durnių maistas. Maždaug jeigu suvalgai, tai tampa durnium. Dar nevalgo svogūnų česnakų. Nepaaiškino kodėl, bet tipo purvinas maistas.*“ (28 i.p.) / „*<...>kalbėti tokį kaip ir rožančių. Yra 108 rutuliukių po šešis kartus. Dvi valandas patyrusiems išeina kalbėti. Diena susidėlioja pagal bhagatgitos mokymą. Jie visą kalbą daro iki saulės patekėjimo. Keliamasi nesveikai anksti. Jie labai pasinešę ant to.*“ (24 i.p.)

Pažangiame lygyje apklaustieji **išsamiai žinojo** daugelį organizacijos įprastinių papročių ir ritualų, kurie yra privalomi nariams. Studentai ypač pabrėždavo atliekamų simbolinių papročių, ritualų reikšmę (pvz. *aukrojimo Dievui svarba*), eiliškumą. Respondentas pabrėžė lytiškumo aspektą (pvz. *moters ir vyro vaidmenys*) religinės bendruomenės ritualų plotmėje.

“*<...> atėjai kaip maldelę reikia sudainuoti Hare Krišna. <...> Tenais, kaip jie aukojasi Krišnai. Negalim maisto net ragauti, nieko prieš jį gaminant, paskui jį paaukoti jiems ir tik tada po kurio laiko Dievas pavalgė, galim valgyti.<...> ... ir negali nesuvalgyti, nes jeigu nesuvalgai parodai jiems nepagarbą, jų tas dalykas. <...> Tarp kitko jie savo leliukus, dievybes, jie kiekvieną rytą rengia. Jie turi mažiukus drabužiukus ir ten, kai būna šventės, tai jie labai pasipuošia, spalvingi, siuvinėja tuos drabužiukus, jie mažiukai sari. Siuvinėja šalikiukus, tai mums irgi parodydavo, kaip reikia aprenkti leliukus.*“ (4 i.p.) / „*Mes kažkada kalbėjome apie tą šeimyninę laimę, tai kalbėjo, kad jeigu vyras piktnaudžiauja tuo, tai senstant pas jį silpnėja valia, protas, iniciatyva. O jeigu moteris papiktnaudžiauja, tai pas ją grubėja jausmai. Ji darosi pikta, nepatenkinta visą laiką. Ir dar tokį labai, įdomų, kuo mes netikėjom ir šiaip labai juokingai skambėjo, kad žodžiu kai moteris pirmą kartą turi lytinius santykius, jie labai giliai jai įstringa, išpūdžius*

palieka, o paskui, kai ji susilaukia vaiko, bet ne nuo to savo pirmojo, o nuo kažkelinto, nesvarbu nuo kelinto, tai tas vaikas perima savybes to pirmojo vyro, nes jai labai paliko išpūdžius. Ir dėl to vyrai nori nekalto moters, nes nori, kad tas vaikas turėtų jo savybes. Nes mylėdami žmonės pasikeičia karma ir moteris perima iš vyro savybes ir vyras perima iš jos.” (22 i.p.)

Žinios apie organizacijos taisykles

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Žinios apie organizaciją	Organizacijos taisyklės	nežinojo, neįvardijo arba įvardijo klaidingai taisykles būdingas organizacijoms.	apibūdino bent vieną organizacijos taisyklę.	išsamiai apibūdino religinės bendruomenės taisykles.	įvardijo daugumą organizacijos taisyklių ir pakomentavo juos pateikdamas pavyzdžius.

Lentelė Nr. 11. Studento žinių apie organizacijos taisykles vertinimas.

Nuliniame lygyje studentai **nežinojo, neįvardijo** arba **įvardijo klaidingai** taisykles būdingas organizacijoms. Respondentai neidentifikavo bet kokio pobūdžio bendruomenės normų, klaidingai vertino jas maišydami su ritualais arba įvardijo neesmines, ne organizacijai o jos tikslinės grupės nariams privalomas elgesio normas.

„Taisyklės – manau, šioje organizacijoje tokių kaip taisyklių nėra.“ (17 i.p.) / “O taisyklės tikriausiai atsispindi jų dienotvarkėje. Ką kiekvienas iš jų turi padaryti. Nu pavyzdžiui kokį maistą gaminti, melstis ar panašiai.” (30 i.p.) / “Taisyklių ten irgi daug, bet jos daugiau skirtos vaikams, kad jie paklusnesni būtų, nieko nelaužytų, gražiai elgtųsi.“ (32 i.p.)

Elementariame lygyje studentai apibūdino **bent vieną** organizacijos taisyklę. Studentai atpažino paslėptas iš organizacijos veiklos kylančias normas, kurių nesilaikymas užkerta kelią dalyvavimui bendruomenės veikloje, įvardinti aiškūs ir nedviprasmiški reikalavimai tokie kaip *draudimas vartoti alkoholi ar rūkyti*, taip pat apibrėžti naujų narių stojimo į organizaciją reikalavimai (pvz. *dešimtinė, aprangos etiketas*).

„Yra griežta dienotvarkė, bent jau Naujokyne, kur mes čia atlikom. Tai yra griežta dienotvarkė, jie pasiskirsto darbus, ten maisto gaminimą, tvarkymąsi, taip pat apeigų kažkokių atlikimą. Pagalba bažnyčiai, nors tas Naujokynas nėra sujungtas su bažnyčia, bet jie atlieka kai kokias apeigas, pagelbėja tam kunigui jėzuitui. Manau kad dienotvarkė pakankamai griežta. Nors jie ir nusižengia kartais.“ (19 i.p.) / „Tvarka – taip. Pas juos yra taisyklės, bes mes realiai jų nematėm, nečiupinėjom ir mums niekas jų nerodė. Bet kaip ir teko iš pokalbio suvokti, kad yra tam tikros normos, kad pavyzdžiui į jų bendruomenę negali ateiti... kad įsijungus į jų bendruomenę, privalai tam tikrus dalykus atlikti. Tai yra jų krikštas, tai kad dešimtinė tokie privalomi tokie dalykai. Ir paskui savanorystės privalomi dalykai. O dėl aprangos kokio etiketo, tai nėra akcentuojama, bet čia galima būtų prieiti prie to, kad remiasi į bendras krikščioniškas vertybes – neturtas, kuklumas.“ (21 i.p.) / „Vegetariškas maistas, jokio alkoholio jokių tabako gaminių.“ (24 i.p.)

Vidutiniame lygyje vienas studentas **gana išsamiai** apibūdino religinės bendruomenės taisykles. Buvo įvardintos elgesio, ritualų, religinės, netgi pinigų aukojimo bažnyčiai taisyklės.

„Yra taisyklės, pavyzdžiui negali gert nei rūkyt. Kai vyksta pamaldos tai ne vyną, o vynuogių sultis geria. Negalima gyvent susidėjus iki vestuvių, ir lytinių santykių negalima turėt. Taip pat turi eiti į pamaldas ir dešimtinę mokėt. Tai

dešimt procentų nuo atlyginimo. Šiaip ne nariai tai tiesiog įmeta į aukų dėžutę, o nariai išsitraukia vokus su vardais pavardėm ir paduoda.“ (25 i.p.)

Trečiajam, pažangiam lygiui taip pat galima būtų priskirti tik vieno studento žinias, kadangi jis **įvardijo daugumą**, jo manymu, organizacijos taisyklių ir pakomentavo juos pateikdamas pavyzdžius. Respondentas išskyrė visą spektrą normų, kurių privaloma laikytis, tai mityba, apranga, šukuosena, lytinis gyvenimas, bei taisyklės būdingos tik moterims.

„Ten yra visokių tų taisyklių. Pradedant nuo maisto, paskui yra apranga. Dėl šukuosenos įdomu – kad negali moteris vaikščioti palaidais plaukais, tik prieš vyrą gali pasileisti, nes kai demonstruoja tą grožį, jis ir išeina iš tavęs. Sklastymas per vidurį turi būti, ir jei laimingai ištekėjusi moteris – raudoni miltukai ten per tą.<...> O pavyzdžiui sako kaip šoka dabar – tai su klubais visus vilioja, sako, čia taip nereikėtų daryti.<...> Nu dar apie lytinį gyvenimą, kad iš tikrųjų labai atsakingai reikia žiūrėti į tai. Kad reikia prieš pradėdant vaiką labai gerai apgalvot. Ir šiaip pas juos yra, kad negali visokių priemonių apsaugojimo naudoti. Ir kad galima išviso santykiuot, jeigu nori susilaukti vaiko.“ (22 i.p.)

Žinios apie organizacijos istorines, kultūrinės šaknis

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Žinios apie organizaciją	Organizacijos istorinės, kultūrinės šaknis	nežinojo, neįvardijo arba nesidomėjo organizacijos kultūrinėmis, istorinėmis šaknimis.	bendriausiais bruožais žinojo organizacijos kultūrinę ar istorinę kilmę.	detaliai apibūdino organizacijos kultūrinę/istorinę kilmę.	Itin išsamios studentų žinios apie organizacijos kultūrinę istorinę kilmę.

Lentelė Nr. 12. Studento žinių apie organizacijos istorines, kultūrinės šaknis vertinimas.

Nuliniame lygyje studentai **nežinojo, neįvardijo** arba **nesidomėjo** organizacijos kultūrinėmis, istorinėmis šaknimis. Nežinojimo priežastys dažniausiai buvo įvardijamos kaip žinių stoka iš bendruomenės, kurioje lankėsi, pusės.

„<...> išsiaiškinau jų vertybes, jų požiūrį, jų nuostatas, kažkokias dar istorines datas, daug apie juos sužinojau iš tikrųjų, jie galima sakyti daug man atsiskleidė iš tikrųjų palyginus.“ (1 i.p.) / „Jie tuos istorinius faktus nelabai pasakojo. Jie ten aiškino apie visatos susikūrimą. Labai ilga istorija. Smarkiai mus iškankino.“ (28 i.p.) / „Tik va su tais istoriniais faktais kažkaip gal praleidau jei ką nors pasakojo. Negaliu pasakyti nei kada įsikūrė nei ką.“ (32 i.p.)

Elementariame lygyje priskirti studentai **bendriausiais bruožais** žinojo organizacijos kultūrinę ar istorinę kilmę. Vis dėlto jų žinios buvo išskaidytos, nepilnos iš dalies rėmėsi nuogirdomis. Studentai įvardijo kilmės pradžią (pvz. nuo Kristaus gimimo, data), įkūrėją (pvz. Ignacas Lojola) ar patį įsikūrimo procesą.

„Šaknys...Šaknys... Jehovos liudytojai kaip jie patys prisistatė, kaip jie patys apibūdino jų pradžia ne kaip šitos organizacijos Šiauliuose visuotiniu mastu tai jie susikūrė nuo pat Kristaus gimimo, o Šiauliuose organizacija tiksliai net nepamenu.“ (2 i.p.) / „,O jau po to kai mes sužinojom visą tą istoriją jėzuitų – kaip ten kas buvo, kaip tas vienuolynas gyvavo nuo pat pradžių, jų tvarką, kas ten yra draudžiama, kas ten yra jų pradininkas – vienuolis Ignacas Lojola.“ (20

i.p.) / „Kad susikūrė JAV. Kad kūrėjas... net pamiršau vardą, nes labai sunku – Savupada man atrodo. Išplito po pasaulį. Pagrindinė knyga Bhagavadgita.” (24 i.p.) / “Tėtis parvežė bibliją, ji pradėjo, pasikvietė drauges, pradėjo eiti į gatves, skelbti tą tiesos žodį žmonėms. Jų susirinkdavo vis daugiau ir 1991 m. oficialiai įsikūrė ta bažnyčia.” (25 i.p.) / „Aš galvojau kad prie geležinkelio stoties rusiška bažnyčia, bet po to pasakė kad čia lietuviška. Nes kai tik pastatė buvo ginklų saugykla, bet po to sudegė ir pastatė bažnyčia.” (26 i.p.) / “Mus iš pat pradžių supažindino su įkūrėju Lojola Ignacu, ir kad ta bendruomenė Lietuvoj nėra didelė, ir kad tie naujokynai ne kiekvienoj šaly.” (29 i.p.)

Vidutiniam lygyje studentai **detaliai apibūdino** organizacijos kultūrinę/istorinę kilmę. Šiame lygyje studentai savo iniciatyva domėjosi apie bendruomenę specializuotuose literatūros šaltiniuose (pvz. „Religijotyros įvadas“ (1997, V.)) ir žinojo autorius (pvz. G. Beresnevičius) rašančius aktualia tematika. Taip pat žinojo istorinius įvykius (pvz. Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas, Spaudos draudimas, carinės Rusijos okupacija), kurie buvo svarbūs organizacijos/bendruomenės vystymuisi.

„<...> žinau, kaip ta bendruomenė susikūrė ir dar paskaičiau Beresnevičiaus knygą apie sektas. Ir man ten labai daug visko paaiškėjo. Tas susikūrimas prasidėjo po nepriklausomybės, kai to pasirinkimo didelio nebuvo. Ta pastorė buvo visiškai netikinti. Kažkas parvežė jai Bibliją, ji pradėjo skaityti ir burtis. Ir kaip sakė penkios merginos iš aukšto kažką pajuto. Pradėjo burtis, visokius renginius daryti. Buvo tos bendruomenės pakilimas. Dabar yra tos bendruomenės nuosmukis, nes visuomenei ta religija yra nebeįdomi.“ (23 i.p.) / „<...> šis ordinas, kaip jau vėliau sužinojau, daugiausia užsiima švietėjiška veikla. Mokyklas kūrė, kolegijas. Jie man atrodo ir Vilniaus universiteto pagrindus kažkaip įkūrė. Na ir dar ten būnant sužinojom jog Ignacas Lojola įkūrė tą ordiną. Man rodos jis buvo ispanas. Ir kad dar prie visų tų veiklų ir ta misijinė prisidėjo. Kad jie aktyviai keliavo po pasaulį ir švietė, mokino visokius žmones. Dar iš istorijos tokie faktai, kad caras buvo juos Lietuvoje uždraudęs, bet jie vėl atsigavo, ir po to vėl sovietai juos persekiojo.“ (30 i.p.)

Itin išsamios studentų žinios apie organizacijos kultūrinę istorinę kilmę atsispindi *trečiame (pažangus) lygyje*. Studentai įvardijo atitinkamas istorines bendruomenei reikšmingas datas (pvz., bendruomenės įsikūrimo data), laikmečius (pvz. bitlų), vietas (pvz. Jungtinės Amerikos Valstijos), asmenybes (pvz. Prahakti Vedanta Vamis Triu Prahupada). Taip pat buvo apibūdintas specifinis to laikmečio istorinis/kultūrinis kontekstas (pvz. Bitlų muzikos epocha).

„Apskritai judėjimas įsikūrė 1968, kai ten tas Prahakti Vedanta Vamis Triu Prahupada, kaip jisai į JAV atvyko ir įkūrė tas bendruomenes, kaip įtraukė iš bitlų, ir turėjo daug įtakos tie žinomi žmonės. O paskui Lietuvoj irgi apie 1979 metus jau, o pirmoji bendruomenė įregistruota Lietuvoj 1990. O Šiauliuose jie sakė, kad apie dešimt metų gyvuoja. Ir kad yra tik Vilniuje ir Kaune tos šventyklos. Ir dar prie Kelmės mes buvom nuvažiavę.” (22 i.p.) / „Tai turbūt iš kultūrinės pusės žvelgiant, pradžioj buvo jų bumas. Tai buvo devyniasdešimt, berods, pirmieji metai. Kada jie ėjo mitingais į gatves, šokiravo visus, kvietė. Nepriklausomybės visokie sąjūdžiai, kada buvo pats žmonių bumas. Masės, tūkstančiai žmonių. <...> Buvo laikas, kada reikėjo žmonėms eiti į gatves šaukti, dalinti lankstinukus, organizuoti koncertus tiek jaunimui tiek pagyvenusiems žmonėms, o dabar to jau nebereikia. Dabar jie patys pakeitė požiūrį, ir kaip pati pastorė teigė, kad mes esame mutuojanči bendruomenė, kuri nuolat kinta, nuolat kažko atsisakom ir nuolat kažką pridėdam, <...> Ir būtent davė kaip pavyzdį, kad lygino su katalikų kultūra, kuri yra na, labiau konservatiškesnė, sako mes esame kitokie, mes priimam daugiau naujoves. Įsileidžia į savo bendruomenę daugiau naujovių. Taip pat prie kultūrinių dalykų galima paminėti ir literatūrą, kurią jie perima. Jie propaguoja savo knygyną, savo leidžiamas knygas, bet sako, mes radome tokių plyšių, kur jie išleisdavo tas knygas ir dabar patys gailisi, kad jas išleido, nes, sako, nu nebeatitinka, mums nebetinka ir mes dėl to gailimės. Arba sako, mes kviesdavomės tokius pastorius iš užsienio, tarkim iš Amerikos ir sako jau mes jiem prieštaraujam. Mes jau jų nebesutinkam. Nu tame yra tas kitimas, tas vidinis kultūrinis kitimas. O koki kultūrinį indėlį įneša būtent į Šiaulius – tai gal tą knygyną turėjo, ir vis dėlto dirbama su žmonėmis ir su vaikais.“ (21 i.p.)

Žinių dinamika ir pokyčiai

Analizuojant studentų žinias, kaip TK elementą buvo pastebėtas dinamiškumas, kuris pasireiškė trimis pagrindiniais kitimo aspektais: *studento žinios visiškai nepakito, studento žinios pakito nežymiai, studento žinios pakito pastebimai* (Paveikslas Nr. 13).

- *studento žinios visiškai nepakito*. Labai maža dalis studentų, prieš eidami į organizaciją jau žinojo apie tos bendruomenės veiklą, kai kuriuos istorinius faktus ir pan. Tačiau buvimas organizacijoje, dėl tam tikrų aplinkybių (pvz. *bendruomenė nerodė noro suteikti žinias, studentas nerodė iniciatyvos, nebuvo smalsus*) nesuteikė papildomų žinių respondentams.

„Apie Jehovos liudininkus aš žinojau, truputį, kad jie įsikūrė lyg ir Brazilijoje, kažkelintais. Na neprisimenu tiksliai sakant. Nors kai mes nuėjom tenais, mes paklausėm, kas buvo pirmieji. Kas sumastė skaityti Bibliją ir pan. Ir jie mums atšovė, kad pirmieji jehovistai buvo Adomas ir Ieva. Apie Jehovos liudininkus kaip ir žinių nepadaugėjo, bent jau turinio, jų religinio turinio iš kur jie atsirado, kur būtų žmogus ar žmonių grupė, kurie sukūrė, kaip skaityti Bibliją, nuo Adomo ir Ievos apie jų religinius ypatumus.“ (11 i.p.) / „O apie jaunimo sąjungą ašėjau į tą organizaciją, jau žinodama, kas ji tokia, buvau prieš tai organizacijoje lankiusi, analizę toj atliko. Ta organizacija man buvo žinoma, nariai žinomi. Vat tiesiog buvo žinoma.“ (15 i.p.)

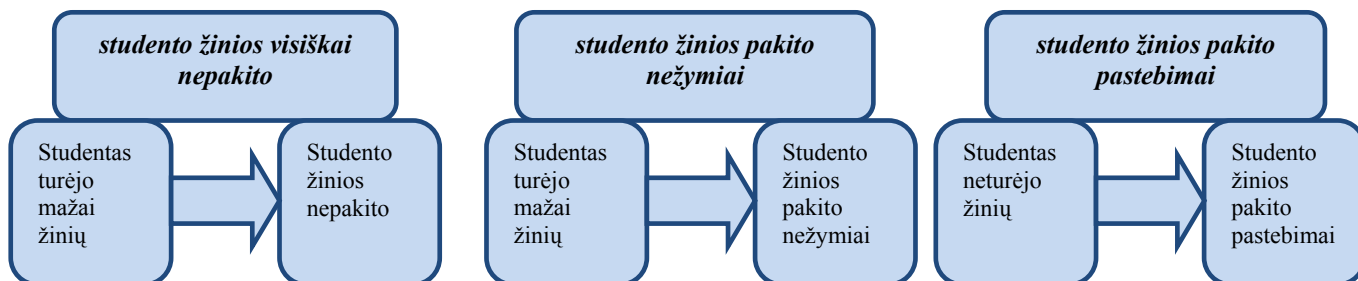
- *studento žinios pakito nežymiai*. Kai kurių studentų žinios prieš einant į organizaciją buvo menkos arba jų visiškai nebuvo, tačiau pabuvus organizacijoje studentai savo iniciatyva ar iš bendruomenės narių sužinojo bendriausią informaciją apie istorinę kilmę, šventraščius, pradininką ir pan. Vis dėlto respondentų stebimas žinių pokytis buvo menkas.

„Jeigu kalbant apie politinę partiją, tai būtent tai informacinės žinios padidėjo labai mažai. Einant į šitą partiją buvo kažkokia iliuzija sužinoti, kuo daugiau, o mes gavom dar mažiau.“ (6 i.p.) / „<...>jau žinojau apie ką bus kalbama, tačiau kas aišku, tai susiję su ta bažnyčia, žinojau, kad 19 am. įsisteigusi, kad visą tą veiklą maždaug žinojau.“ (8 i.p.) / „Visiškai nieko, bent iš dėstytojos jokios informacijos negavau. O iš draugų pasakojimų, kad jie Krišnaitai, aš niekad jų nebuvau mačiusi. Po to šiek tiek internete pasiskaičiau. O kai nuėjau, jie irgi jokios istorijos mums nepasakojo, tik tiek kiek patys sužinojom. Kad susikūrė JAV. Kad kūrėjas... net pamiršau vardą, nes labai sunku – Savupada man atrodo. Išplito po pasaulį. Pagrindinė knyga Bhagavadgita. O jie patys mums sakydavo gilesnes žinias iš jų filosofijos.“ (24 i.p.) / „Tai tiek ir pasikeitė, kad sužinojau apie tos bažnyčios kilmę ir susipažinau su kunigu ir diakonu.“ (26 i.p.)

- *studento žinios pakito pastebimai*. Daugelis apklaustųjų prieš praktiką visiškai nieko nežinojo apie organizaciją, kurioje lankysis. Tačiau pabuvus, kaip studentai teigė, žinių lygis pastebimai pakilo. Kai kurie respondentai savo žinių pokytį įvertino dešimtbalėje sistemoje nuo 1 iki 7 balų. Labiausiai studento žinios padidėjo apie organizacijos veiklą, vertybes, tikslus, istoriją.

„Tai iš pradžių žinios buvo menkos, o galima sakyti žinios buvo dešimtbalėje sistemoje buvo, pradžioje buvo vieno balo vertos, o paskui buvo septynių. Dešimt negaliu sakyti, nes iš tikrųjų per tokį laiką, kurį buvau tenais.“ (1 i.p.) / „Ir ką dar... Iš tikrųjų apie armėnus aš labai mažai žinojau. Žinojau, kad armėnai tokie egzistuoja ir tiek. Sužinojau daug apie armėnų istoriją, genocidą. Paskiau apie karą su karabachais. Daug tokių istorinių žinių.“ (3 i.p.) / „O apie krišnaitus nieko nežinojau, tik iš kelių bukletų, kiek mes tematydavom juos ten giedančius.<...> O pas krišnaitus informacijos yra daug, žinios tikrai kiekvieną kartą vis didėja daugiau ir daugiau, ir iš vienos pusės, galima pritaikyti savo gyvenime.“

(12 i.p.) / „Apie Caritą iš esmės nežinojau nieko, nežinojau nei kuo užsiima, dėl ko jie užsiima, nei kur jie randasi, todėl prieš eidamas į Caritą kalbėjau tik su kursiokais, kurie yra dalyvavę jau Carite. Dabar apie Caritą žinau, kokių tai principu veikia, kokių paskatų ir t.t. <...> Apie Caritą pasakyti, nes atėjau žalias, kaip arbūzas išėjau, na dar einu, ir žinau, kas ten vyksta.“ (13 i.p.) / „Apie šias organizacijas, iki ėjimo, nežinojau nieko. Dabar žinau pakankamai daug, nes teko jose būti, atlikti praktiką. Žinau jų veiklos kryptis, tikslus, vertybes (dalinai). Žinau, kaip jose dirbama, kaip šios organizacijos atsirado, kas yra jų partneriai ir pan.“ (17 i.p.)

Paveikslas Nr. 13. Studento žinių dinamika.

Apibendrinant, galima teigti, jog studentų lankymasis organizacijose pagal kooperuotų studijų metodą daugeliu atveju pakeitė (pagilino) žinias apie kitos kultūrinės grupės veiklą, istoriją, vertybes, tikslus ir kt. Pokytis priklauso nuo startinės studentų pozicijos. Jeigu studentas turėjo daug žinių, jis galėjo mažai sužinoti, o jeigu jis neturėjo žinių, jis galėjo daug sužinoti. Žodžių poveikio vertinimas per dinamiką yra labai problemiškas dalykas, kadangi pedagoginis pokytis gali būti didžiausias ten, kur pradžioje buvo žema stadija

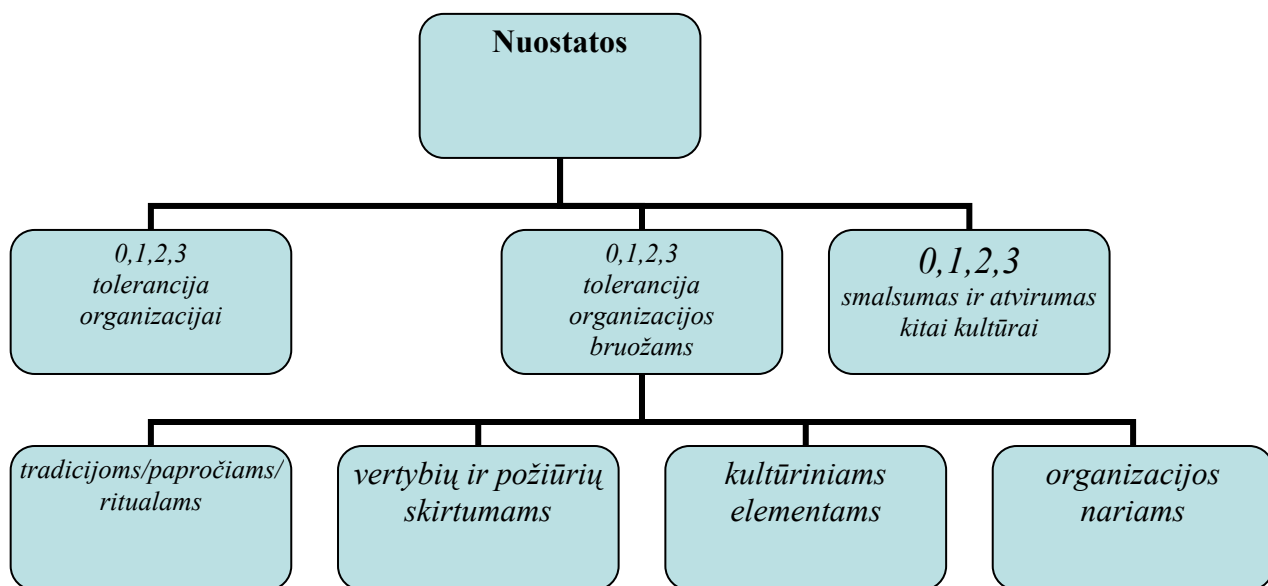
4.3. Studentų nuostatų kaita kitos kultūrinės bendruomenės atžvilgiu

Nuostatos, kurios, anot D. Mayers (2007), kaip palanki arba nepalanki kokio nors dalyko ar asmens vertinimo reakcija, kuri dažnai grindžiama įsitikinimais, o išreiškiama jausmais ir elgesio ketinimais, turi didelę reikšmę tarpkultūrinės kompetencijos raiškai ir vystymuisi. Kaip teigia M. Byram (1997), tokios nuostatos, kaip smalsumas ir atvirumas suprantamas kaip noras bendrauti su kitos socialinės grupės nariais (jų nevenngimas, nebandymas ieškoti kontaktų tik su savo grupe), o pasirengimą sustabdyti nepasitikėjimą kitomis kultūromis ir perdėtą pasitikėjimą savąja kultūra sudaro siekis bendrauti kitoje socialinėje grupėje jų žargonu ir elgtis bendruomenės priimtomis taisyklėmis. Taip pat M. Byram mano, jog atsidūrus kitoje socialinėje grupėje yra būtina stengtis susitvarkyti su savo neigiamomis emocijomis, reikia mokytis iš kitos grupės narių jų elgesio modelių, papročių.

Interviu protokolų analizė parodė, jog studentų nuostatas galima skirti į tris pagrindines dalis, kurios savo ruožtu dar būtų skaidomos į atskirus struktūrinius elementus: *tolerancija organizacijai* (Lentelė Nr.13), *tolerancija organizacijos bruožams*

(*tradicijoms/papročiams/ritualams*) (Lentelė Nr. 14), *vertybių ir požiūrių skirtumams* (Lentelė Nr. 15), *kultūriniais elementais* (Lentelė Nr. 16), *organizacijos nariams* (Lentelė Nr. 17), *smalsumas ir atvirumas kitai kultūrai* (Lentelė Nr. 18).

Kaip ir žinių bloko atveju, kiekvienas iš šių struktūrinių elementų skaidomas į TK raiškos lygius (Paveikslas Nr. 14).

Paveikslas Nr. 14. Nuostatų bloko struktūriniai elementai

Nuostatos į „kitą“ (tolerancija organizacijos atžvilgiu)

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Nuostatos	į „kitą“ (tolerancija organizacijos atžvilgiu)	pasireiškė neigiami vertinimai organizacijos narių atžvilgiu.	gana tolerantiškos , tačiau tik tol kol dialogo metu analizuotos temos nepaliečia studento asmeniškai.	nebuvo priskirta nei viena respondento nuostata organizacijos narių atžvilgiu. Bendravimas su organizacijos nariais vyksta neutraliai, nelaikant jų gerais ar blogais.	nuostatos organizacijos narių atžvilgiu atsiskleidė per pagarbą į teisę kitų kultūrų atstovams turėti vertybes skirtingas nei jo.

Lentelė Nr. 13. Studento nuostatų apie toleranciją į „kitą“ vertinimas.

Analizuojant respondentų nuostatas, priskirtas *iki-tarpkultūriniam lygiui* pasireiškė **neigiami vertinimai** organizacijos narių atžvilgiu. Neigiamas studentų reakcijas sukėlė, jų manymu,

bendruomenės narių nenatūralumas, veidmainiškumas ir nenuoširdumas. Taip pat didelę įtaką turėjo nepateisinti studento lūkesčiai susiję su organizacija ir blogas pirmasis išpūdis.

„Nereikia ten žavėtis viskuo, reikia žiūrėti labai kritiškai vertinti, reikia žinoti, kad kiekvienas asmuo vis teik iškelia, papasakoja ne visai, kaip yra. Iš pradžių aš buvau tokia skeptiška nusiteikusi, o draugės žavėjosi viskuo, o paskui didelis šokas ir nusivylimas. Kaip joms pasidarė, kad jos nebenorėjo eiti ten. Šleikštulį net kėlė patsėjimas, nes buvo šokas. Iš pradžių jie tokie geri, puikūs ir staiga pamatai, kad nėra taip.“ (4 i.p.)

„Jeigu kalbant apie politinę partiją labai sunkiai, nes jie tokie pragmatiški žmonės, ekonomistai, nors visuomenės vadinama pedagogų partija, didelis procentas yra pedagogų. Ką jie skelbia, ką jie sako, ką daro, visiškai nesutapo.“ (6 i.p.)

„O su Jehovos liudininkais, kaip ir sakiau, kaip tik ten nueini, tai ir keistas jausmas, kad viskas suformuota nenuoširdžiai, nes ten matosi, kad daug kas tiesiog yra formuojama. Ne šiaip jie savaimė nuoširdūs, bet matosi, kad yra suformavę. Jie nenatūraliai kažkaip nei iš šio, nei iš to, prie nepažįstamo žmogaus neprieisi ir nepradėsi, klausinėti, kaip tavo tėvai gyvena ir pan. Ir pasakos, oi aš iš ten, ten...ir mano tėvai tą ir tą, brolis tą ir tą, tiesiog.“ (11 i.p.)

„Su valstiečiais nekas. Jau iš karto aišku nuo pat pradžių, iš tikrųjų blogas išpūdis, gal kaip ir tikėjaisi, kad tos politinės partijos yra varymas vienas ant kito. Buvo labai aukštinami patys, ir netgi juokiamės, bandėm užklausti, kad tai yra puiki politinė partija, kurioje gali išreikšti savo interesus, išreikšti savo norus, siekti savo tikslų, ką mes sakykim, biški turėtų būti kitokia partijos paskirtis.“ (12 i.p.)

*Elementariame lygyje studentų nuostatos organizacijos narių atžvilgiu buvo **gana tolerantiškos** (pvz. nuoširdus bendravimas), tačiau tik tol kol dialogo metu analizuotos temos (pvz. homoseksualumas, visuomenės liberalumas, šeimos santykiai) nepaliečia studento asmeniškai.*

„Su Tikėjimo žodžiu mums sekasi labai gerai bendrauti, bet kai kur nesutampa požiūriai kalbant apie etines. Mūsų nesutapo požiūris į homoseksualus. Mūsų pastorė teigia, kad tai netvarkingumas, kažkoks neetinis reiškinys, vos ne nukrypimas, o mes manom, kad tai kiekvieno žmogaus pasirinkimas. Ir tiesiog mes teigiam, kad būtų liberalus požiūris, ir jie teigia, kad absoliučiai jokio liberalaus požiūrio, ir visuomenė yra per daug liberali, ir todėl yra daug nukrypimų, daug skrybybų, ir todėl netvarka visuomenėje.“ (5 i.p.)

*Vidutiniam lygiui **nebuvo** priskirta nei viena respondento nuostata organizacijos narių atžvilgiu, nes pagal sudarytą TK lygių struktūrą nei vienas studentas neutraliai nevertino bendruomenės narių. Bendravimas su organizacijos nariais vyksta neutraliai, nelaikant jų gerais ar blogais. Tai parodo, kad buvimas kultūriškai skirtingoje grupėje paveikė (*neigiama>teigiama, teigiama>neigiama*) studento nuostatas.*

*Pažangiam lygiui respondento nuostatos organizacijos narių atžvilgiu atsiskleidė per **pagarbą** į teisę kitų kultūrų atstovams turėti vertybes skirtingas nei jo. Respondentas suvokė kaip tos vertybės įtakoja kitų mąstymą ir kritiškai tai vertina, demonstruoja teigiamą nuostatą kitoniškumo atžvilgiu.*

„Tai kol Valdas nervų [krišnaitų dvasinis lyderis Šiauliuose] neišgadino, tai gerai.<...> Ir pradžioj mes su kitais jautėmės labai prastai iš tikrųjų, kol mes nežinojom viso to. Jie atrodė labai tokie šventi atrodė, kad viskas jiems ten draudžiama. Savo gyvenimą pagal taisykles, tas ir to negalima. Jautėmės tokie, kad mus spaudžia, kad mes turim elgtis irgi dorai, kad negalim valgyti mėsos ir dar ką nors. O tu grįžti namo iš po apsilankymo ir tenais ir nebevalgai tos mėsos, nes ten įteigė, kad nesąmonė, čia tikrai bloga iki ryto. O paskui ryte viskas pasikeičia, ir aš atsikėlus. O paskui ant galo buvo taip, kad aš nebematai tų krišnaitų, bet ta maldelė Hare Krišna nuolat ausyse skamba be sustojimo. Ir atsveikinant mūsų paprašė, kad kartais sukalbėtume tą maldelę, kad padainuotumėm. Tai vat aš ir dabar kartais atsimeinu, kai melodija paskamba ausyse. Paskui jautėmės gerai.“

Nes mes taip entuziastingai šnekėjom, gal ir kaip šeima patapom. Ir šiaip mes tokie, išskirtiniai buvom. Kiekvienas savaip, kiekvienas galvojo, kad jie nuoširdūs, kad čia religiją pakeis, bet paskui atsikvošėjo. Priešgyniauvau, čia man viskas blogai. Labai skirtingų vėjų įnešė.” (4 i.p.)

Tolerancija tradicijoms, papročiams, ritualams

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Nuostatos	Tolerancija tradicijoms, papročiams, ritualams	požiūrį į organizacijos tradicijas, papročius, ritualus galima apibūdinti kaip netolerantišką . Studentai priešiška nusiteikę jų pačių įtraukimui į organizacijos vykdomą veiklą ar bendruomenės propaguojamą gyvenimo būdą.	organizacijos tradicijas, papročius, ritualus laiko keistais ir nesuprantamais , tačiau neturi neigiamų nuostatų jų atžvilgiu.	vidutiniam lygiui nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė.	pažangiam lygiui nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė.

Lentelė Nr. 14. Studento nuostatų apie toleranciją organizacijos tradicijas, papročius, ritualus vertinimas.

Nuliniame lygyje studentų požiūrį į organizacijos tradicijas, papročius, ritualus galima apibūdinti kaip **netolerantišką**. Studentai priešiška nusiteikę jų pačių įtraukimui į organizacijos vykdomą veiklą (pvz. *nenoras dainuoti*) ar bendruomenės propaguojamą gyvenimo būdą (pvz. *vegetarizmas*).

„Kas man nelabai patiko, tai kai mes pirmą kartą atėjom – tai jie pasakojo šiaip apie krišnaitus ir jų mantra, ir mes dainavom pirmą kartą. Ir paskui jie norėjo, kad ir toliau mes dainuotume. Kai ateinam sudainuojam ir prasideda. Ir tada pagalvojom, kad mums visai nepriklauso dainuoti ir mes nenorim.” (22 i.p.) / „Šiaip praktiškai su viskuo nesutikau. Tas visas jų tikėjimas man yra nepriimtinas, tas vegetarizmas nepriimtinas.“ (28 i.p.) „Bet antra vertus, nes blogai, atėjai kaip maldelę reikia sudainuoti Hare Krišna. Čia buvo privaloma, nes nebuvo galima išvengti. Nu jie dainuodavo ir liepdavo ten dainuoti. Aš vieną kartą aš pabandžiau nedainuoti, tai jie, aš tada nebuvau jų draugė <...>„Kai pamatau gatvėj giedančius, tai iš tikrųjų didelį lanką darau, nes žinau, kai pradės kalbėti, tai be valandos, dviejų reikės. Jaučiau ten pareigą iš jų tą Bahavatgitą nusipirkti, nes vis tiek laiko išvaikščiojus, kaip ir jausčiau pareigą, bet man tai nelabai patiko.” (5 i.p.)

Elementariame lygyje studentai organizacijos tradicijas, papročius, ritualus **laiko keistais** ir **nesuprantamais**, tačiau neturi neigiamų nuostatų jų atžvilgiu (remiamasi M. Byram (1997)). Respondentų nuomone, kai kurių religinių bendruomenių gyvenimo būdas pernelyg daug reikalauja pastangų, kantrybės ir aukojimosi, o ritualai yra keisti, bet studento vertinami kaip nuoširdūs.

„Vien imkim tą buitinę veiklą, imkim tą patį maistą ir tas pačias kėlimo valandos. Jie vadovaujasi pagal savo Krišnaitų tikslus, ir stengiasi įvykdyti veiklą visą. Visa, iš tikrųjų aš taip negalėčiau niekaip gyventi tokio gyvenimo būdo, nes iš

tikrųjų reikia daug aukotis.“ (1 i.p.) / „O vat jie turi visokių tų knygų, kuriuose rašo kaip teisingai gyvent, ir labai to laikos. Man atrode gan keista iš kur to noro. Nes man atrodo labai sunku labai ištikimai elgtis. Gal kantrūs jie labai žmonės. Pradedant nuo tokių dalykų, kaip ta pati apranga. Tas maistas aišku, nes jie labai kritiškai žiūrėdavo – ne tai kad čia žmogus nori valgai, nori nevalgai. Kad labai blogai jei mėsą valgai. O mes sakydavom – na va mažas vaikas, kaip jam mėsos neduoti. O tą mažą vaiką irgi vegetariškai maitindavo. Mes sakydavom kad mėsa nėra labai blogai, o jie sakydavo, kad negerai.“ (22 i.p.) / „Dar man buvo keisti jų meldimosi papročiai. Jie nesiklaupia, o atsistoja, rankas iškelia. Čia tokia bendruomenė uždaresnė, mažesnė. Jie reiškia savo emocijas rankų pakėlimais tą vidinį jaudulį. Tas dainavimas jaučias, kad iš širdies.“ (23 i.p.) / “Dar kas keista, kad yra vaikas ir jis gyvena pagal tėvų religiją, bei nesuvokia kad gali rinktis. Man tai buvo klausimas, ką, vaikas irgi vegetariškai valgo? Nes vaikas mažas, jam visokio maisto reikia. Ne sako, jis valgo visokias sėklytes, kai turės daugiau dantų, riešutukus valgys.“ (24 i.p.)

Svarbu pažymėti, kad atliekant interviu protokolų analizę *vidutiniam* ir *pažangiam* lygiams nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė. Galima daryti prielaidą, jog absoliutaus tolerantiškumo organizacijos tradicijoms, papročiams ir ritualams nebuvo dėl pernelyg didelio ideologinio skirtumo tarp studento nuostatų ir kitos kultūrinės grupės specifikos. Taip pat tolerantiškumo nebuvo aptikta, galimai, dėl organizacijų tipų specifikos. Kai kurios socialinei, politinei ar kultūrinei grupei priskirtos bendruomenės (pvz. *Caritas, Vaikų dienos centras, Socialdemokratinio jaunimo Šiaulių skyrius ir kt.*) savo vertybėmis nesiskyrė arba skyrėsi nežymiai studento atžvilgiu ir todėl nebuvo aiškaus vidinio arba išorinio konflikto, kurio metu būtų identifikuotos respondentui nepriimtinos nuostatos į kitą.

Tolerancija vertybių ir požiūrių skirtumams

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Nuostatos	Tolerancija vertybių ir požiūrių skirtumams	išskirta studentų netolerancija organizacijos vertybėms ir požiūriams. Respondentai neigiamai vertina organizacijų požiūrį į „kitus“.	organizacijos vertybes ir požiūrį laiko keistais ir nesuprantamais tačiau neturi išreikštų neigiamų nuostatų jų atžvilgiu.	tolerantiškai vertina religinės bendruomenės požiūrį į lyčių pasiskirstymą išvelgdamas teigiamus aspektus atliekamuose vyro ir moters vaidmenyse.	<i>pažangiam</i> lygiui nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė. Studentas ne tik tolerantiškas organizacijos vertybėms ir požiūriams, bet ir stengiasi neižeisti savo veiksmais ir žodžiais.

Lentelė Nr. 15. Studento nuostatų apie toleranciją organizacijos vertybių ir požiūrių skirtumus vertinimas

Iki-tarpkultūriniame lygyje išskirta studentų **netolerancija** organizacijos vertybėms ir požiūriams. Respondentai **neigiamai vertina** organizacijų požiūrį į „kitus“ (pvz. *savęs aukštinimas*), tradicinį, patriarchalinį lyčių vaidmenų pasiskirstymą (pvz. *moteris – aptarnaujantis vaidmuo, vyras – dominuojantis vaidmuo*), moters vaidmenį (pvz. *moteris – seksualinis objektas, gimdytoja*), lytinę orientaciją (pvz. *homoseksualizmą*), perdėtą religingumą.

„O dėl valstiečių net nežinau, tik tiek kad ant kitų politinių partijų nusistatę ir galvoja, kad ji geriausia, ir kad tik valstiečiais Lietuvoj galim rūpintis. Gal tuo ir nepatiko.“ (12 i.p.) / „Sunku suprasti, kad moteris, jų iš viena vertybių yra akcentuojama, kad moteris namie, o vyras dirba, moteris vaikus prižiūri. Kad moteriai galim dirbti tik tuos darbus. Ryškus lyčių pasiskirstymas. Iš tikrųjų šokas buvo, kaip gali suprasti, kad moteris išsišiepęs pasakoja, kad jai gera sėdėti namie.<...> Taip pat lyčių santykiai. Moteris krišnaizme yra labai nuvertinamos, kaip gundanti persona ir apskritai, seksualinius santykius propaguoja tik dėl vaikų. O visa kita negalima, draudžiama. Tai vat, kaip tą vyrą pamaloninti, kad jis užsigeistų ne tik tavęs, bet ir jam būtų smagu.<...> Paskui buvo toksai ta Birutė neščia moteris, tai tokia įsivaizduojamos moters idealas, vyrui po padu. Tai vat jau vyras liepdavo, atnešk valgyt, padaryk, nueik, visada įsakniu tonu.“ (4 i.p.) / „Žmonės įsitikinę, kad žemėj bus rojus, kai gyvensi susimetęs, ten žemėj rojaus nebus. Nu vienu žodžiu... Mums buvo sunku toleruoti tai... Nu sunku, jiems priimti tą mūsų nuomonę, kad mes kitaip mąstom. Jie pasimeta, ypač Valdas, kaip pradėdavo kalbėti, viskas būdavo, abudu susitraukę, nežino, ką pasakyti realiai. Nes ten jis nušnekėdavo. Jie moka savo nuomonę dar ir kaip apginti. Jie vis tiek susuks į vieną ir tą patį, kad ten žemėj rojus, ir ten negali daryti, suktis moka.“ (16 i.p.) / „Labiausiai buvo pikta dėl jų pažiūrų. Kad jie nekenčia homoseksualizmo. Ar tas pastovus religingumas kiekvienoj srity. Tas dievo aukštėjimas – man tai nėra suvokiama.“ (23 i.p.) / „Kartais būdavo kad mane kas nors suezina. Papasakoja kokių nors nesąmonių iš kito pasaulio.“ (24 i.p.)

Elementariame lygyje studentai organizacijos vertybes ir požiūrį laiko keistais ir nesuprantamais, tačiau neturi išreikštų neigiamų nuostatų jų atžvilgiu (remiamasi M. Byram (1997)). Studentai bendruomenės požiūrį į šeimą (pvz. šeimos kūrimas, gyvenimas nesusituokus), lyčių socialiai (ar bažnyčios) sukonstruotus vaidmenis (pvz. moteris – aptarnaujantis vaidmuo, vyras – dominuojantis vaidmuo; kunigystės principas), lytinius santykius (pvz. susilaikymas, apsaugos priemonės), šiuolaikinę mediciną (pvz. medicinos laimėjimų trivializavimas, tikėjimas stebuklais) laiko pernelyg tradiciniu ir griežtu, tačiau nėra aiškaus pasmerkimo.

„Kol kas teko pastebėti, kad jų griežtas požiūris į šeimą, negali būti jokio nukrypimo. Šeima turi prasidėti, du metus išdraugavai, jokių lytinių santykių, jokio gyvenimo kartu. Yra vedybos, kai žmonės susituokia, kaip jie nusprendžia gyventi kartu, vyras-šeimos galva, žmona- vyro pagalbininkė, vos ne tarnaitė, o jeigu iškyla kokia problema, tai jos negalim spręsti skyrybomis. Šeima, jie susituokė iki galo.“ (6 i.p.) / „Stengdavosi įpiršti tą požiūrį, visada stengiasi įtikinti, kad čia iš tiesų yra labai blogai, iš ties netoleruoja tokių dalykų, kaip pvz., buvo dėl to, kai negali susilaukti vaikų, sako, kad nei gydytojai negali šito pagydyti, tai va šitą, tiesiog būtina ateiti pas kunigus, mes galime padėti, tik tiek, kad mumis niekas nepasitiki, tiesiog žinome vaistą, tai dviejų metų susilaikymą.“ (8 i.p.) / „Bet mes puikiai pabendravom nes mūsų nuomonės susikirto tiksliai dogminiuose klausimuose. Kad ir tas pats kunigystės principas, kad yra pastoriai ir yra kunigai, bet ten negali būti moteris pas katalikus. Tarkim aš esu užtai, kad tiksliai vyras gali būt. Jeigu pagal bibliją žiūrėt tai mano įsitikinimas yra Jėzaus paliktas išūnystės toks pavyzdys, o pas juos jau yra kitaip, kad yra tiksliai lyderis kaip žmogus, bet nebūtinai vyras.“ (21 i.p.) / „Jiems atrodo, kad jei gyvenimiškai nereikia stengtis praturtėti ar kaip. Na aš galvoju, kad nėra tai smerktina, jei žmogus protingas ir gali gerai užsidirbti, gyventi, tai ko ne? O jiems atrodo, kad turi pasitenkinti tuo ką turi ir nesiekti turtų ar malonumų. O paskui dar dėl tų malonumų, tas lytinis gyvenimas, nu nežinau ar reikia to laikytis, saikingai. Arba į tas pačias apsisaugojimo priemones aš nežiūriu taip griežtai kaip jie. Ir dėl to pačio tikėjimo. Aš galvoju, kad galima laisviau tikėt. Aš pati irgi tikiu, bet aš nevaikštau tiek į bažnyčią. Aš savy tikiu, o jie tai išoriškai labai parodo. Meldžias ir visa kita. Tai gal tas man labai skirias.“ (22 i.p.)

Tik vieno studento nuomonė apie organizacijos vertybes ir požiūrius buvo priskirta vidutiniam lygiui. Respondentas **tolerantiškai vertina** religinės bendruomenės požiūrį į lyčių pasiskirstymą išvelgdamas teigiamus aspektus atliekamuose vyro ir moters vaidmenyse. Taip apklaustasis identifikuoja esmines bendruomenės vertybes ir konstatuoja, kad jos atitinka daugumos (pvz. kataliku), visuomenės, požiūrį, bei pritaria joms.

„Jeigu kalbant apie tą pačią vyro ir moters skirtumus pas krišnaitus, tai jie išskiria, nes moteris turi būti šeimos žindinio kurstytoja. Bet iš tikrųjų man patiko, kodėl moters pareigos yra apribojamos, sukaustytos, suvaržytos tos ribos, todėl kad ji turi didelę energinę potenciją, ir ji gali įtakoti kitus, ir tam kad nebūtų neigiamos įtakos vyrams, ji yra

varžoma. <...> Stengiesi juos priimti ir viskas, pagrindinės problemos pas krišnaitus, tai dėl ideologijos, jie nepasisako už abortus, jie homofobai, pasisako prieš eutanaziją, bet tos problemos yra visuotinai paplitusios, ta pati katalikų bažnyčia irgi nori uždrausti, man jie neatrodo užsidarę nuo visuotinio pasaulio ir jų tiesos daugmaž atitinka.“ (12 i.p.)

Organizacijos vertybių ir požiūrių skirtumų analizė parodė, kad kaip ir bendruomenės ritualams, papročiams, tradicijoms studentai nėra visiškai tolerantiški. Šioje kategorijoje *pažangiam* lygiui nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė. Neatpažinta, kad studentai ne tik būtų tolerantiški organizacijos vertybėms ir požiūriams, bet ir stengtųsi neižeisti savo veiksmais ir žodžiais. Numanomos priežastys gali būti tos pačios kaip ir ankstesniame skyrelyje (žr. *Tolerancija tradicijoms, papročiams, ritualams*) apie respondentų nuostatas.

Tolerancija kultūriniais elementams (simboliai, apranga, išvaizda, neverbalinis elgesys, žargonas)

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Nuostatos	Tolerancija kultūriniais elementams	netolerantiškai vertina kai kuriuos organizacijos kultūrinius elementus.	nuomonė vertinama kaip tolerantiška organizacijos kultūriniais elementams	<i>vidutiniam</i> lygiui nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė. Studentas tolerantiškai vertina organizacijos kultūrinius elementus.	<i>pažangiam</i> lygiui nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė. Studentas ne tik tolerantiškas organizacijos kultūriniais elementams, bet ir stengiasi neižeisti savo veiksmais ir žodžiais.

Lentelė Nr. 16. Studento nuostatų apie toleranciją organizacijos kultūriniais elementams vertinimas

Iki-tarpkultūriniam lygyje studentai **netolerantiškai vertina** kai kuriuos organizacijos kultūrinius elementus. Respondentams neigiamas nuostatas sukėlė tradiciniai religiniai/simboliniai bendruomenės narių vardai (pvz. *krišnaitų vardynas – Ahbatijukas, Bahti Kahti, Aihbučitani*), pasaulio sukūrimo religinė teorija (pvz. *pasaulis sukurtas iš Krišnos bambos*), specifinis teologinis žargonas.

„Jo vardas kažkoks nenormalus, jį vadina Ahbatijuku, iš tų visų tikėjimų. O tos moters vardas buvo Bahti Kahti atrodo. O šiaip mes ją Birute vadinom. O Vladas buvo Aihbučitani ar kaip, nes kiekvieną kartą vis kitaip pasigirdavo tas vardas. Pradžioj būdavo labai sunku, kol įpratom vardus užsirašinėti.<...> Arba pradeda pasakoti apie visatą, kaip visata ir žemė išaugo iš Krišnos bambos, tai mane labai erzindavo.“ (24 i.p.) / “Tik gal tas kunigas kaip jau sakiau toks pagyvenęs ir su juo sunkiau bendrą kalbą buvo rast, nes jis iš karto teologiniais terminais pradeda ir aiškina, moralizuoja.“ (30 i.p.)

Vieno studento nuomonė priskirta *elementariam lygiui* yra vertinama kaip **tolerantiška** organizacijos kultūriniais elementams (pvz. *aprranga, šukuosena, specifinis religinis žargonas*) nors respondentas ir mano kad jie yra gana keisti.

„Man atrodė kad nėra labai blogai tie palaidi plaukai, ar apranga, o jie į tai labai daug dėmesio kreipdavo.<...> Ir dar labai sunki tema buvo, ir dar jis taip sunkiai pasakojo. Ir dar tie žodžiai – vedinė kosmologija. Nuvargino mus, bet sakė, jei mes viską išklausysim tai esam labai stiprios. Tai čia irgi – mes nenorim klausyti, o kitiems ir nereikdavo. Bet nieko mes išklausydavom ir tiek.“ (22 i.p.)

Respondentų tolerantiškumas organizacijos kultūriniais elementams neperžengė vidutinio (studentas tolerantiškai vertina organizacijos kultūrinius elementus) ir pažangaus (studentas ne tik tolerantiškas organizacijos kultūriniais elementams, bet ir stengiasi neįžeisti savo veiksmais ir žodžiais) TK lygio. Šiuo atveju galima daryti prielaidą, kad studentai didesnę dėmesį skyrė bendruomenės ritualams, tradicijoms, papročiams ir vertybėms, nes jos dažnai sukurdavo asmeninį santykį, kuris stipriai veikė respondentus emociškai.

Tolerancija organizacijos nariams

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Nuostatos	Tolerancija organizacijos nariams	nuostatos į organizacijos narius, t.y. bendruomenės lyderį atsiskleidė kaip netolerantiškos .	yra tolerantiški organizacijos nariams, nors ir mano, kad jie yra saviti (neįprasti ir keistoki).	tolerantiškai vertina organizacijos narius dėl vertybinio ir ideologinio atitikimo (organizacijos ir studento vertybės atitiko) arba dėl specifinio religinio konteksto nebuvimo.	tolerantiškumas organizacijos nariams pasireiškia per glaudų santykį su bendruomene. Teigiamos nuostatos kyla dėl betarpiško bendravimo grindžiamo humoru ir nuoširdumu. Taip pat galimai dėl panašaus identiteto, amžiaus grupės ar ryškių hierarchinių santykių nebuvimo.

Lentelė Nr. 17. Studento nuostatų apie toleranciją organizacijos nariams vertinimas

Iki-tarpkultūriniame lygyje studentų nuostatos į organizacijos narius, t.y. bendruomenės lyderį atsiskleidė kaip **netolerantiškos**. Analizuojant nuostatas buvo pastebėta, kad kai kurių organizacijų vadovų reikalavimai studentams pernelyg aukšti ir nesuprantami. Taip pat respondentai neigiamai vertino lyderių stipriai išreikštą religingumą.

„Dienos centre buvo sunku susikalbėti su šio centro direktore, nes ji iš mūsų reikalavo atlikti tokius darbus, kuriuos turi atlikti specialistai. Pvz. Bendravimas su vaikų tėvais ir pagalba jiems. Klube susidūriau keletą sykių (pradžioje) su abejingu požiūriu į mano asmenybę, buvau sulygintas net su to klubo nariais.“ (31 i.p.) / “Sudėtingiausia bent jau man

buvo bendrauti su dienos centro direktore. Gal pirmiausia dėl jos religinių pažiūrų, nes tikrai buvo giliai tikinti ir galvojo kad čia jos pašaukimas ar panašiai. Ir gal būt dėl tų savo pažiūrų galvojo, jog ir mes turėtume į tą socialinę glėgą įsijungti. Manau kad ji nelabai turėjo teisę mums tokių sunkių užduočių duoti.” (32 i.p.)

Elementariame lygyje studentai yra **tolerantiški** organizacijos nariams, nors ir mano, kad jie yra **saviti**. Respondentų santykis su kai kuriais organizacijos nariais (pvz. *lyderiu*) buvo gana įtemptas, tačiau kiti bendruomenės nariai yra vertinami įvairiai: kitoniškumas yra priimamas arba iš dalies atmetamas dėl nenuoširdumo, pernelyg didelio religingumo.

„Tiek kad mes kartais džiaugdavomės, kai nebuvo to Vlodo. O vėliau ateidavom, lipam, lipam į penktą aukštą ir žiūrim – dviratis. O tai yra tas Vladas. Nu bet man vis tiek patikdavo, kad jie ir sugalvodavo tą temą.<...> Bet šiaip visai draugiškai mes. Tarkim sutikčiau gatvėje ir nebūtų, kad nenori matyt. Man atrodo, kad su jais draugiškai pakalbėčiau, bet ne tai, kad pati norėčiau, bet šiaip kaip su skirtingu žmogum, kitaip žiūrinčiu.” (22 i.p.) / “Man tai įdomu būdavo. Bet labai išsekdavau išėjus iš jos. Gal jie kokie bioenergetiniai vampyrai. Nes viduj negera, negera būdavo. Nes gal jie tik atrodo nuoširdūs, bet iš tikrųjų nori į save patraukt.” (25 i.p.) / “Tik čia galbūt problemėlė tokia, kad tas kunigas, vienuolis buvo toks pagyvenęs ir su savitom nuostatom. Visur tą teologiją kišdavo.” (30 i.p.)

Antrame, (vidutiniame), lygyje vienas studentas tolerantiškai vertina organizacijos narius dėl vertybinio ir ideologinio atitikimo arba dėl specifinio religinio konteksto nebuvimo, kuris galimai būtų sukūręs įtampą, diskomfortą.

„Nebuvo kad žiūrėtume ten kažkaip oficialiai, o taip draugiškai. Nes jie jauni žmonės vis tiek panašūs į mus. Tai ir bendraudavom irgi maloniai visai. Nebuvo kažkokių pykčių ar kažko ten. <...> Su ta moterimi kalbėjom, o jinai nesugalvodavo kažkokios temos. Ir mes galėdavom ką mes norim, todėl mums labai patikdavo.” (22 i.p.)

Pažangiam lygyje studento **tolerantiškumas** organizacijos nariams pasireiškia per glaudų santykį su bendruomene. Respondento teigiamos nuostatos kyla dėl betarpiško bendravimo grindžiamo humoru ir nuoširdumu. Taip pat galimai dėl panašaus identiteto, amžiaus grupės ar ryškių hierarchinių santykių nebuvimo.

„Bet po to kai tu pamatai, kad visą laiką yra toks bendravimas – su tavim juokauja, labai ten nuoširdžiai kalba – ir absoliučiai pasikeitė ta nuostata. Jie yra paprasti žmonės, bendrauja taip pat kaip mes, ir daro visokias šunybės vienas kitam. Ten naktim eina, krečia ką nors, gąsdina aplink langus ten visokius pokštus krečia. Pats pagrindinis kunigas, vieną kartą atsigulė ant žemės ir ten buvo durys praviros, ir ranką ištiesė. Ir tie jaunieji pamatė, galvojo kad jisai nualpo, jam kažkas blogai. Priėjo klibina, klibina, o jisai juokiasi. Va tokius dalykus kai krečia žmonės, visiškai pasikeičia požiūris, nes tu matai, kad jie tokie linksmi žmonės. Nėra tokio kažkokio iš aukšto bendravimo.” (20 i.p.)

Smalsumas ir atvirumas kitai kultūrai

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Nuostatos	Smalsumas ir atvirumas kitai kultūrai	studentas yra pasyvus ir nerodo jokie noro daugiau sužinoti apie kitą kultūrą, jos veiklą.	<i>Elementariam lygiui</i> , kaip jis buvo apibrėžtas nebuvo priskirtas nei vienas studento pasisakymas	apibūdinami kaip smalsūs ir atviri kitai kultūrai . Domino religinės bendruomenės narių dvasinio pašaukimo pasirinkimo priežastys, tradicijos, papročiai, ritualai, gyvenimo būdas ir kt.	itin aktyviai domėjosi kitos kultūros ritualais, tarpasmenine komunikacija, valgiai. Taip pat viena iš pagrindinių priežasčių studento smalsumui ir domėjimuisi kita kultūra buvo santykio „teorija vs. praktika“ išryškėjimas.

Lentelė Nr. 18. Studento smalsumo ir atvirumo kitai kultūrai vertinimas

Interviu protokolų analizė parodė, jog *iki-tarpkultūriniam lygyje* studentas yra **pasyvus** ir **nerodo** jokie **noro** daugiau sužinoti apie kitą kultūrą, jos veiklą.

„Nežinau, aš...Nepatiko, man tie Jehovos liudytojai. Prieš einant atrodė, kad bus baisiau negu iš tikrųjų atrodė. Šiaip gana draugiški buvo, bet tiek kad neįdomu buvo.“ (16 i.p.)

Elementariam lygiui, kaip jis buvo apibrėžtas atliekant tyrimo analizę (*studentas rodo smalsumą ir atvirumą kitai kultūrai tik tiek kiek iš jo reikalaujama siekiant atlikti pavestas užduotis*) nebuvo priskirtas nei vienas studento pasisakymas. Tačiau itin ryškus buvo *vidutinis lygis*, kuriame studentai apibūdinami kaip **smalsūs ir atviri kitai kultūrai**. Respondentus domino religinės bendruomenės narių dvasinio pašaukimo pasirinkimo priežastys, tradicijos (pvz. *Kalėdų šventimas*), papročiai, ritualai (pvz. *giesmių giedojimas*), gyvenimo būdas, požiūris (pvz. *į religiją, tikėjimą*), veikla (pvz. *dalyvavimas renginiuose*), narių rasė (pvz. *juodaodis kunigas*). Studentai savo iniciatyva lankėsi religinės bendruomenės renginiuose (pvz. *dalyvavimas vedų-indų kultūros vakare*), nors to ir nereikalavo kurso užduotys.

„Pakankamai įdomu ir mum sužinot, kaip vaikinai vyrai pasirenka tą kelią, o jiems įdomus mūsų tas kelias.“ (19 i.p.) / „Ir kai mes baigėm visa tą, mums parašė, kad kultūros centre bus vedų-indų kultūros vakaras. Tai aš pasiėmiau draugę ir sakiau einam, buvo įdomu. Jie patys rengė visą tą. Pasikvietė mokytoją, rodė šokius, dainavo, buvo pasidarę vaišių visokių. Jie stengias patraukti tuos žmones, nes ant pabaigos pradėjo šokti ir visus žmones iš tos salės stengėsi patraukti.“ (22 i.p.) / Skiriasi ir tuo kad nešvenčia švenčių, Kalėdų. Jiems tai nesvarbu nes Biblijoje to nėra. Man buvo smalsu, kodėl jie nepuošia eglutės, taigi bent vaikam būtų smagu, bet kažkaip neišdrįsau paklausti.“ (25 i.p.) / „O nusistačius tai tikrai nebuvo, nes taigi yra įdomu susipažinti su kitais, pamatyti jų gyvenimą.“ (26 i.p.) / „Vieną kartą dalyvavom renginį. Buvo atvažiavęs dvasinis vadovas iš JAV. Įdomiai viskas atrodė, tie rūbai spalvingi, giedojimas. Jie visi buvo atsisėdę lotoso poza ant žemės.“ (28 i.p.) / „Nu iš tikrųjų tai gerai, esam patys pakankamai komunikabilūs ir atviri. Svarbiausia tas atvirumas, kai tu esi atviras ir nenusistatai prieš žmogų, tiesiog mato, kad tu esi gerai su jais bendrauti, patys pasiūlo ir padeda.“ (10 i.p.) / „Kadangi pats esu netikintis, man šitoj bendruomenėje yra labai įdomu, pažūrėti kitų žmonių požiūrį į religiją ir tikėjimą.“ (2 i.p.) / „Ir įdomu stebėti, kaip vyksta veikla visoj Lietuvoj ir ten dalyvauti konferencijose. Įdomu pačią Jaunimo sąjungos struktūrą, ten visus biudžetus, finansavimą, įdomu palyginti, kaip tai veikia ir tiesiog tai formuoja visuomeninį indentitetą.“ (15 i.p.) / „Na iš pradžių mums tikrai įdomu, kai

sudalyvavom Mišiose, pamaldose, tai buvo kažkas keisto, kažkaip kitaip viskas, viskas vyksta, kažkoks koncertas, galbūt netgi kitų šokimas, kurie kartu šlovina tą Dievą, buvo įdomu, stebėjom žiūrėjom kažkas įdomaus.“ (5 i.p.) / „Buvo tikrai labai įdomu, dar ypač kai tokį kunigą sutikom, ne tai kad Lietuvis baltaodis. Kunigas Kingsley juodaodis, jisai yra iš Afrikos, tai buvo tiesiog labai įdomu, dar ypač kai anglų kalba, buvo šioks toks pasimetimas, kai reikėdavo ką nors pasakyti, nes tai biški, kartais su juo būdavo sunkoka.“ (18 i.p.)

Pažangiame lygyje studentai **itin aktyviai domėjosi** kitos kultūros ritualais (pvz. *pamaldos*), veikla (pvz. *Jehovos liudytojų religinių tiesų sklaida, dainavimas gatvėse*), tarpasmenine komunikacija, valgiai (pvz. *specialūs prieskoniai*). Taip pat viena iš pagrindinių priežasčių studento smalsumui ir domėjimuisi kita kultūra buvo santykio „teorija vs. praktika“ išryškėjimas, kai pabuvus organizacijoje ir realiai patyrus praktinę veiklą (pvz. *grojimas cimbolais, mantros Hari Krišna dainavimas, valgio ragavimas, rengimasis religiniais rūbais*) susidomėjimas tampa stipresnis nei tokie jausmai kaip nerimas, baimė. Respondentas siekia išmėginti, patirti naujas, jam nežinomas praktikas. Identifikuojamas noras po tam tikro laiko sugrįžti į bendruomenę ir stebėti įvykusį kitimą.

„O su Jehovos liudininkais jokių barnių nepastebėjom, nors mums tikrai buvo įdomu nueiti į tas pamaldas, kaip jie savaitę ar dvi, gal kokių 15 žmonių, ir jie bendravo, kaip jie kalbina žmones gatvėje. Ir komunikacija jų labai įdomi, pamaldų vedimas yra visiškai kitoks negu mūsų mišių. Vienas žmogus nuolat kalba, o čia kalbėtojai nuolat keičiasi.<...> Anksčiau su tai niekaip nebuvo susidūręs. Buvo pakankamai įdomu išgirsti tas dainas, pasakojimus, į tai visiškai nei mokykloj nekreipdavau dėmesio, man tai būdavo labai nuobodu, o pasirodo ten buvo šaunu,<...>“ (11 i.p.) / „Ateidama į šią bendruomenę jaučiausi sutrikusi, pasimetusi, tačiau buvo įdomu, buvo noras viską išmėginti, pabandyti, pažiūrėti kaip ten viskas vyksta. Todėl kiekvieną kartą eidama jaučiau norą sužinoti vis ką nors naujo. Kiekvieną kartą eidama tikėdavausi sužinoti vis ką nors naujo, įdomaus, stengdavausi suprasti ir įvertinti gautas žinias, kurias galėčiau naudoti savo gyvenime. Testus, kuriuos darė sužadėtiniai paskaitų metu, namuose mes taip pat visada padarydavome su draugu, kad geriau vienas kitą suprastume, kadangi abu esame katalikai.“ (17 i.p.) / „Čia turbūt ir yra įdomu, kad aš po dviejų metų vėl eičiau į tą bendruomenę. Ir pažiūrėčiau vėl tą patį kitimą, kas kito pas juos. Ir kaip dabar yra kokia struktūra, ir kaip jie patys įvardijo, mes kintam visuomet. Ir vat kas pasikeis dar, kokias programas jie pradės vykdyt ir gal netgi teologinius, tuos dogminius klausimus – ką jien ten naujo išrado. Kokie dabar pamatiniai dalykai, nes tai kas buvo devynesdiašimt pirmais metais, buvo vieni pamatiniai dalykai akcentuojami tiek iš teologijos, o tai kas yra šiandien yra visai... nu kreipiasi viskas. Tai va kas būtų po dviejų metų vėl būtų įdomu sužinoti.“ (21 i.p.) / „Aš ten nežinau, kaip aš ten suvalgiau, paskui viską atpyliau, kai grįžau namo, bet va tokių visokių naujovių sužinai. Nu nežinai ir tas gatvėj dainavimas. pvz., sužinojau kaip reikia vyniotis teisingai sarius, talakus įsidėti. Kad ir prieskoniai turi reikšmę ir apskritai labai daug dalykų, kurios gali pritaikyti mūsų gyvenime ir nebūtinai tai siejasi su religija. Tik tas vat dainavimas gatvėse, tai čia iš vis košmaras. Nauja patirtis.“ (4 i.p.) / „Aš stengiausi veikti tai, ką jie man siūlo. P.vz., stengiausi, man buvo smalsu sužinoti, išbandyti, jeigu jie man pasiūlo groti su cimbolais, pamoko pagal tuos ritmus, būti toks kaip širdies plakimas, tai aš ir pagrodavau ir padainuodavau Hare Krišna.“ (1 i.p.)

4.3.1. Studentų išankstinės sampratos, nuostatos, stereotipai apie organizaciją, jos narius

Studentų dalyvavimo organizacijose procese veikia tam tikros nuostatos (išankstinės nuomonės), kurios per ilgą laiką virsta stereotipais. Įvairios asmenybės savybės, socialiniai santykiai, istoriniai - kultūriniai veiksniai ir t.t. neišvengiamai reguliuoja individų ir žmonių grupių tarpusavio santykius, veikia nuostatų sistemas.

Vienas tokių nuostatų reiškinių yra stereotipai. „Stereotipai – tai supaprastintos, lengvai atpažįstamos socialinės reikšmės; tai bendra nuomonė apie vienokių ar kitokių bruožų

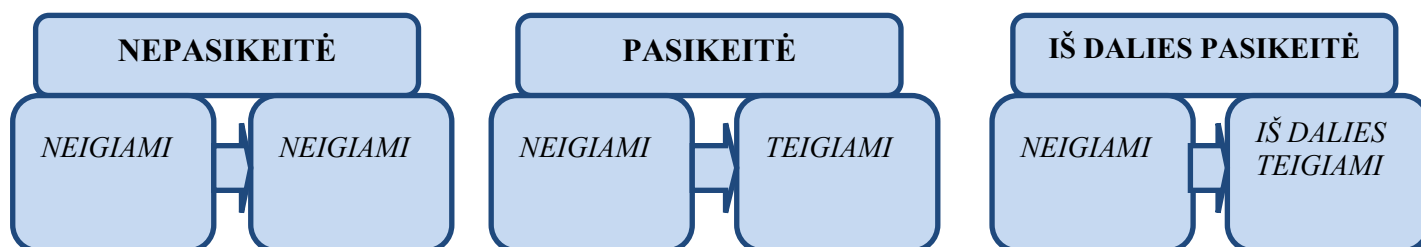
pasiskirstymą žmonių grupėse“ (Майерс, 1999, c.479). Problema yra ta, jog *stereotipai* įvairių socialinių grupių požiūriu (netradicinės religinės bendruomenės ir pan.) dažniausiai yra *pateikiami neigiamai*. Neigiami stereotipai suformuoja tam tikras “etiketes”, kurios priimamos kaip reali tikrovė (jehovistai – „smegenų plovėjai“).

Kita stereotipų problema, anot I. Mayers (1999), yra ta, jog jie *kinta* ypač *lėtai*. Nors yra atsiradusių daug naujų religinių netradicinių organizacijų, vis dėl to, dar egzistuoja neigiamas požiūris į tokias bendruomenes. Tai iš esmės yra daugiau praeities pasekmė nei šių dienų tikrovė. Tačiau problema ta, kad stereotipai nesuspėja greitai persiorientuoti pagal tikrovę, nes jie yra nusistovėję ir sunkiai pakeičiami. Šiuo atveju paaiškinti stereotipus yra svarbu, nes dėl jų, viena vertus, netradicinės religinės bendruomenės suvokiamos „ribotai“. Antra vertus, formuojasi neigiamos nuostatos į šių religinių organizacijų papročius, tradicijas ir vykdomą veiklą.

Analizuojant interviu protokolus buvo išskirti studentų išankstinės nuostatos ir stereotipai *apie organizacijas/bendruomenes ir jų narius*. Studentų išankstinės nuostatos, stereotipai prieš einant į organizacijas/bendruomenes dažniausiai turėjo neigiamą pobūdį. Studentai tikėjo/manė, kad: kai kurių religinio, sektantiško tipo bendruomenių pagrindinis tikslas įtraukti į savo veiklą; tokių bendruomenių ritualai turi fanatiškumo požymių (pvz. *rankų iškėlimas meldžiantis, lingavimas, ekstaziniai apalpimai, laiminimai*); kultūrinio tipo organizacijos puoselėjančios tradicines kultūrinės vertybes bus itin priešiškos populiariajai kultūrai; o socialinio tipo organizacijos glaudžiai susijusios su religija ir perdėtu tradicinių katalikiškų vertybių puoselėjimu. Taip pat buvo identifikuoti neigiami stereotipai apie armėnus, kaip tautą (pvz. *necivilizuoti, sukčiai, „moka tik šašlykus kepti“*).

“Tai vat labai daug dalykų. Iš pradžių mes taip manėme, kad jų tikslas yra kitus integruoti į tą tikėjimą, kad būtų daugiau tikinčių narių, kad taip praplėstų savo ribas ir tarsi kitų tikėjimų nėra tik Krišnaitai.” (4 i.p.) / „Jeigu kalbant apie religinę bendruomenę, šiaip anksčiau maniau, kad tai tikrai ne religinė bendruomenė, tai kaip vaikšto po namus, tai buvo kažkaip neigiamas požiūris, kaip ir Iveta teigė, kad visuomenės požiūris sekta, įtrauks, <...>“ (5 i.p.) / „O pas Jehovos liudininkus, stengiamės eiti be jokių išankstinių nusistatymų, nors giliai prote buvo ten, kad jie sektantai, ir kursioakai, ir baisu, panelės juokiasi, kad va šaldytuvus išnešim, kad televizorių ant pačio galo parduosim, ir knygas parduosim, ir viską parduosim.“ (11 i.p.) / „Eidamas į etnokultūrinę organizaciją, maniau, kad viskas bus iškalta medžiu. Bus žmogus su barzda. Aš taip įsivaizdavau taip ir buvo. O daugiau apie juos, kad propaguos jie tą kultūrą. Taip ir maniau, kad bus nepatenkinti visuomenės požiūriu, <...>“ (11 i.p.) / „Išankstinė apie Caritą buvo tokia nuomonė, kad tai yra kažkodėl, man tai Caritas atrodė vos ne vienuolynas, atrodė visą gyvenimą, ir kadangi aš esu pats esu nelabi tikintis į Dievą, kad čia bus krūva vaikų ir žais su jais, <...>“ (13 i.p.) / „Aš niekad prieš tai nebuvo jų apeigose, jokiose, tarkim sekmadieninės jų mišios, pamaldos. Tai kiek anksčiau teko matyt filmuotos medžiagos. Kad ten yra malda įvairių kalbų, nesupranti, kas ką ten meldžiasi. Ten tas fanatikizmas, rankų iškėlimas, laiminimai, nukritimai, lingavimai įvairūs – nu tokie fanatiški požymiai. Tai aš tikėjau to ir tas man buvo smalsu prieš einant. Ir galvoju tokia kaip sekta, vis tiek turėtų būti tokie siaubiakai, nu įdomu bus pamatyt.“ (21 i.p.) / „Kaip ir minėjau kad tai sekta. Mano tėvai draugai kai aš pasakydavau, jie nesuprasdavo kas čia su manim darosi, kur aš einu. Jie iš manęs tyčiodavosi – o sekta, ką aš ten veikiu ir pan. būdavo tas toksai nusistatymas, kaip sektos. Neigiamas.“ (23 i.p.) / „Jo, žinojau, kad jie tokie (Jehovos liudytojai) skleidžia tikėjimą gatvėse, lankstinukuose, dalina lankstinukus, eina pas žmones į namus ir taip toliau. Čia vienas toks Jehovų liudytojų – įkyrumas toks.“ (2 i.p.) / „Nežinau, gal tokių didelių išankstinių nuostatų gal ir nebuvo, tiktais, čia buvo Azijos tauta, armėnai, galvojau, kad čia jie prakiš, apgaus, avina, tik šašlyką kepti, galvojau, kad jie kalnų žmonės tokie.“ (3 i.p.)

Studentų turėti stereotipai ir išankstinės nuostatos, pabuvus organizacijoje, dažnai pakisdavo pereinant iš neigiamų į teigiamas. Vis dėlto buvo studentų, kuriems išankstinis nusistatymas ne tik kad nepasikeitė, bet ir pasitvirtino (Priedas Nr. 9). Galima būtų išskirti tokią išankstinių nuostatų ir stereotipų kitimo schemą: *nepasikeitė (neigiami-neigiami)*, *pasikeitė (neigiami-teigiami)*, *iš dalies pasikeitė (neigiami-iš dalies teigiami)* (Paveikslas Nr. 15).

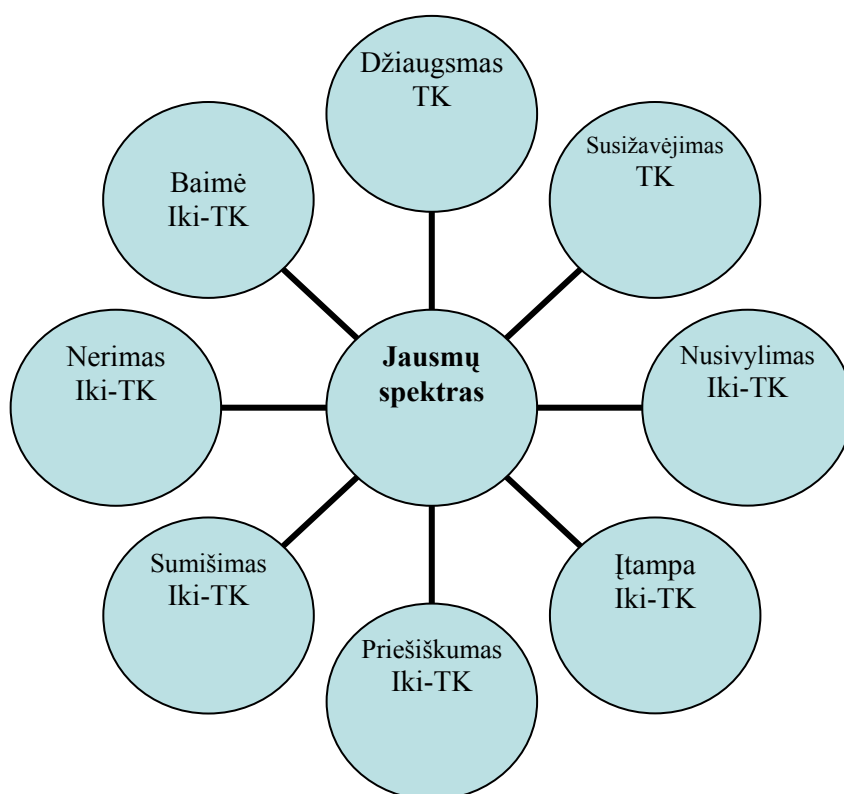
Paveikslas Nr. 15. Studentų išankstinių nuostatų ir stereotipų dinamiškumas

Apibendrinant, galima teigti, jog kai kurių studentų, kurie turėjo neigiamas išankstines sampratas prieš einant į organizaciją nuomonė nepakito dalyvaujant bendruomenės veikloje ir jau iš jos išėjus. Vis dėlto daugeliu atveju turėti neigiami stereotipai ir nuostatos pakito visiškai arba bent iš dalies į teigiamą pusę.

4.3.2. Studentų patirtų jausmų organizacijoje spektras

Analizuojant interviu protokolus taip pat buvo išskirtas studentų patirtų jausmų lankantis organizacijoje/bendruomenėje spektras, kuris pagal savo specifiką yra priskiriamas nuostatų blokui. Studentų jausmus galima būtų kategorizuoti pritaikant Milton J. Bennet „Tarpkultūrinio jautrumo vystymo modelį“ (1993) ir D. Hoopes „Tarpkultūrinio ugdymo proceso struktūrą“ (Hapgood & Fennes, 1997), kurie jau buvo plačiau aptarti teorinėje analizėje (žr. 1.4. skyrių). Autoriai TK suvokia kaip galutinį siekiamybės tašką, iki kurios yra kitos iki-tarpkultūrinės kompetencijos stadijos: *etnocentrizmas*, *sąmoningumas*, *supratimas ir pagarba*, *pripažinimas ir vertinimas*, *įvertinimas*, *pasikeitimas*. Kiekvienai šiai, iki-tarpkultūrinės ir TK stadijai būdingas tam tikras individų jausmų, susidūrus su kita kultūrine grupe, spektras.

Tyrimo analizės metu buvo išskirti aštuoni jausmų tipai pereinantys nuo neigiamų (pvz. *baimė*, *nerimas ir t.t.*) iki teigiamų (pvz. *susižavėjimas*, *džiaugsmas ir t.t.*) (Paveikslas Nr. 16).

Paveikslas Nr.16. Studentų patirtų jausmų lankantis organizacijoje/bendruomenėje spektras.

Neigiamų jausmai priskirtų iki-tarpkultūrinei stadijai buvo atpažinta daugiau:

- *baimė*. Šis jausmas dažniausiai kildavo dėl studentų turėtų išankstinių nuostatų ar stereotipų; dėl nežinomybės, kur jie ruošiasi eiti; organizacijos vadovų pavestų užduočių.

„Eidama jaučiau baimę, baimę labai didelę baimę iš tikrųjų, nes pradžioje kaip minėjau bijojau, kad tai sekta.“ (1 i.p.) / „Aš tai pvz., kai ėjau pas armėnus, iš tikrųjų bijojau, nes prieš tai nežinojau, kas yra tie armėnai, <...>“ (3 i.p.) / „Mūsų drauge“ tai aišku baimė buvo, nežinau kur eini, tai čia be kalbų yra baimė. O paskui buvo baimė dėl užduočių, organizavimo, ką sugalvoti, kad patiktų vaikams, kad direktorei, socialinei pedagogei. Tai vat ta baimė.“ (14 i.p.) / „Jehovoj tai buvo baisu eiti, ot tai dabar prikibs ir įtrauks,<...>“ (16 i.p.) / „Nes kažkaip vis tiek į asmenišką butą, tai tokia baimė šiek tiek. Mes visai bijojom. Nes mums ten nurodė adresą, o aš galvojau, kad ten bus įsikūręs koks ten. Bet ten į butą. Nežinau, neini gi pas nepažystamus žmones.“ (22 i.p.) / „Baisu buvo eit. Nes nieko nežinojau. Ir nesidomėjau, kad įdomiau būtų.“ (25 i.p.)

- *nerimas*. Jausmas radosi dėl nežinomybės kaip studentai bus priimti; aplinkinių neigiamų nuostatų organizacijos atžvilgiu; vykdomos veiklos.

„<...> pirmą kartą einant šioks toks jaudulys buvo kaip su mumis bendraus, kaip mus susitiks ir pan.“ (9 i.p.) / „Ateidama į šią bendruomenę jaučiausi sutrikusi, pasimetusi, tačiau buvo įdomu, buvo noras viską išmėginti, pabandyti, pažiūrėti kaip ten viskas vyksta.“ (17 i.p.) / „Šiaip tai kaip ir nieko, nes nieko apie juos nežinojau. O aplinkiniai kurie sužinojo kur einu sakė, viskas, išplaus tau smegenis, tapsi nenormali. Na pradžioj kažkokia kaip ir baimė būdavo. Nežinojau kur eisiu, į kažkokią sektą ir viskas.“ (24 i.p.) / „Buvo nerimas. Galvojau, kas čia per nesąmonė, ką čia dabar sugalvojo. Ką čia reiks veikt, ką daryt. Kaip ten seksis bendraut.“ (26 i.p.) / „Normalūs tie jausmai, kaip ir daugumai, manau. Šiek tiek nerimo, bet tokio gero, kuris skatina pasitemti ir greičiau galvoti.“ (30 i.p.) / „Prieš einant negaliu sakyti kad jaučiau kažkokių jausmų, nes net nežinojau kas tai yra.“ (19 i.p.) / „Gal čia buvo toks jaudulys, nejaudulys. Vis tiek tu dar nežinau, eini į naują aplinką ir panašiai. Su naujais žmonėmis susitikt.“ (20 i.p.)

- *sumišimas* – dėl neigiamo, neįprasto organizacijos mikroklimato.

„Prieš einant į etnokultūrinę bendruomenę buvo pakankamai sumišimas.“ (11 i.p.) / „Apie Caritą sakau eidamas neturėjau jokių nuostatų, būnant joje pirmais kartais buvau šokiruotas tikrai iš blogosios pusės.“ (13 i.p.)

- *priešiškumas*. Jausmas radosi dėl papildomos veiklos; susisiekiimo su organizacijos nariais sudėtingumo; baimės būti įtrauktam į sektantiškų požymių, turinčią religinę bendruomenę.

„Pradžioj buvo kiek ir neigiama, nes mes galvojom, kiek čia papildomų rūpesčių atsiras, ne tik reikės vaikščioti į paskaitas, bet ir lankytis, kažką derintis.“ (12 i.p.) / „Ir tada buvo tas priešiškumas, nes jeigu iš karto brukama, tai iš karto, mano asmeninis priešiškumas, kad reikia atsargiai.“ (21 i.p.) / „Jausmai tai tokie labai keisti buvo. Sakau, mane labai erzino kad reikėjo į pietinį važiuot. Ir kažkoks neįaukumas jautėsi, nes nežinai kur eini.“ (23 i.p.)

- *įtampa* – dėl studento religinių įsitikinimų ir pačio religingumo.

„O pas mane visada ta įtampa išlieka, kadangi aš esu katalikė, tačiau Biblija nesivadovauji.“ (8 i.p.)

- *nusivylimas* – dėl nepasiteisinusių lūkesčių organizacijos veiklos aktyvumo atžvilgiu.

„<...> o galiausiai išėjo labai didelis nusivylimas, nes tikėjau, kad tai yra aktyvūs žmonės, kurie veikia aktyviai, o išeina taip, kad jie prieš rinkimus padalija skrajutes, kuriose nurodo savo tam tikrus tikslus, kurie yra labai gražiam popieriuje užrašomi, o iš tikrųjų galvojama visai ne apie tai.“ (6 i.p.)

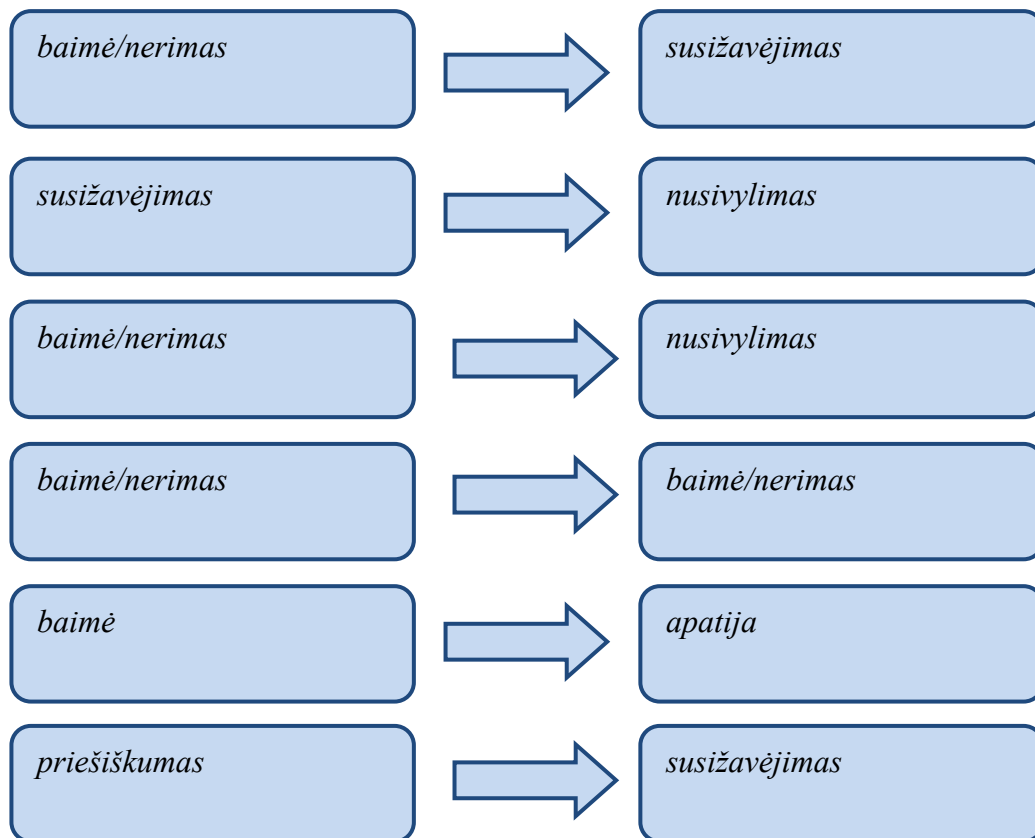
Teigiamų jausmų priskirtų TK lygiui buvo pastebimai mažiau:

- *susižavėjimas* – dėl teigiamo organizacijos/bendruomenės mikroklimato; teigiamų organizacijos narių vertinimo.

„Todėl kiekvieną kartą eidama jaučiau norą sužinoti vis ką nors naujo. Būdama organizacijoje, jaučiausi saugi, laukiama ir tai suteikė man pasitikėjimo savimi.“ (17 i.p.) / „Palaiptu jie augo į kažkokį tam tikrą susižavėjimą, kad žmonės gali taip laisvai bendrauti ir paaukoti savo gyvenimą, kilniam tikslui, neatlygintinai.“ (19 i.p.) / „Bet pradėjus eit visai įdomu buvo.“ (25 i.p.) / „Buvau netgi susižavėjus jų gyvenimo būdu ir tai kaip jie nuoširdžiai viską daro. Ten gi jokios prievartos nebuvo. Dabar irgi mielai grįžčiau ir vėl pabendraučiau. Tik žinoma gal ne apie kokį dievą, bet šiaip kaip jiems sekasi, ką jie naujo sugalvoja.“ (30 i.p.)

- *džiaugsmas* - „Man būtent politinėj partijoj, man taip pat buvo, mes džiaugėmės, kad einam ten, <...>“ (5 i.p.).

Išvardinti studentų patirti jausmai organizacijoje pasižymėjo dinamiškumu, dalyvaujant organizacijos/bendruomenės veikloje ar kurso eigoje jie kito (Priedas Nr.8). Galima būtų išskirti tokią patirtų jausmų kitimo schemą: *baimė/nerimas – susižavėjimas, susižavėjimas – nusivylimas, baimė/nerimas – nusivylimas, baimė/nerimas – baimė/nerimas, baimė – apatija, priešiškumas – susižavėjimas* (Paveikslas Nr. 17).

Paveikslas Nr.17. Studentų patirtų jausmų lankantis organizacijoje/bendruomenėje kitimo schema.

Pastebėta, kad studentų jausmai dalyvaujant organizacijoje kito pagrindiniais trimis aspektais: studento jausmai einant į organizaciją ir pabaigus praktiką liko neigiami (*baimė/nerimas – nusivylimas*, *baimė/nerimas – baimė/nerimas*, *baimė – apatija*); neigiami jausmai tapo teigiamais jausmais (*baimė/nerimas – susižavėjimas priešiškus – susižavėjimas*) bei teigiami jausmai pasikeitė į neigiamus (*susižavėjimas – nusivylimas*).

Galima daryti prielaidą, jog jausmų, ir tuo pačiu - nuostatų, dinamiškumas yra vienas iš veiksmių įtakančių studentų TK raišką ir kitimo procesą Kooperuotų studijų metu.

4.3.3. Kooperuotų studijų metodo vertinimas

Atliekant tyrimo analizę buvo identifikuota, kaip studentai vertina Kooperuotų studijų metodą, užduotis ir jų taikymą organizacijoje. Patį KS metodą respondentai iš esmės vertino teigiamai išskirdami jo trūkumus ir privalumus. Studentų manymu šis metodas padeda sulaužyti kai kurias nuostatas, įsitikinimus, ugdo pasitikėjimą savimi, kritinį mąstymą, gebėjimą spręsti iškilusius konfliktus. Vis dėlto studentai teigia, jog moduliams, kuriuose yra taikomas KS metodas yra

skiriama per mažai akademinį valandų ir dažnai organizacijos priimančios studentus nėra supažindinamos su metodo tikslais ir studento vaidmeniu.

„Geras tas metodas ir tiek..nes nori nenori tenka susipažinti su tokiomis organizacijomis, kurios iš šalies stebint atrodo labai baisios..be to tenka prisiverst atlikti tokius darbus, kurių paprastai išvengtum..tokios studijos manau, padeda perlipi per save.“ (16 i.p.) / „Per visą šitą projektą, kuris buvo daromas, yra kažkas ne taip padaryta, dėl to kad arba tai yra per trumpas laikas – pusė metų yra per mažai, dalyvaut visoj veikloj, arba kalbėt apie bendruomenės visą veiklą, apie jos pamatinius dalykus. <...> turėtų nusiimti pusę paskaitų ir nu didžiąją dalį skirt tam. <...> Nes pavyzdžiui, jei tu dvi valandas nueini pakalbėt ten, paskui į kokį jų renginį nueini, tai nespėji visko paragaut. Nes jie turi dar ir narkomanų visokius ten dalykus, ir jeigu būtų galimybės išvažiuot į tas studijas kaip ten vyksta, tada būtų platesnė vėl nuomonė susidarius. Ir apie tuos pačius teologinius dalykus, reikėtų daug paskaitų išklausti kad tu suvoktum kas ten yra kalbama. Tiesiog neteko dar daug dalykų ragaut.“ (21 i.p.) / „Kol kas apie kooperuotų studijų projektą tik geras požiūris. Bent jau mano pasiūlymas būtų, jeigu siunti studentą į kažkokią organizaciją, tai tą organizaciją reikia supažindinti, ko tas studentas ateina ir kas per projektas. Reikia supažindinti pačią organizaciją, o ne pačiam susitarti, paklausti, ar gali studentai ateiti.“ (6 i.p.) / „Aš sakau, kad vienas dalykas, kad teigiama studentų suvokimui, ką jie studijuoja, nes išties galim pamatyti, visa tai ne kiek knygoje, o tiesiog pačiam pajusti. Sakau vienintelis dalykas, kuo tikiuosi, kad dėstytojai atsižvelgs, pvz., buvo studentams, kad buvo daug konfliktų, nesusikalbėjimo. Ir aš manau su metais, ateis patirtis, ką galim, ką atsakyti.“ (8 i.p.)

Taip pat išryškėjo neigiamas beveik visų apklaustųjų požiūris į KS metodo užduočių, tokių kaip dienoraščių ir refleksyviųjų žurnalų pildymą. Kai kada pavestos užduotys tapdavo konfliktų priežastimi su organizacijos nariais. Dienoraščių pildymas, daugelio studentų nuomone buvo beprasmis, pernelyg rutiniškas, neskatinantis respondentų kūrybiškumo, kritinio mąstymo.

„Pavestos užduotys buvo visų pirma etnokultūrinė bendruomenė juos stebėti, kalbėti su jais, bandyti įsiterpti į jų darbą. Šitos užduotys, kai kada netgi ir sukėlė tą konfliktą, bet užduotys būti aktyviems, ir stengtis įsiterpti į šitą bendruomenę, konkrečiai, padaryti, iškilo konfliktas.“ (11 i.p.) / „Labiausiai nepatiko žurnalai, nes tą patį parašai dienoraščiuose ir nebeturi ką berašyti žurnaluose. Gal antrą kartą tuose žurnaluose klausimai galėtų būti kitokie.“ (27 i.p.) / „Apie užduotis nieko gero negaliu pasakyti, nes man kaip ir visiems jos nelabai patiko. Pagrindinė priežastis manau buvo ta, kad reikėjo kartoti tuos pačius dalykus kelis kartus. O tokiaime įdomiame kurse ta rutina ir monotonija nebuvo labai jau linksma.“ (30 i.p.)

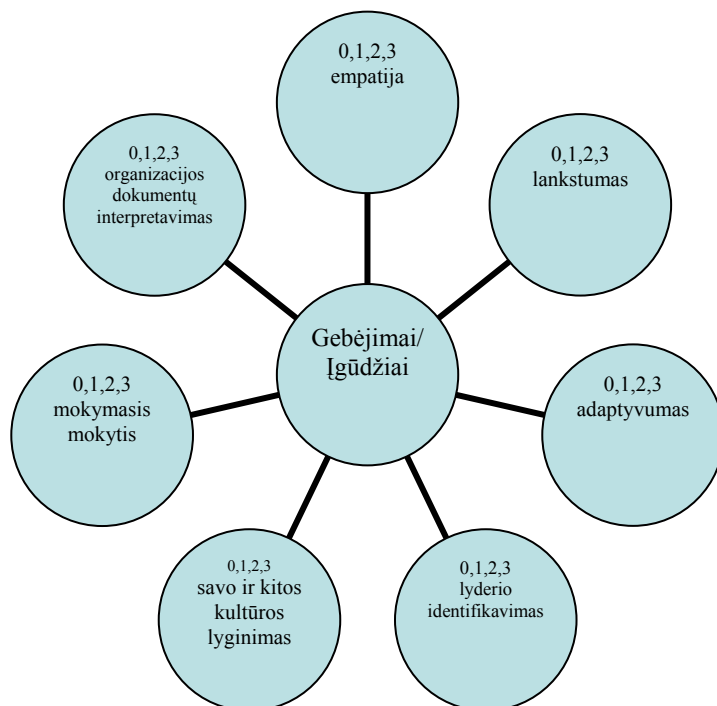
Galima daryti prielaidą, kad neigiami KS metodo užduočių vertinimai galėjo kilti dėl asmeninių studentų charakteristikų: nesuprato refleksyvumo esmės; refleksyvios praktikos nebuvo susijusios su galutine užduotimi; studentams galėjo nepatikti, kad tai buvo rašytinės ir individualaus darbo, savarankiškumo reikalaujančios refleksyviosios priemonės. Tačiau būtina pastebėti, kad refleksyvumas yra pagrindinis KS elementas. Taigi pagal metodą negalima apsieiti be refleksyviųjų praktikų.

Apibendrinant studentų vertinimą galima būtų teigti, jog KS kaip inovatyvus ugdymo metodas yra pranašesnis už naudojamą tradicinį, teorinį paskaitų modelį. Vis dėlto studentai turėjo pastabų ir rekomendacijų dėl taikomos metodologijos ir kursų administravimo.

4.4. Tarpkultūriniai gebėjimai/įgūdžiai

Trečiasis svarbus M. Byram ir G. Zarate (1997) išskirtas Tarpkultūrinės kompetencijos elementas, tai gebėjimai ir įgūdžiai, kurie tyrimo kontekste atsiskleidžia kaip gebėjimas įgyti naujų žinių apie kultūrą ir kultūrinę praktiką, o šių žinių, nuostatų ir įgūdžių taikymas realaus laiko sąveikų sąlygomis gali būti skaidomas į bendravimą su asmenimis iš kitos socialinės grupės; lankstumo ir supratingumo demonstravimą; naudojimąsi metodais, kurie padeda sumažinti stresą būnant kitoje socialinėje/kultūrinėje grupėje. Taip pat, tai gali būti gebėjimas interpretuoti kitos kultūros įvykius ir dokumentus (*pvz. šventuosius raštus, įstatus ar kt.*) gali būti suprantamas kaip gebėjimas palyginti savo ir kitą socialinę grupę; naudojimąsi metodais, kurie padeda lengviau suprasti kitos socialinės grupės elgesio modelius ir pažinti juos.

Atliekant interviu protokolų analizę ir remiantis TK teorine struktūra buvo išskirti devyni gebėjimų/įgūdžių struktūriniai elementai. Tai gebėjimai/įgūdžiai: *įsijausti į kito padėtį, emocinę būseną, suprasti kito jausmus (empatija)* (Lentelė Nr.19); *bendrauti su organizacijos nariais (lankstumas)* (Lentelė Nr.20); *prisitaikyti prie organizacijos taisyklių (adaptyvumas)* (Lentelė Nr.21); *gebėjimas identifikuoti lyderį organizacijoje* (Lentelė Nr.22); *palyginti savo ir kitą kultūrą* (Lentelė Nr.23); *mokymosi mokytis gebėjimai* (Lentelė Nr.24); *interpretuoti specifinius, simbolinius organizacijos dokumentus* (Lentelė Nr.25). Kiekvienas iš šių struktūrinių elementų dar buvo skaidomas į TK raiškos lygius (Paveikslas Nr. 18).

Paveikslas Nr. 18. Gebėjimų/įgūdžių bloko struktūriniai elementai

Įsijautimas į kito padėtį, emocinę būseną, kito jausmų supratimas (empatija)

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Gebėjimai/įgūdžiai	Įsijautimas į kito padėtį, emocinę būseną, kito jausmų supratimas (empatija)	nėra empatiškai organizacijos narių atžvilgiu. Negeba įsijausti į kito padėtį, emocinę būseną.	empatiškumo demonstravimas organizacijos narių atžvilgiu priklausė nuo aplinkybių.	vidutiniam lygiui nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė. Turi pakankamai tarpkultūrinių žinių, bei gebėjimų, kurie padeda adekvačiai reaguoti į tarpkultūrinės situacijas.	pažangiam lygiui nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė. Gali nuspėti, kada kils konfliktas ir palaikyti grupės narius ar tarpininkauti.

Lentelė Nr.19. Studento gebėjimų/įgūdžių, empatijos, vertinimas.

Iki-tarpkultūriniame lygyje studentai **nėra empatiškai** organizacijos narių atžvilgiu. Respondentai dėl savo požiūrio ar dėl bendravimo stokos su bendruomenės nariais negeba įsijausti į kito padėtį, emocinę būseną.

„Bet tokio liūdesio nebuvo, nes mes nespėjom su juo pasibendrauti. Jis kitoks buvo, keistas.“ (20 i.p.) / „Atvirai man būdavo tas pats, ar jie džiaugdavosi ar liūdėdavo.“ (23 i.p.)

Elementariame lygyje studento empatiškumo demonstravimas organizacijos narių atžvilgiu priklausė nuo **aplinkybių**. Respondento jausmų raiška padidėjo susidūrus su emociškai stipriais faktoriais, tokiais kaip bendravimas su vaikais iš asocialių šeimų. Tokia komunikacijos specifika dažniausiai sukeldavo studentams įvairių jausmų spektrą: baimę, suglumimą, diskomfortą, nusivylimą, kurie palaipsniui peraugdavo į gailestį bei norą padėti.

„Manau, kad aš nesu kokia piktybinė, todėl ir užjausdavau jei to reikėdavo ir džiaugsmu su jais pasidalindavau. Ypač kai važiuodavom į kokį vaikų centrą, tai aš net ašarą nubraukiau, kai pasiklausiau tų vaikų, jų istorijų.“ (30 i.p.) „Buvo malonu žiūrėti kaip kunigas stengiasi dėl viso ko. Ir pasiekė tai ko norėjo.“ (18 i.p.) / „Ką aš dar norėčiau pridurti dėl bendravimo su vaikais gan gerai sekėsi gerai bendrauti, nors aišku iš pradžių buvo toks barjeras, kad jie iš kitokių šeimų, negerai gal pasakysiu, kad jie kitokie yra ir tas gailestis buvo, noras buvo bendrauti, ypatingai su vaikais.“ (15 i.p.) / „Mums taip jau patarė, kad reikia tuos vaikus skatinti, džiaugtis su jais. Manau, kad taip ir elgiaus. Bet gal net ne dėl patarimo, o šiaip natūraliai. Nes jie tikrai nėra išlepinti ir jei jau džiaugiasi, tai labai nuoširdžiai ir praktiškai dėl mano akimis smulkmenų visokių.“ (32 i.p.) / „Pradžioje buvo baimė, vėliau atsirado gailestis, o šiuo metu kartais sukyla noras padėti ir dalyvauti tokių organizacijų veikloje.“ (31 i.p.) / „Sunkiausiai būdavo, kai nesėkmę patirdavo vaikai, su kuriais mes žaisdavome, kalbėdavome ir jiems stengdavomės padėti. Sunku būdavo kažką patarti ir padėti, kadangi mes tų vaikų labai gerai nepažinojome, negalėjome būti jų psichologais, o tai vertė jaustis nepatogiai, kadangi tekdavo prašyti pagalbos kitų bendruomenės narių. Jaučiau diskomfortą, buvau suglumusi, pasimetusi ir neturėdavau kur dėti akių, todėl stengdavausi užsiimti kokia nors kita veikla.“ (17 i.p.)

Vidutinio (turi pakankamai tarpkultūrinių žinių, bei gebėjimų, kurie padeda adekvačiai reaguoti į tarpkultūrinės situacijas) *ir pažangaus* (gali nuspėti, kada kils konfliktas ir palaikyti grupės narius

ar tarpininkauti) lygio **nebuvo identifikuota** galimai dėl kitų emociškai paveikių faktorių stokos. Pastebėta, kad studentai empatiškumą demonstruodavo tik socialinio tipo organizacijų narių atžvilgiu (pvz. Caritas, „Mūsų draugas“, „Tarp savų“), o studentų, kurie lankėsi religinėse ar politinėse organizacijose empatiškumas nepasireiškėdavo galimai dėl ankstesniame skyriuje aprašytų neigiamų ar neutralių vertinimų ir nuostatų bendruomenių atžvilgiu.

Gebėjimas bendrauti su organizacijos nariais (lankstumas)

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Gebėjimai/įgūdžiai	Gebėjimas bendrauti su organizacijos nariais (lankstumas)	atsisakyti ar visiškai nenorėti bendrauti nebuvo išskirtas, nes tyrimo metu nepasitaikė kraštutinių komunikacijos nebuvimo atvejų.	gebėjimas bendrauti lanksčiai buvo ribojamas dėl tarpasmeninių santykių su kai kuriais organizacijos nariais.	gebėjimo bendrauti su organizacijos nariais modelis gali būti apibūdinamas kaip lankstus , tačiau pats bendravimas apsiribojo kurso tikslais.	gebėjimas bendrauti su organizacijos nariais buvo lankstus nepaisant kurso tikslų.

Lentelė Nr.20. Studento gebėjimo bendrauti su organizacijos nariais vertinimas.

Iki-tarpkultūrinis lygis, kuriame studentas **atsisakyti ar visiškai nenorėti** bendrauti nebuvo išskirtas, nes tyrimo metu nepasitaikė kraštutinių komunikacijos nebuvimo atvejų.

Elementariame lygyje studento gebėjimas bendrauti lanksčiai buvo **ribojamas** dėl tarpasmeninių santykių su kai kuriais organizacijos nariais. Respondentai susidūrė su jų nuomonės netoleravimu ir dėl to kylančiais komunikacijos trukdžiais, taip pat su specifiniais narių elgesio modeliais, kuriuos buvo bandoma suprasti.

„Buvo labai iš pradžių baisu, <...>. Kadangi ta šeima jauna ir iš tikrųjų labai maloni, tas visas baisumas iš tikrųjų dingo, nes pakankamai buvom šiltai priimti, labai šiltas bendravimas buvo su ta šeimininke ir viskas atslūgo. Buvo dar toksai vienas narys, kuris matosi griežtesnis, daugiau žinantis, turintis tvirtą nuomonę, gal su juo sunkiau sekėsi bendrauti. Kadangi jei neprieštarauji, ginčijies, nusileidžia iš tikrųjų žmogus. Bet jei koks konfliktas iškildavo, tai visą laiką apmąstydavo šeimininke.“ (1 i.p.) / „O su Caritu buvo sunkiau, nes tai yra vaikai su sunkesniu mąstymu, kartais gal nesupranta jų tokie išsišokimai, kurie vyksta. Puikiai, bandom surasti bendrą kalbą.“ (13 i.p.)

Vidutiniam lygiui priskirtas studentų gebėjimo bendrauti su organizacijos nariais modelis gali būti apibūdinamas kaip **lankstus**, tačiau pats bendravimas apsiribojo kurso tikslais. Respondentai diskutuodavo įvairia religine (pvz. *katalikiškos vertybės*), socialine ar aktualia tematika. Taip pat pastebimas perėjimas nuo šalto į betarpišką bendravimą ir studentų tarpkultūrinio bendravimo taisyklių išmanymas ir jų taikymas.

„Jų būtent diskusijose nedalyvauju, bet atskirai su lyderiu, su kai kuriais nariais tai teko padiskutuoti, pabendrauti visuomenėje aktualiais klausimais: vertybės, kur link ritasi pasaulis, kaip geriau gyvenimą susidėlioti pagal tam tikras formas ir t.t. Šitie žmonės pakankamai noriai bendrauja, nori kažkokio patarimo, jeigu iškiltų šiuo klausimu, tai pas juos būtų galima pabendrauti, gali pasijausti laukiamas ir mylimas pas juos būtent, jeigu domiesi jų religija.“ (2 i.p.) / „Iš pradžių, kai atėjau labai žiūrėjo, ko tu čia nori, kokiais čia tikslais. Buvo šaltas bendravimas. Bet paskui, kai pamatė, kad man iš jų pačių nieko nereikia, man tik reikia informacijos apie juos pačius. <...> Tada jie pradėjo artimiau atsiverti, ne tiktais oficialios žinios, bet ir jau apie šeimą, apie gimines prasidėjo pasakojimai. Bet sakau iš pradžių buvo, ko tu čia nori, ko čia norėsi.“ (3 i.p.) / „Manau, studentai yra išsilavinę žmonės, jie taip pat kiekvienas turi savo nuomonę, jie nesistengia nei jie savo nuomonę kišti savo nuomonę. Tiesiog žinome kiekvienas, kaip galim elgtis, kaip kalbėti, tai tiesiog nebūdavo.“ (8 i.p.) / „Nu iš tikrųjų tai gerai, esam patys pakankamai komunikabilūs ir atviri. Svarbiausia tas atvirumas, kai tu esi atviras ir nenusistatai prieš žmogų, tiesiog mato, kad tu esi gerai su jais bendrauti, patys pasiūlo ir padeda.“ (10 i.p.)

Pažangiam lygiui priskirto studento gebėjimas bendrauti su organizacijos nariais buvo **lankstus** nepaisant kurso tikslų. Respondento bendravimas su religine bendruomene buvo betarpiškas, pažangus ir lygiavertis.

“Puikiai. Būdavo iki tokių, kad mes ateidavom ir ten mum kokių nors prikrečia šposų, ar persirengia, ar ką nors tenai. Arba apsimeta kažkuo. Arba mes kai darė tą projektą, išvažiavom, apie vienuoliktą valandą pradėjom su neįgaliaisiais, o kai jie išvažiavo, mes pasilikom apibendrint, tai tas apibendrinimas užtruko iki šeštos valandos vakaro. Ir tas bendravimas toksai betarpiškas gavosi, kad ir su pačiais tais naujokais buvo, kadangi merginos retai matomas personažas pas juos tenai Naujokyne. Pakankamai įdomu ir mum sužinot, kaip vaikinai vyrai pasirenka tą kelią, o jiem įdomus mūsų tas kelias. Tas pokalbis vykdavo praktiškai betarpiškas. Nes po kiek laiko kai mes išėjom, atrodė, kad su senais draugais išsiskyrim.“ (19 i.p.)

Gebėjimas prisitaikyti prie organizacijos, jos taisyklių (adaptyvumas)

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Gebėjimai/igūdžiai	Gebėjimas prisitaikyti prie organizacijos, jos taisyklių (adaptyvumas)	gebėjimas prisitaikyti prie organizacijos vertinamas neigiamai .	prisitaikė prie organizacijos ir jos taisyklių tik todėl, kad nuo to priklausė jo, kaip studento , galutinis įvertinimas .	gebėjo adaptuotis organizacijoje dėl artimo asmeninio santykio bendraujant su nariais.	gebėjimas prisitaikyti prie organizacijos pasireiškė per pagarbą religinės bendruomenės ritualams ir vertybėms tuo pačiu nepažeidžiant savo principų.

Lentelė Nr.21. Studento gebėjimo prisitaikyti prie organizacijos, jos taisyklių vertinimas.

Iki-tarpkultūriniam lygyje studento gebėjimas prisitaikyti prie organizacijos vertinamas **neigiamai**. Respondentai nepritapo organizacijoje dėl nepateisintų lūkesčių, pačios organizacijos neigiamo požiūrio į studentus ir tuo pačiu studento nenoro pritapti organizacijoje.

„Nelabai, mes galim sakyti pritaipom plotinėj partijoj, nes mes tikėjomės vieno, jie visai turėjo kitokius tikslus, jiems reikėjo ruošti ateinantiems rinkimams, ir dar čia bendrauti su studentėms, dar organizuoti kažkokius renginius, nes jie visai nėra naudingi, nes žmonės rinkėjai kažkaip pamirš, kad kažkas vyksta. Tai jiems buvo nenaudinga, jiems to

nereikėjo, ką padarysi išėjo kažkaip kaip išėjo.“ (6 i.p.) / „Gerai sekėsi, nes Jehovoj pritapti nesiruošiau ir nesistengiau, todėl labai nesigilinau į tą bendruomenę, o tik pasyviai stebėjau..“ (16 i.p.)

Elementariam lygyje studentas prisitaikė prie organizacijos ir jos taisyklių tik todėl, kad nuo to **priklausė** jo, kaip **studento**, galutinis **įvertinimas**. Respondentai laikėsi griežtos, organizacijos nustatytos darbotvarkės, vidinių taisyklių nors ir manė, kad jos nereikalingos. Taip pat studentas atlikinėjo rutinines užduotis, nors jos ir neskatino smalsumo.

„Iš pradžių mes jiems neprieštaravom, bet paskui pradėjo, tai jie skersai į mus pradėjo žiūrėti. Tai aš turėjau įsiprašyti į vėlesnius du susitikimus per prievartą.“ (4 i.p.) / „O su „Mūsų draugu“ dešimt kartų būtinai ateiti, tai man čia didžiausia nesąmonė, nustatyti skaičių ir jokių pakeitimų, tai nežinau. Po to laikas, būtinai parašą, būtinai iki trijų valandų. Ir jeigu tu norėsi anksčiau, prieš dešimt minučių išeiti tu neišeisi. Tu sėdi, kiek tau yra nustatyta. Kontroliuoja visą veiklą soc. pedagogė. Dabar Jūs veikiat būtent tai, o jeigu Jūs organizavom veiklą, gerai veikit, o jeigu ne, Jūs negalit žaisti su kompiuteriais. Dabar darot pamokas, nes kompiuteriai... Rėžimas nustatytas, tas laikas, tokie rėmai tai man kažkoks košmaras.“ (14 i.p.) / „Gerai sekėsi. Yra kelios nuomonės. Jie džiaugėsi kad mes čia esam. Ir mes – kad turim galimybę susidurti su tokia bendruomene. Kai prasideda rutina tu nieko nebenori ir gaunasi kažkoks šlamštas, o kai nauja, tai pagalvoji kad gal verta ką nors sužinot, nueit.“ (23 i.p.) / „Kai sakiau, didelių kažkokių taisyklių nebuvo, bet tas pritapimas buvo toks švelniai skausmingas, kol susivokiau ką ir dėl ko visa tai darau.“ (32 i.p.)

Vidutiniame lygyje studentas gebėjo adaptuotis organizacijoje dėl artimo asmeninio santykio bendraujant su nariais (pvz. *telefonų numerių apsikėitimas, kavos gėrimas ir laisvalaikio praleidimas kartu*). Tačiau reikia pastebėti, kad studentams nebuvo liepta laikytis specialių taisyklių ar normų būnant bendruomenėje.

„Na man buvo nesunku pritapti. Pvz., jau prieš atsisveikinant man pasakė gali skambinti bet kada, kai pabaigsi rašyti savo darbą, skambink bet kada, suteiksiu informacijos, jeigu reikės padėsim. Jeigu tik reikia ką nors apie armėnus visada.“ (3 i.p.) / „Prie organizacijos pritapti sekėsi puikiai, buvome lygiavertės tos organizacijos narės, kurios buvome ir dalyvės, kaip vaikai ir būsimeji sutuoktiniai, bet kartu ir tos organizacijos darbuotojos.“ (17 i.p.) / „Pritapti sekėsi labai neblogai, drįsčiau teigti. Integruotis į bet kokį kitą, kaip sakykim – Tikėjimo žodį, mums tiek nebuvo galimybių, nes visų pirma, kad tai jau yra vyrų ordinas, vienuolių – tai vien jau tai buvo barjeras. Taisyklių mums taip pat nereikėjo laikytis – nes jie turi savo grafiką ir mes į tą buitį jų nesikišom. Bet manau kiek buvo reikalinga jiems, jie įkišo mus į tą savo scenarijų. Ir taip manau mum pavyko į tas taisykles įsiterpti.“ (19 i.p.) / „Labai lengvai, nes kai dalyvaudavom tuose savaitiniuose susitikimuose, tai visiškai paprastai, jokio oficialumo – tu ateini, geri kavą, kalbiesi. O tos visos išvykos kurios buvo – stovykla, jų pamaldos, bendruomenėj, tai jie labai draugiški, sveikinas, kaip sekas, paklausia, ar tau pagalbos reikia.“ (21 i.p.)

Pažangiame lygyje respondentų gebėjimas prisitaikyti prie organizacijos pasireiškė per **pagarbą** religinės bendruomenės ritualams ir vertybėms tuo pačiu nepažeidžiant savo principų. Studentai suvokė, jog jie atstovauja „Kitą“ bendruomenėje, kurioje lankėsi ir stengėsi nepažeisti egzistuojančios tvarkos ir elgesio modelių.

„Jo mes iš tikrųjų taisyklių nepažeidinėjom, nes Jehovos bendruomenėj, jų susirinkimuose žmonės atsistoja, kad pagerbtų jų Dievą ir t.t. Aš irgi stovėjau būtent. Ne aš gerbiau ne Dievą, o jų vertybes, tuos žmones, jų vertybes, ne Dievą, nes aš nesu tikintis. Aš tiesiog pagerbiau tuos žmones, kurie ten buvo. Mes buvom jų bendruomenėj, jų teritorijoje, ir būti tokiu chamu tiesiog ne. Čia yra ne mano deklaruojamos vertybės. Jeigu tu tuo netiki, netikėk, neprisitaikyk prie kažkokių taisyklių. Manau, kad čia yra taisyklės, kurios mane nežeidžia ir tai nereiškia, kad aš neturiu kažkokių principų, kad aš prie kažkokios tvarkos neprisitaikau prieš svetimą ir priešingą.“ (2 i.p.) / „Sakyčiau netgi stebiuosi, kad labai lengvai viskas ėjosi man, bent jau sklandžiai stengiausi prisitaikyti prie jų be jokių priešiško, be jokių nusiteikimų, nes aš esu svečias tenais, man jų reikia, ne jiems manęs reikia. Jie manęs nepasikvietė. Aš galim sakyti išibroviau į jų organizaciją ir galbūt sutrikdžiau jų kasdieninę veiklą. Ir manau, kad aš pakankamai prisitaikiau prie tų taisyklių ir man visai gerai sekėsi pritapti.“ (1 i.p.)

Gebėjimas identifikuoti lyderį organizacijoje

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Gebėjimai/įgūdžiai	Gebėjimas identifikuoti lyderį organizacijoje	lygis, kuriame studentas negebėtų identifikuoti lyderio nebuvo išskirtas.	identifikavo lyderį organizacijoje, tačiau neįvardijo lyderio tipo ir neapibūdino jo.	identifikavo lyderį organizacijoje ir įvardijo konkretų jo tipą.	apibūdino lyderį organizacijoje, jo tipą ir išsamiai jį aptaria.

Lentelė Nr.22. Studento gebėjimo identifikuoti lyderį organizacijoje vertinimas.

Iki-tarpkultūrinis lygis, kuriame studentas negebėtų identifikuoti lyderio nebuvo išskirtas, nes interviu protokolų analizės metu respondentai daugiau ar mažiau susidūrė su bendruomenės lyderiu ir jį apibūdino.

Elementariam lygyje studentai **identifikavo** lyderį organizacijoje, tačiau **neįvardijo lyderio tipo** ir neapibūdino jo. Studentai apibūdino bendruomenių, kuriose lankėsi lyderius įvardindami konkrečius jų vardus (pvz. *Rima, Vladas*) ir vertino juos iš asmeninių savo pozicijų (pvz. „nuostabiausias žmogus“, „idėjinis“).

„<...> vadovė Rima, ji yra iš tiesų nuostabiausias žmogus pasaulyje, jeigu reikėtų, jeigu aš būčiau toks vaikas, aš norėčiau, kad būtų tokia vadovė, kuri parodytų, kokie yra žmonės. Ji tiesiog savo pavyzdžiu parodo, kaip reikia elgtis.“ (13 i.p.) / „Paskui tarp pačių krišnaitų, kad tas Vladas buvo ilgiausiai metų iš krišnaitų. Vieni 5, 9, 12 metų Krišnaitai. Ir jautėsi tokia nepagarba iš pačių krišnaitų jam, nes jis per daug idėjinis buvo. Labiau, kiekvieną eilutę jis galėdavo cituoti Bhgavadgītą, kiek sykių jis ją perskaitęs.“ (4 i.p.)

Studentas *vidutiniame lygyje* **identifikavo lyderį** organizacijoje ir **įvardijo konkretų jo tipą** (pvz. „autoritarinis“, „charizmatinis“). Respondentai asmeniškai vertindami bendruomenės lyderius išskyrė neigiamas (pvz. *nesupratingas*) ir teigiamas (pvz. *geras organizatorius*) jų savybes, keliais aspektais apibūdino jų tipui būdingus bruožus.

„Vienu pagrindiniu pakankamai autoritariškai nusiteikusių lyderiu, kuriam trukdavo šiek tiek charizmos, žmonių supratingumo, bet pakankamai geras organizatorius buvo.“ (11 i.p.) / „Dienos centras yra toks, todėl kad direktorė yra tokia. Ten yra viskas vadovo žodžiu. Visos nuostatos, kaip jinai nori ir nieko nepakeisi, nes ji vadovauja.“ (14 i.p.) / „Jo, patys sakydavo, kad meras yra mūsų partijos veidas. Ir kad ta prasme, jie tarsi ir pasakydavo, kad ir kokia situacija susiklostytų, jis jiems bus reikalingas, kad ir ta prasme, kad ir blogus veiksmus atliktų, nes jis jiems reikalingas kaip veidas, visos partijos veidas, kad pritraukti kuo daugiau rinkėjų.“ (7 i.p.)

Pažangiam lygiui studentas apibūdino lyderį organizacijoje, jo tipą (pvz. „charizmatinis“) ir išsamiai jį aptaria. Respondentas apibūdino bendruomenės, kurioje lankėsi lyderį paminėdamas jo vardą (pvz. *Valerijus Simulik - Seimo narys, partijos aktyvistas*), užimamą poziciją tarp kitų

bendruomenės narių (pvz. *lyderio sprendimai nekvestionuojami*). Savo iniciatyva apklaustasis atliko papildomą žiniasklaidos analizę apibūdindamas lyderį.

„*Tad lyderis partijoj buvo šiek tiek charizmatinis, man labiau pasirodė, toks labiau valdingas žmogus, nes jis paruošė metinę ataskaitą į kurią niekas nebepridėjo, viskas buvo taip gerai, kaip jisai parašė. Padarėm tokią analizę, kad būtų pats partijos lyderis Valerijus Simulik pristato save kaip labai aukštą išsilavinimą turintis, tokį pabrėždavo savo pedagoginį išsilavinimą, savo metus direktoriaus poste ir savo požiūrį į šiauliečių problemas. O Alma Javtokienė buvo visiškai priešingai, ji save matydavo kaip dviejų krepšininkų mamą. Jeigu būdavo straipsniai apie ją, tai vienas straipsnis visu, kuriuos mes rinkom, kur nebuvo minimi jos sūnūs.*“ (6 i.p.)

Gebėjimas palyginti savo ir kitą kultūrą

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Gebėjimai/įgūdžiai	Gebėjimas palyginti savo ir kitą kultūrą	negeba palyginti savo ir kitos kultūros dėl kelių galimų priežasčių.	išskyrė bent vieną kitos ir savo kultūros savybę.	lygindami savo ir kitą kultūrą įvardija, kad ne tik kitos veiklos aspektus, bet ir požiūrio į gyvenimą skirtumus.	Pažangaus lygio nebuvo identifikuota . Studentas geba kritiškai, žvelgiant iš įvairių perspektyvų (savo gimtosios kultūros ir iš kitų kultūrų pozicijų) vertinti įvairių tarpkultūrinių grupių papročius, vertybes ir praktikas.

Lentelė Nr.23. Studento gebėjimo palyginti savo ir kitą kultūrą vertinimas.

Iki-tarpkultūriniame lygyje studentas **negeba palyginti savo ir kitos kultūros** dėl kelių galimų priežasčių: pirma, dominuojančios religinės bendruomenės Lietuvoje ir organizacijos, kuriose lankėsi respondentai, skirtumai yra tokie dideli, kad studentas negeba jų sugretinti (pvz. „*Kito pasaulio atstovai iš kitos operos*“); antra, studentas negeba identifikuoti religinių bendruomenių skirtumų (pvz. *neskiria katalikų nuo metodistų*).

„*Pagrindas, tai, kad visos tos bendruomenės iš sąrašo buvo susiję su Biblija, su krikščionišku pasauliu, o mes buvom tokie kaip ir kitų pasaulių atstovai. Tai tas buvo pagrindinis skirtumas. Mes buvo išvis iš kitos operos.*“ (24 i.p.) / „*Metodistai tokie pat kaip katalikų bažnyčioj, jie nieko nesiskiria.*“ (27 i.p.)

Elementariam lygyje studentas **išskyrė bent vieną** kitos ir savo kultūros savybę (pvz. *bendruomeniškumas, dvasingumas*). Respondentas išskiria kitos religinės bendruomenės veiklos principus, kurie yra specifiniai, būdingi tik tai kultūrai (pvz. *nėra išpažinties*). Apklaustieji pateikia kitos kultūros diferentiškumo asmeninį vertinimą (pvz. „*visi tokie geriečiai*“).

„*Nuo daugumos jie skiriasi, kaip jau minėjau bendruomeniškumu, bet daugiau galima sakyti, kad kartojasi, tie patys ir įsakymai Dievo, tik tai kai kurie nėra naudojami. Nu daugmaž kartojasi, tokių problemų neturėjau, kad ten labai būtų prieš juos. Pas juos nėra išpažinties, nereikia eiti.*“ (18 i.p.) / „*Toks labai laisvumas tenai jaučiasi. Pagrindinis dalykas kuo jie skiriasi, tai žmonių dvasingumu. Pavyzdžiui, kai bendrauji su pastore, tokia ramybė apsigaubia, jie visi tokie besišypsantys, tokie geriečiai. Bet aš nepastebėjau, kad jie būtų kažkokie fanatikai.*“ (23 i.p.)

Vidutiniame lygyje studentai lygindami savo ir kitą kultūrą **įvardija**, kad ne tik kitos veiklos aspektus, bet ir požiūrio į gyvenimą skirtumus. Respondentai identifikuoja skirtingas taisyklių, gyvenimo tikslų (pvz. *gyventi ne dėl savęs, bet dėl kitų*), požiūrių į malonumą, materialumą, vaikų auklėjimo šeimoje, atliekamų ritualų (pvz. *eucharistiniai skirtumai, išpažinties atlikimas*) skirtingumą savo ir kitoje kultūrinėje bendruomenėje. *Pažangaus* lygio **nebuvo identifikuota**, kuriame studentas gebėtų kritiškai, žvelgiant iš įvairių perspektyvų (savo gimtosios kultūros ir iš kitų kultūrų pozicijų) vertinti įvairių tarpkultūrinių grupių papročius, vertybes ir praktikas.

“Šiaip jie realiai niekuo beveik nesiskiria nuo mūsų. Tik tai tiek, kad jie turi tam tikras taisykles, kurių turi laikytis – kitokias negu mes. Ir vat jų tikslas gyvenime yra kitoks, nes kaip patys sako, jie stengiasi gyventi ne dėl savęs, o dėl kitų žmonių. Kad nugyventi gyvenimą tam, kad kažkokių tai tikslų pasiekti bendruomeniškumo atžvilgiu, o ne dėl savęs. Ir tiesiog kalbant apie šeimą, kad mes gyvenam tam, kad sukurt šeimą, pratęst giminę ir panašiai. O jie gyvena tam, kad padėti kitiems. Ir tas tikslas skirtingas yra.” (20 i.p.) / „Man atrodo kad labiausiai skiriasi savo požiūriu. Nes pagal tai kaip jie viską supranta, jie kitaip gyvena. Jie kitaip žiūri į tuos visus malonumus, į visą materialumą. Jiem atrodo, kad kitaip reikia maitintis. Jų visas mąstymas yra labai skirtingas. Jie daug meldžiasi ir vadovaujasi tuo, kas pas juos priimtina. Man atrodo, kad jie savo požiūriu labiausiai išsiskiria, nes pagal tai ir vaikų auklėja. Ir patys elgiasi, ir bendrauja su tokiais žmonėm. Nors dirba panašiai kaip ir mes tokiuose darbuose. Tik į juos žmonės kažkaip gal keistai žiūri. Bet jie žmonės, kaip žmonės. Kitkuo užsiima ir kitaip mąsto. Kitokios jų vertybės yra negu mūsų. O taip tai jie vis tiek per daug gal nesiskiria nuo tų žmonių.” (22 i.p.) / „Pas juos nėra tokios išpažinties kaip pas katalikus. Tu neturi eiti į klausyklą, kunigui į ausį viską šnibždėt. Bet pas juo to nėra. Pas juo yra dvasiniai pokalbiai su pastorium arba su tam pasirengusiu bendruomenės nariu, kada tu gali išliet savo širdį. Ir pas juos yra nuodėmės išpažįstamos – kad tu pats palaikai santykį su dievu, o pas katalikus yra tarpininkas kunigas. Per kurį tu atsiprašai dievo, ir kaip kunigas, kuris yra bažnyčios lyderis, parapijos lyderis, tai tu tuo pačiu atsiprašai ir parapijos. Na o pas juos yra tik tai tiesioginis santykis. Nu tarkim vyno, duonos laužymo, paskutinės vakarienės minėjimo skirtumai, na tokie diskutuoti klausimai, kurie iki šiol yra neįsprendžiami.” (21 i.p.)

Mokymosi mokytis gebėjimai

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Gebėjimai/įgūdžiai	Mokymosi mokytis gebėjimai	lygis, kuriame studentas negebėtų identifikuoti mokymosi mokytis gebėjimai nebuvo išskirtas. Studentas nenaudoja ir nežino jokių būdų, kuriais būtų siekiama daugiau sužinoti apie organizaciją.	studentas nenaudoja, tačiau žino būdus, kuriais būtų siekiama daugiau sužinoti apie organizaciją.	studentas naudoja ir žino bent vieną būdą , kuriuo būtų siekiama daugiau sužinoti apie organizaciją.	studentas naudoja ir žino bent kelis būdus , kuriais būtų siekiama daugiau sužinoti apie organizaciją. Sugeba įvertinti savo kompetencijos lygį, turi gebėti numatyti strategijas ir būdus, kaip tobulinti savo kompetenciją žinias, gebėjimus, nuostatas.

Lentelė Nr.24. Studento mokymosi mokytis gebėjimų vertinimas.

Iki-tarpkultūrinis lygis (Studentas nenaudoja ir nežino jokių būdų, kuriais būtų siekiama daugiau sužinoti apie organizaciją), kuriame studentas negebėtų identifikuoti mokymosi mokytis

gebėjimai nebuvo išskirti, tačiau *elementariame lygyje* jau galima aptikti mokymosi mokytis gebėjimo apraiškas. Studentas nenaudoja, tačiau žino būdus, kuriais būtų siekiama daugiau sužinoti apie organizaciją

„Knygas skaityt, kurių neskaitydavom, nes užima per daug laiko ir šiaip kažkokia nesąmonė.“ (23 i.p.)

Vidutiniam lygyje studentas naudoja ir žino **bent vieną būdą**, kuriuo būtų siekiama daugiau sužinoti apie organizaciją. Respondentams kurso metu užduočių (pvz. *dienoraščiai*) atlikimas paskatino siekti naujų žinių, taikyti jas kūrybiškai, praktiškai (pvz. *buvimo bendruomenėje metu surinkta medžiaga pritaikyti rašant referatus, rengiant pristatymus*). Taip pat studentai įvardijo konkretų mokymosi mokytis metodą (pvz. *informacijos paieška literatūroje*).

„Užduotys... Na jeigu kalbant apie užduotis kaip dienoraščių rašymas, tai šita užduotis buvo pakankamai įdomi, tiesiog ta prasme, kad reikėjo užpildyti iš viso 10 dešimt dienoraščių ir būnant bendruomenėje per visą laiką. Ir turint tuos 10 dienoraščių su tais pačiais klausimais kiekvienam dienoraštyje, tai buvo toks motyvas ar paskatinimas ieškoti kažką naujo, nes tikrai žinai, kad to pačio į dienoraščius nebeįrašysi. Tai tas buvo įdomu, kad paskatino tokį aktyvesnį kažką ieškoti, kažką naują šitoje bendruomenėje, nors tas buvimas buvo pakankamai ilgas ir teko paieškoti būtent, kad dienoraščiai nebūtų tokie patys tais pačiais atsakymais į tuos pačius klausimus.“ (2 i.p.) / „Daug patirties davė, daug kur panaudojau visą tą medžiagą, referatus rašiau, atlikdama darbus, iš tikrųjų galų gale tai buvo mano pirmasis normalus tyrimas atliktas, daug stebėta, daug rašyta, daug visko analizuota. Aš dar atsimenu, kai jau buvau Kipre, tai aš jau buvau pas krišnaitus, tai vat ir padariau pranešimą Kipre, nes reikėjo kažką pristatyti, tai aš ir pristaciau krišnaitus, ir kiek emocijų sukėlė visiems labai patiko.“ (4 i.p.) / „Juolab, kad skaitėme dar papildomai, visas savo knygas. Ten sako galima susieškoti ir susieškojau.“ (8 i.p.)

Pažangiam lygyje studentas naudoja ir žino **bent kelis būdus**, kuriais būtų siekiama daugiau sužinoti apie organizaciją. Apklaustieji savo iniciatyva domisi konkrečios tematikos ne tik mokslinė, bet ir specialiosios spaudos skleidžiama viešųjų informacijos priemonių informacija, taip pat įvardija konkrečius ta tematika rašančius autorius. Atpažįstamas vieno respondento smalsumas įgytas žinių kitimą apie bendruomenės vertybes, nuostatas ir veiklą palyginti po tam tikro laiko vėl grįžus į tą pačią religinę grupę.

„Teko girdėti, tačiau asmeniniais sumetimais. Taip, teko girdėti. Ir kas įdomiausia, kad kai nuėjau radau visai ką kitą nei buvo literatūroje arba spaudoj. Nu galiu pasakyti, kad tarkim Paškaus straipsniai neatitinka realybės. Nu yra mano toks atradimas, kad neatitinka realybė, kaip yra iš tikrųjų – kaip aprašoma hierarchija, kaip aprašoma struktūra, veikla – tiesiog neatitinka, ką mes pamatėme, toj bendruomenėj. <...> Čia turbūt ir yra įdomu, kad aš po dviejų metų vėl eičiau į tą bendruomenę. Ir pažiūrėčiau vėl tą patį kitimą, kas kito pas juos. Ir kaip dabar yra kokia struktūra, ir kaip jie patys įvardijo, mes kintam visuomet. Ir vat kas pasikeis dar, kokias programas jie pradės vykdyt ir gal netgi teologinius, tuos dogminius klausimus – ką jien ten naujo išrado. Kokie dabar pamatiniai dalykai, nes tai kas buvo devyniasdešimt pirmais metais, buvo vieni pamatiniai dalykai akcentuojami tiek iš teologijos, o tai kas yra šiandien yra visai... nu krepjiasi viskas. Tai va kas būtų po dviejų metų vėl būtų įdomu sužinoti.“ (21 i.p.)

Gebėjimas interpretuoti specifinius, simbolinius organizacijos dokumentus

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Gebėjimai/igūdžiai	Gebėjimas interpretuoti i specifinius, simbolinius organizacijos dokumentus	studentas savo kultūrinės grupės specifinį, simbolinį dokumentą tokį kaip „Katekizmas“ iškėlė virš kitos religinės bendruomenės šventraštį.	studentas yra susipažinęs, tačiau negeba interpretuoti, aiškinti specifinės organizacijos literatūros.	<i>vidutiniam</i> lygiui nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė. Studentas žino ir geba interpretuoti specifinę organizacijos literatūrą jei iš jo yra tai reikalaujama.	<i>Pažangiam</i> lygiui nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė. Studentas žino ir geba detaliai interpretuoti specifinę organizacijos literatūrą

Lentelė Nr.25. Studento gebėjimo interpretuoti specifinius, simbolinius organizacijos dokumentus vertinimas.

Iki-tarpkultūrinis lygis, kuriame studentas **savo kultūrinės grupės** specifinį, simbolinį dokumentą tokį kaip „Katekizmas“ iškėlė virš kitos religinės bendruomenės šventraštį. Respondentas stengėsi paneigti krišnaitų propaguojamas religines tiesas aprašytas „*Bgahavatgitoje*“. Šiam tikslui pasitelkdamas Vakarų kultūros religinį simbolį „Bibliją“.

„Mes ir sakėm, kad mes neatsisakysim savo tikėjimo, kad mes esam katalikės, didžiuojamės ir patenkintos. Tai atsinešėm katekizmą ir kiekvieną žodį kritikavo, kaip neteisingai, ir apskritai visos žmonijos evoliucija neteisinga, o Darvinas tai iš viso, tai todėl, kad sugalvojo, kad mes žmonės iš beždžionių kilę. Gal ir pats jis kilo iš beždžionių. Žmonės yra kilę iš tigrų. Yra trys rūšys: vieni kilę iš tigrų, tai čia kilnūs, kiti iš kiaulės, kiti žemoj stadijoj. Ir dar yra iš beždžionės, čia jau Darvinas.“ (4 i.p.)

Elementariame lygyje studentas **yra susipažinęs, tačiau** negeba interpretuoti, aiškinti specifinės organizacijos literatūros. Respondentai atpažįsta religinių bendruomenių šventraščius (pvz. *Bgahavatgita, Biblija*), literatūrą (pvz. *Jehovos liudytojų žurnalas „Pabuskime“*), metodines priemones (pvz. *kompaktas*) apie vegetarizmą, politinių partijų rinkimines programas ir papasakoja, identifikuoja jų svarbą (pvz. *atmintinai žino Biblijos dalis*) organizacijos nariams bei jų kasdieninei veiklai.

„Jie pasakodavo, skaitydavo jų knygą Bahavatgitą ir tada bandydavom kažkokią ištrauką paanalizuoti. Po to jie visą laiką sakydavo Jūs klauskit, ką Jūs norite apie mus sužinoti ir na daugiausia klausinėdavom, diskutuodavom su jais.“ (1 i.p.) / „O Jehovos liudytojai kas savaitę rengia taip jų vadinamas sueigas, susirinkimus tokius. Ten skaito Bibliją, diskutuoja, cituoja Bibliją. Jų būtent diskusijose nedalyvauju, <...>.“ (2 i.p.) / „O tie jaunesnieji, kaip mes pastebėjom nuo vaikystės augina pagal tikėjimo žodį, nes pvz., 8-10 metų vaikai moka Biblija naudotis, idealiai galim sakyti, moka, žino, kur koks skirsnis, kas parašyta, kokia eilutė. Čia nuo pat mažens, ir jie nesupranta, kad tai kažkoks pasirinkimas ir jie tampa, kokie yra.“ (5 i.p.) / „Tos vertybės yra Katechetikos centre, tai dauguma katalikai, tai yra tos pačios tik tiek jie ir gyvena, kaip Biblija nurodo, galbūt, kaip mes, eiliniai, tiek aktyviai negyvenam, kaip liepia tos religinės dogmos, tiesiog jas žinai, tikim kai kurias vykda, kai kurias ne.“ (7 i.p.) / „Turėjo Šventąjį raštą, Bibliją, tai tiesiog žino, cituoja, paaiškina, galų gale, ką graikiški žodžiai, ką reiškia, kiek yra tų meilės formų yra.“ (10 i.p.) / „<...> pokalbio eigoje išryškėjo, tai kad jie turi centrą Bruklina, Niujorke, kur diktuoja, kaip vesti pamaldas, kokios turi būti temos tose pamaldose ir ką, turi skaityti, ir rekomenduojama, kas turi būti rašoma tose jų žurnaluose „Pabuskime“ ir pan.“ (11 i.p.) / „Jeigu su politine partija, tai viena iš užduočių buvo surinkti prieš tai buvusias politines rinkimines programas, ir

tiesiog ši problema ir užpildė mūsų veiklą, visą semestrą iešojom tų rinkiminių programų, nes partijos būstinėj jų nebuvo, lakstydavom, po to galiausiai sužinojom, kad tas rinkimines programas renka Aušros muziejus“ (6 i.p.) / „Mums išeinant davė kompaktų porą kaip tapti vegetaru. Nu mes pasižiūrėjom, o ten vištoms galvas kapoja, snapus nurauna, tai mes daugiau ir nebežiūrėjom. Kompaktas su visom tiesom kažkokiom.“ (24 i.p.)

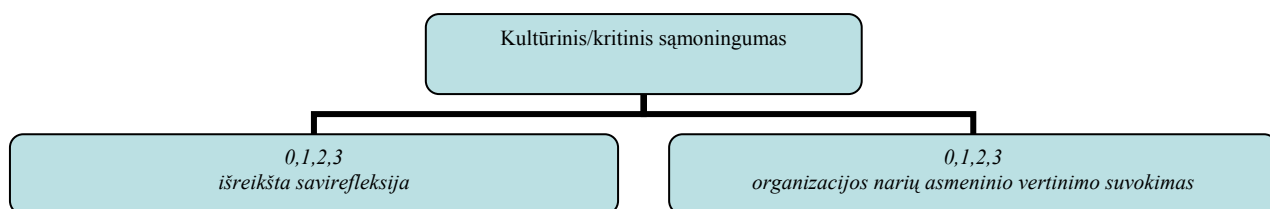
Vidutinio (studentas žino ir geba interpretuoti specifinę organizacijos literatūrą jei iš jo yra tai reikalaujama) *ir pažangaus* (studentas žino ir geba detaliai interpretuoti specifinę organizacijos literatūrą) lygio **nebuvo identifikuota** galimai dėlto, kad socialinėse, politinėse, kultūrinėse organizacijose nėra specifinės literatūros arba ji nėra studentų identifikuojama. O religinėms organizacijoms buvo būdingi tik du tipai: vakarietiškas (*krikščionybė*) ir rytietiškas (*induizmas*), kurių šventraščiai buvo aptarti.

4.5. Kultūrinio/kritinio sąmoningumo demonstravimas

Kai kurie autoriai (Risager, 1994) kultūrinį sąmoningumą prilygina pačiam aukščiausiam tarpkultūrinės kompetencijos lygiui, teigdami, kad jis apima žinias, nuostatas bei elgesį. Remiantis į K. Risager (1994) kultūrinio sąmoningumo sąvokos aiškinimu galima teigti, kad tik pasiekus aukštą tarpkultūrinės kompetencijos (žinios, nuostatos, gebėjimai) lygį tikslinga kalbėti apie kultūrinio sąmoningumo (išsi)ugdymą. Kultūrinis sąmoningumas brandinamas mokantis visą gyvenimą.

Interviu protokolų analizė parodė, jog studentų kultūrinį/kritinį sąmoningumą galima skirti į dvi pagrindines struktūrines dalis: *išreikšta savirefleksija* (Lentelė Nr.26), *organizacijos narių asmeninio vertinimo suvokimas* (Lentelė Nr.27).

Kaip ir kitų TK bloko atvejais, kiekvienas iš šių struktūrinių elementų skaidomas į TK raiškos lygius (Paveikslas Nr. 19).

Paveikslas Nr. 19. Kultūrinio/kritinio sąmoningumo bloko struktūriniai elementai

Išreikšta savirefleksija

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Kultūrinis sąmoningumas	Išreikšta savirefleksija	<i>Iki-tarpkultūrinis lygis, kuriame studentas nedemonstruotų gebėjimo reflektuoti savo jausmų, poelgių ir jų raiškos nebuvo išskirtas.</i>	respondentai apibendrintai gebėjo reflektuoti savo jausmus, poelgius ir jų raišką.	gebėjimas reflektuoti pasireiškė per asmeninių santykių su kai kuriais bendruomenės nariais problematiškumo identifikavimą ir įvertinimą.	studentas gebėjo reflektuoti savo jausmus, poelgius ir jų raišką bei detaaliai juos komentuoti, parodydamas ryšį su kitais kontekstais, demonstravo kritinį mąstymą kaip gebėjimo vertinti iš skirtingų perspektyvų.

Lentelė Nr. 26. Studento savirefleksijos vertinimas.

Iki-tarpkultūrinis lygis, kuriame studentas nedemonstruotų gebėjimo reflektuoti savo jausmų, poelgių ir jų raiškos nebuvo išskirtas. Elementariam lygiui respondentai **apibendrintai** gebėjo reflektuoti savo jausmus, poelgius ir jų raišką. Studentai būdami bendruomenėje save, savo poelgius ir jausmus pradėjo stebėti ir vertinti iš šalies. Respondentų nuomone atsirado refleksija ir kritiškumas.

„Aš manau, kad aš galėjau į save pažiūrėti iš šalies. Nors manau, kad aš turiu ir savo įsitikinimus, bet aš galiu bendrauti ir su kitais, man nėra jokios problemos bent jau šiuo klausimu.“ (18 i.p.) / „Dabar kai susidūriau, pastebėjau, kad ne tik kad stebiu, bet bandau suvokti kas čia kaip. Refleksija atsirado. Galbūt kritiškiau kažką pažiūrėt. Po tokių būvimų bendruomenėj, stebėjimų, pačiam gyvenime atsiranda stebėjimas, nenorom pradėti giliau mąstyti, kodėl čia tai yra.“ (23 i.p.)

Vidutiniame lygyje studentai **gebėjo** reflektuoti savo jausmus, poelgius ir jų raišką. Studentų gebėjimas reflektuoti pasireiškė per asmeninių santykių su kai kuriais bendruomenės nariais problematiškumo identifikavimą ir įvertinimą. Taip pat respondentai apibūdino veiksnius (pvz. *Filosofijos ir visuomenės mokslų studijos*), įtakančius savirefleksijos gebėjimų atsiradimą, kuris gali būti priskirtas metagebėjimų grupei.

„Tai būdavo labai sunku. Ypač su manim, nes aš jaučiau, kad manęs nemėgsta tas Vladas. Nes būdavo taip kad pas mus labai gražu labai gera, tai būdavo kad aš pasiginčiju su juo ir jis į mane šnairai žiūrėdavo, jam tas nelabai patikdavo.“ (24 i.p.) / „Ką tu studijuoji, visada tave suformuoja ir su tais žmonėmis, su kuriais bendrauji studijuodamas tave irgi labai įtakoja. O jeigu tie žmonės labai stiprūs, tai jie įtakoja dar labiau. Bendravimas su prof. Mažeikiu, Kinčnaičiu, kad ir Šmaičiu, tave tai labai suformuoja, ir kartais gatvėje pasijauti esi kitoks, kad truputį žiūri ne taip kaip visi. Kartais ir vienišas pasijunti, bet čia iš gerosios pusės, tas vienišas.“ (11 i.p.)

Požangame lygyje studentas **gebėjo** reflektuoti savo jausmus, poelgius ir jų raišką bei **detaaliai** juos komentuoti, parodydamas ryšį su kitais kontekstais ir demonstruodamas kritinį mąstymą kaip

gebėjimą vertinti iš skirtingų perspektyvų. Respondentas lankydamasis bendruomenėje ir bendraudamas su jos nariais pastebėjo savo asmenybėje vykstančius pokyčius. Atsirado smalsumas kitai kultūrai, išankstinių nuostatų atmetimas ir savęs, kaip nuolat tobulėjančio ir ieškančio, identifikavimas.

„Tarkim iš religinės pusės pastebėjau, kad yra daug kuo domėtis man asmeniškai iš teologinių dalykų, iš religijos filosofijos iš religinių dalykų kur tu nežinai. Tai man padėjo manyje atrast, kad nedaryt to nusistatymo griežto, kategoriško ir kad geriau jau nekalbėt apie tai, jeigu nesusidūrei pats asmeniškai, jau geriau nepasakot kitiems, nes dažniausiai pasitvirtina kad tai yra netiesa, tokie faktai. Ir tie religiniai dalykai tik parodo, kad reikia pirmam domėtis jų teologija, kodėl jie taip sako. Įdomumo dėlei, tu tobulėjai. Nežinau, čia jau kosmosas, bet tiek. Aš taip pat turbūt save įvardinčiau kaip krikščionis, kaip krikščionis katalikas, bet vis dar ieškantis kažko.“ (21 i.p.)

Organizacijos narių asmeninio vertinimo suvokimas

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
Kultūrinis sąmoningumas	Organizacijos narių asmeninio vertinimo suvokimas	negebėjo atpažinti organizacijos narių vertinimo studentų atžvilgiu.	studentai nesulaukė asmeninių vertinimų iš organizacijos narių, tačiau darė prielaidas, koks tas vertinimas galėjo būti.	studentai identifikavo asmeninius organizacijos narių vertinimus.	studentas buvo vertinamas organizacijos narių asmeniškai ir gebėjo pateikti vertinimo vertybines priežastis.

Lentelė Nr. 27. Studento organizacijos narių asmeninio vertinimo suvokimo vertinimas.

Iki-tarpkultūriniame lygyje negebėjo atpažinti organizacijos narių vertinimo studentų atžvilgiu.

„Kaip vertino Jehovos liudytojai, nežinau, nes nemanau, kad jie atvirai bendravo <...>“ (16 i.p.) / „Nesakė nei, kad patikom, nei, kad nepatikom. Ką minėjo, tai, kad ne pirmi metai pas juos atsiunčia.“ (24 i.p.) / „Jie nieko nesakė apie mane. Jei būtų buvusi veikla, gal ir būtų įvertinę. Nieko mes per daug nesišakojom.“ (28 i.p.)

Elementariame lygyje studentai nesulaukė asmeninių vertinimų iš organizacijos narių, tačiau darė prielaidas, koks tas vertinimas galėjo būti. Apklaustųjų manymu, organizacijos nariai juos galėjo teigiamai vertinti dėl atliekamos veiklos, užduočių vykdymo organizacijose, paklusnumo, pasitikėjimo ir nekonfliktiškumo. Ir atvirkščiai, studentas mano, kad neigiamus vertinimus galėjo įtakoti pernelyg didelis iniciatyvumas, savo nuomonės išsakymas.

„Kaip sakė kunigas, mes esam atgaiva sielai. Tikisi, kad ir kitais metais bus tokie geri studentai. O dar vienai grupiokai parašė žinutę, kad džiaugiasi, kad mes lankėmės ir palinkėjo sėkmės. O gal tik nieko blogo nenorėjo sakyti, kad mes atėjom su savo kvailais klausimais.“ (26 i.p.) / „Kiek aš stebėjau aš juos, jie mane vertino teigiamai, nes aš ir viską dariau, ko jie paprašė, paprašo padainuoti, dainuodavau, paprašo pagroti, pagroju, skaityti, paskaitau ir jie iš tikrųjų, kaip aš sakau neatmetė mano religijos, tikėjimo, mes galim sakyti su jais susišnekėjom.“ (1 i.p.) / „Jeigu kalbant apie politinę partiją, jie man pasirodė labai netolerantiški. Jie kritikavo mūsų daugelį požiūrių, siūlymų, kad ir ruošiant tą rinkiminę kampaniją, net nenorėjo įsiklausyti, ką mes siūlom, nes pagal juos buvo absoliuti nesąmonė.“ (6 i.p.) / „Aš tai

manau, kad politinėj partijoj mes, jie ten buvo patenkinti, mergaitės yra, čia viskas gerai. Jie labai...Nei mus sureikšmino, kažkaip labai nužemino, nu tiesiog...“ (7 i.p.) / „vertino gerai vien dėl to, kad tikrai išiliejom į veiklą, ir tikrai nebuvom kažkokie, nežinau. Nematė, kad nereikia nepasitikėti. Tiesiog, aš manau iš tos pusės, kad gerai įvertinos. Kad ir dabar, metodistų bendruomenės susirinkime, organizuoja išvyką į Taizę, ir ta prasme netgi mums ir pasiūlė, nors žinojo, kad nebeturėsime tos praktikos. Mus neišskyrė, mums pasiūlė. Pasitikėjimas toks jaučiasi.“ (10 i.p.) / „Manau, tos bendruomenės nariai, mano poelgius vertino teigiamai, kadangi visas užduotis atlikdavau iki galo, laiku ir su malonumu. Mąstymas, kai kuriais klausimais šiek tiek išsiskyrė, tačiau savo nuomonės niekada niekam nesistengiau įpiršti, tik kartais padiskutuodavau, todėl ir mąstymą manau vertino pakankamai gerai.“ (17 i.p.)

*Vidutiniame lygyje studentai **identifikavo** asmeninius organizacijos narių vertinimus. Respondentai sulaukė teigiamų vertinimų bendruomenėje dėl studijuojamos specialybės, betarpiško, nekonfliktiško bendravimo, lyties (*moteris suprantama kaip švelni, emocionali*).*

„Etnokultūrinėje bendruomenėje labai manim džiaugėsi, nes aš studijuoju FVM, jam kažkas kosmosas, profesorius įnešė, knygas skaitau, daugiau nieko neveikiu, ir niekur nedalyvauju ir Lietuvą myliu, vos ne kunigas.“ (11 i.p.) / „Net nežinau. Kaip jie patys sakė, jiems buvo labai įdomu su mumis bendrauti, vien dėl to, kad mes buvom pirmosios atėjusios pas juos į bendruomenę ir kad mes buvo pareigingos, lankėmės visada, ir draugiškos ir bendraujančios ir panašiai. O į mane asmeniškai, aš nežinau, nes pas mus nebuvo tokios suasmeninto bendravimo, bet kai tu su jais gerai sutari atrodo, kad jie palankiai tave vertina. Kaip jie sakydavo – „esi tokia švelni būtybė“. (20 i.p.)

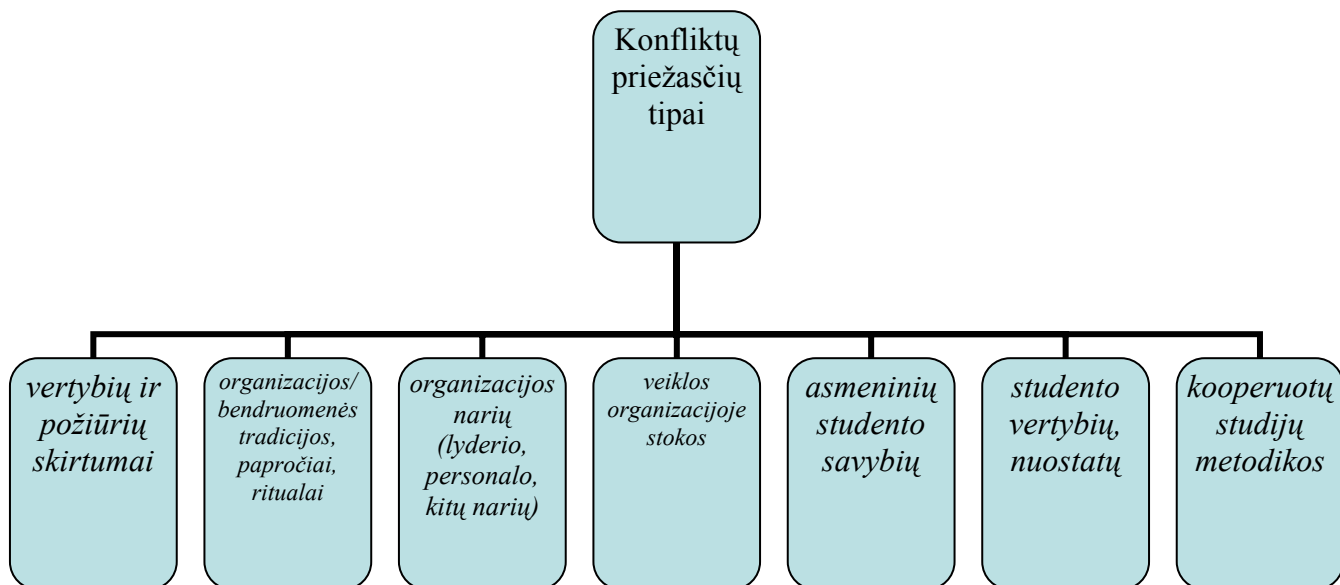
*Pažangiam lygyje studentas **buvo vertinamas** organizacijos narių asmeniškai ir gebėjo pateikti vertinimo vertybines priežastis. Apklaustųjų manymu, organizacijos nariai studentus vertino dėl atvirumo, nekonfliktiškumo, kitų asmeninių savybių. Anot studentų, organizacijos narių vertinimas nepriklausė nuo studentų religinio įsitikinimų ar ideologijos.*

„Jie reagavo, jie buvo pakankamai draugiški, na ir tie patys suprato, kad yra mūsų skirtingos vertybės vardan gero gyvenimo, visa tas daiktiška man yra realu, stengiesi gyventi su šiais dalykais. Jie skatina antimaterializmą skatina vienas su kitu, savo bendruomenėje, o tas požiūris buvo pakankamai draugiškas, atviras jų į mus, į mane, nebuvo jokių konfliktų, nesijautėm nepripažįstami, kaip asmenys, mus vertino, nors mes buvo šiuo požiūriu netikintis.“ (2 i.p.) / „Na iš tų galbūt diskusijų, jie susidarė nuomonės apie mus tris. Ir iš pačio galbūt bendravimo... Na kaip ir minėjau jie nelabai reiškia kažkokias emocijas ir apie tam tikrus blogus dalykus jie nešneka. Jie kitu atžvilgiu moka išaiškinti tą dalyką, kad čia yra gerai ar blogai. Tai galbūt jie neišreiškė kažkokios emocijos, kad tu čia kažkoks blogas ar kažkoks tai. Galbūt įvardino tam tikras mano asmenines savybes, kurias, na gal sakykim – drąsiai galiu gal kažką daryt, ar kad ateitį jau kažką tai žiūriu. Nu jie gal sakau, porą sakinių užsiminė per visą tą laikotarpį. O vėliau per diskusijas atsiskleidė kiekvieno nuomonė kaip žmogaus, o ne kaip jėzuito.“ (19 i.p.)

Kritinis/kultūrinis sąmoningumas, anot M. Byram (1997) yra apibūdinamas, kaip gebėjimas remiantis daugeliu kriterijų kritiškai vertinti perspektyvas, praktikas ir veiklos produktus savo ir kitose kultūrose bei šalyse. Tačiau tyrime išaiškėjo, jog ši TK struktūrinį elementą yra sunku įvertinti atliekant kokybinį tyrimą su tokia studentų amžiaus grupe (20-24 m.). Tuo labiau, kad literatūroje yra pabrėžiama, jog kritinis/kultūrinis sąmoningumas yra vystomas visą gyvenimą.

4.6. Tarpkultūriniai konfliktai: priežastys, tipai, sprendimo būdai

Atliekant interviu protokolų analizę didelis dėmesys buvo skirtas studentų konfliktams su priimančia organizacija (Paveikslas Nr.20). Įvykę nesusipratimai, problemos ar konfliktai galėjo turėti didelę reikšmę studentų nuostatų ir gebėjimų raiškai bei ugdymui. Taip pat buvo svarbu atskleisti kaip studentas reaguoja į pakitusią situaciją ir bando išbėsti ją savo iniciatyva ar naudodamasis kitų pagalba (Paveikslas Nr.21).

Paveikslas Nr. 20. Konfliktų priežasčių tipai.

Konflikto samprata skirtinguose šaltiniuose yra įvairiai apibūdinama ir interpretuojama. Daugelyje apibrėžimų kalbama apie įvairius konfliktų aspektus: emocijų, nuostatų, vertybių, tikslų, interesų. Pateikusi nemažai konflikto sąvokos apibrėžimo pavyzdžių, V. Targamadžė (2006) pastebi, kad tarp įvairiausių konfliktų sampratos traktuočių pastebimi du labai skirtingi požiūriai. Laikantis vieno, konfliktai yra destruktivūs ir vengtini, laikantis kito, tinkamai valdomi konfliktai gali atnešti naudos. Šis pastebėjimas yra svarbus ir nagrinėjant konfliktus tarpkultūriniu aspektu.

Ypač daug tyrimų pasaulyje yra atliekama remiantis lyginamuoju metodu, kai konfliktų skirtumai išryškunami, atsižvelgiant į tarpkultūrinius ypatumus. Tokius tyrimus yra atlikę S. Ting-Toomey, G. Gao (1994), K. Ohbuchi, Y. Takahashi (1994), G. Hofstede (1997), J. Oetzel, S. Ting-Toomey, T. Masumoto, Y. Yokochi, P. Xiaohui, J. Takai, R. Wilcox (2001), S. Potsch-Ringeisen (2006) ir kiti autoriai.

Šiame darbe atliekamo tyrimo aspektu svarbi yra M. Lee (1998), kuri tyrinėja požiūrį į konfliktus organizacijose remdamasi tarpkultūriniu aspektu. Autorės nuomone, konfliktai organizacijose yra svarbi gyvenimo dalis. Jie gali būti suvokiami kaip organizacijos ir asmenybės

mokymasis keičiantis ir vystantis. Tačiau, priešingai šitam požiūriui, konfliktai gali būti suvokiami ir kaip labai problemiškas dalykas.

Interviu protokolų analizės metu buvo išskirti keli tarpkultūrinių konfliktų priežasčių tipai. Dažniausiai konfliktai kildavo dėl:

- *vertybių ir požiūrių skirtumų*. Labai ryški tarpkultūrinio konflikto dimensija tai požiūrių į lytinius ir socialinius vyro-moters vaidmenis bei seksualines mažumas neatitikimas. Dėl kai kurių bendruomenių kategoriško požiūrio į moterį kaip „šėimos židinio kurstytoją“, „gimdytoją“, rodančią besąlygišką pagarbą vyrui ir tradicijai ar dėl atvirai reiškiamos homofobijos studentai bandydavo reikšti savo nuomonę, kuri dažnai būdavo sukritikuojama, kaip neatitinkanti šventraščiuose skelbiamos tiesos. Dar vienas konfliktų aspektas, tai, studentų manymu, pernelyg stipriai išreikštas religingumas ir jo demonstravimas.

„Ir lyčių santykiai, žodžiu paaiškinimas toks, vyra gerai moteris kalta, eina pas kitas, moteris kalta, nes šėimos židiny. Tai vat aš labai ginčijausi, kad moteris nekalta, jei vyras geria. Tai paskui į mane skersai žiūrėjo kurį laiką. Kategoriški jie labai, ne, ne, juk parašyta Bhgavatgitoje. Kaip galima kritikuoti, kas parašyta. Juk Dievas parašė.“ (4 i.p.) / „Stengiesi juos priimti ir viskas, pagrindinės problemos pas krišnaitus, tai dėl ideologijos, jie nepasisako už abortus, jie homofobai, pasisako prieš eutanaziją, <...>(12 i.p.) / „Galiu aš pasakyti. Tai problemos tokios ir buvo, mes mąstom visiškai kitaip, ir mūsų tas tikėjimas nu ką žinau, kaip diena nuo nakties, skiriasi. Žmonės įsitikinę, kad žemėj bus rojus, kai gyvenasi susimetę, ten žemėj rojaus nebus. Nu vienu žodžiu... Mums buvo sunku toleruoti tai... Nu sunku, jiems priimti tą mūsų nuomonę, kad mes kitaip mąstom.“ (16 i.p.) / „Pagrindinis abejonių ir vertybinių skirtumų sukėlęs klausimas, buvo moters ir vyro lygybės klausimas, kuris mane kiek papiktino, taip pat kilo klausimas, kodėl geri žmonės visada kenčia, o blogi būna laimingi, kodėl Dievas leidžia tokią neteisybę.“ (17 i.p.) / „Labiausiai buvo pikta dėl jų pažiūrų. Kad jie nekenčia homoseksualizmo. Ar tas pastovus religingumas kiekvienoj srity. Tas dievo aukštėjimas – man tai nėra suvokiama.“ (23 i.p.) / „Kaip ir minėjau tai pagrindinė problema buvo požiūris į tikėjimą. Buvo bandoma įteigti savo nuomonę ir priversti mane patikėti tuo kuo aš netikiu, neatsižvelgiant į mano įsitikinimus. Aš jų jiems nepateikiau, bet vėliau teko paaiškinti.“ (31 i.p.)

- *Organizacijos/bendruomenės tradicijų, papročių, ritualų*. Studentai dažniausiai religinėse, uždaraus tipo, sektantiškumo bruožų turinčiose organizacijose susidūrė su jiems neįprastais meldimosi ritualais, kuriuos buvo prašomi atlikti kartu su bendruomenės nariais.

„Man pagrindinis buvo dainavimas. Neturiu klausos. O tokio atsakymo neužteko, nes iš tikrųjų neturiu klausos. Dainuoju, kaip Minedas jaučiu. Tai vat tokio pasakymo neužteko, nes visi žmonės gali dainuoti. Paskui neužteko pasakymo, kad mes šito nevalgom, nes mes tai nevalgom. Ne, ne, tai kaip čia nevalgot, čia viskas valgoma, tai jie taip padarė.“ (4 i.p.) / „Kas man nelabai patiko, tai kai mes pirmą kartą atėjom – tai jie pasakojo šiaip apie krišnaitus ir jų mantra, ir mes dainavom pirmą kartą. Ir paskui jie norėjo, kad ir toliau mes dainuotume. Kai ateinam sudainuojam ir prasideda. Ir tada pagalvojom, kad mums visai nepriklauso dainuot ir mes nenorim. Ir tada mes sakydavom, kad mes nedainuosim. Ir tas visada jausdavosi, nors ir buvom susitarę, kad nedainuosim.“ (22 i.p.) / „Dar man buvo keisti jų meldimosi papročiai. Jie nesiklaupia, o atsistoja, rankas iškelia. Čia tokia bendruomenė uždaresnė, mažesnė. Jie reiškia savo emocijas rankų pakėlimais tą vidinį jaudulį. Tas dainavimas jaučias, kad iš širdies. Tačiau aš tikrai to nesupratau ir mane tas baisiai erzindavo.“ (23 i.p.) / „O dėl mantrų kalbėjimo tai dar kelis sykius bandė priversti, bet kai aš pažiūrėdavai tai surasdavo visokių priežasčių kodėl nedainuojam.“ (24 i.p.)

- *organizacijos narių (lyderio, personalo, kitų narių)*. Studentams lankantis organizacijose kilo sunkumų bendraujant su atskirais konkrečios bendruomenės

nariais. Konfliktinės situacijos susidarydavo dėl vadovų, personalo, organizacijos narių neigiamo požiūrio į demonstruojamą iniciatyvumą ar formalumus, kurie turėdavo būti atlikti praktikos metu.

„Etnokultūrinė bendruomenė mums iš turinio liko aišku, kad jos lyderis, baisiausiai nepatenkintas, kad atėjom ketvirtam kurse. Niekad gyvenime nesidomėjom ir nemokam jokių instrumentu groti. Tapom tokie ale nevykėliai. Bet taip neišreiškė, bet kartais, ir instrumentu mes nemokam, dainuot nemokat, tai Jūs ir esat tokie.<...> O etnokultūrinės organizacijos lyderis, pasipiktinęs buvo ir mumis, ir universitetu ir visuom kuom.<...> Buvau sugalvojęs temą, nuo pradžių iki pabaigos buvau pasirašęs kalbą ir įžanginę, ir jie išmoko, ir pasiruošęs kalbėti, užvesti visus, kad visiems būtų įdomu, sudominti, organizavau, skambinau su visais susitariau. Po savaitės skambino, pasiklausti, ar viskas gerai, man sako, kad ne, mums skambino bendruomenės pirmininkas, ir viską apvertė aukštyn kojom. Tai, kai mes nuėjom į tą renginį, tai mums buvo pasakyta, kad aš aukščiausias, ir jeigu aš gausiu kalbėti, tai tik labai trumpai, taip ir buvo. Tai vat liko, va tokia problema.“ (11 i.p.) / „Vaikai aišku ateina pasisveikina, būna su mums bendrauja, bet iš organizacijos tų pačių narių tų direktorės ir pedagogų, mes matėm, kad nesam laukiami ir tas noras kažką dirbti palapsniui mažėjo, todėl ir tų renginių sumažėjo, todėl mes ir tos veiklos nesiruošėm, liko tik bendravimas su vaikais.“ (14 i.p.) / „O senelių namuose nelabai norėjosi eiti, nes patys seneliai buvo pavargę ir nenorėjo su tavim bendrauti. Darbuotojų kolektyvas visada užsiėmė, neturėdavo daug laiko. Senelių namuose daugiausia su seneliais bendravom. Tik pirmą dieną kai norėjom sužinoti istoriją su direktore. O daugiau dar teko su viena slauge pašnekėt. Daugiau ten nelabai kas ir bendrauja.“ (27 i.p.)

- *veiklos organizacijoje stokos.* Analizuojant interviu protokolus pastebėtas gana dėsningas reiškinys, kai dėl organizacijoje nevykdomos veiklos kyla įtampa tarp studentų, kurie turi atlikti tam tikras užduotis ir bendruomenės narių, kurie nerodo iniciatyvos ar noro papildomai atlikti tai ko anksčiau nebuvo daroma. Šis konflikto tipas galėtų būti apibūdinamas kaip pasyvus.

„Ir manau galim pridurti, kad tie konfliktai yra vidiniai. Mes politinėj partijoj viską darėm, kaip ir priklausom, stengėmės įsitraukti į bendruomenę, bet ten nebuvo, kur įsitraukti, ten nebuvo veiklos.“ (5 i.p.) / „O su valstiečiais tai nieko gero negaliu pasakyti, nes toks susitikimų buvo labai mažai. Gal dalykas buvo tas, kad pas juos veiklos nebuvo, gal jie neturėjo savo būstinės, jų narių buvo labai mažai, išryškėjo toks dalykas, kad tai partijai priklausom tam tikri Šiaulių įstaigos darbuotojai, tai vat toks yra. Realiai reikėjo daryti, tai kas privaloma, iniciatyvos nerodė ir susidomėjimo nerodė.“ (12 i.p.) / „Man tai problemų buvo ten ir ten. Pirmiausiai tai, didžiausia problema su „Mūsų draugu“, nesutapo interesai, ir neatlikinėjom tų visų užduočių. O su Jaunimo Sąjunga tai, kad didžiausia problema suderinamumas, kad mes norėjom, kaip ir tikėjomės, kad mes padėsime jiems organizuoti veiklą, bet turėjom laukti iš pačių narių, kad jie mums padėtų. Sunkiai sekėsi prikalbinti, kad kažką kartu veikti.“ (14 i.p.)

- *asmeninių studento savybių.* Kai kurie studentai jautė didelį diskomfortą atlikinėdami tam tikras organizacijos ar dėstytojo pavestas užduotis dėl savo asmeninių savybių (pvz. nepasitikėjimo savimo, sociofobijos).

„O Komunikacijos vartuos man problemų nebuvo. Nepatiko man tos užduotys, čia buvo mano problema, kad aš per save negalėjau perlipti. Todėl, kad davė sąrašą, liepė skambinti visoms Mažeikių rajono mokyklų direktoriams. Aš šiaip nemėgstu skambinti, o čia svetimiems, išaiškinti, kad kažkokia tai organizacija, ai nežinau, pjaudavau grybą...Ai dar kai į mokyklą reikėjo eiti...“ (16 i.p.)

- *studento vertybių, nuostatų.* Didelę įtaką konfliktinėms situacijoms turėjo pirmasis studento išpūdis nuėjus į organizaciją. Dažniausiai tam tikras kultūrinis šokas ilgesnį laiką būnant bendruomenėje praeina, tačiau kai kuriais atvejais jis išlieka iki galo tokiu būdu sukeldamas tam tikrą trintį dėl studento išankstinių nuostatų.

„Apie Caritą, sakau man... Aš manau, su Caritu gal būtų toksai, kad buvo asmeniniai nusistatymai, toksai nuėjus susipažinus, pačio pirmo blogo išpūdžio susidarymas ir po to nesugebėjimas, jo labai greitai pakeisti, gal tai irgi sudarė problemų, nes sakau pas juos yra vertybės vienos, pas mus kitos. Iš esmės mes nieko negalėjom iš jų reikalauti, nes mes nežinom, kaip jie auga, ir ką jie daro. Mes esam kitokioj aplinkoj užaugę, todėl buvo kultūrinis šokas nuėjus tikrai.“ (13 i.p.)

- *kooperuotų studijų metodikos.* Galiausiai studentai išskyrė dėl metodo kilusias problemas. Organizacijų nariai ir patys studentai turėjo pernelyg mažai informacijos apie pagrindinį tokios praktikos tikslą, dėl ko kildavo nesusipratimai ir nežymūs konfliktai tarp abiejų pusių. Tačiau reikia pabrėžti, kad tai nebuvo tarpkultūriniai konfliktai.

„Aš dar galėčiau pridurti, kad problema - kooperijos sistemos problema, nes aš manau, kad organizacijai, darbuotojams, nebuvo iki galo išaiškinta tiesiog, ar nebuvo informacija suteikta, kad mes iš tikrųjų ne realią praktiką atliekam, o pagrindas yra kaip stebėti viską, tirti tą veiklą, o ne patiems kažkokį realų darbą atlikti, aš taip manau.“ (15 i.p.) / „Tokių konfliktų gal ir nebuvo, tiesiog mes nebuvom labai informuoti, ką mes tenai turime veikti. Ir kokios yra tenai mūsų teisės ir pareigos. Nes kiek mes buvome girdėję, kažkokių tai fizinių darbų mes neprivalėjome atlikti. Todėl iš pradžių mums kilo klausimas dėl tos bibliotekos tvarkymo – ar mes ten privalome ją tvarkyti ar ne.“ (20 i.p.)

Analizuojant tarpkultūrinių konfliktų sprendimo būdus, kuriuos taikė studentai, būtina paminėti, jog konfliktai gali būti sprendžiami tiesiogiai ir netiesiogiai. Sprendžiant konfliktą tiesiogiai, paprastai dalyvauja nešališkas trečias asmuo. Jis gali užjausti, prisiimti atsakomybę už konflikto sprendimo kokybę. Tačiau rasti tokį neutralų asmenį gana sunku, kur kas daugiau tokių, kurie pasirengę palaikyti vieną ar kitą pusę. Anot A. Lekavičienės (1993), netiesioginių konflikto sprendimo būdų yra keletas. Pavyzdžiui:

1. „jausmų išliejimo“ principas;
2. „pozicijų pasikeitimo“ principas (konfliktuojantys paprašomi „persikūnyti“, susikeisti pozicijomis ir ginti jau priešingą poziciją. Tai sunkus, bet labai veiksmingas būdas);
3. „agresijos apnuoginimo“ principas (konfliktuojančius patartina nepastebimai suvesti, kad jie padiskutuotų, pažaistų, pasportuotų ir pan.);
4. „opponento priverstinio klausymo“ principas (paprastoma pakartoti ką tik girdėtą „priešininko“ repliką; tada oponentai ne tik išgirsta vienas kitą, bet ir išmoksta įsiklausyti į savus žodžius);
5. pajuokavimo principas (jei konfliktas nėra per daug įsišaknijęs, vertėtų viską nuleisti juokais (Lekavičienė, 1993)).

Tarpkultūrinis tarpininkavimas yra įdomus ir sudėtingas konfliktų sprendimo metodas. Apie tarpkultūrinę mediaciją yra kalbama tada, kai konfliktas yra esmingai įtakotas konflikto dalyvių kultūrinių skirtumų. Čia esama keletu komunikacijos lygmenų. Reikia ne tik išspręsti konfliktą,

tačiau ir iš pradžių konflikto dalyviams vienam kitą pažinti ir mokytis suprasti. Konflikto tarpininkui keliami taip pat dideli reikalavimai, jis turi pasižymėti tarpkultūrinėmis kompetencijomis.

Tikrai konstruktyviam elgesiui tarpkultūriniuose konfliktuose yra svarbu: konkrečios žinios apie kultūras, empatija, dėmesys, pagarba skirtumams, interakcijos gebėjimai, pavyzdžiui, pasisveikinimas ir kitos formos, kurios veikia kultūroje (Glasl, 2005).

Tarpkultūrinius konfliktus taikant pozityviai gali vykti netgi tarpkultūrinis ugdymas, kurio metu įgyjamos tarpkultūrinės kompetencijos (Schramkowski, 2001). Taigi pasidaro įmanomas kitos kultūros pažinimas ir supratimas.

B. Schramkowski (2001) išvelgia kelis galimus tarpkultūrinio tarpininkavimo atvejus:

1. Konflikto dalyviai priklauso skirtingoms kultūrinėms grupėms, o tarpininkas priklauso dar kitai kultūrinei grupei.
2. Konflikto dalyviai priklauso tai pačiai kultūrinei grupei, tarpininkas priklauso kitai kultūrinei grupei.
3. Konflikto dalyviai priklauso skirtingoms kultūrinėms grupėms, tarpininkas priklauso vieno iš dalyvių kultūrinei grupei.

Interviu protokolų analizės metu išskirti keli tarpkultūrinių konfliktų sprendimo tipai, juos siejant su pačio studento gebėjimu spręsti esamą situaciją:

- *studentas negeba spręsti iškilusių problemų organizacijoje.* Buvo susidurta su religiniais ritualais, kurie privertė studentą pasimesti ir netipinėje situacijoje nebuvo priimtas sprendimas, kuris valdytų padėtį.

“Čia galbūt būtų vidinės tos problemos, su jausmais daug maž. Kai dalyvavau pamaldose, ten buvo ekumeninis susitikimas, tai nežinojau, kaip elgtis. Jie ten šlovina tą Dievą, ar man kartu giedoti tas giesmes, ar atsistoti, ar daryti kažką kitaip. Tai tokios buvo mano vidinės problemos” (5 i.p.)

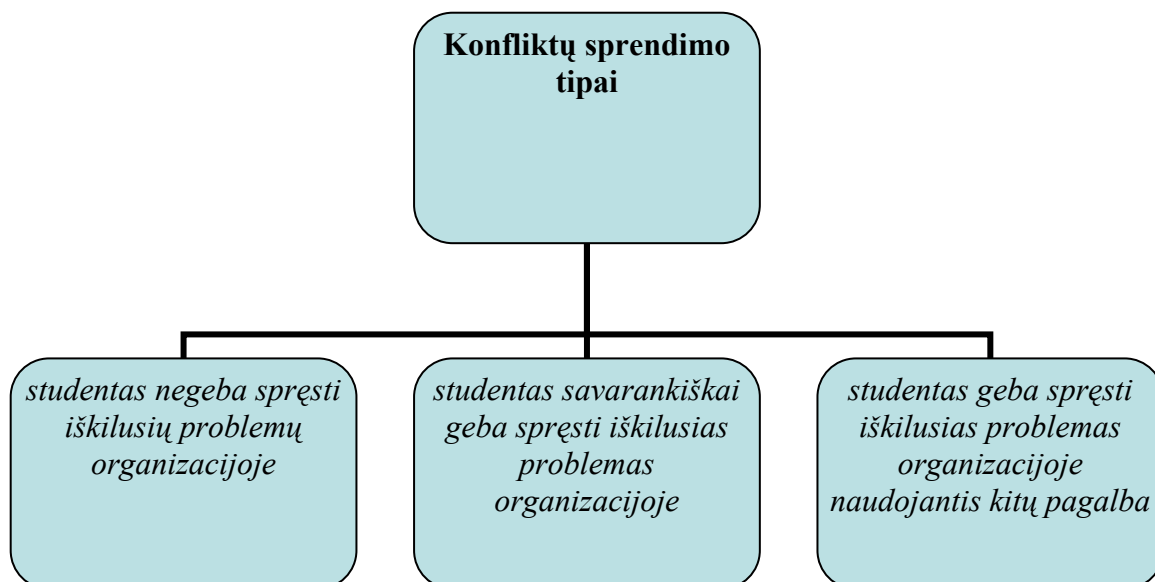
- *studentas savarankiškai geba spręsti iškilusias problemas organizacijoje.* Studentai kilusius vidinius ir išorinius konfliktus stengėsi išspręsti patys juos ignoruodami, keisdami požiūrį ar prisitaikydami prie probleminės situacijos.

„Problemų su jais galima sakyti <...> nepatyriau ir viską, niekas man nepadėjo išspręsti kažkokių problemų, galbūt vidinės kažkokios buvo problemos manyje, bet pati susitvarkiau.“ (1 i.p.) / „Tiesiog save viduje pats išsisprendžiau dėl lyderio konflikto, kiek supratau tokie žmonės kaip mano anksčiau minėtasis lyderis yra labai susireikšminęs. Tiesiog į tokius žmones nereikia kreipti jokio dėmesio ir konfliktas išspręstas. Tiesiog ignoravimas, nes spręsti ginčiais, čia neišeitė.“ (2 i.p.) / „Kas padėjo spręsti problemas, tai pati sukėliau, pati išsisprendžiau. Na man pasakė, kad turiu dainuoti, aš pasakiau nedainuosiu, ir ką man padarysit. Na tai sako nieko. Kadangi kiekvieną dieną reikdavo dainuoti, tai aš jiems neliečiau dainuoti Pulkim ant kelių visi. Na įdomūs asmenys iš tikrųjų, pati susipykstu su savim, pati susitaikau, nes nėra kitos išeities, nes jie yra kategoriški. Pasipyksti, pasinervuoji ir baigiasi.“ (4 i.p.)

- *studentas geba spręsti iškilusias problemas organizacijoje naudojantis kitų pagalba.* Analizuojant interviu protokolus pastebėtas gana svarbus tarpkultūrinio tarpininko

vaidmuo iškilus konfliktams. Siekiant išspręsti susidariusią situaciją studentai kreipdavosi į dėstytoją, projekto metodininką, organizacijos narius (personala, vadovą, psichologą, kunigą).

„Iš pradžių problema buvo, kad partija mūsų nepriima, tai mes kreipėmės į savo dėstytoją, kuri labai greitai per pora minučių išsprendė šią problemą, paskambinus Modestui, o šis paskambino, kam reikia.“ (6 i.p.) / „Turbūt padėjo keletas bendruomenės narių, kurie įsiterpė. Jūs neįsivaizduokit, kad tarp mūsų konfliktas vyko. Jis atėjo taip pasakė, kadangi esam tik svečias ten, nuolankiai su tuo sutikau. Jis man į tai ir atsakė, kad daugmaž mano kompetencijom nepasitiki. Ir po viso šitono renginio, priėjo keletas narių, ir paklausė, kaip jautiesi, čia viskas gerai, kad pakalbėjai nors ir trumpai.“ (11 i.p.) / „Valstiečių liaudininku atveju, tai man padėjo dėstytoja, bent jau vieno dalyko, nes ta dėstytoja nebuvo jokio kontakto, ji patardavo, kaip būtų galima išspręsti problemas.“ (12 i.p.) / „Iš esmės Carite labai padėjo vadovė Rima, ji yra iš tiesų nuostabiausias žmogus pasaulyje, <...>“ (13 i.p.) / „Tai socialdemokratų jaunimo sąjungoj tai padėjo visų pirma pirmininkas Šedžius, ir finansiškai padėjo. O „Mūsų drauge“ tai niekas nepadėjo, pačios sprendėm problemas, ir galvojom, ką daryti ir visada neigiamų vertinimų ir neigiamų pastabų sulaukėm.“ (14 i.p.) / „Kilusias problemas dažniausiai padėdavo išspręsti asmuo, kuris buvo atsakingas už vaikų laisvalaikio užimtumą. Tačiau kartais tekdavo pagalbos kreiptis ir į ateinančią psichologę, bei kunigą.“ (17 i.p.)

Paveikslas Nr.21. Konfliktų sprendimo tipai.

Apibendrinant, galima teigti, jog studentai lankydami bendruomenėse pagal kooperuotą studijų metodą susidūrė su įvairaus tipo tarpasmeninėmis ir tarpkultūrinėmis konfliktinėmis situacijomis, kurios bent jau iš dalies galėjo įtakoti TK raišką ir ugdymą. Tačiau reikia pabrėžti, kad sunku atskirti tarpasmeninį, tarpkultūrinį ir socialinį konfliktą dėl situacijų dviprasmiškumo ir kontekstualumo. Taip pat buvo identifikuotas studentų gebėjimas spręsti problemas naudojantis konfliktų sprendimo tarpininkais, kurie dažniausiai buvo įvardijami kaip bendruomenių nariai, dėstytojai ar kt.

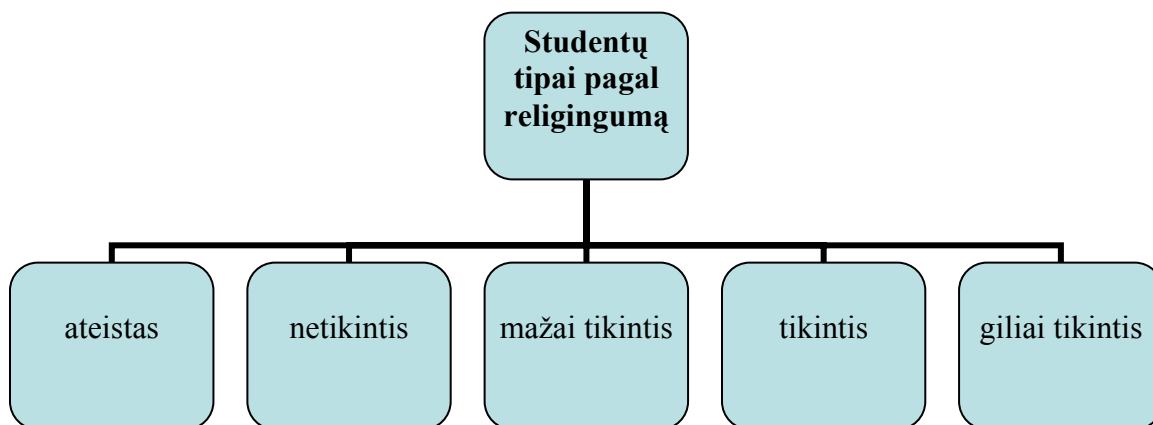
Vis dėlto bendra visų interviu protokolų atskleistų rezultatų tendencija buvo tokia, jog tarpkultūriniai konfliktai kildavo labai retai, dėl galimai kelių priežasčių. Pirma, dėl veiklos organizacijose stokos, kai studentai atlikinėdavo tik privalomas, formalias, užduotis neįtraukdami į

organizacijos ar bendruomenės veiklą. Antra, dėl daugumos organizacijų tipų specifikos: kai kurios socialinei, politinei ar kultūrinei grupei priskirtos bendruomenės savo tradicijomis, ritualais, vertybėmis nesiskyrė arba skyrėsi nežymiai studento atžvilgiu ir todėl nebuvo aiškaus vidinio arba išorinio konflikto.

4.7. Studentų tipai pagal religingumą

S. Matakaitė (2003) analizuodama individualų religingumą, teigė jog vienas iš šiuolaikinės visuomenės religinio gyvenimo bruožų yra tai, kad individai vis dažniau religingumą laiko asmeniniu reikalu. Bažnytinis religingumas, kuris nusako individų elgesį, susijusį su bažnytinėmis institucijomis ir yra apibrėžtas kultūros, praranda savo ankstesnę reikšmę¹². Vis dėlto bažnytinis religingumas turi įtakos formuojant individualų religingumą, kuris, anot T. Luckmann (Berger, Luckmann, 1999), ne visada atitinka institucinio religingumo prasmų sistemą.

Interviu protokolų analizė atskleidė, kad tik religinėse bendruomenėse itin stipriai pasireiškė studentų religinis identitetas. Todėl tyrimo analizėje buvo išskirti penki pagrindiniai studentų tipai pagal religingumą: *ateistas, netikintis, mažai tikintis, tikintis, giliai tikintis* (Paveikslas Nr.22).

Paveikslas Nr. 22. Studentų tipai pagal religingumą.

Vienas iš tokių studentų tipų yra **ateistas**. Tokio studento tipo pagrindą sudaro netikėjimas religinės bendruomenės, Jehovos liudytojų, Dievu – Jahve. Respondentas paminėtą religinį skirtumą laiko pagrindiniu skirtumu jį skiriančiu nuo Jehovos liudytojų bendruomenės.

¹² Pagrindiniai Bažnytinio religingumo bruožai: stiprus ir emocionalus prisirišimas prie „tėvų tikėjimo“; intelektualinio pagrindo ir refleksijos religinei doktrinai trūkumas; savita moralė, kuri labiau akcentuoja apeigų ir ritualų vyravimą, nei evangelijos idėjas; ritualizmas, pasireiškiantis masiniuose dalyvavimuose, religinėse praktikose; stiprus ryšys su parapija kaip su lokale bendruomene.

„Dėl Jehovos liudininkų, skirtumai yra tokie, kad bendravimo, kad lįščiau ir kalbėčiau apie savo asmeninį gyvenimą, nors esu pakankamai draugiškas, draugų daug turiu, bet. Beje yra religiniai skirtumai, skirtumai yra aš praktiškai esu ateistas, o jie ten Jahvė tiki.“ (11 i.p.)

Tyrimo analizės metu išryškėjo kitas studento tipas pagal religingumą, kurį galima apibrėžti kaip **netikintį**. Vienas iš tokio studento tipo pagrindinių bruožų yra smalsumas stebėti kitos religinės bendruomenės gyvenimą. Taip pat kita išryškėjusi savybė yra ta, kad respondentai priskiria save praktikuojantiems katalikams, kuriems katalikybė buvo „primesta“ tėvų, senelių. Todėl studentai ir yra netikintys, nesivadovaujantys katalikiškos bendruomenės dogmomis.

„Kadangi pats esu netikintis, man šitoj bendruomenėje yra labai įdomu, pažiūrėti kitų žmonių požiūrį į religiją ir tikėjimą.“ (2 i.p.) / „Taigi iškilus tokiems klausimams supratau, kad esu visgi kaip ta dauguma – tik praktikuojanti katalikė. Bet manau, kad joks žmogus negali visiškai gyventi pagal katalikiškos bendruomenės nustatytas taisykles, elgtis sąžiningai, neturėti blogų minčių ir abejonių tiek Dievo, tiek kitais religiniais klausimais.“ (17 i.p.) / „Formaliai aš esu katalikė. Aš pati savęs ieškau. Ta katalikybė man yra suteikta, aš negalėjau pasirinkti, mano tėvai mane pakrikštijo. O kada atėjo laikotarpis, kai mama mane vertė į bažnyčią, aš nesupratau kodėl turiu, nes tų pamokslų niekad nesiklausiau.“ (23 i.p.) / „Kaip ir dauguma lietuvių esu katalikė. Čia jau tėvai pasistengė. Bet dabar tėvai nespaudžia, o kokie seneliai neturi teisės nes patys į bažnyčią neina.“ (24 i.p.)

Dar vienas išryškėjęs studento tipas pagal religingumą yra **mažai tikintis**. Tokie studentai savęs nelaiko nei ateistais, nei stipriai tikinčiais katalikais. Respondentai aiškina religiją racionaliai, netikėdami jos antgamtiniais reiškiniais.

„O pas mane visada ta įtampa išlieka, kadangi aš esu katalikė, tačiau Biblija nesivadovauji.“ (8 i.p.) / „Aš nelaikau save katalike, tikinčia, bet nelaikau ir ateiste, kad pas juos lankantis aš pasakyčiau, kad tikrai esu katalikė, nelabai, kas pasikeitė tiesiog. Aš tik tą pačią religiją racionaliau aiškinu, įsivaizduoju ir man tie antgamtiniai dalykai nelabai priimtini, kad po jų pasakojimų nelabai kas pasikeitė.“ (12 i.p.)

Interviu protokolų analizė atskleidė **tikinčio** studento religinį tipą. Šio tipo studentai išlaiko religinį (pvz. katalikišką) identitetą būnant kitoje religinėje bendruomenėje (pvz. Jehovos liudytojų) krikščioniškas dogmas bei jų laikosi.

„Tai vat supratau, kad esu krikščionė, kad jau į jokus Jehovos liudytojus neisiu. Įdomu studijuoti, tyrinėti, nekeisčiau to, tai ne man, ne mano stichija, gal labiau tikinti pasidariau, nes buvo noras apginti savo tikėjimą, savo religiją.“ (4 i.p.) „Prieš einant į organizaciją aš apie ją nieko nežinojau, tai nebuvo jokios išankstinės sampratos, nuostatos, tik buvo ta, kad aš esu krikščionė tikinti ir žinojau visas tas krikščioniškas dogmas.“ (18 i.p.)

Vieno respondento tipą galima būtų pavadinti kaip **giliai tikintį**. Toks studentas praktikuoja katalikybę, atlieka religinius ritualus (pvz. rožančiaus kalbėjimas), švenčia tradicines, religines šventes. Apklaustasis įvardija, kad buvimas kitoje religinėje bendruomenėje dar labiau sustiprino jo religinio (pvz. katalikiško) identiteto formavimąsi.

„Aš esu katalikė, bet tik per šventes einu į bažnyčią. Bet tai tikėdavau visą laiką tuo dievu. Niekas manęs nei vertė nei ką. Ir rožančių kalbėdavau. Bet ta organizacija mane labai pakeitė, net baisu darosi. Dabar pati su mielu noru einu į bažnyčią.“ (25 i.p.)

Apibendrinant galima pastebėti, jog apklausti studentai turi gana kritinį požiūrį į religingumą ir jo elementus, tokius kaip tikėjimas antgamtiniais reiškiniais, stebuklais ar Dievo neklystamumu. Daugeliu atveju nebuvo išreikštas studentų religinis identitetas, nes jų manymu religinės pažiūros buvo „duotos“ tėvų, senelių ar kitų artimųjų. Vis dėlto daugelis studentų save priskiria katalikams, tačiau išryškinami (sau priskirdami) ne religinio identiteto bruožus, o kultūrinio identiteto, kuriam būdinga tam tikra katalikiška pasaulėžiūra, vertybių sistema, tradicijos ir papročiai. Tikinčių ir giliai tikinčių studentų tipai pagal religingumą, išsiskyrė konfliktiškumu su kitų religinių identitetų bendruomenėmis. Ir atvirkščiai, ateistinio ir mažai tikinčio religingumo tipo atstovai palaikė tarpkultūrinį dialogą su įvairaus tipo bendruomenėmis.

4.8. Studentų veiklos pobūdis ir intensyvumas organizacijoje

Analizuojant studentų veiklą organizacijose/bendruomenėse išryškėjo keturi studentų veiklos tipai pagal studentų veiklos pobūdį ir intensyvumą organizacijose: *organizacijoje nebuvo vykdoma jokia veikla, organizacijoje buvo vykdoma tik planinga veikla, organizacijoje buvo vykdoma ne tik planinga, bet ir papildoma veikla, organizacijoje buvo vykdoma ne tik planinga ir papildoma, bet ir studento inicijuota veikla.*

Pirmo tipo organizacijos daugiausiai yra politinės, **kuriose dažniausiai nebuvo vykdoma jokia veikla.** Studentai įvardijo tokios veiklos nebuvimo priežastį kaip organizacijos narių motyvacijos, vadybinių (pvz. *laiko ir vietos derinimas dėl susitikimų*). gebėjimų trūkumas.

„Politinėj partijoj galim sakyti, kad nieko neveikėm.“ (6 i.p.) / „Su valstiečiais liaudininkais praktiškai nieko, labai stengdavomės jų ieškoti ir pagauti dėl susitikimų.“ (12 i.p.).

Interviu protokolų analizė išryškino, jog kai kuriose **organizacijoje buvo vykdoma tik planinga veikla.** Studentų veiklos pobūdis priklausė nuo organizacijos/bendruomenės taisyklių (pvz. *Bgahavatgitos ištraukų skaitymas ir interpretavimas*), ritualų (pvz. *Hare Krišna maldos dainavimas*), vidinės tvarkos (pvz. *politinės partijos posėdžių stebėjimas*) ir vykdomų renginių (pvz. *viktorinos organizavimas*). Studentų pagrindinis tikslas buvo rinkti informaciją apie organizaciją, jos veiklą, vertybes ir problemas bei stebėti bendruomenės vidinę tvarką.

„Iš pradžių veikla buvo tokia paprasta: mes ateidavom, visą laiką ateinant reikėjo sudainuoti Hare Krišna, visą laiką kiekvieną kartą ir tada vykdavo tokie pokalbiai. Jie pasakodavo, skaitydavo jų knygą Bahavatgitą ir tada bandydavom kažkokią ištrauką paanalizuoti. Po to jie visą laiką sakydavo Jūs klauskit, ką Jūs norite apie mus sužinoti ir na daugiausia klausinėdavom, diskutuodavom su jais. Aš stengiausi veikti tai, ką jie man siūlo. Pvz., stengiausi, man buvo smalsu sužinoti, išbandyti, jeigu jie man pasiūlo groti su cimbolais, pamoko pagal tuos ritmus, būti toks kaip širdies plakimas, tai aš ir pagrodavau ir padainuodavau Hare Krišna.“ (1 i.p.) / „Aš interviu ėmiau. Pagrindinė veikla, man

reikėjo informacijos išgauti, surinkti informaciją, kodėl paliko savo šalį dėl kokių priežasčių, kaip jie jaučiasi Lietuvoje. “ (3 i.p.) / „Daug veikėm. Pirmiausiai, dainavom, valgėm, bet tas valgymas buvo su ceremonijom. Labai daug iš tikrųjų stebėjimo tyrimo, nes pirma pažintis buvo atėjo krišnaitų, ten buvo patiestas toks užtiesalas ant žemės. Ir kaip ji ten lenkės, atsiklaupė ir galva tenais trenkė į žemę, man taip pasirodė. Ir mums paskui ant adjeliukų pasiūlė pasėdėti, ir pasėdėjom. Paskui gatvėj dainavimas su jais. Aš tai nedainavau, tik tai šiaip sau. Turėjau prie jų stovėti ir į mikrofoną liepė dainuoti, bet aš nediršau. Paskui jau mano draugė su skambaliukais skambinti turėjo. Tai vat, dar valgio ruošimas. Mus mokino, kaip valgyti ruošti, bet valgis buvo ypatingai ruošiamas.“ (4 i.p.) / „Čia mes kalbant iš politinės pusės, nes šiuo metu iš taikomosios etikos tiek mes ir tebuvom. Tai tiesiog dažniausiai posėdžių metu dalyvaudavom mes žiūrėdavom, ką jie kalba, kokius aktualius klausimus. Po to, pasilikdavom dokumentus analizuodavom, kaip keitėsi jų idėjas, kaip buvo kas metai, kokie keliami tikslai ir kaip jie keitėsi, kiek pavyko įgyvendinti, kas ir paliko pažadai.“ (8 i.p.) / „O Komunikacijos vartuose, ai kažkokiai ten viktorinai skambinėjau, paskui ką dar, į mokyklą kažkur reikėjo eiti, kažkokių žmogelių. Alumnams skambinėjau dėl projekto, reikėjo surasti dingusius, protingus žmones, visokius ten Seimo narius, mokytojus, kad bendrauti tipo, tai mums reikėjo siuntinėti anketas<..>.“ (16 i.p.)

Tyrimo analizės metu pastebėta, kad kai kuriose organizacijose studentai **vykdė ne tik planingą, bet ir papildomą veiklą**. Respondentai organizuodami papildomą veiklą, ją pajvairina įvairiais ugdymo metodais (pvz. *žaidimų organizavimas vaikams*), naudojasi savo vadybiniais gebėjimais (pvz. *projektų rašymas, renginių organizavimas*), kūrybinėmis idėjomis (pvz. *madų šou rengimas*).

„O prieš tai, kai teko būti organizacijoj, praktinė veikla buvo, organizacija organizuoja, t.y. rengia projektus tam tikrus, kad gauti lėšų renginiams, tai teko truputį prisidėti prie projektų rašymo, pagelbėti, naujų vėjų, naujų idėjų įnešti į tuos projektus.“ (2 i.p.) / „Aš dar galėčiau pridurti, dar tai, ką mes veikėme Dienos centre. Kad ir madų šou rengėm, kažką panašaus, plakatą bandėme daryti su vaikais, pirštais apvedžioti, <...>manau, kad įdomios vaikams, viskas kažkoks pajvairinimas tos dienos, tačiau darbuotojai kritikavo labai. <...> Jiems atleidžiama ir mes džiaugiamės, kad jiems patiko, nes fotografavomės. Man iš tikrųjų patiko, jie norėjo pozuoti, jiems iš tikrųjų patiko, mes matėm. Mes padėdavom jiems pamokas ruošti, kas irgi vaikams patikdavo.“ (15 i.p.) / „Aš dalyvavau mokinių užimtumo programose, stengiausi padėti jiems išspręsti asmenines problemas, kartu piešėme, rengėmės žygiui į kryžių kalną, lauke žaisdavome su kamuoliu įvairius, auklėjamuosius žaidimus.“ (17 i.p.)

Svarbu paminėti, kad **organizacijoje buvo vykdoma ne tik planinga ir papildoma, bet ir studento inicijuota veikla**. Tokia veikla rodo studentų iniciatyvumą, ugdo vadybinius (pvz. *mokėjimas pristatyti organizacijos veiklą kitiems suinteresuotiems asmenims*), pilietinius gebėjimus (pvz. *Šiaulių miesto amfiteatro akcijos inicijavimas*), skatina socialinį aktyvumą ir kūrybinį individualizmą.

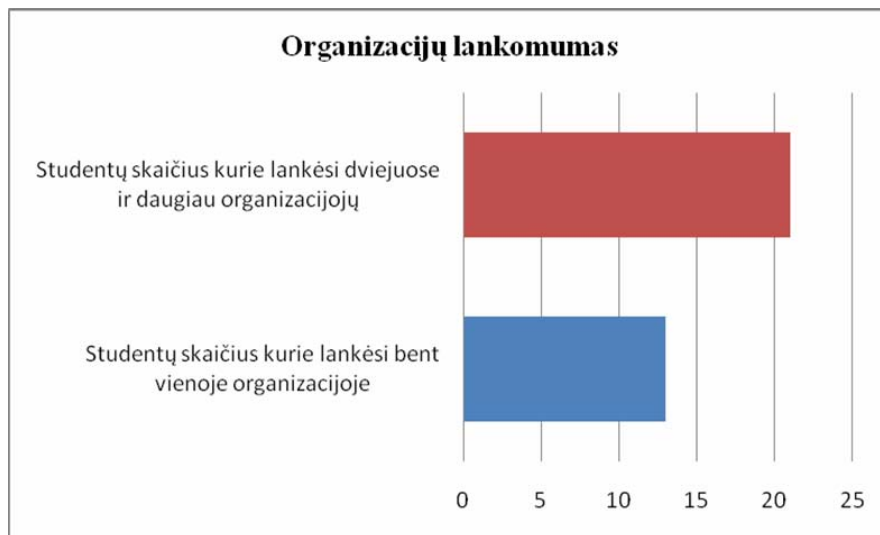
„Kas dėl socialdemokratų jaunųjų tai tiesiog buvo gan daug veiklos <...>. Praeito semestro metu mes būtent, kaip ir sakiau įėjom su tais atšvaistais. Po to, esu girdėjusi dėl to amfiteatro, tai galim sakyti mes buvo pradininkai. Po to aišku, prie mūsų daug kas prisidėjo ir pan. Patį tą šurmulį sukėlė mūsų organizacija. Po to bendradarbiaujam, aš nežinau tikslaus pavadinimo, su logopedine mokykla, mes savivaldybėj pristatinėjom savo organizaciją, nevyriausybinę organizaciją, ir būtent ten buvo viena iš auklėtojų tos mokyklos, kuri mus pastebėjo, jai patiko, kaip mes bendraujam, tiesiog mus pasikvietė pabendrauti su vaikais porą kartų, lankėmės už tą. Ir sutarėm dar dėl vieno apsilankymo greitu laiku. Ko dar nepaminėjau, tiesiog Kalėdų proga lankstinukus.“ (9 i.p.) / „ŠUSOJ davė socialinį aktyvumą tiesiog tokį, norą, kad kažkur eit kars nuo karto. Aišku ne visada, bet sveikata reikia patausoti. Sakau. ŠUSA yra būtent geriausias, tu ateini, gal tu išskirtinis, kažkur tu buvai, bet būtent tu turi tą išskirtinumą išreikšti, savo socialinį aktyvumą gali išreikšti, todėl tai labai daug davė.“ (13 i.p.)

4.9. Organizacijų, kuriose lankėsi studentai apibūdinimas

Tyrimė dalyvavę studentai lankėsi įvairaus tipo organizacijose, kurias bendriausia prasme galima skirstyti į keturias kategorijas: *religinės, socialinės, politinės, kultūrinės ir kitos kurios neturi aiškaus profilio* (Lentelė Nr. 28). Daugiausia studentai ėjo į religines (22) ir socialines (20) organizacijas, kuriose gana stipri bendruomeniškumo ir kultūrinio kitoniškumo raiška. Taip pat galima pastebėti, kad iš tyrimė dalyvavusių studentų 21 lankėsi dviejuose ar daugiau organizacijų (Pveikslas Nr. 23), kurios priklausė skirtingoms kategorijoms.

Tipas	Organizacija	Studentų skaičius
Religinės	Jehovos liudytojų religinė bendrija	3
	Krikščionių bendrija Tikėjimo Žodis	5
	Šiaulių Jėzuitų namai ir Naujokynas	4
	Šiaulių Jungtinė Metodistų Bažnyčia	4
	Šiaulių Krišnos sąmonės organizacija	6
	Viso:	22
Socialinės	Caritas ir Šv. Jurgio parapijos vaikų dienos centras	5
	Senelių globos namai	1
	Šiaulių vyskupijos Katechetikos centras	3
	Šiaulių vyskupijos Šeimos centras	3
	Moksleivių klubas „Tarp savų“	1
	Šiaulių miesto savivaldybės BĮ Kūno kultūros mokykla	1
	Šiaulių sporto mokykla	1
	VĮ „Mūsų draugas“	4
	Šiaulių universiteto studentų atstovybė	1
	Viso:	20
Politinės	Liberalų ir centro sąjunga Šiaulių skyrius	2
	Lietuvos socialdemokratinio jaunimo sąjunga Šiaulių skyrius	4
	Naujoji Sąjunga Šiaulių skyrius	2
	Valstiečių liaudininkų partija Šiaulių skyrius	1
	Viso:	9
Kultūrinės	Etninės kultūros draugija	2
	Šiaulių apskrities armėnų bendruomenė	2
	Šiaulių dailės galerija	1
	Viso:	5
Kitos	Atviras kodas Lietuvai	1
	UAB „Komunikacijos vartai“	1
	Viso:	2

Lentelė Nr. 28. Organizacijos, kuriose lankėsi studentai

Paveikslas Nr. 23. Organizacijų lankomumas

Organizacijų tipai pagal atvirumą ir stiprumą

Analizuojant interviu protokolus, organizacijos ir bendruomenės, kuriose lankėsi studentai, taip pat buvo suskirstytos į organizacijų tipus pagal atvirumą (žr. Lentelės Nr. 29) ir stiprumą kuriuos aprašė G. Mažeikis (2007) analizuodamas kooperuotų studijų įtaką kompetencijų ugdymui. Pagal atvirumą, šiame tyrime, skiriami keturi organizacijų tipai:

- *atviros horizontalios* – tai kai kurios socialinio, politinio, kultūrinio ir religinio (*krikščioniško*) tipo organizacijos, kuriose studentai buvo lengvai priimti ir jų lankymasis organizacijose buvo nekonfliktiškas, galimai dėl to, kad buvo bendraujama su panašių interesų žmonėmis.
- *atviros vertikalios* – daugiausia religinio (*katalikiškos*) ir politinio tipo organizacijos, kuriose buvo gana stipriai išreikšta hierarchinė struktūra. Studentų bendravimas su tokio tipo organizacijų nariais buvo grindžiamas ne tiek tarpasmeniniais santykiais ir bendravimo betarpiškumu, o egzistuojančiomis taisyklėmis ir vidine tvarka.
- *uždaros formalios* – socialinio ir politinio tipo organizacijos ir bendruomenės, kuriose studentų ir narių bendravimą galima būtų apibūdinti, kaip formalų, neišeinantį už kurso užduočių ribų. Taip pat galima pastebėti, jog tokio tipo organizacijose užsitarnavus pasitikėjimą studento užduočių atlikimas palengvėja, jam yra suteikiamos tam tikros privilegijos kitų studentų atžvilgiu.
- *uždaros religinės* – tai netradicinės religinio (*krikščioniško ir nekrikščioniško*) tipo bendruomenės turinčios specifinio religingumo bruožų. Pastebėta, kad kai kurios tokio tipo bendruomenės studentams pradėjus juose lankytis bando įteigti savo religines pažiūras ir

skatina atlikinėti ritualus, kurie ne visada yra priimtini kito kultūrinio/religinio identiteto atstovams. Tačiau studentams pareiškus nepasitenkinimą tokiais reikalavimais, nebėra daromas didesnis spaudimas iš bendruomenės pusės. Taip pat galima teigti, jog šios bendruomenės linkusios gana atvirai bendradarbiauti su studentais, jei nėra nuklystama nuo konkrečių religinių/ideologinių temų.

Organizacijų tipai pagal atvirumą	
Atviros horizontalios	<ul style="list-style-type: none"> ○ Atviras kodas Lietuvai. ○ Lietuvos socialdemokratinio jaunimo sąjunga Šiaulių skyrius. ○ Moksleivių klubas „Tarp savų“. ○ Šiaulių apskrities armėnų bendruomenė. ○ Šiaulių dailės galerija. ○ Šiaulių universiteto studentų atstovybė. ○ Caritas. ○ Šiaulių Jungtinė Metodistų Bažnyčia. ○ Šiaulių vyskupijos Šeimos centras. ○ Liberalų ir centro sąjunga Šiaulių skyrius.
Atviros vertikalios, hierarchinės	<ul style="list-style-type: none"> ○ Šv. Jurgio parapijos vaikų dienos centras. ○ Šiaulių Jėzuitų namai ir Naujokynas. ○ Šiaulių vyskupijos Katechetikos centras. ○ Naujoji Sąjunga Šiaulių skyrius.
Uždaros formalios	<ul style="list-style-type: none"> ○ Šiaulių miesto savivaldybės BĮ Kūno kultūros mokykla. ○ Šiaulių sporto mokykla. ○ UAB „Komunikacijos vartai“. ○ VĮ „Mūsų draugas“. ○ Senelių globos namai. ○ Valstiečių liaudininkų partija Šiaulių skyrius.
Uždaros religinės	<ul style="list-style-type: none"> ○ Jehovos liudytojų religinė bendrija. ○ Šiaulių Krišnos sąmonės organizacija. ○ Krikščionių bendrija Tikėjimo Žodis.

Lentelė Nr. 29. Organizacijų tipai pagal atvirumą

Kategorizuojant organizacijas pagal stiprumą autorius G. Mažeikis (2007) išskiria penkis tipus juos įvardindamas: *stiprios organinės, stiprios formalios, silpnos kūrybinių klasių, silpnos – mokslo klasteriai ir „nieko bendro neturinčios bendruomenės“*. Tačiau dėl šio tyrimo metu išryškėjusio specifškumo organizacijų ir bendruomenių tipai buvo modifikuoti ir iš dalies simplifikuoti išskaidant juos į keturis pagrindinius tipus (Lentelė Nr.30):

- *stiprios organinės* – religinio (*krikščioniško ir nekrikščioniško*) tipo organizacijos, kurios turi labai aiškų, supaprastintą pasaulio įsivaizdavimą, bendrą tikslą, ritualus, papročius, tradicijas. Tokių bendruomenių nariai yra labai vieningi susidūrus su išoriniu spaudimu ar atvirkščiai organizuojant spaudimą išorei. Pas juos itin stiprus kolektyviškumas.
- *silpnos organinės* – tai įvairaus tipo organizacijos, kuriose silpnai išreikštas identitetas, pastebima ritualų, tradicijų, papročių ar pačios bendros veiklos stoka. Žemas kolektyviškumo laipsnis.
- *stiprios formalios* – daugiausia socialinio tipo organizacijos, kuriose itin ryškus autoritarinis lyderio tipas. Egzistuoja griežtos formalios taisyklės, tik darbiniai santykiai. Nepalaikomas kūrybiškumas ir iniciatyvumas.
- *silpnos formalios* – tai socialinio ir politinio tipo bendruomenės ir organizacijos, kuriose identifikuojamas silpnas, liberalus ar charizmatinis lyderio tipas. Organizacijose nėra formalių santykių, aktyvios veiklos, griežtų taisyklių. Palaikomas ir skatinamas individo kūrybiškumas ir iniciatyvumas.

Organizacijų tipai pagal stiprumą	
Stiprios organinės	<ul style="list-style-type: none"> ○ Jehovos liudytojų religinė bendrija. ○ Šiaulių Krišnos sąmonės organizacija. ○ Krikščionių bendrija Tikėjimo Žodis. ○ Šiaulių Jėzuitų namai ir Naujokynas.
Silpnos organinės	<ul style="list-style-type: none"> ○ Šiaulių apskrities armėnų bendruomenė. ○ Šiaulių Jungtinė Metodistų Bažnyčia. ○ Lietuvos socialdemokratinio jaunimo sąjunga Šiaulių skyrius. ○ Atviras kodas Lietuvai. ○ Moksleivių klubas „Tarp savų“.
Stiprios formalios	<ul style="list-style-type: none"> ○ UAB „Komunikacijos vartai“. ○ VĮ „Mūsų draugas“. ○ Caritas. ○ Valstiečių liaudininkų partija Šiaulių skyrius.
Silpnos formalios	<ul style="list-style-type: none"> ○ Šiaulių vyskupijos Katechetikos centras. ○ Šiaulių vyskupijos Šeimos centras. ○ Šiaulių miesto savivaldybės BĮ Kūno kultūros mokykla. ○ Šiaulių sporto mokykla. ○ Šiaulių dailės galerija. ○ Šiaulių universiteto studentų atstovybė.

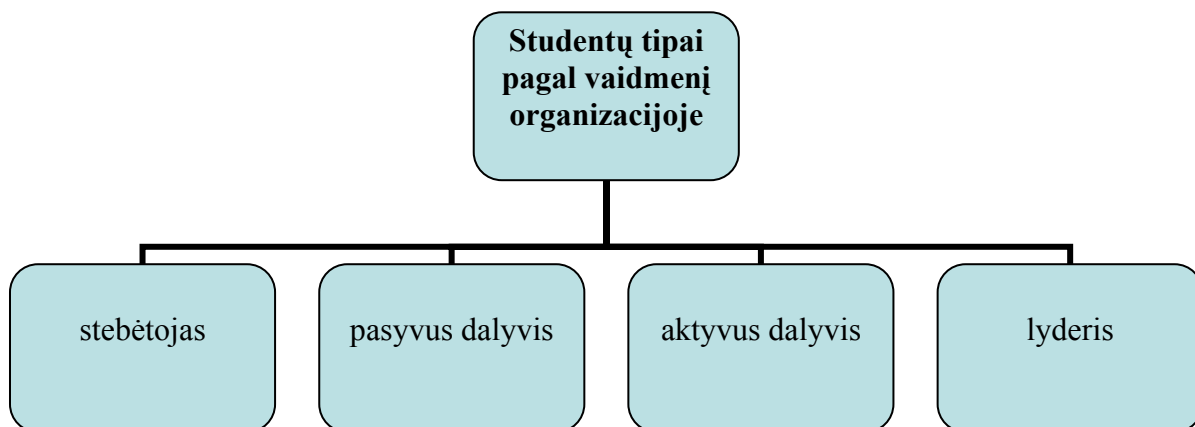
	<ul style="list-style-type: none"> ○ Liberalų ir centro sąjunga Šiaulių skyrius. ○ Naujoji Sąjunga Šiaulių skyrius.
--	---

Lentelė Nr.30. Organizacijų tipai pagal stiprumą

Nustačius organizacijų tipus pagal atvirumą ir stiprumą galima teigti, jog atviros horizontalios bendruomenės (kai kurios socialinio, politinio, kultūrinio ir religinio (*krikščioniško*) tipo organizacijos) yra imliausios Kooperuotoms studijoms ir sukuria tam palankiausią erdvę bei įgalina tokių studijų procesą. Taip pat pastebėta, kad *uždaros religinės* (netradicinės religinio (*krikščioniško ir nekrikščioniško*) tipo bendruomenės turinčios specifinio religingumo bruožų), bando studentams įteigti savo religines pažiūras ir skatina atlikti ritualus, kurie ne visada yra priimtini kito kultūrinio/religinio identiteto atstovams. Tačiau šios bendruomenės linkusios gana atvirai bendradarbiauti su studentais, jei nėra nuklystama nuo konkrečių religinių/ideologinių temų.

4.10. Studentų tipai pagal vaidmenį organizacijoje

Interviu protokolų analizė atskleidė, kad pagal studentų veiklos pobūdį ir intensyvumą bendruomenėse ar organizacijose galima apibūdinti ir išskirti keturis pagrindinius studentų tipus pagal vaidmenį organizacijoje: *stebėtoją, pasyvų dalyvį, aktyvų dalyvį, lyderį* (Paveikslas Nr. 24).

Paveikslas Nr. 24. Studentų tipai pagal vaidmenį organizacijoje.

Vienas iš studentų tipų pagal vaidmenį organizacijoje yra **stebėtojas**, kuris atidžiai tyrinėja organizacijos/bendruomenės veiklą, papročius, ritualus pasinaudodamas stebėjimo tyrimo metodu. Taip respondentai pastebi savirefleksijos, kritinio mąstymo atsiradimą, vertinant religinės, politinės, socialinės srities klausimus.

„Pirmiausiai, dainavom, valgėm, bet tas valgymas buvo su ceremonijom. Labai daug iš tikrųjų stebėjimo tyrimo, nes patui pirma pažintis buvo atėjo krikščionaitė, ten buvo patiestas toks užtiesalas ant žemės. Ir kaip ji ten lenkės, atsiklaupė ir galva tenais trenkė į žemę, man taip pasirodė. Ir mums paskui ant adjeliukų pasiūlė pasėdėti, ir pasėdėjom. Paskui

gatvėj dainavimas su jais. Aš tai nedainavau, tik tai šiaip sau.” (4 i.p.) / „Tą toki stebėjimą gilesnį apskritai. Dabar kai susidūriau, pastebėjau, kad ne tik kad stebiu bet bandau suvokti kas čia kaip. Refleksija atsirado. Galbūt kritiškiau kažką pažiūrėt. Po tokių būvimų bendruomenėj, stebėjimu, pačiam gyvenime atsiranda stebėjimas, nenorom pradedi giliau mąstyti, kodėl čia tai yra.“ (23 i.p.) / „Gerai sekėsi, nes Jehovoj pritapti nesiruošiau ir nesistengiau, todėl labai nesigilinai į tą bendruomenę, o tik pasyviai stebėjau.“ (16 i.p.)

Dar vieną studentų tipą pagal vaidmenį organizacijose galima būtų apibūdinti kaip **pasyvų dalyvį**. Toks studentas pasyviai stebi bendruomenės veiklą tik dėl pavestų kurso užduočių. Pavestos užduotys studentui nesuteikia galimybės išreikšti savo mintis ir aktyviai dalyvauti bendruomenės veikloje.

„Mano veikla nebuvo kažkokia ypatinga, tiesiog nueidavom, užduodavom klausimus, kurie labiausiai nervindavo, nes dėstytoja liepdavo. Mes daugiau nieko nematydavom tiktai tuos klausimus ir tai yra pagrindinė klaida. Nes tu nebeturi laiko pasinerti į tos bendruomenės gyvenimą.“ (23 i.p.)

Tyrimo analizė parodė, kad galima būtų apibūdinti ir **aktyvaus** studento **dalyvio** tipą pagal veiklos pobūdį organizacijose. Čia studentas yra aktyvus komandos narys, partneris kitoje kultūrinėje grupėje. Jis tuo pačiu metu yra ne tik *aktyvus stebėtojas*, kuris stebimą bendruomenės veiklą reflektuoja, apmąsto, adekvačiai asmeniškai vertina procesus organizacijoje bei intensyviai dalyvauja bendruomenės organizuojamoje veikloje (pvz. *renginiai, akcijos, susitikimai*).

„Kai buvo viena problemtė, reikėjo anspaudu, reikėjo į Savivaldybę nešti, buvo Panevėžy paliktas, tiesiog reikėjo, tai buvo paskutinė diena priduoti, buvo viena ar dvi valandos priduoti, tai mes pasiskambinom pirmininkui, ir mes suveikėm, ar galėtų pasirašyti, kaip už partijos atstovą. Jis bendravo, ne taip kad aš dabar negaliu kalbėti, ir maždaug...Jam gali skambinti kada nori, kad ir neesminiui klausimu. Iš mokyklos, kaip man ir reikėjo tokio projekto pavyzdžio, tai nuvažiuok.“ (15 i.p.) / „<...> kai mes bandėm organizuoti Šiaulių mažumų susitikimą, kaip aš konkrečiai buvau gavęs užduotį visiems paskambinti, susigalvoti to renginio temą. Buvau sugalvojęs temą, nuo pradžių iki pabaigos buvau pasirašęs kalbą ir išanginę, ir jie išmoko, ir pasiruošęs kalbėti, užvesti visus, kad visiems būtų įdomu, sudominti, organizavau, skambinau su visais susitariau.“ (11 i.p.)

Taip pat tyrimo metu paaiškėjo, kad kai kurie studentai ne tik intensyviai dalyvavo bendruomenės/organizacijos veikloje, bet ir užėmė atitinkamą vaidmenį jose. Tokį vaidmenį galima būtų apibrėžti kaip **lyderį**. Lyderis yra asmuo, kuris užima oficialias pareigas organizacijoje (pvz. *valdybos narė*), atlieka organizatoriaus funkcijas (pvz. *detalus pasirengimas renginio organizavimui*).

„O kalbant apie jaunimo sąjungą tai, ką mes ten veikėm. Aš konkrečiai ten ėjau, nes todėl, kad reikėjo dėl propagandos, darėm projektą, Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą dienos paminėjimas ir darbo dienos, gegužės pirmos dienos, darbo dienos. Reikėjo į Savivaldybę ir sutikimą gauti, kad tą projektą įgyvendinti, nes įgyvendinom amfiteatre, sukvietėm vaikus, ėjom į redakciją skelbimą dėti, ėjom į Šiaulių televiziją, kad filmuotų, bet prižadėjo, bet nebefilmavo. Tiesiog buvo organizacinis darbas buvo, ir labai įkalbinėjom pačius organizacijos narius, kad padėtų šitą suorganizuoti, bet pagalbą gavom tik paskutinėm dienom, pamatė, kad mes tikrai tą darysim, tai padėjo. Ir paskutinėm dienom pamatė, kad tikrai bus, tada padėjo jau patį renginį praveisti.“ (14 i.p.) / „Ir mes buvom lygiai tokie pat pilnateisiai nariai. Tai tiesiog tapom ir valdybos nariai. Esu valdybos narė ir visa kita. Tai tiesiog įsijungėm į tą bendruomenę, neatsiskirdami ir iš šalies kažkiek stebėjom. Bet tikrai veikėm, dėjom visas savo jėgas. Tiesiog buvom tos organizacijos nariai.“ (10 i.p.)

Apibendrinant pastebėta, kad dažniausiai studentai užimdavo stebėtojo vaidmenį dėl KS metodo ir užduočių specifiškumo. Iš studentų nebuvo reikalaujama aktyviai įsitraukti į organizacijos veiklą ir tik išimtiniais atvejais, iniciatyvūs studentais sugebėjo išnaudoti savo vadybinius/organizacinius/kūrybinius gebėjimus atlikdami papildomas veiklas.

4.11. Tyrimo rezultatų analizė ir apibendrinimas

Analizuojant studentų žinias organizacijoje/bendruomenėje buvo išskirti dešimt žinių struktūrinių elementų, kurie labiausiai atsispindėjo interviu protokoluose. Tai studentų žinios apie: *organizacijos dydį; organizacijos tikslą; organizacijos funkcijas; organizacijos struktūrą (hierarchiją, pavaldumo ryšius ir santykius); organizacijos veiklą; vertybes (požiūris į šeimą, politiką, socialinį religinį gyvenimą); kultūrinius skirtumus; papročius, ritualus; organizacijos taisykles; organizacijos istorines kultūrinės šaknis*. Tyrinėjant studentų žinias, kaip tarpkultūrinės kompetencijos komponentą buvo pastebėtas dinamiškumas, kuris pasireiškė trimis pagrindiniais kaitos aspektais: *studento žinios visiškai nepakito, studento žinios pakito nežymiai, studento žinios pakito pastebimai*.

Vienas itin svarbus tarpkultūrinės kompetencijos elementas yra studentų nuostatos, kurias galima skirti į tris pagrindines dalis, kurios savo ruožtu dar būtų skaidomos į atskirus struktūrinius elementus: *tolerancija organizacijai, tolerancija organizacijos komponentams (tradicijoms/papročiams/ritualams, vertybių ir požiūrių skirtumams, kultūriniais elementams, organizacijos nariams), smalsumas ir atvirumas kitai kultūrai*. Taip pat analizuojant interviu protokolus buvo išskirtos studentų išankstinės nuostatos ir stereotipai *apie organizacijas/bendruomenes ir jų narius*. Pastebėta, kad studentų išankstinės nuostatos, stereotipai prieš einant į organizacijas/bendruomenes dažniausiai turėjo neigiamą pobūdį. Studentai tikėjo/manė, kad kai kurių ypač religinio, sektantiško tipo bendruomenių pagrindinis tikslas įtraukti į savo veiklą; tokių bendruomenių ritualai turi fanatiškumo požymių (*pvz. rankų iškėlimas meldžiantis, lingavimas, ekstaziniai apalpinimai, laiminimai*); kultūrinio tipo organizacijos puoselėjančios tradicinės kultūrinės vertybės yra itin priešiškos populiariajai kultūrai; o socialinio tipo organizacijos glaudžiai susijusios su religija ir perdėtu tradicinių katalikiškų vertybių puoselėjimu. Tyrimo analizės metu paaiškėjo, kad studentų turėti stereotipai ir išankstinės nuostatos, pabuvus organizacijoje, dažnai pakisdavo pereinant iš neigiamų į teigiamas. Vis dėlto buvo studentų, nors ir labai mažai, kuriems išankstinis nusistatymas ne tik kad nepasikeitė, bet ir pasitvirtino.

Apibendrinant, galima teigti, jog kai kurių studentų, kurie turėjo neigiamas išankstines sampratas prieš einant į organizaciją/bendruomenę nuomonė nepakito dalyvaujant bendruomenės veikloje ir jau iš jos išėjus. Vis dėlto daugeliu atveju turėti neigiami stereotipai ir nuostatos pakito visiškai arba bent iš dalies į teigiamą pusę.

Tyrinėjant studentų nuostatas buvo išskirti aštuoni jausmų tipai pereinantys nuo neigiamų (pvz. *baimė, nerimas ir t.t.*) iki teigiamų (pvz. *susižavėjimas, džiaugsmas ir t.t.*). Galime pastebėti, kad išvardinti studentų patirti jausmai organizacijoje/ bendruomenėje pasižymėjo dinamiškumu, dalyvaujant organizacijos/bendruomenės veikloje ar kurso eigoje jie kito. Buvo apibūdinta ir išskirta studentų patirtų jausmų kitimo schema: *baimė/nerimas – susižavėjimas, susižavėjimas – nusivylimas, baimė/nerimas – nusivylimas, baimė/nerimas – baimė/nerimas, baimė – apatija, priešiškus – susižavėjimas*. Tyrimas parodė, kad studentų jausmai dalyvaujant organizacijoje kito pagrindiniais trimis aspektais: studento jausmai einant į organizaciją ir pabaigus praktiką liko neigiami (*baimė/nerimas – nusivylimas, baimė/nerimas – baimė/nerimas, baimė – apatija*); neigiami jausmai tapo teigiamais jausmais (*baimė/nerimas – susižavėjimas priešiškus – susižavėjimas*) bei teigiami jausmai pasikeitė į neigiamus (*susižavėjimas – nusivylimas*).

Tyrimas atskleidė, kad studentai kooperuotų studijų metodą vertino teigiamai, pateikdami jo trūkumus ir privalumus. Respondentai teigė, kad šis metodas padeda atsisakyti kai kurių neigiamų nuostatų, įsitikinimų, ugdo pilietinius gebėjimus, kritinį mąstymą, gebėjimą spręsti iškilusius konfliktus. Vis dėlto apklaustieji mano, kad kai kuriuose studijų moduluose taikant patirtinį metodą yra skiriama per dėmesio, paaiškinimų. Taip pat studentai pastebėjo, kad kai kurios organizacijos, kurios priima studentus atlikti praktiką pagal kooperuotų studijų metodą nežino, koks turėtų būti studento vaidmuo ir kooperuotų studijų metodikos organizavimas.

Buvo pastebėta, kad studentai neigiamai vertina KS metodo užduočių atlikimą, tačiau šie vertinimai galėjo kilti dėl asmeninių studentų charakteristikų: refleksyvumo esmės nesuvokimo; refleksyvios praktikos nesusietumo su galutine užduotimi ir kt. Studentai turėjo pastabų ir rekomendacijų dėl taikomos metodologijos ir kursų administravimo.

Tyrimas parodė, kad kooperuotų studijų metodas ugdo ir tam tikrus studentų tarpkultūrinius gebėjimus. Atliekant interviu protokolų analizę ir remiantis tarpkultūrinės kompetencijos teorine struktūra buvo išskirti devyni gebėjimų/įgūdžių struktūriniai elementai. Tai gebėjimai/įgūdžiai: *įsijausti į kito padėtį, emocinę būseną, suprasti kito jausmus (empatija); bendrauti su organizacijos nariais (lankstumas); prisitaikyti prie organizacijos taisyklių (adaptyvumas); gebėjimas identifikuoti lyderį organizacijoje; palyginti savo ir kitą kultūrą; mokymosi mokytis gebėjimai; interpretuoti specifinius, simbolinius organizacijos dokumentus*. Tyrimas atskleidė, kad daugelis studentų stengėsi įsijausti į organizacijos narių emocinę būseną, jiems sekėsi gerai bendrauti su organizacijos nariais, buvo nesunku prisitaikyti prie organizacijos taisyklių, lyginti savo ir kitą

kultūrą, ieškoti informacijos apie organizaciją įvairiuose informacijos šaltiniuose (pvz. *laikraščiai, mokslinė literatūra, internetas ir pan.*).

Atliekant interviu protokolų analizę didelis dėmesys buvo skirtas studentų konfliktams su priimančia organizacija/bendruomene, kurie galėjo turėti didelę reikšmę studentų nuostatų ir gebėjimų raiškai bei ugdymui. Galima teigti, jog studentai lankydamiesi bendruomenėse pagal kooperuotų studijų metodą susidūrė su įvairaus tipo tarpasmeninėmis, socialinėmis ir tarpkultūrinėmis konfliktinėmis situacijomis (pvz. *konfliktai su organizacijos lyderiu, problemos dėl nesutapusio vertybių požiūrio ir pan.*), kurios bent jau iš dalies galėjo įtakoti tarpkultūrinės kompetencijos raišką ir ugdymą. Studentų nepasirengimas elgtis kultūriškai kitoniškoje aplinkoje galėjo būti konfliktų priežastys. Taip pat studentas ateina į organizaciją su savo (arba visuomenės daugumos) kultūriniu identitetu. Taigi studentų kultūrinis kitoniškumas ir organizacijos narių nepakankamos tarpkultūrinės kompetencijos galėjo skatinti tarpkultūrinius konfliktus.

Vis dėlto tyrimas atskleidė tendenciją, kad tarpkultūriniai konfliktai kildavo labai retai, dėl galimai kelių priežasčių. Pirma, dėl veiklos organizacijose stokos, kai studentai atlikinėdavo tik privalomas, formalias, užduotis neįsitraukdami į organizacijos ar bendruomenės veiklą. Antra, dėl daugumos organizacijų tipų specifikos. Kai kurios socialinei, politinei ar kultūrinei grupei priskirtos bendruomenės savo tradicijomis, ritualais, vertybėmis nesiskyrė arba skyrėsi nežymiai studento atžvilgiu ir todėl nebuvo aiškaus vidinio arba išorinio konflikto.

Buvo pastebėta, kad kai kurie studentai pasižymi kultūrinu/kritiniu sąmoningumu, kuri galima apčiuopti per studentų *išreikštą savirefleksiją, organizacijos narių asmeninio vertinimo suvokimą*. Interviu protokolų analizė parodė, jog kai studentai reflektuoja įgytas žinias, gebėjimus, nuostatas, įvertina, kaip organizacijos/bendruomenės nariai asmeniškai vertino studento veiklą ir tam tikrus asmenybės bruožus.

Tyrimas atskleidė, kad tik religinėse bendruomenėse itin stipriai pasireiškė studentų religinis identitetas. Todėl tyrimo metu buvo išskirti penki pagrindiniai studentų tipai pagal religingumą: *ateistas, netikintis, mažai tikintis, tikintis, giliai tikintis*. Galima pastebėti, jog apklausti studentai turi gana kritinį požiūrį į religingumą ir jo elementus, tokius kaip tikėjimas antgamtiniais reiškiniais, stebuklais ar Dievo neklystamumu. Daugeliu atveju nebuvo išreikštas studentų religinis identitetas, nes jų manymu religinės pažiūros buvo „duotos“ (socializacijos teorijos aspektas) tėvų, senelių ar kitų artimųjų. Daugelis studentų save priskyrė katalikams, tačiau išryškunami (sau priskirdami) ne religinio identiteto bruožus, o kultūrinio identiteto, kuriam būdinga tam tikra katalikiška pasaulėžiūra, vertybių sistema, tradicijos ir papročiai. Tikinčių ir giliai tikinčių studentų tipai pagal religingumą, išsiskyrė konfliktiškumu su kitų religinių identitetų bendruomenėmis. Ir atvirkščiai, ateistinio ir mažai tikinčio religingumo tipo atstovai palaikė tarpkultūrinį dialogą su įvairaus tipo bendruomenėmis.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad pagal studentų veiklos pobūdį ir intensyvumą bendruomenėse ar organizacijose, kuris taip pat siejamas su gebėjimu reflektuoti, apmąstyti ir adekvačiai asmeniškai vertinti procesus organizacijoje, galima apibūdinti ir išskirti keturis pagrindinius studentų tipus pagal vaidmenį organizacijoje: *stebėtoją, pasyvų dalyvį, aktyvų dalyvį, lyderį*. Tyrimas parodė, kad dažniausiai studentai užimdavo stebėtojo vaidmenį dėl kooperuotų studijų metodo ir užduočių specifiškumo. Iš studentų nebuvo reikalaujama aktyviai įsitraukti į organizacijos veiklą ir retais atvejais, iniciatyvūs studentais sugebėjo išnaudoti savo vadybinius/organizacinius/kūrybinius gebėjimus atlikdami papildomas veiklas.

Apibendrinus visus tyrimo rezultatus buvo sudarytas išplėstinis studentų Tarpkultūrinės kompetencijos žemėlapis (Priedas Nr. 10), kuriame įvardijami visi aptikti TK struktūriniai elementai ir įvertinami tarpkultūrinės kompetencijos lygiai. Taip pat buvo išskirtos TK kompetencijos žemėlapio kategorijos ir subkategorijos (Lentelė Nr. 31).

Kategorija	Subkategorija
Žinios apie organizaciją	Organizacijos dydis
	Organizacijos tikslas
	Organizacijos funkcijos
	Organizacijos struktūra
	Organizacijos veikla
	Organizacijos vertybės
	Organizacijos kultūriniai skirtumai
	Organizacijos papročiai, ritualai, tradicijos
	Organizacijos taisyklės
	Organizacijos istorinės, kultūrinės šaknys
Nuostatos	<i>I „kita“ (tolerancija organizacijos atžvilgiu)</i>
	<i>Tolerancija tradicijoms, papročiams, ritualams</i>
	<i>Tolerancija vertybių ir požiūrių skirtumams</i>
	<i>Tolerancija kultūriniais elementais (simboliai, apranga, išvaizda, neverbalinis elgesys, žargonas)</i>
	<i>Tolerancija organizacijos nariams</i>

	<i>Smalsumas ir atvirumas kitai kultūrai</i>
Gebėjimai/įgūdžiai	<i>Įsijautimas į kito padėtį, emocinę būseną, kito jausmų supratimas (empatija)</i>
	<i>Gebėjimas bendrauti su organizacijos nariais (lankstumas)</i>
	<i>Gebėjimas prisitaikyti prie organizacijos, jos taisyklių (adaptyvumas)</i>
	<i>Gebėjimas identifikuoti lyderį organizacijoje</i>
	<i>Gebėjimas palyginti savo ir kitą kultūrą</i>
	<i>Mokymosi mokytis gebėjimai</i>
	<i>Gebėjimas interpretuoti specifinius, simbolinius organizacijos dokumentus</i>
Kultūrinis sąmoningumas	<i>Išreikšta savirefleksija</i>
	<i>Organizacijos narių asmeninio vertinimo suvokimas</i>

Lentelė Nr. 31. Studentų tarpkultūrinės kompetencijos pagrindiniai struktūriniai elementai.

DISKUSIJA

Atliktas kokybinis tyrimas ir tarpkultūrinės kompetencijos raiškos lygių skirstymas atskleidė, kad kooperuotų studijų metodas įtakoja studentų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymą ir raišką.

Tarpkultūrinės kompetencijos poreikis buvo analizuojamas remiantis plačiąja kultūros samprata, kuri siejama su tokiais socialinėmis kategorijomis, tokiais kaip įvairių heterogeniškų grupių egzistavimas visuomenės viduje, socialiniai skirtumai, migracija, subkultūros. Tuo tarpu užsienio ir Lietuvos mokslininkai tirdami tarpkultūrinę kompetenciją dažniausiai naudoja siaurąją kultūros sampratą (tauta, etnosas, nacija, kalba ir kt.)

Prieš atliekant tyrimą galima buvo numatyti, jog konkretaus patirtinio metodo, tokio kaip kooperuotos studijos taikymas siekiant nustatyti tarpkultūrinės kompetencijos raišką, galimai išryškins tik kai kurias tiriamos kompetencijos struktūrinės dalis. Gauti tyrimo rezultatai iš dalies patvirtino prielaidą. Tyrimo metu paaiškėjo, kad labiausiai buvo atskleistos studentų žinios ir nuostatos, tačiau nebuvo išsamiai identifikuoti gebėjimai ir kultūrinis/kritinis sąmoningumas. Tyrimas parodė, kad tarpkultūrinė kompetencija glaudžiai siejasi su kai kurių pilietinių ir socialinių kompetencijų elementais (pvz. *atstovavimo/vadybiniai/analitiniai gebėjimai*). Taip pat nustatyta, kad tarpkultūrinės kompetencijos kai kurių struktūrinių elementų ugdymas priklausė nuo studento veiklos organizacijoje intensyvumo. Organizacijose, kuriose nebuvo vykdoma veikla arba veikla buvo neintensyvi, studentų tarpkultūrinės kompetencijos raiška buvo sunkiai identifikuojama.

Kadangi tyrimas buvo atliekamas jau pasibaigus kooperuotų studijų kursui, todėl gauti rezultatai yra tik studentų subjektyvios realybės rekonstrukcija. Tyrimo metu buvo analizuojama studentų patirtis, nuomonės, nuostatos taip kaip jos buvo įsivaizduojamos (tikros, mistifikuotos ar mitologizuotos) kurso pradžioje ir pabaigoje pačių studentų. Todėl galima būtų daryti prielaidą, kad tyrimo rezultatai atspindi stiprų subjektyvumo elementą, kuris dažnai priskiriamas tokio tipo kokybiniais tyrimams.

Kokybinio tyrimo ribotumą galėjo lemti pasirinktos tiriamųjų grupės specifiškumas. Buvo apklausti tik Šiaulių universiteto Humanitarinio fakulteto Filosofijos ir visuomenės mokslų studentai (N=34), todėl gautų tyrimo rezultatų perkeliamumas kitoms studijų programoms, kuriuose integruotas kooperuotų studijų metodas turi būti taikomas atsižvelgiant į studijų programų specifiškumą. Taip pat reikia pabrėžti, kad Filosofijos ir visuomenės mokslų studentai išklause nemažai kursų prieš einant į bendruomenės/organizacijas, kurie ir galėjo nulemti jų išankstinį aukštesnį tolerancijos, politinio išprūsimo lygį.

Galime pastebėti, kad kokybinio tyrimo metodikos taikymas leidžia ištirti tarpkultūrinės kompetencijos raišką atskleidžiant jos sudedamuosius elementus, jų įvairovę bei apibrėžti ir aprašyti tarpkultūrinės kompetencijos lygius, bet neleidžia, skirtingai nei kiekybinis tyrimas, ištirti

nagrinėjamos kompetencijos raišką studentų populiacijoje, pamatuojant, kiek tiksliai studentų populiacijoje turėtų vieną ar kitą tarpkultūrinės kompetencijos lygį.

Požiūris, kad tarpkultūrinė kompetencija suskaidoma į dalis yra ydingas, todėl reikia pagalvoti, kaip pažangumo lygius galima būtų sujungti. Tarpkultūrinės kompetencijos skaidymas yra ribotas tuo, kad neįvertinama mąstymo ir veiklos kontekste, nes realiai mąstant žinios, nuostatos ir gebėjimai nėra atskirti.

IŠVADOS

Išvados, suformuluotos remiantis teoriniais duomenimis.

Remiantis užsienio ir Lietuvos mokslinė literatūra buvo išanalizuotas tarpkultūrinės kompetencijos modelis, jo samprata, struktūra, lygiai ir ugdymo ypatumai akademinėje kultūroje. Taip pat buvo pristatyta kooperuotų studijų programa, jos struktūra, metodika, ypatumai ir galimybės ugdyti tarpkultūrinę kompetenciją.

Buvo nustatyta, jog:

- **Tarpkultūrinė kompetencija** yra apibrėžiama kaip tam tikrų žinių, įgūdžių ir nuostatų pagrindu **įgytas individo gebėjimas efektyviai dirbti skirtingų kultūrų sąveikos kontekste**. Tarpkultūrinę kompetenciją **sudaro 4 elementai** – žinios, nuostatos, gebėjimai/įgūdžiai ir kritinis/kultūrinis sąmoningumas.
- Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymas yra sudėtingas procesas reikalaujantis pereiti tam tikras iki-tarpkultūrinės **stadijas** (pvz. *etnocentrizmas, sąmoningumas, supratimas, pripažinimas ir pagarba, vertinimas ir įvertinimas, pasikeitimas*), kad jį būtų pasiekta. Tarpkultūrinės kompetencijos **vystymas(is) yra visą gyvenimą trunkantis procesas**. Kiekvieną kartą susidurdamas su naujomis tarpkultūrinėmis situacijomis asmuo patiria vis kitą „tapsmo“ etapą, kuris įvairiomis formomis nuolat pasikartoja. Tarpkultūrinės kompetencijos aukščiausias lygis yra tik siekiamybė.
- Išskiriamos **dvi** tarpkultūrinės kompetencijos raiškos **lygių dimensijos**. Pirmoji yra orientuota į metodologinę prizmę, veiklą ir trukmę (kiek ilgai ir koku tikslu asmuo gyvena/dirba/mokosi tarpkultūrinėje aplinkoje). Antroji, akcentuoja tarpkultūrinės kompetencijos kokybinę raišką t.y. kiek gili ir pažengusi yra asmens kompetencija turinio atžvilgiu.
- Populiariausias ir efektyviausias tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo metodas – tai **patirtinis mokymasis tarpkultūriniame kontekste**, kai realiai ar dirbtinai sukonstruojamos tarpkultūrinių skirtumų ir susidūrimų situacijos (mobilumo programos, simuliaciniai, vaidmenų žaidimai). Vienas iš patirtinių ugdymo metodų, kuris pradedamas taikyti Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo procese, tai „Mokymasis tarnaujant bendruomenei“ (*Service learning*).
- „Mokymosi tarnaujant bendruomenei“ arba „**Kooperuotų studijų**“ **metodas** suteikia galimybę **integruoti** kai kurių **Tarpkultūrinės kompetencijos elementų ugdymą** (*kultūrinio sąmoningumo, kultūrinio jautrumo, žinių ir gebėjimų konceptus*) į kursą,

bei įgalina studentus pilnavertiškai sąveikauti su skirtingomis kultūrinėmis grupėmis būnant įprastoje socialinėje aplinkoje.

Išvados, suformuluotos remiantis empiriniais duomenimis.

Kokybiniam tyrimui atlikti, remiantis moksline literatūra buvo sukurtas pirminis ir modifikuotas tarpkultūrinės kompetencijos vertinimo instrumentas, kurį naudojant buvo atlikta Šiaulių universiteto Humanitarinio fakulteto Filosofijos ir visuomenės mokslų studijų programos studentų apklausa žodžiu.

Atlikta interviu protokolų turinio analizė, gautų duomenų kategorizavimas ir tarpkultūrinės kompetencijos lygių išskyrimas leidžia daryti šias išvadas ir teikti tokias rekomendacijas:

- Buvo patvirtinta tyrimo pradžioje iškelta hipotezė apie tai, kad **kooperuotų studijų metodas įtakoja studentų tarpkultūrinės kompetencijos ugdymą ir raišką**. Tyrimas parodė, kad studentų lankymasis organizacijose pagal kooperuotų studijų metodą daugeliu atveju pakeitė (pagilino) žinias apie kitos kultūrinės grupės dydį, tikslą, struktūrą, veiklą, istoriją, vertybes, papročius, ritualus ir tradicijas; visiškai ar iš dalies pakeitė išankstines nuostatas ir stereotipus; studentai ėmė geriau reflektuoti save ir „kitą“; susidūrę su tarpkultūriniais konfliktais gebėjo juos spręsti ir kt.
- Studentų turėti **stereotipai ir išankstinės nuostatos**, pabuvus organizacijoje, dažnai **pakisdavo pereinant iš neigiamų į teigiamas**. Vis dėlto buvo studentų, kuriems išankstinis nusistatymas ne tik kad nepasikeitė, bet ir pasitvirtino. Vis dėlto daugeliu atveju turėti neigiami stereotipai ir nuostatos pakito visiškai arba bent iš dalies. Tyrimas parodė, kad studentų jausmai dalyvaujant organizacijoje kito pagrindiniais trimis aspektais: studento jausmai einant į organizaciją ir pabaigus praktiką liko neigiami; neigiami jausmai tapo teigiamais jausmais, bei teigiami jausmai pasikeitė į neigiamus.
- **Pagilėjo studentų kultūrinis/kritinis sąmoningumas**, kuris buvo identifikuotas per *išreikštą savirefleksiją, organizacijos narių asmeninio vertinimo suvokimą*. Interviu protokolų analizė parodė, jog studentai reflektavo įgytas žinias, gebėjimus, nuostatas, įvertino, kaip organizacijos/bendruomenės nariai asmeniškai vertino studento veiklą ir tam tikrus asmenybės bruožus.
- Išskirti keturi studentų tarpkultūrinės kompetencijos raiškos lygiai: *iki-tarpkultūrinės kompetencijos, elementarus, vidutinis ir pažangus*. Rezultatų analizės metu išryškėjo, jog nedidelės dalies studentų žinios, nuostatos, gebėjimai po semestro vis dar yra etnocentristinėje stadijoje ir nesiekia tarpkultūrinės kompetencijos raiškos lygio.

- Studentai lankydami bendruomenėse pagal kooperuotų studijų metodą **susidūrė su** įvairaus tipo tarpasmeninėmis, socialinėmis ir tarpkultūrinėmis **konfliktinėmis situacijomis**, kurios įtakojo tarpkultūrinės kompetencijos raišką ir ugdymą. Taip pat buvo identifikuotas studentų gebėjimas spręsti problemas naudojantis konfliktų sprendimo tarpininkais, kurie buvo įvardijami kaip bendruomenių nariai, dėstytojai.
- Religinėse bendruomenėse itin stipriai pasireiškė **studentų religinis identitetas**. Tyrimo metu buvo išskirti penki pagrindiniai studentų tipai pagal religingumą: *ateistas, netikintis, mažai tikintis, tikintis, giliai tikintis*. Daugelis studentų save priskyrė katalikams, tačiau išryškinami (sau priskirdami) ne religinio identiteto bruožus, o kultūrinio identiteto, kuriam būdinga tam tikra katalikiška pasaulėžiūra, vertybių sistema, tradicijos ir papročiai. Tikinčių ir giliai tikinčių studentų tipai pagal religingumą, išsiskyrė konfliktiškumu su kitų religinių identitetų bendruomenėmis. Ir atvirkščiai, ateistinio ir mažai tikinčio religingumo tipo atstovai palaikė tarpkultūrinį dialogą su įvairaus tipo bendruomenėmis.
- Atlikus tyrimą identifikuoti keturi pagrindiniai **studentų tipai pagal vaidmenį organizacijoje**, kuris taip pat siejamas su gebėjimu reflektuoti, apmąstyti ir adekvačiai asmeniškai vertinti procesus organizacijoje: *stebėtojas, pasyvus dalyvis, aktyvus dalyvis, lyderis*. Tyrimas parodė, kad dažniausiai studentai užimdavo stebėtojo vaidmenį dėl kooperuotų studijų metodo ir užduočių specifiškumo. Iš studentų nebuvo reikalaujama aktyviai įsitraukti į organizacijos veiklą ir retais atvejais, iniciatyvūs studentais sugebėjo išnaudoti savo vadybinius/organizacinius/kūrybinius gebėjimus atlikdami papildomas veiklas.
- Nustatyta, kad studentai kooperuotų studijų metodą **vertino teigiamai ir kritiškai** pateikdami jo trūkumus ir privalumus. Metodas padėjo atsisakyti kai kurių neigiamų nuostatų, įsitikinimų, ugdė pilietinius gebėjimus, kritinį mąstymą, gebėjimą spręsti iškilusius konfliktus.
- Nustačius organizacijų **tipus pagal atvirumą ir stiprumą** galima teigti, jog atviros horizontalios bendruomenės (kai kurios socialinio, politinio, kultūrinio ir religinio (*krikščioniško*) tipo organizacijos) yra imliausios Kooperuotoms studijoms ir sukuria tam palankiausią erdvę bei įgalina tokių studijų procesą. Taip pat pastebėta, kad *uždaros religinės* (netradicinės religinio (*krikščioniško ir nekrikščioniško*) tipo bendruomenės turinčios specifinio religingumo bruožų), bando studentams įteigti savo religines pažiūras ir skatina atlikinėti ritualus, kurie ne visada yra priimtini kito kultūrinio/religinio identiteto atstovams. Tačiau šios bendruomenės linkusios gana

atvirai bendradarbiauti su studentais, jei nėra nuklystama nuo konkrečių religinių/ideologinių temų.

Apibendrinant galima teigti, jog kooperuotų studijų metodas pakeitė studentų tarpkultūrinę kompetenciją pagal tokius požymius: žinios, nuostatos, įgūdžiai ir kritinis/kultūrinis sąmoningumas. Tačiau taip pat pažymėtina, jog kai kurių studentų tarpkultūrinės kompetencijos struktūros elementai (nuostatos, gebėjimai) pakito itin nežymiai, dėl pernelyg didelio ideologinio skirtumo tarp studento nuostatų ir kitos kultūrinės grupės specifikos. Taip pat dėl studento ir kai kurių socialinei, politinei ar kultūrinei grupei priskirtų bendruomenių vertybinių panašumų arba nežymių vertybinių skirtumų nebuvo aiškaus vidinio arba išorinio konflikto, kurio metu būtų identifikuotos respondentui nepriimtinos nuostatos ir kita.

REKOMENDACIJOS

Iki šiol populiariausias būdas ugdyti asmens tarpkultūrinius gebėjimus ir kompetencijas buvo keliavimas į užsienio šalis darbo, studijų tikslais. Tačiau pastebėta, kad tarpkultūrinė kompetencija, taip pat sėkmingai gali būti ugdoma „keliaujant“ į kultūriškai skirtingas tos pačios šalies esančias bendruomenes, kuri taip pat gali būti efektyvi internacionalizacijos namuose priemonė, papildanti ugdymo metodų sąrašą. Kooperuotų studijų metodo taikymas įgalina konstruoti heterogeniškumą ir įvairovę. Studentų susidūrimas su kitokiu kultūriniu identitetu sunkiai konstruojamas auditorijoje, nors tai įmanoma naudojant simuliacinius žaidimus auditorijoje. Kooperuotų studijų metodo aplinka yra labiau heterogeniška ir labiau atitinka realų pasaulį. Kooperuotų studijų metodas leidžia iš arčiau pažinti visuomenės grupes, pasirinktos bendruomenės kultūrinius ir socialinius panašumus, skirtumus per abipusės priklausomybės principus, bendradarbiavimą, lygybę, kurie tobulina kultūrinį sąmoningumą ir jautrumą. Dėka kooperuotų studijų, studentai gali peržengti individualizuotą ir suasmenintą mąstymą, bei kultūrinius ir bendruomeninius skirtumus suvokti ir analizuoti platesniame sociokultūriniame kontekste bei pasiekti aukščiausią tarpkultūrinės kompetencijos lygį. Skirtingų bendruomenių sociokultūrinių aspektų suvokimas yra svarbus į bendruomenės orientuoto kooperuoto studijų metodo elementas ir žingsnis link tarpkultūrinės kompetencijos. Todėl praktinė rekomendacija būtų nukreipta į kooperuotų studijų metodo taikymą instituciniu mastu kryptingai keičiant tradicinę praktikos organizacijose modelį į kooperuotą.

Veiksmingai integruoto kooperuotą studijų metodo integracijai būtina patobulinti dabar egzistuojantį kooperuotų studijų modelį ir administravimo tvarką. Rekomenduojama, per semestrą KS taikyti tik viename kurso modulyje, kurio apimtis būtų ne mažesnė kaip keturi kreditai. Pilnas kooperuotų studijų integravimas į studijų prosecą (į visus semestro modulius) reikalautų glaudaus dėstytojų/studentų/bendruomenių bendradarbiavimo, formuojant ir parenkant bendras užduotis, kurios gali turėti skirtingus aspektus ir leistų studentams visapusiškai ištirti nagrinėjamą problemą.

Kita praktinė rekomendacija susijusi su kooperuotų studijų metodologija: užduočių parinkimu ir vertinimu. Tyrimo metu nustatyta, kad kai kurios taikytos užduotys (pvz. dienoraščių, reflektivių pildymas) buvo neefektyvios ir neveiksmingos, neatitinkančios realios specifinės situacijos. Rekomenduojama, kaip vertinimo instrumentą taikyti kompetencijų portfolio aplanką, kuris, anot N. Mažeikienės ir E. Virgailaitės-Mečkauskaitės (2007), susijęs su kiekvieno individo asmeninėmis žiniomis, patirtimis ir įgūdžiais.

LITERATŪRA

1. Arthur, N. (2001). Using critical incidents to investigate cross-cultural transitions. *International Journal of Intercultural Relations*, 25, 41-53.
2. Auld, R. B. (1972). The Cooperative Education Movement: Association of Cooperative Colleges. *Journal of Cooperative Education*, 8, 24-27.
3. Austin, Z., Galli, M., & Diamantouros, A. (2003). *Development of a Prior Learning Assessment for Pharmacists Seeking Licensure in Canada* [Electronic version]. *Academic Search Premier*, 10725162. Retrieved February 10, 2008, from http://web29.epnet.com/externalframe.asp?tb=1&_ua=%5F0&_ug=sid
4. Balčiūnienė, I. (2007). *Religinio ir pilietinio ugdymo suderinamumas ir papildomumas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
5. Barnett, R. (1993). *The limits of competence: Knowledge, Higher Education and Society*. Buckingham: SRHE & Open University Press.
6. Becker, G. S. (1980). *Human Capital, a Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. Chicago/London: The University of Chicago Press.
7. Ben-Ari, M. (1998). *Constructivism in Computer Science Education*. Berglund: SIGCSE.
8. Bennet, M. J. (1993). *Towards Ethnorelativism: A Developmental Model of Intercultural Sensitivity*, in, R. M. Paige, ed. *Education for the Intercultural Experience*. Yarmouth, Maine: Intercultural Press.
9. Berger, L. ir Luckman, T. (1999). *Socialinės tikrovės konstravimas*. Vilnius: Pradai.
10. Berliner, D. C. ir Gage, M. L. (1993). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius: Alma Mater.
11. Berry, H. A. (1990). *Service-learning in international and intercultural settings*, in, J. C. Kendall and Associates (Eds.), *Combining service and learning: A resource book for community and public service, 1*, 311-313. Raleigh, NC: National Society for Internships and Experiential Education.
12. Bhawuk, S. & Brislin, R. W. (2000). Cross cultural training: A Review, *Applied Psychology: An international Review*, 9, 162.
13. Birenbaum, M. & Dochy, F. (1996). *Alternatives in Assessment of Achievement, Learning Processes and Prior Knowledge*. Boston, MA: Kluwer Academic.

14. Bitinas, B. (2006). Edukologinių tyrimų metodologiniai vingiai [žiūrėta 2008-03-13], prieiga per internetą <http://www.cceol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=6026D836-37D9-4253-8947-4DC52D28FE7B>.
15. Boyle-Baise, M. (2002). *Multicultural service learning: Educating teachers in diverse communities*. New York: Teacher College Press.
16. Brigman, G. & Molina, B. (1999). Developing social interest and enhancing school success skills: A service learning approach. *Journal of Individual Psychology*, 55, 342-354.
17. Būdvytytė-Gudienė, A. ir Mažeikienė, N. (2005). *Tarpkultūrinė verslo komunikacija*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
18. Burnett, J. A., Hamel, D. & Long, L. L. (2004). Service Learning in Graduate Counselor Education: Developing Multicultural Counseling Competence. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 32, 33-49.
19. Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon: Multilingual Matters.
20. Byram, M. (2004). INCA: Portfolio of Intercultural Competence. Retrieved January 21, 2008, from www.incaproject.org
21. Byram, M. & Zarate, G. (1997). *Definitions, objectives and assessment of sociocultural competence*. Strasbourg: Council of Europe.
22. Chen, G. M. & Starosta, W. J. (1996). Intercultural Communicative Competence: a synthesis. *Communication Yearbook*, 19, 353-383.
23. Chreptavičienė, V. (1999). Dalykinė komunikacinė kompetencija ir jos ugdymo gairės universitetinėse studijose. *Socialiniai mokslai*, 2(19), 32.
24. Coll, R. K. & Taylor, T. G. N. (2001). Using Constructivism to Inform, Tertiary Chemistry Pedagogy. *Chemistry Education: Research and Practice in Europe*, 2, 215 - 226.
25. Crow, C. (1997). Cooperative Education in the New Millennium. *Cooperative Education Experience*, 1-5.
26. D'Andrea, M., Daniels, J. & Heck, R. (1991). Evaluating the impact of multicultural counseling training. *Journal of Counseling and Development*, 70, 143-150.
27. Davis, N. (2005). *Intercultural Competence and the Role of Technology in Teacher Education*. Retrieved April 11, 2008, from <http://www.citejournal.org/articles/v4i4editorial1.pdf>.
28. Derousi, P. & Sherwood, C. S. (1997). Community Service Scholarships: Combining Cooperative Education with Service Learning. *Journal of Cooperative Education*, 33 (1), 46-54.

29. Hones, D. F. (1997). *Preparing for Diversity: A Service Learning Approach*. A paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association, Chicago, Illinois, 2-29.
30. Edukologijos studijų krypties savianalizės suvestinė (2007). Studijų programa 61207S101 Filosofijos ir visuomenės mokslai (2007). Šiauliai: Šiaulių universitetas.
31. Evans, K. M. & Larrabee, M. J. (2002). Teaching the multicultural counseling competencies and revised career counseling competencies simultaneously. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 30, 21-30.
32. Fantini, A. (2000). *Report by the Intercultural Communicative Competence Task Force*. Brattleboro: World Learning.
33. Fitch, M. (1999). *Specifically designed service-learning experience promote cultural awareness*. Poster session presented at the annual meeting of the American Psychological Society, June, Denver, CO.
34. Frazier, D. (1997). A multicultural reading and writing experience: read aloud as service-learning In English class. *Michigan Journal of Community Service Learning*, 3, 98-103.
35. Freeland, R. M., Marini, R. C. & Weighart, S. (1998). Moving Partnerships between Co-op Institutions and Co-op Employers into the Next Century. *Journal of Cooperative Education* 33 (2), 17-27.
36. Furco, A. (1996). *Expanding Boundaries: Serving and Learning*. Washington, DC: Corporation for National Service, 2-6.
37. Furco, A. (1996). Service Learning and School-to-Work. *Journal of Cooperative Education* 32 (1), 7-14.
38. Gesteland, R. (1997). *Kaip išgauti taip. Menas bendrauti ir derėtis įvairiose kultūrose*. Vilnius: Tyro Alba.
39. Gillert, A., Haji-Kella M. & Guedes, M. J. C. (2005). *Tarpkultūrinis mokymasis*. Vilnius: Tarptautinio bendradarbiavimo agentūra.
40. Glasl, F. (2005). Muss es in Organisationen zum Kulturkampf kommen? *TrigonThemen*, 4, 2-4.
41. Grebliauskienė, B. ir Večkienė, N. (2004). *Komunikacinė kompetencija. Komunikabilumo ugdymas*. Vilnius: Alma Matter.
42. Grubb, W. N. & Villeneuve, J. C. (1995). *Co-operative Education in Cincinnati*. Berkeley, CA: National Center for Research in Vocational Education.
43. Hapgood, K. & Fennes, H. (1997). *Intercultural learning in the classroom*. London: Council of Europe.

44. Heppner, M. J. & O'Brien, K. M. (1994). Multicultural counselor training: Students' perceptions of helpful and hindering events. *Counselor Education and Supervision*, 34, 4-18.
45. Hofstede, G. (1997). *Cultures and Organizations*. London: McGraw-Hill Companies.
46. Hymes, D. (1974). Foundations in sociolinguistics: An ethnographic approach. Retrieved January 28, 2008, from [http://books.google.lt/books?id=B3NIAeabrHwC&dq=hymes+d+1974+foundations+in+sociolinguistics+an+ethnographic+approach&pg=PP1&ots=E7TOt_OM02&sig=N73BheEjiDiMJIUWptV8WhTltWw&hl=lt&prev=http://www.google.lt/search%3Fhl%3Dlt%26q%3DHymes,%2BD.%2B\(1974\).%2BFoundations%2Bin%2Bsociolinguistics:%2BAn%2Bethnographic%2Bapproach&sa=X&oi=print&ct=title&cad=one-book-with-thumbnail#PPP10,M1](http://books.google.lt/books?id=B3NIAeabrHwC&dq=hymes+d+1974+foundations+in+sociolinguistics+an+ethnographic+approach&pg=PP1&ots=E7TOt_OM02&sig=N73BheEjiDiMJIUWptV8WhTltWw&hl=lt&prev=http://www.google.lt/search%3Fhl%3Dlt%26q%3DHymes,%2BD.%2B(1974).%2BFoundations%2Bin%2Bsociolinguistics:%2BAn%2Bethnographic%2Bapproach&sa=X&oi=print&ct=title&cad=one-book-with-thumbnail#PPP10,M1)
47. Jacikevičius, A. (1994). *Siela, mokslas, gyvensena*. Vilnius: Žodynas.
48. Jovaiša, L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.
49. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Technologija.
50. Kenny, M. E., Simon, L. A., Kiley-Brabeck, K. & Lerner R. M. (2001). *Learning to Serve: Promoting Civil Society Through Service Learning*. Springer.
51. Kim, Y. Y. (1991). *Intercultural communication competence: A systems-theoretic view*, in, S. Ting-Toomey & F. Korzenny (Eds.). *Cross-cultural interpersonal communication*, 268. Newbury Park: Sage Publications.
52. Kottler, J. A. (1997). *Travel that can change your life: how to create a transformative experience*. San Francisco: Jossey-Bass.
53. Kvale, S. (2003). *Исследовательское интервью*. Москва: СМЫСЛ.
54. Laužackas, R. (2005). *Profesinio rengimo metodologija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
55. Laužackas, R. ir Dienys, V. (2004). *Profesijos mokytojų strateginių kompetencijų nustatymo ir jų kvalifikacijos tobulinimo modulių rengimo metodika*. Vilnius: Profesinio mokymo metodikos centras.
56. Laužackas, R., Teresevičienė, M. ir Stasiūnaitė, E. (2005). *Kompetencijų vertinimas neformaliajame ir savaiminiame mokymesi*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
57. Lee, M. (1998). Understandings of Conflict: A Cross-Cultural Investigation. *Personnel Review*, 27 (3), 227-242.
58. Lekavičienė, R. (1993). *Aš ir Kiti. Psichologija studentui: mokymo priemonė*. Kaunas: Technologija.
59. Lekavičienė, R. (2000). Socialinės kompetencijos vertinimo metodologijos modifikavimas (Daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas, 2000).

60. Leonavičius, V. (2004). *Sociologija*. Kaunas: Technologija.
61. Lepaitė, D. (2003). *Kompetencijų plėtojančių studijų programų lygio nustatymo metodologija*. Kaunas: Technologija.
62. Lewis, R. R. (2002). *Kultūrų sandūra. Kaip sėkmingai bendrauti su kitų tautų ir kultūrų atstovais*. Vilnius: Alma Litera.
63. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (Žin., 1991, Nr. 23-593).
64. MacConahay, J. B. (1986). *Modern racism, ambivalence, and the Modern Racism Scale*, in, Dovidio, J. K. & Gaertner, S. L. (Eds.). *Prejudice, discrimination and racism*, 91-125. San Diego, CA: Academic Press.
65. Mariappan, J., Monemi, S. & Fan, U. (2005). *Enhancing Authentic Learning Experiences through Community-based Service-Learning*. Newbury Park: Sage Publications.
66. Matakaitė, S. (2003). Individualus religingumas ir kasdienis gyvenimas. *Filosofija, sociologija, 1*, 37-42.
67. Mattox, R. J. & Hurt, D. J. (1992). Counselor pre-practicum: The impact of training on school counseling communication skills. *College Student Journal, 26*, 88-92.
68. Mažeikienė, N. (2000). Kiekybinių ir kokybinių metodų derinimas kuriant nešališką socialinių mokslų metodą. *Lyčių skirtumai švietimo sistemoje*, 33 - 48.
69. Mažeikienė, N. (2001). Moters/lyties tyrinėjimai: nauja socialinių tyrimų kryptis ir metodologinė perspektyva. *Lytiškumas ir švietimas: pažiūrų, stereotipų ir ugdymo turinio ypatumai*, 8 - 15.
70. Mažeikienė, N. (2004). Gender Differences in Machiavellian Art of Manipulation. *Socialiniai mokslai, 1* (43), 38-45.
71. Mažeikienė, N. ir Virgailaitė-Mečkauskaitė, E. (2007). Tarpkultūrinės kompetencijos matavimo ir vertinimo patirtis edukologijoje. *Socialiniai mokslai, 4* (58), 24.
72. Mažeikis, G. (2006). *Postmoderni pragmatinė edukologija: teorinės prielaidos ir modeliai*. [žiūrėta 2007-04-09]. Internetinė prieiga <http://www.svietimas.lt/konferencijos/Mazeikis.doc>
73. Mažeikis, G. (2007). *Kompetencijų ugdymo sistema taikant kooperuotų studijų metodą*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
74. Mažeikis, G., Šidlauskienė, V. ir Karvelienė, R. (2003). *Kooperuotos studijos*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
75. Майерс, И. (1999). *Социальная психология*. Санкт-Петербург.
76. Myers-Lipton, S. J. (1996). Effect of a comprehensive service-learning program on college students' level of modern racism. *Michigan Journal of Community Service Learning, 3*, 45-54.

77. National Service-Learning Cooperative/Clearinghouse (1995). *Standards for quality for school-based and community-based service learning*. Saint Paul, MN: Author.
78. Nordhaug, O. (1993). *Human Capital in Organizations, Competence, Training, and Learning*. Bergen: Oxford University Press .
79. Oetzel, J., Ting-Toomey, S., Masumoto, T., Yokochi, Y., Xiaohui P., Takai, J. & Wilcox, R. (2001). Face and Facework in Conflict: A Cross-Cultural Comparison of China, Germany, Japan, and the United States. *Communication Monographs*, 68 (3), 235-259.
80. Ohbuchi, K. & Takahashi, Y. (1994). Cultural Styles of Conflict Management in Japanese and Americans: Passivity, Covertness, and Effectiveness of Strategies. *Journal of Applied Social Psychology*, 24 (15), 1345-1366.
81. Petkevičiūtė, N. ir Budaitė, R. (2005). Vadovų tarpkultūrinė kompetencija Lietuvos organizacijose. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 36, 133-150.
82. Pikūnas, J. (1994). *Asmenybės vystymasis. Kelias į savęs atradimą*. Kaunas: Šviesa.
83. Poon, J. M. L., Stevens, C. K. & Gannon, M. J. (2000). Research and Practice in Human Resource Management. *Effects of Training Method and Learning Style on Cross-Cultural Training Outcomes*, 8 (2), 73-97.
84. Pope-Davis, D. B., Breaux, C. & Liu, W. M. (1997). *A multicultural immersion experience*, in, Pope-Davis, D. B., Coleman, H. L. K. (1995). *Multicultural counseling competencies: Assessment, education and training, and supervision*. Thousand Oaks, CA: Sage.
85. Potsch-Ringeisen, S. (2006). Mediation als Methode der Konfliktbearbeitung in der deutsch-chinesischen Wirtschaftskooperation. *Kooperation und Effizienz in der Unternehmenskommunikation*. Wiesbaden: Deutscher Universitäts-Verlag.
86. Radcliff, D. (2000). *Qualitative research resources: notes for five seminars on qualitative research*. Retrieved May 15, 2008, from <http://don.radcliff.net/qual/>
87. Radzevičienė, A. (2006). *Nauji iššūkiai ugdant viešosios vadybos specialistus: tarpkultūrinė kompetencija*. [žiūrėta 2007-04-09]. Prieiga per internetą: [http://www.fmhc.lt/VALA/zurnalas_nr1\(5\)_radzeviciene.htm](http://www.fmhc.lt/VALA/zurnalas_nr1(5)_radzeviciene.htm).
88. Ricks, F. (1996). Principles for Structuring Cooperative Education Programs. *Journal of Cooperative Education*, 31 (2-3), 8-22.
89. Ridley, C. R., Mendoza, D. W. & Kanitz, B. E. (1994). Multicultural training: Reexamination, operationalization and integration. *The Counseling Psychologist*, 22, 227-289.
90. Risager, K. (1994). Cultural understanding in language teaching - where now? // Sprogforum. Tidsskrift for sprog- og kulturpaedagogik, Nr. 1, P. 7-13. [žiūrėta 2008-04-23] prieiga per internetą <http://inet.dpb.dpu.dk/infodok/sprogforum/Espr1/Risager1.html>

91. Robson, C. (2006). *Real world research*. Cornwall: Blackwell publishing.
92. Root, S., Callahan, J. & Billig, Sh. H. (2005). *Improving service-Learning Practice: Research on Models to Enhance Impacts*. Utah: Information Age Publishing.
93. Ruškus, J. (2002). *Neįgaliųjų integracija į visuomenę* [žiūrėta 2008-04-16]. Prieiga per internetą: <http://www.mruni.lt/mru_lt_dokumentai/katedros/socialinio_darbo_katedra/Programos/neigaliuju_konspektas.doc>.
94. Ruškus, J.(2002). *Negalės fenomenas*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
95. Ruškus, J., Mažeikienė, N., Blinstrubas, A. ir Balčiūnas, S. (2005). *Prekybos moterims ir prostitucijos aukų rehabilitacija ir reintegracija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
96. Saulėnienė, S. (2003). Dailės pedagogo šiuolaikinės kompetencijos struktūra: modelio pagrindimas Lietuvos švietimo aspektu (Daktaro disertacija, Kaunas: Technologija).
97. Schaafsma, H. (1996). Reflections of a Visiting Co-op Practitioner. *Journal of Cooperative Education*, 31 (2-3), 83 - 100.
98. Schramkowski, B. (2001). *Interkulturelle Mediation. Mediation als eine Methode des konstruktiven Umgangs mit interkulturellen Konflikten in Städten mit hohem multikulturellen Bevölkerungsanteil*. Konstanz: Hartung-Gorre Verlag.
99. Sercu, L. (2004). Assessing intercultural competence: a framework for systemic test development in foreign language education and beyond. *Intercultural education*, 15 (1). Retrieved May 20, 2008, from <<http://web19.epnet.com/externalframe.asp?tb=1&.1>>
100. Sigmon, R. & Serow, R. (1995). An inventory of service-learning at private liberal arts colleges. *National Institute on Learning and Service Resource Notebook*, 93-95.
101. Smollins, J. P. (1999). The Making of the History: Ninety Years of Northeastern Co-op. *Northeastern University Magazine*. Boston, MA: Northeastern University
102. Spencer, L. M. & Spencer, S. M. (1993). *Competence at work*. New York: Wiley.
103. Stulpinas, J. (1996). *Ugdymo rezultatai*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
104. Targamadžė, V. (2006). *Konfliktų kontūrų brėžimas: ugdymo realybės kontekstas: monografija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
105. Taylor, E.W. (1994). Intercultural Competency: A Transformative Learning Process. *Adult Education Quarterly*, 44 (3), 154-174.
106. Tesoriero, F. (2006). Personal Growth Towards Intercultural Competence Through an International Field Education Programme. *Australian Social Work*, 59 (2), 126-140.
107. Ting-Toomey, S. & Gao, G. (1991). Culture, face maintenance and styles of handling interpersonal conflict. *International Journal of Conflict Management*, 2, 275-296.

108. Van Gyn, G. H. (1996). Reflective Practice: The Needs of Professions and the Promise of Cooperative Education. *Journal of Cooperative Education*, 31 (2-3), 103-131.
109. Vengrauskas, V. ir Langvinienė, N. (2005). *Tarptautinis verslas*. Kaunas: Technologija.
110. Virgailaitė – Mečkauskaitė, E. ir Zubilina, O. (2006). *Šiaulių universiteto magistrantų mokslinės kompetencijos tarptautinis aspektas*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
111. Weah, W., Simmons, V. C. & Hall, M. (2000). Service-learning and multicultural/multiethnic perspectives. *Phi Delta Kappan*, 81, 673-675.
112. Welch, M. & Billig, Sh., H. (2004). *New Perspectives in Service-Learning: Research to Advance the Field*. Utah: Information Age Publishing.
113. Westrick, J. (2004). The influence of service-learning on intercultural sensitivity: A quantitative study. *Journal of Research in International Education*, 3, 277.
114. Wilson, J. W., Stull, W. A. & Vinsonhaler, J. (1996). Rethinking Cooperative Education. *Journal of Cooperative Education*, 31 (2-3), 154 - 165.
115. Woodard, V. S. & Lin, Y. N. (1999). Designing prepracticum for counseling education programs. *Counselor Education and Supervision*, 39, 134-145.
116. Žydžiūnaitė, V. (2007). Tyrimo metodologija (socialiniai ir humanitariniai mokslai). [žiūrėta 2008-03-13] prieiga per internetą http://www.mokom.lt/UserFiles/File/SU_MOKOM_1DALIS_3TEMA.pdf
117. Здравомыслова, Е., Темкина, А. (2001). *Социальное конструирование гендера: феминистская теория*. Введение в гендерные исследования. Ч. I. Санкт-Петербург. С. 147 - 174.
118. Здравомыслова, Е., Темкина, А. (2001). *Феминистская критика эпистемологических оснований социологии*. Введение в гендерные исследования. Ч. 1. - СПб . С. 174 -19
119. Internationalisation at Home: A Position Paper (2000) by Paul Crowther, Michael Joris, Matthias Otten Bengt Nilsson, Hanneke Temekens, Bernd Wächter published by the European Association for International Education in cooperation with the Academic Cooperation Association, IAK, IÉSEG, Nuffic, Katholieke Hogeschool Limburg and Malmö University. [žiūrėta 2006-04-05] Prieiga per internetą: < <http://www.eaie.nl/IaH/IaHPositionPaper.pdf>>

Priedas Nr. 1. Tarpkultūrinės kompetencijos operacionalizacijos modelis

Tarpkultūrinės kompetencijos (Pagal M. Byram modelį)	Žinios	<i>Žinios apie savo ir kitos socialines grupes vertybių sistemas</i>	kokius įvardintum esminius soc. grupės elementus (materialiniai pagrindai, simboliai, vertybės, elgesio pavyzdžiai)
			gebu palyginti kitos soc. grupės vertybines nuostatas su manąja
		<i>Žinios apie soc. grupių praktikas ir kuriamus produktus</i>	kokios yra esminės kitos soc. grupės normos ir tabu (pasisveikinimas, apranga, elgesys ir kt.)
		<i>Žinios apie bendrus individo ir visuomenės sąveikos procesus</i>	atpažįstu kultūrinio streso ženklus ir žinau būdus kaip juos įveikti
			žinau būdus kaip maximizuoti mano gebėjimą pažinti kitas soc. grupes, jų vertybines nuostatas
		Nuostatos	<i>Smalsumas ir atvirumas</i>
	aš mielai mokausi iš kitų soc. grupių narių jų elgesio modelius, papročius		
	<i>Pasirengimas sustabdyti nepasitikėjimą kitomis, soc. grupėmis, kultūromis vertybių sistemomis bei perdėtą pasitikėjimą savąja soc. grupe.</i>		stengiuosi bendrauti kitoje soc. grupėje, jų žargonu ir elgiuosi jų priimtomis taisyklėmis
			atsidūręs kitoje soc. grupėje stengiuosi susitvarkyti su savo emocijomis ir frustracija
	Susiejimo ir interpretavimo įgūdžiai		<i>Gebėjimas interpretuoti kitos soc. grupės įvykius ir dokumentus</i>
			naudojuosi strategija, kuri padeda lengviau suprasti kitos soc. grupės elgesio modelius ir pažinti juos
		<i>Paaiškinti ir susieti kitos soc. grupės įvykius ir dokumentus su savo soc. grupės įvykiais ir dokumentais</i>	aš gebu pamatyti esminius skirtumus tarp savo ir kitos soc. grupės įvykių ar dokumentų
	Atradimo ir sąveikos įgūdžiai	<i>Gebėjimas įgyti naujas žinias apie soc. grupę ir socialines praktikas</i>	suvokiu ir gebu lengvai perimti kitos soc. grupės praktikas

			bendraudamas su asmenimis iš kitos soc. grupės demonstruoju lankstumą ir supratingumą
		<i>Gebėjimas taikyti naujai įgytas žinias, nuostatas ir įgūdžius realaus laiko sąveikų sąlygomis</i>	naudoju strategiją kuri man padeda sumažinti stresą būnant kitoje soc. grupėje
			naudoju elgesio modelius kurie būdingi kitai soc. grupei ir stengiuosi neižeisti jų savo elgesiu, apranga ir kt.
	Kritinis kultūrinis sąmoningumas / politinis išsiugdymas	<i>Gebėjimas remiantis daugeliu kriterijų kritiškai vertinti perspektyvas, praktikas ir veiklos produktus savo ir kitose soc. grupėse</i>	aš suvokiu skirtumus tarp soc. grupių, jų nuostatų ir vertybių
			aš kritiškai vertinu savo negatyvias reakcijas į šiuos skirtumus (baimė, pajuoka, pasibjaurėjimas, pranašumas ir kt.)

Priedas Nr. 2. Tyrimo klausimynas (pirminis)

I. Instrukcinė – motyvacinė

1. Kas vyksta?

- a) ŠU Humanitarinio fakulteto Filosofijos ir visuomenės mokslų Studentų apklausa.
- “Kooperuotų studijų įtaka studentų kompetencijų kaitai”
  - “Kaip įtakoja kooperuotos studijos jūsų kompetencijas?”
  - “Kiek veiksmingas Kooperuotų studijų metodas?”
  - “Ką jums davė Kooperuotos studijos?”

2. Vardan ko tai vyksta ir ką reikės daryti?

Sveiki, Jums skambina {ŠU darbuotojas(-ja) Aidanas, Laura} {magistrantas(-as) Aidanas, Laura}.

Kiek žinome, jūs *Propagandos* kurse studijuojat pagal kooperuotų studijų metodą.

Siekiant įvertinti/pagerinti/išanalizuoti/ {Šiaulių universiteto studijų kokybę} {ši lankstų, naujovišką studijų metodą} Šiaulių universiteto bendruomenei labai svarbi yra jūsų nuomonė. Būtų labai malonu jei galėtumėte susitikti su manim ir skirti apie 30 min. savo laiko pokalbiui.

Į jūsų atsakymus bus atsižvelgta rengiant kitus projektus ir taip gerinant studijų kokybę Šiaulių universitete.

3. Anonimiškumas

Apibendrinant apklausos rezultatus jūsų vardas ir pavardė nebus minimi.

Su apklausos rezultatais galėsite susipažinti Šiaulių universiteto spaudoje.

Demografinis blokas

Lytis:

- moteris
- vyras

Gyvenamoji vieta iki studijų pradžios:

- Apskritis centras (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys, Marijampolė, Tauragė, Telšiai, Utena, Alytus)
- Rajono centras
- Miestelis, kaimas

Ar turite darbo patirties? Jei taip kokioje sferoje dirbote(-ate).

Diagnostinis blokas

1. Žinių blokas:

- a) kokius įvardintum esminius soc. grupės elementus (materialiniai pagrindai, simboliai, vertybės, elgesio pavyzdžiai)
- b) gebu palyginti kitos soc. grupės vertybines nuostatas su manąja
- c) kokios yra esminės kitos soc. grupės normos ir tabu (pasisveikinimas, apranga, elgesys ir kt.)
- d) atpažįstu kultūrinio streso ženklus ir žinau būdus kaip juos įveikti
- e) žinau būdus kaip maximizuoti mano gebėjimą pažinti kitas soc. grupes, jų vertybines nuostatas

2. Nuostatų blokas:

- a) aš noriai bendrauju su kitos soc. grupės nariais (aš jų nevengiu, ar nebandau ieškoti kontaktų tik su savo grupės nariais)
- b) aš mielai mokausi iš kitų soc. grupių narių jų elgesio modelius, papročius
- c) stengiuosi bendrauti kitoje soc. grupėje, jų žargonu ir elgiuosi jų priimtomis taisyklėmis
- d) atsidūręs kitoje soc. grupėje stengiuosi susitvarkyti su savo emocijomis ir frustracija

3. Įgūdžių blokas:

- a) aš gebu palyginti savo ir kitą soc. grupę
- b) naudojuosi strategija, kuri padeda lengviau suprasti kitos soc. grupės elgesio modelius ir pažinti juos
- c) aš gebu pamatyti esminius skirtumus tarp savo ir kitos soc. grupės įvykių ar dokumentų
- d) suvokiu ir gebu lengvai perimti kitos soc. grupės praktikas
- e) bendraudamas su asmenimis iš kitos soc. grupės demonstruoju lankstumą ir supratingumą
- f) naudoju strategiją kuri man padeda sumažinti stresą būnant kitoje soc. grupėje
- g) naudoju elgesio modelius kurie būdingi kitai soc. grupei ir stengiuosi neįžeisti jų savo elgesiu, apranga ir kt.

4. Kritinio mąstymo blokas:

- a) aš suvokiu skirtumus tarp soc. grupių, jų nuostatų ir vertybių
- b) aš kritiškai vertinu savo negatyvias reakcijas į šiuos skirtumus (baimė, pajuoka, pasibjaurėjimas, pranašumas ir kt.)
- c) suvokiu, kaip specifinis kontekstas įtakoja mano santykius su kitais
- d) suvokiu, kaip esu matomas kitos soc. grupės narių

Priedas Nr. 3. Tyrimo klausimynas (modifikuotas (1))

ŠU Humanitarinio fakulteto Filosofijos ir visuomenės mokslų studentų apklausa “Ką jums davė Kooperuotos studijos?”

I. Instrukcinis – motyvacinis blokas

Tyrimo tikslas: nustatyti ir įvertinti kooperuotų studijų metodo veiksmingumą ugdant studentų tarpkultūrinę kompetenciją filosofijos ir visuomenės mokslų studijų programoje.

Jūs *Propagandos* kurse studijuojat pagal kooperuotų studijų metodą. Siekiant įvertinti šį neseniai pradėtą taikyti studijų metodą Šiaulių universiteto bendruomenei labai svarbi yra jūsų nuomonė.

Apibendrinant apklausos rezultatus ar juos publikuojant, jūsų vardas ir pavardė nebus minimi.

II. Diagnostinis blokas.

Žinių blokas

1. Gal galite trumpai pristatyti kokioje organizacijoje buvote?
2. Kokius įvardintum esminius soc. grupės elementus (simboliai, vertybės, elgesio pavyzdžiai)?
3. Kokios yra esminės kitos soc. grupės normos ir tabu (pasisveikinimas, apranga, elgesys ir kt.)?
4. Atpažįstu kultūrinio šoko ženklus ir žinau būdus kaip juos įveikti.

Nuostatų blokas

5. Aš noriai bendrauju su kitos soc. grupės nariais (jų nevengiu, nebandau ieškoti kontaktų tik su savo grupės nariais).
6. Aš mielai mokausi ir gebu perimti kitų soc. grupių narių elgesio modelius, papročius, ritualus.
7. Stengiuosi bendrauti kitoje soc. grupėje, jų žargonu ir elgiuosi jų priimtomis taisyklėmis.
8. Atsidūręs kitoje soc. grupėje stengiuosi susitvarkyti su savo neigiamomis emocijomis.

Igūdžių blokas

9. Aš gebu palyginti savo ir kitą soc. grupę.
10. Naudojuosi metodais, būdais, kurie padeda lengviau suprasti kitos soc. grupės elgesio modelius ir pažinti juos.
11. a) bendraudamas su asmenimis iš kitos soc. grupės demonstruoju lankstumą ir supratingumą.
b) gal galėtum palyginti šį savo gebėjimą prieš studijas universitete ir jų metu ar po jų?

12. Naudoju metodus, būdus, kurie man padeda sumažinti stresą būnant kitoje soc. grupėje.
13. Bendraujant su kita soc. grupe stengiuosi neižeisti jų savo elgesiu, apranga ir kt.

Kritinio mąstymo blokas

14. Aš suvokiu skirtumus tarp soc. grupių, jų nuostatų ir vertybių
15. Ar buvo neigiamų reakcijų į kitą soc. grupę? Ar jas atpažinai? Kokios jos?
16. Suvokiu, kaip konkretus (pvz.; religinis, politinis) kontekstas įtakoja mano santykius su kitais.
17. Suvokiu, kaip esu matomas kitos soc. grupės narių.
18. Gal dar ką nors norite pridurti?
19. Ką galėtumėte pasakyti apie patį kooperuotų studijų metodą?

Demografinis blokas

Lytis:

- moteris
- vyras

Gyvenamoji vieta iki studijų pradžios:

- Apskritis centras (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys, Marijampolė, Tauragė, Telšiai, Utena, Alytus)
- Rajono centras
- Miestelis, kaimas

Ar turite darbo patirties? Jei taip kokioje sferoje dirbote(-ate).

Ačiū už atsakymus ☺

Priedas Nr.4. Tyrimo klausimynas (modifikuotas (2))

ŠU Humanitarinio fakulteto Filosofijos ir visuomenės mokslų studentų apklausa “Ką jums davė Kooperuotos studijos?”

I. Instrukcinis – motyvacinis blokas

Tyrimo tikslas: nustatyti ir įvertinti kooperuotų studijų metodą ugdant studentų tarpkultūrinius gebėjimus ir kompetencijas Filosofijos ir visuomenės mokslų studijų programoje.

Jūs ..... kurse studijuojate pagal kooperuotų studijų metodą. Siekiant įvertinti šį neseniai pradėtą taikyti studijų metodą Šiaulių universiteto bendruomenei labai svarbi yra Jūsų nuomonė.

Apibendrinant apklausos rezultatus ar juos publikuojant, jūsų vardas ir pavardė nebus minimi.

II. Demografinis blokas

<u>Lytis:</u>	<u>Amžius</u>	<u>Kursas</u>	<u>Gyvenamoji vieta</u>
☐ Moteris			☐ Apskritis centras
			☐ Rajono centras
☐ Vyras			☐ Miestelis
			☐ Kaimas

- Ar studijavote/dirbote užsienyje? Kokioje šalyje, kiek kartu, koks laiko tarpas?

III. Diagnostinis blokas

Žinių blokas

1. Keliose organizacijose lankėtės pagal kooperuotas studijas. Išvardinkite jas.
2. Kaip jūs apibūdintumėte tos organizacijos dydį, tikslus, funkcijas, struktūrą, veiklą, vertybes (šeimos gyvenimas, darbas, socialinės ir politinės veiklos, visuomeninis gyvenimas), taisykles, požiūrį ir kt., kuo ši grupė skiriasi nuo daugumos?
3. Ką žinojote apie tos organizacijos kultūrinės, istorinės šaknis, prieš eidamas į ją? Ką žinote dabar?
4. Ką, jūsų manymu, turėjote žinoti, ar ką patartumėte kitiems žinoti einant į šią organizaciją? Ką svarbaus sužinojote jau būnant ten?
5. Apibendrinkite kaip pasikeitė jūsų žinios apie organizaciją nuo pradžios iki pabaigos?

Nuostatų blokas

6. Ką veikėte šioje organizacijoje?
7. Kaip jums sekėsi bendrauti su tos organizacijos nariais?
8. Kokie reikšmingi skirtumai išryškėjo?
9. Apibūdinkite problemas kurios kilo dėl skirtingų jūsų ir tos organizacijos narių vertybių, požiūrių, veiklos. Ar tos problemos kilo dėl jūsų asmeninių ar daugiau, dėl daugumai (visuomenei) priimtų vertybių, požiūrių, veiklos?
10. Papasakokite apie savo jausmus, kuriuos jautėte jiems prieš ateidamas į organizaciją? Būnant joje? Ir ką jaučiate dabar?
11. Kaip emociškai jūs reaguodavote į organizacijos, narių sėkmes ir nesėkmes?
12. Kokias turėjote išankstines sampratas ir nuostatas prieš eidamas į organizaciją, dabar ir kaip tas požiūris keitėsi?
13. Kaip pasikeitė jūsų požiūris į svetimas ir kitokias kultūras, nežinomus dalykus ir grupes?
14. Kaip pasikeitė jūsų savęs supratimas, kuo jūs skiriatės nuo kitų, kokiai grupei save priskirate?
15. Ką jums davė buvimas organizacijoje? Apibendrinkite.

Igūdžių blokas

16. Kaip sekėsi pritapti prie organizacijos, susitaikyti su jos taisyklėmis?
17. Kokie asmenys ir kokios aplinkybės padėjo jums išspręsti problemas kurias patyrėte?
18. Kokios jums buvo pavestos užduotys ir kaip jos įtakojo problemų sprendimą?
19. Kaip jūs manot, kodėl jie yra tokie kokie yra?

Kultūrinio sąmoningumo blokas

20. Gal galite pateikti pavyzdžių, kaip konkretus (pvz.; religinis, politinis) kontekstas įtakojo tavo santykius su tos grupės nariais?
21. Kaip tos grupės asmenys vertina jus, jūsų poelgius, mąstymą?

Priedas Nr.5. Tyrimo klausimynas (modifikuotas (3))

ŠU Humanitarinio fakulteto Filosofijos ir visuomenės mokslų studentų apklausa “Ką jums davė Kooperuotos studijos?”

I. Instrukcinis – motyvacinis blokas

Tyrimo tikslas: nustatyti ir įvertinti kooperuotų studijų metodą ugdant studentų tarpkultūrinius gebėjimus ir kompetencijas Filosofijos ir visuomenės mokslų studijų programoje.

Jūs ..... kurse studijuojate pagal kooperuotų studijų metodą. Siekiant įvertinti šį neseniai pradėtą taikyti studijų metodą Šiaulių universiteto bendruomenei labai svarbi yra Jūsų nuomonė.

Apibendrinant apklausos rezultatus ar juos publikuojant, jūsų vardas ir pavardė nebus minimi.

II. Demografinis blokas

<u>Lytis:</u>	<u>Amžius</u>	<u>Kursas</u>	<u>Gyvenamoji vieta</u>
☐ Moteris			☐ Apskritis centras
			☐ Rajono centras
☐ Vyras			☐ Miestelis
			☐ Kaimas

III. Diagnostinis blokas

Žinių blokas

1. Keliose organizacijose lankėtės pagal kooperuotas studijas. Išvardinkite jas.
2. Kaip jūs apibūdintumėte tos organizacijos dydį, tikslus, funkcijas, struktūrą, veiklą, vertybes (šeimos gyvenimas, darbas, socialinės ir politinės veiklos, visuomeninis gyvenimas), taisykles, požiūrį ir kt., kuo ši grupė skiriasi nuo daugumos?
3. Ką žinojote apie tos organizacijos kultūrinės, istorinės šaknis, prieš eidamas į ją? Ką žinote dabar?
4. Ką, jūsų manymu, turėjote žinoti, ar ką patartumėte kitiems žinoti einant į šią organizaciją? Ką svarbaus sužinojote jau būnant ten?
5. Apibendrinkite kaip pasikeitė jūsų žinios apie organizaciją nuo pradžios iki pabaigos?

Nuostatų blokas

6. Ką veikėte šioje organizacijoje?
7. Kaip jums sekėsi bendrauti su tos organizacijos nariais?
8. Kokie reikšmingi skirtumai išryškėjo?
9. Apibūdinkite problemas kurios kilo dėl skirtingų jūsų ir tos organizacijos narių vertybių, požiūrių, veiklos. Ar tos problemos kilo dėl jūsų asmeninių ar daugiau, dėl daugumai (visuomenei) priimtų vertybių, požiūrių, veiklos?
10. Papasakokite apie savo jausmus, kuriuos jautėte jiems prieš ateidamas į organizaciją? Būnant joje? Ir ką jaučiate dabar?
11. Kaip emociškai jūs reaguodavote į organizacijos, narių sėkmes ir nesėkmes?
12. Kokias turėjote išankstines sampratas ir nuostatas prieš eidamas į organizaciją, dabar ir kaip tas požiūris keitėsi?
13. Kaip pasikeitė jūsų požiūris į svetimą ir kitokias kultūras, nežinomus dalykus ir grupes?
14. Kokios aplinkybės ir veiksniai įtakojo tavo identiteto (pvz. religinio, kultūrinio) formavimąsi?
15. Kaip pasikeitė jūsų savęs supratimas, kuo jūs skiriatės nuo kitų, kokiai grupei save priskirate?
16. Ar studijavote/dirbote užsienyje? Kokioje šalyje, kiek kartų, koks laiko tarpas? Kaip buvimas užsienyje įtakojo tavo požiūrį į organizaciją ir santykius su jos nariais?
17. Kaip programa, kurią studijuojate įtakojo jūsų santykius ir požiūrį su organizacija ir jos nariais?
18. Ką jums davė buvimas organizacijoje? Apibendrinkite.

Igūdžių blokas

19. Kaip sekėsi pritaipyti prie organizacijos, susitaikyti su jos taisyklėmis?
20. Kokie asmenys ir kokios aplinkybės padėjo jums išspręsti problemas kurias patyrėte?
21. Kokios jums buvo pavestos užduotys ir kaip jos įtakojo problemų sprendimą?

22. Kaip jūs manot, kodėl jie yra tokie kokie yra?

Kultūrinio sąmoningumo blokas

23. Gal galite pateikti pavyzdžių, kaip konkretus (pvz.; religinis, politinis) kontekstas įtakojo tavo santykius su tos grupės nariais?

24. Kaip tos grupės asmenys vertina jus, jūsų poelgius, mąstymą?

Priedas Nr. 6. Tarpkultūrinės kompetencijos rubrikos (pagal A. Fantini, 2000)

Tarpkultūrinės kompetencijos	Kompetencijos rubrikos			
	1 lygis: žema	2 lygis: vidutiniška	3 lygis: gera	4 lygis: puiki
<p>Žinių blokas:</p> <p>- ar ir kaip studentas gali apibrėžti kultūros sąvoką?</p> <p>- ar turi pakankamai žinių palyginti savo ir kitą kultūrą?</p> <p>- ar gali apibūdinti konkrečios kultūrinės grupės bruožus?</p> <p>- ką žino apie kultūrinį šoką?</p> <p>- ką žino apie mokymosi būdus?</p>	<p>- geba apibrėžti elementarią kultūros sąvoką ir pateikti bent keletą jos komponentų;</p> <p>- keliais aspektais geba palyginti savo ir kitą kultūrą</p> <p>- žino kitos kultūros esmines normas, taisykles, vertybes, tabu;</p> <p>- geba identifikuoti esminius kultūrinio šoko bruožus ir daugmaž žino kaip juos galima būtų įveikti;</p> <p>- žino būdus kaip sužinoti apie kitą kultūrą.</p>	<p>- žino bent vieną mokslinį kultūros apibrėžimą ir naudojantis moksliniais terminais gali apibūdinti kultūrinių sistemų sandarą;</p> <p>- geba apibrėžti ir paaiškinti savo elgesį kitos kultūros dimensijose (pvz. socialiniai santykiai, laiko orientacija, santykiai su aplinka, dvasingumas);</p> <p>- žino esminius istorinius ir socio-politinius faktorius kurie įtakojo mano ir kitą kultūrą;</p> <p>- gali apibūdinti bent vieną tarpkultūrinio vystymosi modelį ir paaiškinti, kurias stadijas jis patyrė būdamas kitoje kultūroje;</p> <p>- gali apibūdinti bent vieną ugdymo (-si) kitoje kultūroje modelį ir jos</p>	<p>- geba pateikti keletą mokslinių kultūros apibrėžimų, taip pat ir specifinius, tokius kaip darbo kultūra, subkultūros ir kt.;</p> <p>- geba apibūdinti skirtingų kultūrų atstovų elgsenos modelius ir sąveiką tarp jų (pvz. komandinis darbas, problemų sprendimas ir kt.);</p> <p>- geba palyginti profesinę interesų sferą (pvz. mokslinis interesas) savo ir kitoje kultūroje;</p> <p>- gali apibūdinti keletą tarpkultūrinio vystymosi modelių;</p> <p>- geba diskutuoti apie keletą ugdymo (-si) modelių juos lyginant</p>	<p>- geba apibūdinti multikultūriškumo dinamiką remdamasis skirtingų kultūrų atstovų identitetų pagrindais;</p> <p>- geba apibūdinti daug kultūros modelių ir juos pagrindžia tarpkultūrinėje literatūroje esančiomis teorijomis ir paradigmomis;</p> <p>- geba nuodugniai paaiškinti kitos kultūros asmens elgseną remiantis keliomis dimensijomis</p> <p>- geba paaiškinti kitos kultūros specifiškumą tarpkultūrinio ugdymo kontekste;</p> <p>- naudodamasis keliais modeliais geba paaiškinti skirtingų kultūrų konfliktų priežastis ir kaip galima būtų juos spręsti;</p> <p>- geba pateikti keletą alternatyvių ugdymo proceso modelių, kurie gali</p>

		stadijas (pvz. kooperuotos studijos).	ir interpretuojant.	būti taikomi tarpkultūriniame ugdyme; - geba išvardinti pirminius ir antrinius tyrimo metodus, kuriuos taiko tos srities specialistai; - geba išvardinti tarpkultūrinį ugdymą nagrinėjančius žurnalus, straipsnius, mokslines bendruomenes.
<p>Nuostatų blokas: - kokia yra nuostata į „kitą“?</p> <p>- kokia yra nuostata į kitos kultūros komponentus?</p> <p>- ar/koks yra adaptavimosi kitoje kultūroje lygis?</p> <p>- ar/koks yra savirefleksijos lygis?</p>	<p>- noriai bendrauja su kitos kultūros nariais (jų nevengia, nebando ieškoti kontaktų tik su savo grupės nariais);</p> <p>- mokosi ir geba perimti kitos kultūros narių elgesio modelius, papročius, ritualus;</p> <p>- kitoje kultūroje stengiasi bendrauti jų žargonu ir elgiasi vadovaujantis jų priimtomis taisyklėmis;</p> <p>- atsidūręs kitoje kultūroje stengiasi susitvarkyti su savo neigiamomis emocijomis (jei</p>	<p>- įsijaučia į skirtingus vaidmenis, kurie yra priimtini kitos kultūros kontekste (šeimoje, mokykloje, kt.);</p> <p>- domisi kitos kultūros specifiniais aspektais (mokosi kt. kultūros kalbą (jei soc. grupė – žargoną), siekia suprasti vertybes, mokosi istorijos, tradicijų);</p> <p>- savo elgesiu prisitaiko prie kitos kultūros, vadovaujantis tuo ko yra stengiamasi išmokti (kalba, neverbalinis elgesys, kt.);</p> <p>- geba suvokti (reflektuoti) savo elgesio, sprendimų kitoje kultūroje poveikį ir pasekmes.</p>	<p>- skirtingais lygmenimis įsijaučia į skirtingus kt. kultūros vaidmenis;</p> <p>- bendraudamas su kitais stengiasi suvokti jų elgesio, vertybių ir požiūrių skirtumus;</p> <p>- sąveikauja skirtingais būdais, netgi tais, kurie nėra jam įprasti;</p> <p>- geba suvokti savo elgesio etinius aspektus.</p>	<p>- susidūrus su kalbiniu ar kultūriniu iššūkiu siekia jį įveikti;</p> <p>- demonstruoja susidomėjimą kitos kultūros individualiais ir grupėmis kitame kultūriniame kontekste;</p> <p>- demonstruoja lankstumą ir supratingumą sąveikaujant su kitais – kultūriškai ir lingvistiškai skirtingais (ir su tais kurie mažai žino apie mano kultūrą ir kalbą);</p> <p>- diskutuoja su kitos kultūros atstovu ir prisiima atsakomybę už savo sprendimus ir poelgius;</p> <p>- nedaro išankstinių išvadų turėdamas omeny tarpkultūrinio bendradarbiavimo ir komunikacijos</p>

	tokių buvo).			subtilumus; - yra empatiškas tiems, kurie kenčia dėl savo sociokultūrinio statuso.
<p>Igūdžių blokas: - koks yra sąveikos su kitos kultūros atstovu būdas ir lygis?</p> <p>- ar geba identifikuoti ir prisitaikyti prie specifinių kultūrų komponentų?</p> <p>- ar/ koks yra analitinių gebėjimų lygis?</p> <p>- ar/ kokie yra konfliktų sprendimo gebėjimai?</p> <p>- kokie yra mokymosi mokytis gebėjimai?</p>	<p>- demonstruoja lankstumą sąveikaujant su kitos kultūros asmeniu</p> <p>- naudoja modelius priimtus kitai kultūrai ir stengiasi neįžeisti savo elgesiu, apranga ir kt.;</p> <p>- geba palyginti savo ir kitą kultūrą;</p> <p>- naudoja strategijas, kurios sumažina kultūrinį šoką ir palengvina adaptaciją;</p> <p>- naudoja strategijas siekdamas išmokyti kitą kalbą ir apie kitą kultūrą.</p>	<p>- naudoja keletą skirtingų efektyvių strategijų sąveikaujant su kitos kultūros asmeniu;</p> <p>- skirtingose situacijose demonstruoja gebėjimą tinkamai sąveikauti su kita kultūra;</p> <p>- geba pateikti socio-politinius faktorius, kurie būdingi mano ir kitai kultūrai;</p> <p>- geba naudoti tinkamas strategijas prisitaikant prie kitos kultūros.</p> <p>- naudoja kelis mokymosi modelius, analizuoja juos ir pritaiko konkrečiai situacijai.</p>	<p>- naudoja keletą skirtingų kultūros modelių siekiant patobulinti sąveiką su kitos kultūros asmeniu;</p> <p>- geba lygiaverčiai diskutuoti su įvairių kultūrų asmenimis įvairiomis socialinėmis temomis (pvz. soc. statusas, lytis, amžius ir kt.);</p> <p>- geba naudoti specifinę kultūrinę informaciją siekiant patobulinti savo žinias, kompetencijas;</p> <p>- geba stebėti savo elgesį ir jo poveikį mano tobulėjimui kitoje kultūroje;</p> <p>- geba pats kurti strategijas, kurios padeda pritaikyti egzistuojančius įpročius prie naujos kultūrinės aplinkos.</p>	<p>- gali paaiškinti daugelį kultūras aiškinančių modelių ir pagrindines bei šalutines teorijas grindžiančias šiuos modelius;</p> <p>- geba naudoti kalbinius igūdžius ir kultūrinius modelius siekiant paaiškinti kitų kultūrų atstovų elgesį skirtingose tų kultūrų dimensijose;</p> <p>- geba sėkmingai pritaikyti kitos kultūros pagrindinius elementus tarpkultūrinio ugdymo modeliuose;</p> <p>- geba išspręsti tarpkultūrinius konfliktus;</p> <p>- išbando alternatyvių tarpkultūrinio ugdymo metodų validumą;</p> <p>- kuria naujas koncepcijas, strategija ir modelius, rašo straipsnius apie juos;</p> <p>- teikia ugdymo ir kt., paslaugas tarpkultūrinio ugdymo srityje.</p>

<p>Kultūrinio sąmoningumo blokas:</p> <p>- ar sąmoningai reflektuoja kultūrinius skirtumus?</p> <p>- ar yra išvystyta savirefleksija?</p> <p>- identifikuoja ir reflektuoja tarpkultūrinių skirtumų poveikį ir sąveiką?</p>	<p>o demonstruoja sąmoningumą apie:</p> <p>- kultūrų ir kalbų skirtumus;</p> <p>- savo negatyvias reakcijas į tuos skirtumus (baimė, pasibjaurėjimas, viršenybė);</p> <p>- kaip specifinis kontekstas įtakoja mano sąveiką su kitais;</p> <p>- kaip aš esu matomas kitų kultūrų atstovų.</p>	<p>o demonstruoja sąmoningumą apie:</p> <p>- save, kaip „kultūriškai“ angažuotą asmenį, kuris turi tam tikrus įpročius, savybes;</p> <p>- suvokia savo reakciją į savo identiteto bruožus (rasė, lytis, soc.statusas) savo kultūros kontekste;</p> <p>- suvokia savo reakciją į savo identiteto bruožus (rasė, lytis, soc.statusas) kitos kultūros kontekste;</p> <p>- suvokia tarpkultūrinius skirtumus (rasė, lytis, soc.statusas) savo kultūros kontekste;</p> <p>- suvokia tarpkultūrinius skirtumus (rasė, lytis, soc.statusas) kitos kultūros kontekste;</p> <p>- suvokia savo pasirinkimus ir jų pasekmes (kurie leidžia daugiau ar mažiau kitos kultūros asmenims priimti mane).</p>	<p>o demonstruoju sąmoningumą apie:</p> <p>- savo vertybes, kurios įtakoja mano sprendimus</p> <p>- kitos kultūros manęs vertinimą</p> <p>- kaip mano vertybės ir etinės normos yra išreiškiamos skirtinguose kontekstuose</p> <p>- kaip skiriasi mano kultūriniai ir kalbiniai stiliai ir kaip jie įtakoja mano socialinį gyvenimą</p>	<p>o demonstruoju sąmoningumą apie:</p> <p>- savo tarpkultūrinio vystymosi lygius ir stadijas;</p> <p>- kitų tarpkultūrinio vystymosi lygius ir stadijas;</p> <p>- faktorius kurie padeda plėtotis mano tarpkultūriniam vystymuisi;</p> <p>- faktorius kurie padeda plėtotis kitų tarpkultūriniam vystymuisi</p> <p>- kaip aš suvokiu save būdamas moderatoriumi, derybininku tarpkultūrinėse situacijose</p> <p>- kaip kiti suvokia mane, kaip moderatorių, derybininką tarpkultūrinėse situacijose.</p>

Priedas Nr.7. Tarpkultūrinės kompetencijos lygiai (pagal M. Byram, 2004)

	1 lygis: Elementarus	2 lygis: Vidutinis	3 lygis: Pažangus
Kompetencijos apžvalga	<ul style="list-style-type: none"> - Noriu sėkmingai bendrauti su asmenimis iš kitų kultūrų. - Esu linkęs prisitaikyti prie naujų situacijų ir iš jų mokintis, tačiau vis dar neturiu savo metodikos ir strategijos, kuria naudodamasis sugebėčiau tinkamai įvertinti įvairias tarpkultūrinės situacijas. - Šioje stadijoje esu tolerantiškas kitoms vertybėms ir papročiams nors ir manau kad jos yra keistos ir nesuprantamos, ir nesvarbu ar aš pritariu ar nepritariu joms. 	<ul style="list-style-type: none"> - Dėka įgytos patirties ir žinių sugebu vertinti tarpkultūrinės situacijas keliais aspektais. - Turiu pakankamai tarpkultūrinių žinių, bei įgūdžių ir naudoju kelis modelius kurie padeda adekvačiai reaguoti į tarpkultūrinę situaciją. - Remdamasis patirtimi savarankiškai gebu daryti išvadas. - Neutraliai gebu vertinti tarpkultūrinius skirtumus. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sąmoningai įgytos kompetencijos 2 lygyje tampa intuityvios. - Remdamasis savo žiniomis, įgūdžiais ir patirtimi esu nuolat pasiruošęs reaguoti į įvairias situacija. - Gebu naudotis įvairiomis strategijomis ir modeliais vertindamas įvairių tarpkultūrinių grupių papročius vertybes ir praktikas. - Aš ne tik kad priimu tai, kad žmonės vertina įvairius dalykus skirtingais požiūriais, bet ir gebu pažvelgti iš jų pozijų ir išvengti veiksmų ar žodžių kurie gali būti žalingi ar įžeidžiantys. - Šiame lygyje galiu nuspėti, kada kils konfliktas ir palaikyti grupės narius ar tarpininkauti. - Esu tvirtas dėl savo sprendimų ir nuomonės, bei galiu mandagiai ją pagrįsti ir jos laikytis.
Atvirumas	<ul style="list-style-type: none"> - kai dėl kultūrinių skirtumų išskyla kokia nors trintis, aš būnu tolerantiškas tol, kol problema napaliečia manęs asmeniškai. - kartais, apie man keistą kitų elgesį, galiu padaryti tam tikras išvadas, kurios nėra visiškai teisingos. 	<ul style="list-style-type: none"> - tarpkultūrinės problemas ir konfliktus priimu kaip iššūkį, ir asmeniškai į juos nereaguju neigiamai. - į kultūrinius skirtumus reaguju neutraliai, nelaikydamas jų gerais ar blogais. 	<ul style="list-style-type: none"> - žinau būdus kaip elgtis dviprasmiškose situacijose, nors jos ir sukelia man vidinių moralinių prieštaravimų. - aš visiškai gerbiu teisę kitų kultūrų atstovams turėti vertybes skirtingas nei mano, ir suvokių kaip tos vertybės įtakoja kitų mąstymą.
Žinios	<ul style="list-style-type: none"> - apie kitą kultūrą kurioje sąveikauju, žinau bendriausius dalykus. Šias žinias sudaro faktai, kurie ne visada yra tarpusavyje susiję, ir todėl bendro kultūros vaizdo neturiu. - aš mokausi iš savo tarpkultūrinės patirties ir gilinu 	<ul style="list-style-type: none"> - ne tik kad stengiuosi sužinoti daugiau apie kitos kultūros faktus, bet ir jų vertybes, papročius, praktikas. - pažindamas naujas vertybes, papročius ir praktikas taikau jau turimas žinias apibendrinamas ir 	<ul style="list-style-type: none"> - labai gerai išmanau kultūrą su kuria dažnai susiduriu. Kai pakliūnu į probleminę tarpkultūrinę situaciją stengiuosi pritaikyti tik šiam atvejui reikalingą sprendimą, remdamasis dideliu žinių bagažu. - esu išvystęs principų

	<p>žinias.</p> <ul style="list-style-type: none"> - nors kultūriškai skirtingas elgesys man yra įdomus, tačiau stengiuosi būti tolerantiškas. 	<p>analizuodamas.</p> <ul style="list-style-type: none"> - turiu susikūręs sistemą, kaip atpažinti kitų reakciją į rutines aplinkybes. Tai leidžia man išvengti nepatogių situacijų ir klaidų. 	<p>sistemą, kurią galima patikimai pritaikyti bet kokiam tarpkultūriniam susidūrimui.</p> <ul style="list-style-type: none"> - dažnai save įsivaizduoju Kito vietoje stengiantis išspręsti konfliktinę situaciją. Ir manau, kad kiekvienas turi teisę į teisingą ir visapusišką problemos sprendimą.
Adaptacija	<ul style="list-style-type: none"> - po truputį mokausi tinkamos elgsenos būdus, bet vis dar neturiu aiškios sistemos. - priimu įvykius tokie kokie yra ir reaguju į juos kaip manau esant teisingiausia tuo momentu. - kai Kiti bendrauja man nesuprantamu būdu stengiuosi prisitaikyti, bet vis vien tikiuosi, kad jie prisitaikys prie mano bendravimo būdų - suvokiu, jog kiti gali bendrauti būdais, kurie man yra nesuprantami. 	<ul style="list-style-type: none"> - mano elgsena grindžiama tam tikrais principais ir aš jau gebu numatyti savo elgesį ir galimas problemines situacijas. - prisitaikau prie naujų situacijų naudodamasis jau turima tarpkultūrine patirtimi. - siekiu kuo aiškesnio bendravimo peržiūrėdamas savo įsitikinimus ir prisitaikydamas prie Kitų. Kai atsiranda bendravimo sunkumų naudoju kitokius metodus pvz. gestai, detalesnis paaiškinimas ir kt. - žinau keletą naudingų būdų kaip įveikti komunikacijos problemas. 	<ul style="list-style-type: none"> - iškilus konfliktinei situacijai, žinau kaip ją įveikti grupės (daugumos) naudai. - tarpkultūrinėje grupėje naudoju savo turimas žinias taktiškai, palaikant ir skatinant Kitus. Reguluoju savo elgesį, kad iki minimumo sumažinčiau riziką įskaudinti ar įžeisti kitus. - naudoju savo bendravimo strategijas, kad išvengčiau, išspręščiau ar tarpininkaučiau konfliktinėse situacijose, kurios kyla dėl kalbų ar kitų bendravimo elementų skirtumo. - gerai išmanau galimų konfliktinių situacijų, dėl komunikacijos tarpkultūriniame kontekste, priežastis ir žinau daug būdų kaip jas pašalinti.

Priedas Nr.8. Studentų patirtų jausmų organizacijoje dinamiškumas

Studentų patirtų jausmų organizacijoje dinamiškumas	
<ul style="list-style-type: none"> • <i>baimė/nerimas-susižavėjimas</i> 	<p>„O būnant ten baimė pamažu pradėjo slūgt, dingti iš tikrųjų ir iš pradžių netgi norėdavosi eiti tenais pakalbėti, sužinoti, ką jie naujo papasakos.“ (1 i.p.)</p> <p>„Tai vat, iš pradžių tikrai buvo nežinojimo baimė, bet paskiau eigoje jos ir nebeliko.“ (3 i.p.)</p> <p>„Ateidama į šią bendruomenę jaučiausi sutrikusi, pasimetusi, tačiau buvo įdomu, buvo noras viską išmėginti, pabandyti, pažiūrėti kaip ten viskas vyksta. <...> Todėl kiekvieną kartą eidama jaučiau norą sužinoti vis ką nors naujo. Būdama organizacijoje, jaučiausi saugi, laukiama ir tai suteikė man pasitikėjimo savimi.“ (17 i.p.)</p> <p>„Buvo nerimas. Galvojau, kas čia per nesąmonė, ką čia dabar sugalvojo. Ką čia reiks veikt, ką daryt. Kaiop ten seksis bendraut. O po to kai pradėjau eiti tai visai nieko. Ir kai reikėjo išsiskirt, pagalvojau, kad pati norėčiau dalyvaut toj veiklo su karitu.“ (26 i.p.)</p> <p>„Normalūs tie jausmai, kaip ir daugumai, manau. Šiek tiek nerimo, bet tokio gero, kuris skatina pasitemti ir greičiau galvoti. Buvau netgi susižavėjus jų gyvenimo būdu ir tai kaip jie nuoširdžiai viską daro. Ten gi jokios prievartos nebuvo.“ (30 i.p.)</p> <p>„Apie Caritą sakau eidamas neturėjau jokių nuostatų, būnant joje pirmais kartais buvau šokiruotas tikrai iš blogosios pusės. Bet dabar kuot toliau einant į priekį, tas šokiravimas dingsta labiau, pradedi suprasti, kad kai kurie vaikai tiesiog taip elgiasi, kažkoks elgesys buvo dėl dėmesio trukūmo, dabar šaunu labai labai.“ (13 i.p.)</p> <p>„Prieš einant negaliu sakyt kad jaučiau kažkokius jausmus, nes net nežinojau kas tai yra. Palaipsniui jie augo į kažkokį tam tikrą susižavėjimą“ (19 i.p.)</p> <p>„Gal čia buvo toks jaudulys, nejaudulys. Vistiek tu dar nežinai, eini į naują aplinką ir panašiai. Su naujais žmonėm susitikt. <...> O jau išeinant tai buvo gaila palikt tą organizaciją. Nes mes su tokiu požiūriu išėjom, kad susitiksim bendrausim ir aplankysim juos dar. Kažkaip viskas gerai.“ (20 i.p.)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>susuzavėjimas - nusivylimas</i> 	<p>„Buvo labai didelis noras, o galiausiai išėjo labai didelis nusivylimas, nes tikėjausi, kad tai yra aktyvūs žmonės, kurie veikia aktyviai, o išeina taip, kad jie prieš rinkimus padalija skrajutes, kuriose nurodo savo tam tikrus tikslus, kurie yra labai gražiam popieriuje užrašomi, o iš tikrųjų galvojama visai ne apie tai.“ (6 i.p.)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>baimė/nerimas-nusivylimas</i> 	<p>„Mūsų drauge“ tai aišku baimė buvo, nežinau kur eini, tai čia be kalbų yra baimė. O paskui buvo baimė dėl užduočių, organizavimo, ką sugalvoti, kad patiktų vaikams, kad direktorei, socialinei pedagogei. Tai vat ta baimė. Paskui buvo tik nenoras eiti ir atmetimo reakcija.“ (14 i.p.)</p> <p>„Šiaip tai kaip ir nieko, nes nieko apie juos nežinojau. O aplinkiniai kurie sužinojo kur einu sakė, viskas, išplaus tau smegenis, tapsi nenormali. Na pradžioj kažkokia kaip ir baimė būdavo. Nežinojau kur eisiu, į kažkokią sektą ir viskas. Kažkaip nieko po pirmų kartų dar labai ten nepatikdavo.“ (24 i.p.)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>baimė/nerimas - baimė/nerimas</i> 	<p>„Baisu buvo eit. Nes nieko nežinojau. Ir nesidomėjau, kad įdomiau būtų. O dabar tikrai nenorėčiau grįžt į tą organizaciją. Nes pats tas požiūris į dievą pasikeitė. Kai jie ten apie tuos paveikslus šneka ar kita. Atrodo kad mažiau į dievą pradėjau tikėt. Paveikė kažkaip negerai.“ (26 i.p.)</p> <p>„Baisu labai buvo, nes nežinojom kaip priims, ką pasakys. Gal bus visi pikti ir išvis su mumis nešnekės. Tai abiejuose organizacijose tas pats. O jau ten būnant ta baimė niekur nedingo. Nenorėjau ten eiti ir tiek. Bet žinojau, kad reikia ir ėjau.“ (27 i.p.)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>baimė – apatija</i> 	<p>„Jehovoj tai buvo baisu eiti, ot tai dabar prikibs ir įtrauks, <...>. Ai paskui tos Jehovos nebebijojau. Jokių jausmų nebūdavo ten atsėdėdavai dvi valandas ir viskas. Kartais juokinga būdavo.“ (16 i.p.)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>priešiškumas - susižavėjimas</i> 	<p>„Ir tada buvo tas priešiškumas, nes jeigu iš karto brukama, tai iš karto, mano asmeninis priešiškumas, kad reikia atsargiai. O kaip teko pabūt bendruomenėj pamatyt, kaip dabar jau įvykęs tas kitimas toks, kai jau pabuvom, tai pasikeitė. Tiesiog ir sakau, kad jau tapom</p>

	<p><i>draugais su pastore.” (21 i.p.) / „Pradžioj buvo kiek ir neigiama, nes mes galvojom, kiek čia papildomų rūpesčių atsiras, ne tik reikės vaikščioti į paskaitas, bet ir lankytis, kažką derintis. Paskui po pirmų susitikimų apėmė didelė euforija, kaip čia viskas faina, aktyviau pradėsi dalyvauti, kažką veiksi.“ (12 i.p.)</i></p>
--	--

Priedas Nr.9. Studentų išankstinių sampratų, nuostatų, stereotipų kitimo dinamiškumas

Studentų išankstinių sampratų, nuostatų, stereotipų kitimo dinamiškumas	
Nepasikeitė (neigiamas-neigiamas)	<p>„O būtent pačioj bendruomenėj jų sueigų metu, tai išryškėjo, tiesiog pasitvirtino, kad jie yra nauji žmonės, na spaudžia rankas, sveikina, šypsosi tiesiog. Tas šypsojimasis ir mandagumas iš tikrųjų įkyrus. Aš tiesiog nesakau, kad tai yra blogai, bet jaučiasi tiesiog dirbtinumas, kažkoks netikrumas šiuo požiūriu, taip, kad nepasikeitė, ką maniau žinąs prieš ir tai pasitvirtino.“ (2 i.p.)</p> <p>„Nu tai vat apie tuos krišnaitus irgi smegenų plovėjai, bet kol kas turėjau tokią nuomonę, ir apie jehovistus tebeturi.“ (12 i.p.)</p> <p>„O į Jehovos neigiamos, pakraupę buvom visiškai. Aš galvojau, kad jie baiseni, jie matė akivaizdžiai, kad mes jų neįsileisim. Nu kai jie turi tikslą, jie vaikšto po namus ir dalija viską, visą laik išlaikydavom tą atstumą.“ (16 i.p.)</p>
Pasikeitė (neigiamas-teigiamas)	<p>„Nežinau, gal tokių didelių išankstinių nuostatų gal ir nebuvo, tiktais, čia buvo Azijos tauta, armėnai, galvojau, kad čia jie prakiš, apgaus, aviną, tik šašlyką kepti, galvojau, kad jie kalnų žmonės tokie. Bet pasirodo, kad jie iš tikrųjų yra labai draugiški, nieko jie nenori apgauti.“ (3 i.p.)</p> <p>„O pas Jehovos liudininkus, stengiamės eiti be jokių išankstinių nusistatymų, nors giliai prote buvo ten, kad jie sektantai, <...> ir nuėjau ir pamačiau tokius pačius žmones. Daug draugiškesnius ir tiek.“ (11 i.p.)</p> <p>„Išankstinė apie Caritasą buvo tokia nuomonė, kad tai yra kažkodėl, man tai Caritas atrodė vos ne vienuolynas, atrodė visą gyvenimą, ir kadangi aš esu pats esu nelabi tikintis į Dievą, kad čia bus krūva vaikų ir žais su jais, bet pasikeitė labai nuostata. Žmonės yra labai pasaulietiški, ir nėra jokių problemų.“ (13 i.p.)</p> <p>„Galbūt iš pradžių galvojau, kad čia į vienuolyną nueini ir ten visi vaikšto su abitais, bendrauja teologinėm tiesom, visi bando tave į Dievą, tikėjimą atverst. Ir kad jie netgi sakyčiau, tokie šalti, be emocijų žmonės. O tai visa tai buvo visiškai priešingai. Jie – eiliniai elementarūs žmonės. Naujokai bent jau neturi apsirengimo kažkokio specialaus. Būtent jėzuitai. Nuostatos pakito kardinaliai. Nes visiškai buvo priešingai nei aš įsivaizdavau, tą vienuolių ordiną.“ (19 i.p.)</p>
Pasikeitė iš dalies (neigiamas – iš dalies teigiamas)	<p>„Tai aš tikėjau to ir tas man buvo smalsu prieš einant. Ir galvoju tokia kaip sekta, vistiek turėtų būti tokie siaubiakai, nu įdomu bus pamatyt. O kaip nuėjom, mano didžiam nustebimui buvo tokie dalykai, bet tai buvo tokio švelnesnio lygio. Tarkim kaip ir vaikų stovykloj kurioj dalyvavom, ten vaikai irgi meldėsi tom įvairiom kalbom ir ten iškėlę rankas. Bet ten nesijautė to fanatikizmo tiesiog, žmonės kalbėjos, kalbėjos, kalbėjos, atėjo laikas, nuėjo pasimeldė, po maldos vėl viskas ramiai, tiesiog čia gal buvo tas stereotipas televizijos sukurtas, toks imidžas, kad ten alpsta, krenta, bet ten kai būni arti jų, tada supranti kitaip. Iš dalies tie stereotipai pasitvirtino, bet ne tokiu laipsniu.“ (21 i.p.)</p> <p>„Kaip ir minėjau kad tai sekta. Mano tėvai draugai kai aš pasakydavau, jie nesuprasdavo kas čia su manim darosi, kur aš einu. Jie iš manęs tyčiodavosi – o sekta sekta, ką aš ten veikiu ir pan. būdavo tas toksai nusistatymas, kaip sektos. Neigiamas. Dabar aš pati dar neatrandu atsakymo ar tai sekta. Gal čia mano požiūris to bailumo, kad čia keista, maža bendruomenė, bet dabar vis vien nebūčiau linkusi sakyti kad čia sekta.“ (23 i.p.)</p>

Priedas Nr.10. Studentų Tarpkultūrinės kompetencijos žemėlapis

Kategorija	Subkategorija	TK lygiai			
		0 lygis	1 lygis	2 lygis	3 lygis
ŽINIOS APIE ORGANIZACIJĄ	Organizacijos dydis	nežino arba negali pasakyti bent apytikslio organizacijos, kurioje lankėsi narių skaičiaus.	įvardijo apytikslių organizacijos narių skaičių.	žinojo tikslų organizacijos, kurioje lankėsi narių skaičių ir jų dinamiką Šiauliuose, tačiau jiems kilo sunkumų įvardijant bendrą tos organizacijos narių skaičių kituose padaliniuose/bendruomenėse Lietuvoje ar pasaulyje.	įvardijo jų nuomone tikslų organizacijos, kurioje lankėsi narių skaičių ne tik Šiauliuose, bet kituose tos organizacijos/bendruomenės padaliniuose esančiuose Lietuvos teritorijoje.
	Organizacijos tikslas	tikslo suvokimas ir įvardijimas yra labai ribotas. Respondentai tikslą suvokia kaip materialų objektą (pvz. mokykla) arba kaip vieną bendriausių religinės organizacijos elementą, jį įvardijant kaip pagrindinį religinės bendruomenės siekį	žinias apie organizacijos tikslą buvo orientuotos į vieną ar kelis specifinius bendruomenės elementus (pvz., šeima, vaikai, studentai ir kt.). Studentai identifikuoja ir tos bendruomenės elementų bendriausią kontekstą (vaikai, gyvenantys asocialiose šeimose), kuris įtakoja bendruomenės tikslo siekimą.	žinojo specifinį organizacijos tikslą. Čia tikslas įvardijamas remiantis bendruomenės, kurioje lankėsi vertybėmis (pvz. <i>teisingumas, moralumas</i> ir kt.), principais, veikla, tikslinės grupės poreikių tenkinimu, uždaviniais (pvz. <i>ryšio su Dievu atstatymas</i>).	žinojo išsamų organizacijos tikslo apibūdinimą kuris buvo papildytas įvardijant organizacijos uždavinius, misiją. Studentai teigė, kad organizacijos tikslo galima pasiekti tik plėtojant tam tikrus veiklos uždavinius (pvz., <i>puoselėti tradicijas, kultūrą, padėti ingruotis Šiaulių darbo rinkoje</i>), vykdant atitinkamą bendruomenės narių misiją (pvz., <i>matyti tvirtą šeimą su pilnaverčiais tarp vyro ir žmonos bei tėvų ir vaiku</i>).

	Organizacijos funkcijos	visiškai nežinojo organizacijos atliekamų funkcijų, kurios ir atspindi bendruomenės paskirtį, vaidmenį ir veiklą.	identifikavo bent vieną organizacijos funkciją ir jos paskirtį, vaidmenį, veiklą (pvz., <i>projektų kūrimas, vienuolių ugdymas, švietimo vykdymas, misijinės veiklos organizavimas</i>).	išsamiai apibūdino organizacijos funkcijas įvardindamas pagrindinę organizacijos veiklą, paskirtį ir vaidmenį – kuruoti, tikrinti Šiaulių vyskupijos tikybos mokytojus, turint institucinę galią juos atleisti iš užimamų pareigų.	nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė apie organizacijos funkcijas (nežinojo detalaus organizacijos funkcijų apibūdinimo ir nevertino jų lygindamas su kitų bendruomenių funkcijomis).
	Organizacijos struktūra	visiškai nežino organizacijos struktūros sandaros - nebuvo tokių studentų, kurie būtų priskirti šiam lygiui.	žinojo bent vieną organizacijos struktūros elementą įvardindami tokius darinius kaip – <i>taryba, valdyba</i> , bei bendriausius organizacijos struktūros hierarchinius ryšius ir funkcijas – <i>direktorė, pavaduotoja</i> , kurios atsakingos už vieną ar kitą veiklos sritį (pvz. <i>projektai, finansai</i>).	identifikavo ne tik po keletą organizacijos struktūros elementų (pvz. <i>studentas, kuratorius, vyresnysis magistras</i>), jų hierarchinių ryšių detales (pvz. <i>žemiausias rangas, lyderis, pats viršiausias</i>), bet ir įvardijo asmenybes (pvz. K. Prunskienė, S. Grigaliūnas) ir jų statusą (pvz. <i>savivaldybės narys, departamento skyriaus pirmininkas, dvasinis mokytojas</i>), toje organizacijoje. Taip pat respondentai apibūdino hierarchinės struktūros piramidę (pvz. <i>studentai > kuratorius > vienuolis</i>).	žinios pasižymėjo detalumu ir nuoseklumu. Respondentai įvardijo konkrečią organizacijos struktūrą ir hierarchinę piramidę (pvz. <i>parlamentas > prezidiumas > studentai</i>), bei skirtingai nei antrame lygyje apibūdino struktūros sudarymo proceso tvarką ir taisykles (pvz. <i>struktūrinių elementų rinkimo/paskyrimo/šventinimo tvarka</i>).

	<p>Organizacijos veikla</p>	<p>nežinojo, kuo organizacija užsiima, nors visuomenėje tokios religinės bendruomenės kaip Krišnaitai yra labai pastebimos dėl savo išskirtinės, ekstravagantiškos veiklos pobūdžio.</p>	<p>pernelyg dideliu generalizavimu arba atvirkščiai – detalizavimu neišskiriant esminių veiklos elementų. Studentai įvardija bent vieną organizacijos veiklos aspektą, kuris neatskleidžia bendro veiklos pobūdžio (pvz. <i>tvarko pavasarį aplinką, lankosi vaikų namuose ir pan.</i>) arba pateikia apibendrintą veiklos apibūdinimą (pvz. <i>įvairių renginių organizavimas, misijų pasaulyje vykdymas, praktikos atlikimas</i>).</p>	<p>išsamiai apibūdina organizacijos veiklą, bent iš dalies atskleidamas pagrindinį konkrečios bendruomenės veiklos pobūdį. Žinioms būdinga apibendrintumo ir detalizavimo pusiausvyra. Identifikuojamos veiklos stadijos (pvz. <i>pradžia, vidurys, pabaiga</i>), procesas (<i>veiklos vykdymas, jos koregavimas</i>) ir galimos pasekmės ar rezultatai (pvz. <i>mini spektaklis, dovanos vaikams ar pan.</i>).</p>	<p>itin detalus organizacijos veiklos apibūdinimas. Studentas išsamiai papasakojo apie veiklas vykdančius asmenis, jų pareigas kiekvienu konkrečiu aspektu, veiklų periodiškumą, veiklų tipus, tikslines grupes.</p>
	<p>Organizacijos vertybės</p>	<p>žinios apie organizacijos vertybes yra itin menkos, neatskleidžiančios tikrųjų organizacijos vertybių. Vertybės įvardijamos abstrakčiai (pvz. <i>„konservatiškos“</i>, <i>„miesto šlovinimas“</i>) arba tai ką studentai laiko vertybėmis, jos negalėtų būti identifikuojamos kaip tokios. Ir galiausiai studentas neįvardija konkrečių bendruomenės</p>	<p>įvardija bendriausias arba bent vieną konkrečią organizacijos vertybę. Atpažįstami vertybių tipai (pvz. <i>šeimos, krikščioniškos, socialinės vertybės ir pan.</i>), orientavimasis į organizacijos tikslinės grupės poreikius (pvz. <i>vaikai, piliečiai, šeima</i>), dogminius pagrindus, šventuosius raštus (pvz. <i>10 Dievo išakymų</i>,</p>	<p>išsamiai apibūdino konkrečias organizacijos vertybes. Fundamentalios, bendrosios vertybės buvo išskaidytos į atskirus elementus taip pat buvo paminėtos neigiamos bendruomenės kitoniškumo atžvilgiu socialine (pvz. <i>homofobija</i>) ir kultūrine prasme (pvz. <i>nepakantumas populiariajai kultūrai</i>).</p>	<p>nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė apie organizacijos vertybes. Nei vienas studentas kritiškai neapibūdino organizacijos vertybių žvelgiant iš įvairių perspektyvų (savo gimtosios kultūros ir iš kitų kultūrų poziciju).</p>

		vertybių.	<i>Biblija</i>), kurie ir sukuria vertybių pagrindą.		
Organizacijos kultūriniai skirtumai	neįvardijo organizacijos kultūrinių skirtumų. Kultūriniai skirtumai turėtų būti apibrėžiami lyginant organizacijos veiklos, vertybių, nuostatų skirtumus nuo daugumos, tačiau respondentai jų neidentifikavo (pvz. „ <i>sunku pasakyti</i> “, „ <i>niekuo nesiskiria</i> “) arba tai darė klaidingai.	žinojo bendriausią arba bent vieną konkretų organizacijos kultūrinį skirtumą. Respondentai įvardijo kontekstą per kurį pasireiškia bendruomenės ktoniškas (pvz. <i>kultūros susvetimėjimas</i>), bendruomenės narių elgseną (pvz. <i>nuolat besišypsantys nariai</i>) ir socialinę aplinką (pvz. <i>bendruomeniškumas</i>), bei atskirus organizacijos elementus (pvz. <i>Dievas</i>).	apibūdino kelis reikšmingus organizacijos kultūrinius skirtumus. Jie nurodė konkrečius bendruomenės elgsenos (pvz. <i>specifinė veikla viešojoje erdvėje</i>) ir išvaizdos modelius (pvz. <i>aprranga, šukuosena</i>), taip pat juos apibūdino lyties (pvz. <i>moters, vyro išvaizda</i>) ir socialiniu aspektu (pvz. <i>socialinis statusas visuomenėje</i>). Skirtumai buvo apibrėžti per taisyklių, ritualų (pvz. <i>meldimasis</i>) ir papročių (pvz. <i>maitinimasis</i>) išskyrimą.	išsamiai įvardijo daugelį organizacijos kultūrinių skirtumų. Jie buvo apibūdinti remiantis statistiniais rodikliais (pvz. <i>katalikų skaičius Lietuvoje</i>), lyginant su kitomis panašiomis ar skirtingomis bendruomenėmis (pvz. <i>Jehovos liudytojai, Krišnaitai, vaikų dienos centras</i>) analizuojant jų veiklą, ideologiją, ritualus, lyderių statusą, fundamentalius pagrindus (pvz. <i>asmeninis santykis su Dievu</i>).	
Organizacijos papročiai, ritualai, tradicijos	negalima skirti nuomones apie organizacijos papročius ar ritualus, nes nebuvo studentų, kurie apie juos visiškai nešnekėjo.	įvardija labai apibendrintą arba bent vieną konkretų organizacijos ritualą, paprotį. Studentai įvardijo generalizuotą religinės bendruomenės šventinį (pvz. <i>Krišnos garbinimo ceremonija</i>) ir detalizuotą socialinį ritualą (pvz.	gana detaaliai apibūdino keletą organizacijos papročių, ritualų. Studentai įvardijo kai kurių iššventinimo ritualų eigą, dalyvius (pvz. <i>pastoriai, bendruomenė</i>), laiką, vietą; kasdienės rutinos religinius ritualus (pvz. <i>dienos suskirstymas valandomis, kurių metu</i>	išsamiai žinojo daugelį organizacijos įprastinių papročių ir ritualų, kurie yra privalomi nariams. Studentai ypač pabrėždavo atliekamų simbolinių papročių, ritualų reikšmę (pvz. <i>aukojimo Dievui svarba</i>), eiliškumą. Respondentas pabrėžė lytiškumo aspektą (pvz.	

			<i>bendruomenės susirinkimai po pamaldų), taip pat apibūdino papročius ir taisykles susijusius su mityba ir apranga.</i>	<i>griežtai laikantis eiliškumo atliekami tam tikri ritualai), mitybos papročius, meldimosi ritualus.</i>	<i>moters ir vyro vaidmenys) religinės bendruomenės ritualų plotmėje.</i>
Organizacijos taisyklės	nežinojo, neįvardijo arba įvardijo klaidingai taisykles būdingas organizacijoms. Respondentai neidentifikavo bet kokio pobūdžio bendruomenės normų, klaidingai vertino jas maišydami su ritualais arba įvardijo neesmines, ne organizacijai o jos tikslinės grupės nariams privalomas elgesio normas.	apibūdino bent vieną organizacijos taisyklę. Studentai atpažino paslėptas iš organizacijos veiklos kylančias normas, kurių nesilaikymas užkerta kelią dalyvavimui bendruomenės veikloje, įvardinti aiškūs ir nedviprasmiški reikalavimai tokie kaip <i>draudimas vartoti alkoholi ar rūkyti</i> , taip pat apibrėžti naujų narių stojimo į organizaciją reikalavimai (pvz. <i>dešimtinė, aprangos etiketas</i>).	išsamiai apibūdino religinės bendruomenės taisykles. Buvo įvardintos elgesio, ritualų, religinės, netgi pinigų aukojimo bažnyčiai taisyklės.	įvardijo daugumą organizacijos taisyklių ir pakomentavo juos pateikdamas pavyzdžius. Respondentas išskyrė visą spektrą normų, kurių privaloma laikytis, tai mityba, apranga, šukuosena, lytinis gyvenimas, bei taisyklės būdingos tik moterims.	
Organizacijos istorinės, kultūrinės šaknys	nežinojo, neįvardijo arba nesidomėjo organizacijos kultūrinėmis, istorinėmis šaknimis. Nežinojimo priežastys dažniausiai buvo įvardijamos kaip žinių stoka iš bendruomenės, kurioje lankėsi, pusės.	bendriausiai broožais žinojo organizacijos kultūrinę ar istorinę kilmę. Vis dėlto jų žinios buvo išskaidytos, nepilnos iš dalies rėmėsi nuogirdomis. Studentai įvardijo kilmės pradžią	detaliai apibūdino organizacijos kultūrinę/istorinę kilmę. Šiame lygyje studentai savo iniciatyva domėjosi apie bendruomenę specializuotuose literatūros šaltiniuose	Itin išsamios studentų žinios apie organizacijos kultūrinę istorinę kilmę atsispindi <i>trečiame (pilnavertis) lygyje</i> . Studentai įvardijo atitinkamas istorines bendruomenei reikšmingas	

			(pvz. nuo Kristaus gimimo, data), įkūrėją (pvz. Ignacas Lojola) ar patį įsikūrimo procesą.	(pvz. „Religijotyros įvadas“ (1997, V.) ir žinojo autorius (pvz. G. Beresnevičius) rašančius aktualia tematika. Taip pat žinojo istorinius įvykius (pvz. Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas, Spaudos draudimas, carinės Rusijos okupacija), kurie buvo svarbūs organizacijos/bendruomenės vystymuisi.	datas (pvz., bendruomenės įsikūrimo data), laikmečius (pvz. bitlų), vietas (pvz. Jungtinės Amerikos Valstijos), asmenybes (pvz. Prahakti Vedanta Vamis Triu Prahupada). Taip pat buvo apibūdintas specifinis to laikmečio istorinis/kultūrinis kontekstas (pvz. Bitlų muzikos epocha).
NUOSTATOS	į „kitą“ (tolerancija organizacijos atžvilgiu)	pasireiškė neigiami vertinimai organizacijos narių atžvilgiu. Neigiamas studentų reakcijas sukėlė, jų manymu, bendruomenės narių nenatūralumas, veidmainiškumas ir nenuoširdumas. Taip pat didelę įtaką turėjo nepateisinti studento lūkesčiai susiję su organizacija ir blogas pirmasis įspūdis.	gana tolerantiškos (pvz. nuoširdus bendravimas), tačiau tik tol kol dialogo metu analizuotos temos (pvz. homoseksualumas, visuomenės liberalumas, šeimoms santykiai) nepaliečia studento asmeniškai.	nebuvo priskirta nei viena respondento nuostata organizacijos narių atžvilgiu, nes pagal sudarytą TK lygių struktūrą nei vienas studentas neutraliai nevertino bendruomenės narių. Tai parodo, kad buvimas kultūriškai skirtingoje grupėje paveikė (neigiama>teigiama, teigiama>neigiama) studento nuostatas.	nuostatos organizacijos narių atžvilgiu atsiskleidė per pagarbą į teisę kitų kultūrų atstovams turėti vertybes skirtingas nei jo. Respondentas suvokė kaip tos vertybės įtakoja kitų mąstymą ir kritiškai tai vertina, tačiau nėra neigiamo nusistatymo kitoniškumo atžvilgiu.
	Tolerancija tradicijoms, papročiams, ritualams	požiūrį į organizacijos tradicijas, papročius, ritualus galima apibūdinti	organizacijos tradicijas, papročius, ritualus laiko keistais ir	pažangiam lygiui nebuvo priskirta nei	pilnaverčiam lygiui nebuvo priskirta nei

		<p>kaip netolerantišką. Studentai priešiskai nusiteikę jų pačių įtraukimui į organizacijos vykdomą veiklą (pvz. <i>nenoras dainuoti</i>) ar bendruomenės propaguojamą gyvenimo būdą (pvz. <i>vegetarizmas</i>).</p>	<p>nesuprantamais tačiau neturi neigiamų nuostatų jų atžvilgiu. Respondentų nuomone kai kurių religinių bendruomenių gyvenimo būdas pernelyg daug reikalauja pastangų, kantrybės ir aukojimosi, o ritualai yra keisti, bet studento vertinami kaip nuoširdūs.</p>	<p>viena respondento nuomonė.</p>	<p>viena respondento nuomonė.</p>
<p>Tolerancija vertybių ir požiūrių skirtumams</p>	<p>išskirta studentų netolerancija organizacijos vertybėms ir požiūriams. Respondentai neigiamai vertina organizacijų požiūrį į „kitus“ (pvz. <i>savęs aukštinimas</i>), tradicinį, patriarchalinį lyčių vaidmenų pasiskirstymą (pvz. <i>moteris – aptarnaujantis vaidmuo, vyras – dominuojantis vaidmuo</i>), moters vaidmenį (pvz. <i>moteris – seksualinis objektas, gimdytoja</i>), lytinę orientaciją (pvz. <i>homoseksualizmas</i>), perdėtą religingumą.</p>	<p>organizacijos vertybes ir požiūrį laiko keistais ir nesuprantamais tačiau neturi stipriai išreikštų neigiamų nuostatų jų atžvilgiu. Studentai bendruomenės požiūrį į šeimą (pvz. šeimos kūrimas, gyvenimas nesusituokus), lyčių socialiai (ar bažnyčios) sukonstruotus vaidmenis (pvz. <i>moteris – aptarnaujantis vaidmuo, vyras – dominuojantis vaidmuo; kunigystės principas</i>), lytinius santykius (pvz. <i>susilaikymas, apsaugos priemonės</i>), šiuolaikinę mediciną (pvz.</p>	<p>tolerantiškai vertina religinės bendruomenės požiūrį į lyčių pasiskirstymą išvelgdamas teigiamus aspektus atliekamuose vyro ir moters vaidmenyse. Taip apklaustasis identifikuoja esmines bendruomenės vertybes ir konstatuoja, kad jos atitinka daugumos (pvz. <i>katalikų</i>), visuomenės, požiūrį bei pritaria joms.</p>	<p><i>pažangiam</i> lygiui nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė. Studentas ne tik tolerantiškas organizacijos vertybėms ir požiūriams, bet ir stengiasi neižeisti savo veiksmais ir žodžiais.</p>	

			<i>medicinos laimėjimų trivializavimas, tikėjimas stebuklais</i>) laiko pernelyg tradiciniu ir griežtu, tačiau nėra aiškaus pasmerkimo.		
Tolerancija kultūriniam elementams (simboliai, apranga, išvaizda, neverbalinis elgesys, žargonas)	netolerantiškai vertina kai kuriuos organizacijos kultūrinius elementus. Respondentams neigiamas nuostatas sukėlė tradiciniai religiniai/simboliniai bendruomenės narių vardai (pvz. <i>krišnaitų vardynas – Ahbatijukas, Bahti Kahti, Aihbučitanī</i>), pasaulio sukūrimo religinė teorija (pvz. <i>pasaulis sukurtas iš Krišnos bambos</i>), specifinis teologinis žargonas.	nuomonė vertinama kaip tolerantiška organizacijos kultūriniam elementams (pvz. <i>aprranga, šukuosena, specifinis religinis žargonas</i>) nors respondentas ir mano kad jie yra gana keisti.	<i>vidutiniam</i> lygiui nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė. Studentas tolerantiškai vertina organizacijos kultūrinius elementus.	<i>pažangiam</i> lygiui nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė. Studentas ne tik tolerantiškai vertina organizacijos kultūriniam elementams, bet ir stengiasi neįžeisti savo veiksmais ir žodžiais.	
Tolerancija organizacijos nariams	nuostatos į organizacijos narius, t.y. bendruomenės lyderį atsiskleidė kaip netolerantiškos . Analizuojant nuostatas buvo pastebėta, kad kai kurių organizacijų vadovų reikalavimai studentams pernelyg aukšti ir nesuprantami. Taip pat respondentai neigiamai vertino lyderių stipriai išreikštą religingumą.	yra tolerantiški organizacijos nariams, nors ir mano, kad jie yra saviti . Respondentų santykis su kai kuriais organizacijos nariais (pvz. <i>lyderiu</i>) buvo gana įtemptas, tačiau kiti bendruomenės nariai yra vertinami įvairiai: kitoniškumas yra priimamas arba iš dalies atmetamas dėl	tolerantiškai vertina organizacijos narius dėl vertybinio ir ideologinio atitikimo arba dėl specifinio religinio konteksto nebuvimo, kuris galimai būtų sukūręs įtampą, diskomfortą.	tolerantiškumas organizacijos nariams pasireiškia per glaudų santykį su bendruomene. Respondento teigiamos nuostatos kyla dėl betarpiško bendravimo grindžiamo humoru ir nuoširdumu. Taip pat galimai dėl panašaus identiteto, amžiaus grupės ar ryškių hierarchinių santykių nebuvimo.	

			nenuoširdumo, pernelyg didelio religingumo.		
	Smalsumas ir atvirumas kitai kultūrai	studentas yra pasyvus ir nerodo jokio noru daugiau sužinoti apie kitą kultūrą, jos veiklą.	<i>Elementariam lygiui</i> , kaip jis buvo apibrėžtas atliekant tyrimo analizę (<i>studentas rodo smalsumą ir atvirumą kitai kultūrai tik tiek kiek iš jo reikalaujama siekiant atlikti pavestas užduotis</i>) nebuvo priskirtas nei vienas studento pasisakymas	apibūdinami kaip smalsūs ir atviri kitai kultūrai . Respondentus domino religinės bendruomenės narių dvasinio pašaukimo pasirinkimo priežastys, tradicijos (pvz. <i>Kalėdų šventimas</i>), papročiai, ritualai (pvz. <i>giesmių giedojimas</i>), gyvenimo būdas, požiūris (pvz. <i>į religiją, tikėjimą</i>), veikla (pvz. <i>dalyvavimas renginiuose</i>), narių rasė (pvz. <i>juodaodis kunigas</i>). Studentai savo iniciatyva lankėsi religinės bendruomenės renginiuose	itin aktyviai domėjosi kitos kultūros ritualais (pvz. <i>pamaldos</i>), veikla (pvz. <i>Jehovos liudytojų religinių tiesų sklaida, dainavimas gatvėse</i>), tarpasmenine komunikacija, valgiai (pvz. <i>specialūs prieskoniai</i>). Taip pat viena iš pagrindinių priežasčių studento smalsumui ir domėjimuisi kita kultūra buvo santykio „teorija vs. praktika“ išryškėjimas, kai pabuvus organizacijoje ir realiai patyrus praktinę veiklą (pvz. <i>grojimas cimbolais, mantros Hari Krišna dainavimas, valgio ragavimas, rengimasis religiniais rūbais</i>) susidomėjimas tampa stipresnis nei tokie jausmai kaip nerimas, baimė. Respondentas siekia išmėginti, patirti naujas, jam nežinomas praktikas. Identifikuojamas noras po tam tikro laiko sugrįžti į bendruomenę ir stebėti įvykusį kitimą.

GEBĖJIMAI/ĮGŪDŽIAI	<i>Įsijaustimas į kito padėtį, emocinę būseną, kito jausmų supratimas (empatija)</i>	nėra empatiški organizacijos narių atžvilgiu. Respondentai dėl savo požiūrio ar dėl bendravimo stokos su bendruomenės nariais negeba įsijausti į kito padėtį, emocinę būseną.	empatiškumo demonstravimas organizacijos narių atžvilgiu priklausė nuo aplinkybių . Respondento jausmų raiška padidėjo susidūrus su emociškai stipriais faktoriais, tokiais kaip bendravimas su vaikais iš asocialių šeimų. Tokia komunikacijos specifika dažniausiai sukeldavo studentams įvairių jausmų spektrą: baimę, suglumimą, diskomfortą, nusivylimą, kurie palaipsniui peraugdavo į gailestį bei norą padėti.	<i>vidutiniam</i> lygiui nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė. Turi pakankamai tarpkultūrinių žinių, bei gebėjimų, kurie padeda adekvačiai reaguoti į tarpkultūrinės situacijas.	<i>pažangiam</i> lygiui nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė. Gali nuspėti, kada kils konfliktas ir palaikyti grupės narius ar tarpininkauti.
	<i>Gebėjimas bendrauti su organizacijos nariais (lankstumas)</i>	atsisakytų ar visiškai nenorėtų bendrauti nebuvo išskirtas, nes tyrimo metu nepasitaikė kraštutinių komunikacijos nebuvimo atvejų.	gebėjimas bendrauti lanksčiai buvo ribojamas dėl tarpasmeninių santykių su kai kuriais organizacijos nariais. Respondentai susidūrė su jų nuomonės netoleravimu ir dėl to kylančiais komunikacijos	gebėjimo bendrauti su organizacijos nariais modelis gali būti apibūdinamas kaip lankstus , tačiau pats bendravimas apsiribojo kurso tikslais. Respondentai diskutuodavo įvairia religine (pvz. <i>katalikiškos vertybės</i>), socialine ar	gebėjimas bendrauti su organizacijos nariais buvo lankstus nepaisant kurso tikslų. Respondento bendravimas su religine bendruomene buvo betarpiškas, pilnavertis ir lygiavertis.

			trukdžiais, taip pat su specifiniais narių elgesio modeliais, kuriuos buvo bandoma suprasti.	aktualia tematika. Taip pat pastebimas perėjimas nuo šalto į betarpišką bendravimą ir studentų tarpkultūrinio bendravimo taisyklių išmanymas ir jų taikymas.	
<i>Gebėjimas prisitaikyti prie organizacijos, jos taisyklių (adaptyvumas)</i>	gebėjimas prisitaikyti prie organizacijos vertinamas neigiamai . Respondentai nepritapo organizacijoje dėl nepateisintų lūkesčių, pačios organizacijos neigiamo požiūrio į studentus ir tuo pačiu studento nenoro pritapti organizacijoje.	prisitaikė prie organizacijos ir jos taisyklių tik todėl, kad nuo to priklausė jo, kaip studento , galutinis įvertinimas . Respondentai laikėsi griežtos, organizacijos nustatytos darbotvarkės, vidinių taisyklių nors ir manė, kad jos nereikalingos. Taip pat studentas atlikinėjo rutinines užduotis, nors jos ir neskatinio smalsumo.	gebėjo adaptuotis organizacijoje dėl artimo asmeninio santykio bendraujant su nariais (pvz. <i>telefonų numerių apsikeitimas, kavos gėrimas ir laisvalaikio praleidimas kartu</i>). Tačiau reikia pastebėti, kad studentams nebuvo liepta laikytis specialių taisyklių ar normų būnant bendruomenėje.	gebėjimas prisitaikyti prie organizacijos pasireiškė per pagarbą religinės bendruomenės ritualams ir vertybėms tuo pačiu nepažeidžiant savo principų. Studentai suvokė, jog jie atstovauja „Kitą“ bendruomenėje, kurioje lankėsi ir stengėsi nepažeisti egzistuojančios tvarkos ir elgesio modelių.	
<i>Gebėjimas identifikuoti lyderį organizacijoje</i>	<i>lygis</i> , kuriame studentas negebėtų identifikuoti lyderio nebuvo išskirtas, nes interviu protokolų analizės metu respondentai daugiau ar mažiau susidūrė su bendruomenės lyderiu ir jį apibūdino.	identifikavo lyderį organizacijoje, tačiau neįvardijo lyderio tipo ir neapibūdino jo. Studentai apibūdino bendruomenių, kuriose lankėsi lyderius įvardindami konkrečius jų vardus (pvz. <i>Rima, Vladas</i>) ir vertino juos iš	identifikavo lyderį organizacijoje ir įvardijo konkretų jo tipą (pvz. „ <i>autoritarinis</i> “, „ <i>charizmatinis</i> “). Respondentai asmeniškai vertindami bendruomenės lyderius išskyrė neigiamas (pvz. <i>nesupratingas</i>) ir teigiamas (pvz. <i>geras</i>	apibūdino lyderį organizacijoje, jo tipą (pvz. „ <i>charizmatinis</i> “) ir išsamiai jį aptaria. Respondentas apibūdino bendruomenės, kurioje lankėsi lyderį paminėdamas jo vardą (pvz. <i>Valerijus Simulik</i>), užimamą poziciją tarp kitų	

			asmeninių savo pozicijų (pvz. „nuostabiausias žmogus“, „idėjinis“).	organizatorius) jų savybes, keliais aspektais apibūdino jų tipui būdingus bruožus.	bendruomenės narių (pvz. lyderio sprendimai neinvestuojami). Savo iniciatyva apklaustasis atliko papildomą žiniasklaidos analizę apibūdinamas lyderį.
Gebėjimas palyginti savo ir kitą kultūrą	negeba palyginti savo ir kitos kultūros dėl kelių galimų priežasčių: pirma, dominuojančios religinės bendruomenės Lietuvoje ir organizacijos, kuriose lankėsi respondentai, skirtumai yra tokie dideli, kad studentas negeba jų sugretinti (pvz. „ <i>Kito pasaulio atstovai iš kitos operos</i> “); antra, studentas negeba indentifikuoti religinių bendruomenių skirtumų (pvz. <i>neskiria katalikų nuo metodistų</i>).	išskyrė bent vieną kitos ir savo kultūros savybę (pvz. <i>bendruomeniškumas, dvasingumas</i>). Respondentas išskiria kitos religinės bendruomenės veiklos principus, kurie yra specifiniai, būdingi tik tai kultūrai (pvz. <i>nėra išpažinties</i>). Apklaustieji pateikia kitos kultūros diferentiškumo asmeninį vertinimą (pvz. „ <i>visi tokie geriečiai</i> “).	lygindami savo ir kitą kultūrą įvardija , kad ne tik kitos veiklos aspektus, bet ir požiūrio į gyvenimą skirtumus. Respondentai indentifikuoja skirtingas taisyklių, gyvenimo tikslų (pvz. <i>gyventi ne dėl savęs, bet dėl kitų</i>), požiūrių į malonumą, materialumą, vaikų auklėjimo šeimoje, atliekamų ritualų (pvz. <i>eucharistiniai skirtumai, išpažinties atlikimas</i>) skirtingumą savo ir kitoje kultūrinėje bendruomenėje.	Pažangaus lygio nebuvo identifiukuota. Studentas geba kritiškai, žvelgiant iš įvairių perspektyvų (savo gimtosios kultūros ir iš kitų kultūrų pozicijų) vertinti įvairių tarpkultūrinių grupių papročius, vertybes ir praktikas.	
Mokymosi mokytis gebėjimai	<i>lygis</i> , kuriame studentas negebėtų indentifikuoti mokymosi mokytis gebėjimai nebuvo išskirtas. Studentas nenaudoja ir nežino jokių būdų, kuriais būtų siekiama daugiau sužinoti apie organizaciją.	studentas nenaudoja, tačiau žino būdus, kuriais būtų siekiama daugiau sužinoti apie organizaciją	studentas naudoja ir žino bent vieną būdą , kuriuo būtų siekiama daugiau sužinoti apie organizaciją. Respondentams kurso metu užduočių (pvz. <i>dienoraščiai</i>) atlikimas paskatino siekti naujų žinių, taikyti jas	studentas naudoja ir žino bent kelis būdus , kuriais būtų siekiama daugiau sužinoti apie organizaciją. Apklaustasis savo iniciatyva domisi konkrečios tematikos ne tik mokslinė, bet ir specialiosios spaudos	

				<p>kūrybiškai, praktiškai (pvz. <i>buvimo bendruomenėje metu surinkta medžiaga pritaikyti rašant referatus, rengiant pristatymus</i>). Taip pat studentai įvardijo konkretų mokymosi mokytis metodą (pvz. <i>informacijos paieška literatūroje</i>).</p>	<p>skleidžiama viešųjų informacijos priemonių informacija, taip pat įvardija konkrečius ta tematika rašančius autorius. Atpažįstamas respondento smalsumas įgytas žinių kitimą apie bendruomenės vertybes, nuostatas ir veiklą palyginti po tam tikro laiko vėl grįžus į tą pačią religinę grupę.</p>
<p><i>Gebėjimas interpretuoti specifinius, simbolinius organizacijos dokumentus</i></p>	<p>studentas savo kultūrinės grupės specifinį, simbolinį dokumentą tokį kaip „Katekizmas“ iškėlė virš kitos religinės bendruomenės šventraštį. Respondentas stengėsi paneigti krišnaitų propaguojamas religines tiesas aprašytas „<i>Bgahavatgitoje</i>“. Šiam tikslui pasitelkdamas Vakarų kultūros religinį simbolį „Bibliją“.</p>	<p>studentas žino, tačiau negeba ar neinterpretuoja specifinės organizacijos literatūros. Respondentai atpažįsta religinių bendruomenių šventraščius (pvz. <i>Bgahavatgita, Biblija</i>), literatūrą (pvz. <i>Jehovos liudytojų žurnalas „Pabuslime“</i>), metodines priemones (pvz. <i>kompaktas</i>) apie vegetarizmą, politinių partijų rinkimines programas ir papasakoja, indentifikuoja jų svarbą (pvz. <i>atmintinai žino Biblijos dalis</i>)</p>	<p><i>vidutiniam</i> lygiui nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė. Studentas žino ir geba interpretuoti specifinę organizacijos literatūrą jei iš jo yra tai reikalaujama.</p>	<p><i>pažangiam</i> lygiui nebuvo priskirta nei viena respondento nuomonė. Studentas žino ir geba detalai interpretuoti specifinę organizacijos literatūrą</p>	

			organizacijos nariams bei jų kasdieninei veiklai.		
KULTŪRINIS SAMONINGUMAS	<i>Išreikšta savirefleksija</i>	<i>Iki-tarpkultūrinis lygis, kuriame studentas nedemonstruotų gebėjimo reflektuoti savo jausmų, poelgių ir jų raiškos nebuvo išskirtas.</i>	respondentai apibendrintai gebėjo reflektuoti savo jausmus, poelgius ir jų raišką. Studentai būdami bendruomenėje save, savo poelgius ir jausmus pradėjo stebėti ir vertinti iš šalies. Respondentų nuomone atsirado refleksija ir kritiškumas.	studentai gebėjo reflektuoti savo jausmus, poelgius ir jų raišką. Studentų gebėjimas reflektuoti pasireiškė per asmeninių santykių su kai kuriais bendruomenės nariais problematiškumo indentifikavimą ir įvertinimą. Taip pat respondentai apibūdino veiksnius (pvz. Filosofijos ir visuomenės mokslų studijos), įtakančius savirefleksijos gebėjimų atsiradimą, kuris gali būti priskirtas metagebėjimų grupei.	studentas gebėjo reflektuoti savo jausmus, poelgius ir jų raišką bei detaaliai juos komentuoti. Respondentas lankydamasis bendruomenėje ir bendraudamas su jos nariais pastebėjo savo asmenybėje vykstančius pokyčius. Atsirado smalsumas kitai kultūrai, išankstinių nuostatų atmetimas ir savęs, kaip nuolat tobulėjančio ir ieškančio, indentifikavimas.
	<i>Organizacijos narių asmeninio vertinimo suvokimas</i>	negebėjo atpažinti organizacijos narių vertinimo studentų atžvilgiu.	studentai asmeniškai nebuvo vertinami , tačiau darė prielaidas, koks tas vertinimas galėjo būti. Apklaustųjų manymu, organizacijos nariai juos galėjo teigiamai vertinti dėl atliekamos veiklos, užduočių vykdymo organizacijose, paklusnumo,	studentai indentifikavo asmeninius organizacijos narių vertinimus. Respondentai sulaukė teigiamų vertinimų bendruomenėje dėl studijuojamos specialybės, betarpiško, nekonfliktiško bendravimo, lyties (moteris suprantama kaip švelni, emocionali).	studentas buvo vertinamas organizacijos narių asmeniškai ir gebėjo pateikti vertinimo vertybinės priežastys. Apklaustųjų manymu, organizacijos nariai studentus vertino dėl atvirumo, nekonfliktiškumo, kitų asmeninių savybių. Anot studentų, organizacijos

			<p>pasitikėjimo ir nekonfliktiškumo. Ir atvirkščiai, studentas mano, kad neigiamus vertinimus galėjo įtakoti pernelyg didelis iniciatyvumas, savo nuomonės išsakymas.</p>		<p>narių vertinimas nepriklausė nuo studentų religinio įsitikinimų ar ideologijos.</p>